

ΝΙΚΟΣ ΝΕΖΗΣ

Όλυμπος

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΦΥΣΗ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ - ΟΡΕΙΒΑΣΙΑ - ΑΝΑΡΡΙΧΗΣΗ
ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΟΡΕΙΒΑΣΙΑΣ ΑΝΑΡΡΙΧΗΣΗΣ
ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ ΑΘ. ΛΕΥΚΑΔΙΤΗ
ΑΝΑΒΑΣΗ

Φωτ. εξωφύλλου : Οι ψηλές κορυφές (Μύτικας - Στεφάνι)

Όλυμπος

Επιμέλεια έκδοσης: Πηνελόπη Ματσούκα

Διαχωρισμοί & μοντάζ: Αλφάβητο Α.Ε.Β.Ε.

Εκτύπωση: Ι. Μαυρίδης & Υιοί Ο.Ε.

Βιβλιοδεσία: Άνδροβικ Ευάγγελος & Σια Ο.Ε.
Μπουντάς Ιωάννης

Βιβλιογραφικά στοιχεία της έκδοσης

Νίκος Νέζης

Όλυμπος.

Γεωγραφία - φύση - πολιτισμός - περιήγηση - ορειβασία - αναρρίχηση - τοπωνύμια - βιβλιογραφία.
Αθήνα, Ε.Ο.Ο.Α. - Κληροδότημα Αθ. Λευκαδίτη - Ανάβαση, 2003, σχ. 24,5x17,5 (δεμ.),
σ. 316+1 χάρτ., ISBN 960-8195-57-8

Οι φωτογραφίες είναι του συγγραφέα, εκτός αυτών που αναφέρεται η πηγή τους.

© Κειμένων - φωτογραφιών

Νίκος Κ. Νέζης
Μιαούλη 4, Ν. Βουτζάς
190 09 Ραφήνα
τηλ. 22940-78362

© Χαρτών

Εκδόσεις «Ανάβαση»
Ορμινίου 34
115 28 Αθήνα
τηλ. 210-7293541

Κεντρική διάθεση

Ανάβαση, Χαρτογραφικό Κέντρο,
Χαρ. Τρικούπη 6-10
106 79 Αθήνα
τηλ./fax.: 210-3647703

ISBN 960-8195-57-8

ΝΙΚΟΣ ΝΕΖΗΣ

Όλυμπος

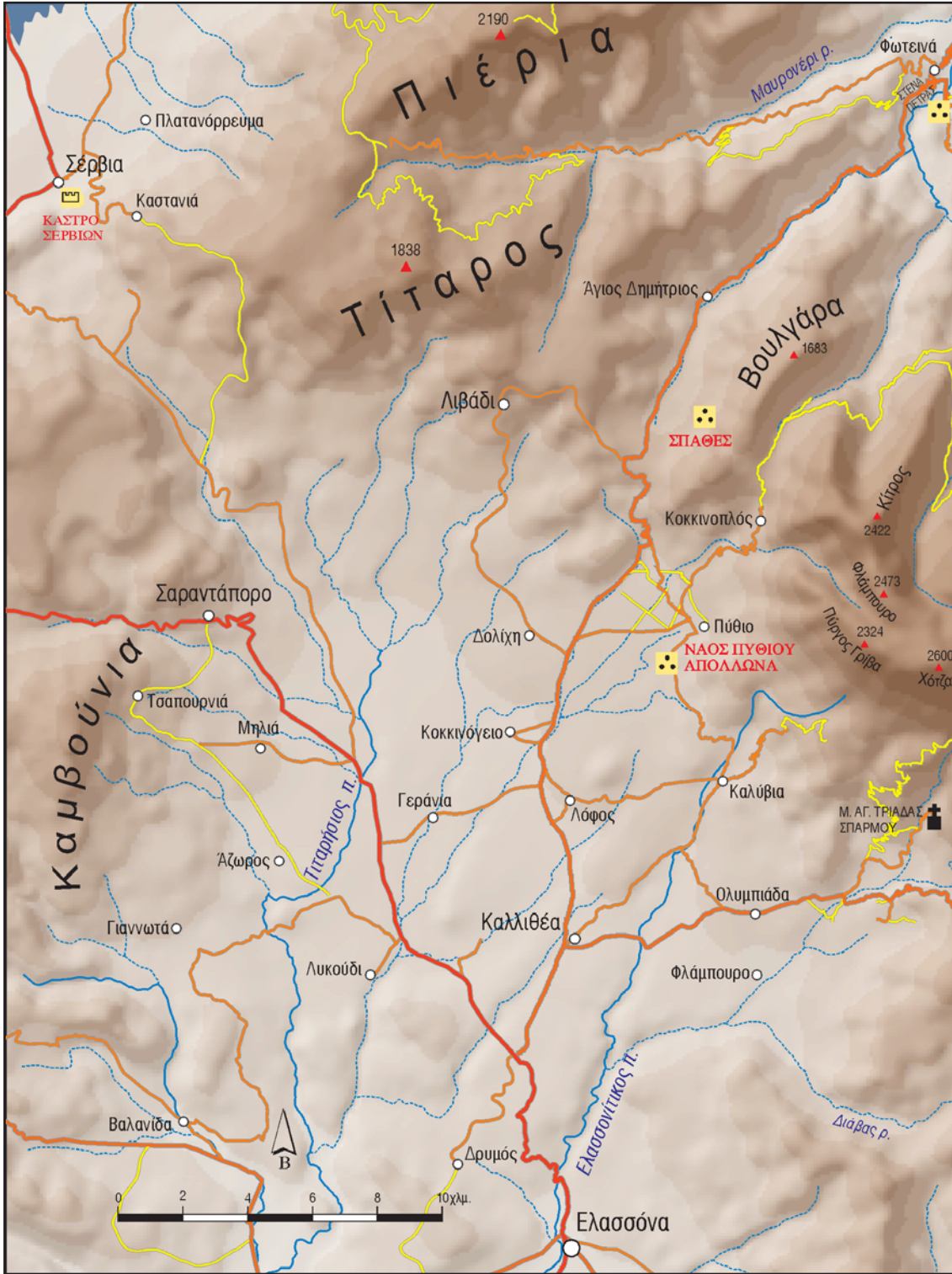
Γεωγραφία - Φύση - Πολιτισμός
Περιήγηση - Ορειβασία - Αναρρίχηση
Τοπωνύμια - Βιβλιογραφία

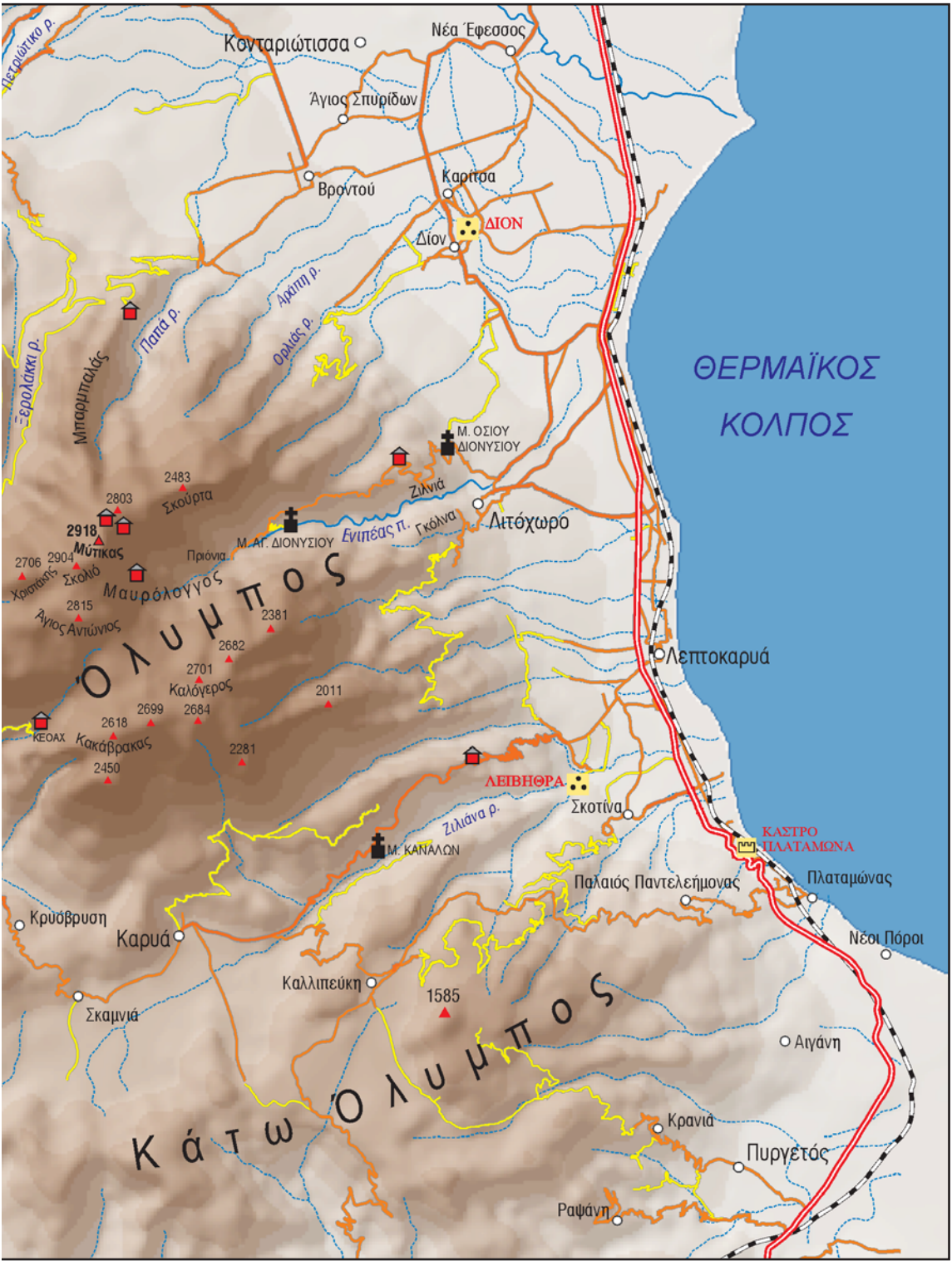

Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβασίας Αναρρίχησης
Κληροδότημα Αθ. Λευκαδίτη

Εκδόσεις Ανάβαση

Αθήνα 2003

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	14
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
Γεωγραφία - Ορεογραφία - Τοπογραφία	
Θέση - Όρια - Έκταση - Μορφολογία	21
Υψομετρήσεις - Χαρτογραφήσεις	24
Γεωλογικά στοιχεία	
Γεωλογία - Υδρολογία - Καρστικές μορφές	34
Κλίμα	
Γενικά - Θερμοκρασία - Βροχές - Άνεμοι - Χιόνια	46
Χλωρίδα	
Γενικά - Είδη φυτών - Βλάστηση	50
Πανίδα	
Γενικά - Είδη πανίδας	61
Οικολογικά	68
ΙΣΤΟΡΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - ΜΝΗΜΕΙΑ	
Μυθολογία και αρχαία θρησκεία	73
Ιστορικά στοιχεία	76
Γλωσσολογικά	
Το ορεώνυμο Όλυμπος - Τοπωνύμια	80
Ο Όλυμπος στη δημοτική ποίηση	87
Ο Όλυμπος στη σύγχρονη ποίηση	90
Όλυμπος και Τέχνη	
Χαρακτική - Ζωγραφική	93
Αρχαιολογικά	95
Χριστιανικά μνημεία	102
Ορειβατικά καταφύγια	111

ΑΘΛΗΜΑΤΑ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Περιήγηση - Ορειβασία

Εισαγωγή	121
Ιστορικά περιηγήσεων και εξερευνήσεων	122
Πίνακας περιηγήσεων και εξερευνήσεων (1530-1911)	127
Οι πρώτες αναβάσεις	131
Πίνακας αναβάσεων στο Μύτικα (1913-1953)	148
Πίνακας αναβάσεων στο Στεφάνι (1921-1959)	150
Ορειβατικές συγκεντρώσεις	154
Σχολές ορειβασίας	156
Πεζοπορικές και ορειβατικές διαδρομές	158

Αναρρίχηση

Ιστορικά αναρριχήσεων	166
Αναρριχτικές διαδρομές	170
Σχολές	180

Ορειβατικό σκι .....

Χιονοδρομία .....

Ορειβατικός μαραθώνιος .....

Ορεινή ποδηλασία .....

Αεραθλητισμός .....

Κατάβαση φαραγγιών .....

Ατυχήματα .....

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ .....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γεωγραφία - Φυσικό περιβάλλον .....

Ιστορία - Πολιτισμός - Μνημεία .....

Αθλήματα - Δραστηριότητες .....

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβασίας Αναρρίχησης (Ε.Ο.Ο.Α.) είναι αθλητική ομοσπονδία που εποπτεύεται, ελέγχεται και επιχορηγείται από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού και εκπροσωπεί στην Ελλάδα και στο εξωτερικό τις δραστηριότητες της ορειβασίας (αναβάσεις, ορεινή πεζοπορία, αναρρίχηση βράχου, αλπινισμός, ιμαλαϊσμός), το άθλημα της αγωνιστικής αναρρίχησης και το άθλημα του ορειβατικού σκι, ενώ ως δευτεροβάθμιο όργανο ασκεί εποπτεία σε 96 σωματεία (με πάνω από 16.000 μέλη) που είναι διασκορπισμένα σε 36 νομούς της χώρας. Επίσης η Ομοσπονδία διαχειρίζεται το Κληροδότημα Αθ. Λευκαδίτη που δημιουργήθηκε το 1944 μετά το θάνατο του Αθανασίου Λευκαδίτη, ιδρυτή του προσκοπισμού στην Ελλάδα και μεγάλου ευεργέτη της ορειβασίας, που άφησε με διαθήκη του την ακίνητη περιουσία του στον Ε.Ο.Σ.

Ένας από τους σκοπούς της Ομοσπονδίας, αλλά και του Κληροδοτήματος Αθ.Λευκαδίτη, εκτός των καθαρά αθλητικών, είναι και η ευρύτερη διάδοση των γνώσεων των σχετικών με την ορειβασία, τα αθλήματα που εκπροσωπεί, τα βουνά και την ορεινή φύση γενικότερα. Έτσι, στα πλαίσια των σκοπών της και με την ευκαιρία του εορτασμού των 90 χρόνων από την πρώτη ανάβαση του Ολύμπου (2-8-1913), η Ομοσπονδία αποφάσισε να εκδόσει το παρόν βιβλίο του Γενικού Γραμματέα Ν. Νέζη, που η αρχική του έκδοση έχει εξαντληθεί εδώ και 15 χρόνια, γιατί πιστεύουμε ότι αποτελεί μία μεγάλη προσφορά όχι μόνο στους ορειβάτες και μελετητές, αλλά γενικότερα στον πολιτισμό μας.

Είμαστε υπερήφανοι γιατί συνεχίζουμε το έργο της ανάδειξης και προστασίας του Ολύμπου που άρχισε η Ομοσπονδία μας από την ίδρυσή της το 1930. Ο Ελληνικός Ορειβατικός Σύνδεσμος (αρχική ονομασία της Ε.Ο.Ο.Α.) ήταν αυτός που πρωτοστάτησε στη δημιουργία εθνικών δρυμών στην Ελλάδα και στην ίδρυση του πρώτου Εθνικού Δρυμού στον Όλυμπο, στη συνεχή προβολή του Ολύμπου στο εξωτερικό, καθώς και στη μετάκληση διεθνούς φήμης ορειβατών, παρέχοντας ταυτόχρονα άψογη εξυπηρέτηση στα καταφύγιά του. Ας σημειωθεί ότι πάνω από εκατό χιλιάδες ορειβάτες 110 χωρών από όλες τις ηπείρους έχουν ανέβει στον Όλυμπο από το Λιτόχωρο. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα και την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού της περιοχής και ιδιαίτερα του Λιτοχώρου.

Από την πλευρά μας, προσπαθήσαμε να φανούμε αντάξιοι της ιστορίας μας και της κληρονομιάς του Ολύμπου, προσφέροντας στους Έλληνες και σε όλο τον κόσμο ένα βιβλίο όσο γίνεται πιο πλήρες.

Δημήτριος Γεωργούλης

Πρόεδρος Ε.Ο.Ο.Α.
& Κληροδοτήματος Αθ. Λευκαδίτη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όταν τον Αύγουστο του 1970 ανέβηκα για πρώτη φορά σε ψηλό βουνό και συγκεκριμένα στον Όλυμπο, ένιωσα τέτοια πρωτόγνωρα αισθήματα να με συγκλονίζουν, που από φίλος της θάλασσας που ήμουνα μέχρι τότε, έγινα για πάντα λάτρης και υμνητής της ομορφιάς του βουνού. Εκείνη τη «θεική» για μένα ημέρα συνειδητοποίησα ότι από κει και πέρα η ζωή μου θα ήταν διαφορετική, γιατί είδα ξαφνικά μπροστά μου το «δρόμο» που πάντα, μέσα στο είναι μου, αναζητούσα και ήθελα να ακολουθήσω. Εκεί, πάνω στο Μύτικα, ξαναγεννήθηκα.

Στα χρόνια που πέρασαν ανέβηκα πολλές φορές στον Όλυμπο, και εκεί, τότε περπατώντας μέσα στα πυκνά δάση και τις χαράδρες του, και τότε σκαρφαλώνοντας στις απόκρημνες ράχες και κορυφές του, ριζώσε και ωρίμασε η ιδέα να γράψω, όταν θα ήμουνα έτοιμος, ένα βιβλίο για το βουνό αυτό, που υπήρξε «κατοικία» των αρχαίων θεών και κέντρο της ελληνικής μυθολογίας και που τόσο σημαντικό ρόλο έπαιξε στη διαμόρφωση της αρχαίας ελληνικής σκέψης.

Επειδή θεωρώ τον Όλυμπο ένα από τα βουνά σύμβολα του κόσμου και πιστεύω ότι αποτελεί εθνική μας κληρονομιά οτιδήποτε αναφέρεται σε αυτόν, ασχολήθηκα με το θέμα με τον απαιτούμενο σεβασμό, υπευθυνότητα και αγάπη, αλλά και με ένα ασίγαστο πάθος και πείσμα για έρευνα και ό,τι γράφω στο βιβλίο, είναι προϊόν εξονυχιστικής μελέτης και ανάλυσης εκατοντάδων σχετικών βιβλίων, περιοδικών και χαρτών, αξιολόγησης των πληροφοριών που συνέλεξα, καθώς και πολύχρονης, σχολαστικής και κοπιαστικής έρευνας πάνω στο βουνό.

Αυτά έγγραφα στον πρόλογο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου το 1986 και βέβαια εξακολουθούν να ισχύουν και σήμερα. Πέρασαν όμως 17 χρόνια για να δημιουργηθούν και πάλι οι συνθήκες για τη νέα έκδοση, αν και το βιβλίο είχε εξαντληθεί στην πρώτη τριετία. Εν τω μεταξύ, η επιπλέον έρευνα, η δημοσίευση μερικών αξιόλογων μελετών και η μετάφραση ξένων περιηγητικών κειμένων για την περιοχή, η διεξαγωγή πολλών συνεδρίων και η έκδοση ορισμένων βιβλίων και χαρτών, επέτρεψε να συγκεντρωθούν περισσότερα στοιχεία, ώστε η παρούσα έκδοση να περιλαμβάνει πολλές νέες πληροφορίες, αλλά και πλουσιότερη εικονογράφηση.

Από τη μελέτη των δημοσιευμάτων και από την έρευνα που έγινε για τη συγγραφή του βιβλίου, προέκυψε ότι σχετικά με τον Όλυμπο υπάρχουν πολλές πλάνες και προκαταλήψεις. Ακόμα διαπιστώθηκε ότι αρκετοί συγγραφείς, αλλά και πολλοί επισκέπτες και ορειβάτες, δεν έχουν πλήρη εικόνα και γνώση του βουνού, δηλαδή έχουν άγνοια της μορφολογίας του, των συνθηκών που επικρατούν, της χλωρίδας και της πανίδας του, της ορειβατικής του ιστορίας κ.ά. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι π.χ. να υμνούνται τα πανύψηλα κυπαρίσσια του Ολύμπου, ενώ δεν υπάρχει ούτε ένα κυπαρίσσι σε ολόκληρο το βουνό, να

τοποθετούνται το Δίον και το Λιβιάδι στις πλαγιές του Ολύμπου, ενώ είναι στην πεδιάδα Λιτοχώρου - Κατερίνης και στις πλαγιές του Τίταρου αντίστοιχα, να αναφέρονται ως Στενά της Πέτρας η ορεινή διάβαση Παλιοδερέβενο και οι αρχαιολόγοι ή οι ιστορικοί να γράφουν ότι το Πύθιον έλεγχε τα Στενά της Πέτρας, το καταφύγιο «Σπήλιος Αγαπητός» να αναφέρεται ως «σπηλιά της αγάπης», να λέγονται φανταστικές ιστορίες με αφορμή κάποιο εξωπραγματικό ή συμβολικό στίχο αρχαίου ποιητή, ή να γράφονται ανόητα άρθρα για βάσεις γήινων ή εξωγήινων, για μυστικές σπηλιές ορατές μόνο σε κάποιες συνθήκες κ.ά. ευτράπελα.

Άλλο χαρακτηριστικό λάθος για τον Όλυμπο είναι και η μεγάλη έκταση που του αποδίδουν. Όλη την περιοχή από τον Πηγείο ποταμό και την κοιλάδα των Τεμπών, μέχρι τα Πιέρια και τους ποταμούς Ίταμο και Μαυρονέρι και από την παραλία Πλαταμώνα - Κατερίνης μέχρι τα Καμβούνια, τον Σαραντάπορο-Τιταρήσιο ποταμό και τη δίοδο της Μελούνας την ονομάζουν γενικά Όλυμπο. Πρώτος ο L. Heuzey το 1860 ονόμασε όλο τον ορεινό όγκο Όλυμπο και Κάτω Όλυμπο. Επίσης, αν και από τον 3ο αι. π.Χ. ο Απολλώνιος ο Ρόδιος διέκρινε τον Όλυμπο σε Όλυμπο της Θεσσαλίας και σε Όλυμπο της Μακεδονίας, οι διάφοροι συγγραφείς μέχρι και τον 20ο αι. θεωρούσαν τον Όλυμπο θεσσαλικό, ενώ ορειγραφικά τοποθετείται στη Μακεδονία και μόνο ο Κάτω Όλυμπος «ανήκει» στη Θεσσαλία.

Στην παρούσα μελέτη εξετάζεται μόνο ο καθαυτό Όλυμπος, ο ψηλός ή ο Άνω Όλυμπος, όπως μερικοί τον αποκαλούν, γιατί θεωρώ ότι ο λεγόμενος Κάτω Όλυμπος είναι τελείως ξεχωριστό βουνό, με διαφορετική μορφολογία, κλίμα, χλωρίδα και γεωλογική δομή. Εξάλλου, ο φυσικός διαχωρισμός του Ολύμπου από τον Κάτω Όλυμπο είναι από τους πιο ξεκάθαρους των ελληνικών βουνών. Λίγο ασαφή είναι μόνο τα όρια του Ολύμπου στα ΒΔ και κατά τη γνώμη μου, όπως και των κατοίκων της περιοχής, ο ορεινός όγκος Καρδαρά - Βουλγάρας δεν ανήκει στον Όλυμπο, όπως αρκετοί επίσημοι φορείς θεωρούν.

Για την πληρότητα του θέματος θεώρησα απαραίτητο να καταγράψω σχεδόν όλα τα τοπωνύμια του Ολύμπου και των παρολύμπιων περιοχών (750), καθώς και όλα τα βιβλία και τα σημαντικότερα άρθρα (750 τίτλοι) σχετικά με τη γεωγραφία, το φυσικό περιβάλλον, την ιστορία και τα μνημεία του, αλλά και για την περιήγηση, ορειβασία και αναρρίχηση στον Όλυμπο, ώστε αν κάποιος ερευνητής θελήσει να αναπτύξει ένα θέμα να βρει έναν πολύτιμο τοπωνυμικό και βιβλιογραφικό οδηγό, όπως βέβαια και ένας αναγνώστης που θα θελήσει να ανατρέξει σε περισσότερες πηγές.

Βέβαια ένα πρόβλημα που συνεχίζει να υπάρχει και σήμερα είναι τα τοπωνύμια. Δυστυχώς οι επίσημοι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού), είτε λόγω πρόχειρης και ανεπαρκούς έρευνας, είτε από μία παράξενη συλλογιστική, είτε για να μην αναγραφούν τα ξένης προέλευσης, ή τα υποτιθέμενης ξένης προέλευσης τοπωνύμια, αναγράφουν πολλά τοπωνύμια είτε σε λάθος

θέση, είτε εντελώς λανθασμένα (δηλ. επινοούν τοπωνύμια), είτε παραποιημένα, με αποτέλεσμα οι διάφοροι επιστήμονες που γράφουν μία μελέτη (αρχαιολογική, βοτανολογική, γεωγραφική, γεωλογική, δασολογική, περιβαντολογική, τουριστική κ.λ.π.) ή οι νόμοι που εκδίδονται π.χ. για οριοθετήσεις εθνικού δρυμού και αρχαιολογικών χώρων κ.ά. να χρησιμοποιούν τα τοπωνύμια αυτά, ή να «αναγκάζονται» να τα χρησιμοποιούν επειδή θεωρούνται «επίσημα», τα οποία βέβαια δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, δηλαδή είναι άγνωστα στους κατοίκους των περιοχών, στους ορειβάτες και στους μελετητές που γράφουν ερευνώντας και περπατώντας το πεδίο.

Ποιός γνωρίζει σήμερα περιοχή Τηγάνια στον Όλυμπο; Και όμως υπάρχει γεωλογικός σχηματισμός «Τηγάνια» που καθιέρωσαν οι γεωλόγοι, επειδή έτσι γράφονταν τα Καζάνια στον τότε χάρτη της Γ.Υ.Σ. (1934). Ή φανταστείτε να έχει γίνει ατύχημα στη χαράδρα του Αράπη και οι κρατικές ομάδες διάσωσης να ψάχνουν στο διπλανό ρέμα Ορλιά γιατί στο χάρτη της Γ.Υ.Σ αναγράφεται Αράπη ρέμα. Για το λόγο αυτό στο βιβλίο καταγράψω τα τοπωνύμια όπως έχουν διαμορφωθεί και είναι γνωστά σήμερα, ώστε αν κάποιος επίσημος φορέας αποφασίσει να ασχοληθεί υπεύθυνα και επιστημονικά με τα τοπωνύμια του Ολύμπου, να έχει ένα καλό υπόβαθρο για τις μελέτες του.

Βέβαια, όλα τα αρχικά, σωστά και γνήσια τοπωνύμια δεν πρόκειται να μαθευτούν ποτέ, όση έρευνα και να γίνει. Στη διαμόρφωση της σωστής προφοράς και απόδοσης, της καταγραφής και της καθιέρωσης των τοπωνυμίων έπαιξαν σημαντικό ρόλο αρκετοί παράγοντες, όπως π.χ. οι ξένοι περιηγητές και επιστήμονες από διάφορα κράτη που έγραψαν τα τοπωνύμια όπως τα άκουσαν ή όπως νόμισαν ότι τα άκουσαν από τους κατοίκους και τους βοσκούς. Πώς να αποδώσει το τοπωνύμιο ένας Άγγλος, Γάλλος, Γερμανός ή Σέρβος που του έλεγε ένας βοσκός Θεσσαλός, Βλάχος, Σαρακατσάνος, Τούρκος ή Αλβανός, ή ένας αγωγιάτης οδηγός του από το Λιτόχωρο, την Καρυά, τη Σκαμνιά, τα Καλύβια ή τον Κοκκινοπλό; Π.χ. το τοπωνύμιο *Itchouma* που αναφέρει ο L. Heuzey το 1860 άλλοι θεωρούν ότι εννοούσε «η Τσούμα, δηλ. κορυφή» και άλλοι ότι εννοούσε «ίτσουμα δηλ. ίσωμα» (άγνωστα και τα δύο σήμερα). Ας σημειωθεί ότι ακόμα και βοσκοί από το ίδιο χωριό που έχουν αιγοπρόβατα και αγελάδες στην ίδια περιοχή του Ολύμπου δεν συμφωνούν ούτε στην ακριβή θέση του κάθε τοπωνυμίου, ούτε και στην προφορά του, πόσο μάλλον να γνωρίζουν τα αρχικά και γνήσια τοπωνύμια, πριν τις επεμβάσεις των χαρτογράφων των γραφείων ή τις αναπόφευκτες αλλοιώσεις και μεταλλαγές τους.

Αυτά τα έγγραφα και στην πρώτη έκδοση του 1986, αλλά η πολιτική της Γ.Υ.Σ., τόσο στην αναγραφή των σωστών τοπωνυμίων και υψομέτρων, όσο και στη χορήγηση χαρτών εξακολουθεί να είναι η ίδια. Δυστυχώς συνεχίζει να μη διαθέτει χάρτες σε Έλληνες μελετητές, με ένα σκεπτικό που δεν αντέχει σε καμιά λογική, αλλά τους διαθέτει ελεύθερα σε ξένες πρεσβείες ή σε ξένες αρχαιολογικές αποστολές, ενώ όπως έχει αναγραφεί στον τύπο, και στα πλαίσια της διεθνούς

συνθήκης «Open Skies», που επικύρωσε η Ελληνική Βουλή στις 20-3-1993 : «6 χώρες φωτογράφισαν μονάδες της Λάρισας» ή «πετούσαν 1 ώρα πάνω από την Κρήτη 16 τουρκικά αεροπλάνα, φωτογραφίζοντας στρατιωτικούς και πολιτικούς στόχους». Περιττό να σημειώσω ότι χάρτες της ανατολικής πλευράς του Ολύμπου (Λιτόχωρο) ή της δυτικής του πλευράς (Καλύβια, Πύθιο κ.ά.), καθώς και χάρτες της Κρήτης, ή άλλων περιοχών δεν χορηγεί η Γ.Υ.Σ. στους Έλληνες.

Πιστεύω ότι έδωσα ή ανέφερα στην παρούσα έκδοση όλη την υπάρχουσα μέχρι σήμερα γνώση για τον Όλυμπο και το περιβάλλον του, ώστε να αποτελεί μαζί με την εκτενέστατη βιβλιογραφία, ένα πολύ χρήσιμο βοήθημα για όλους τους ορειβάτες, φυσιολάτρες, τους διάφορους μελετητές (γεωγράφους, αρχαιολόγους, γεωλόγους, δασολόγους, βιβλιογράφους, ιστορικούς, αρθρογράφους κ.ά.), αλλά και τους φιλομαθείς αναγνώστες.

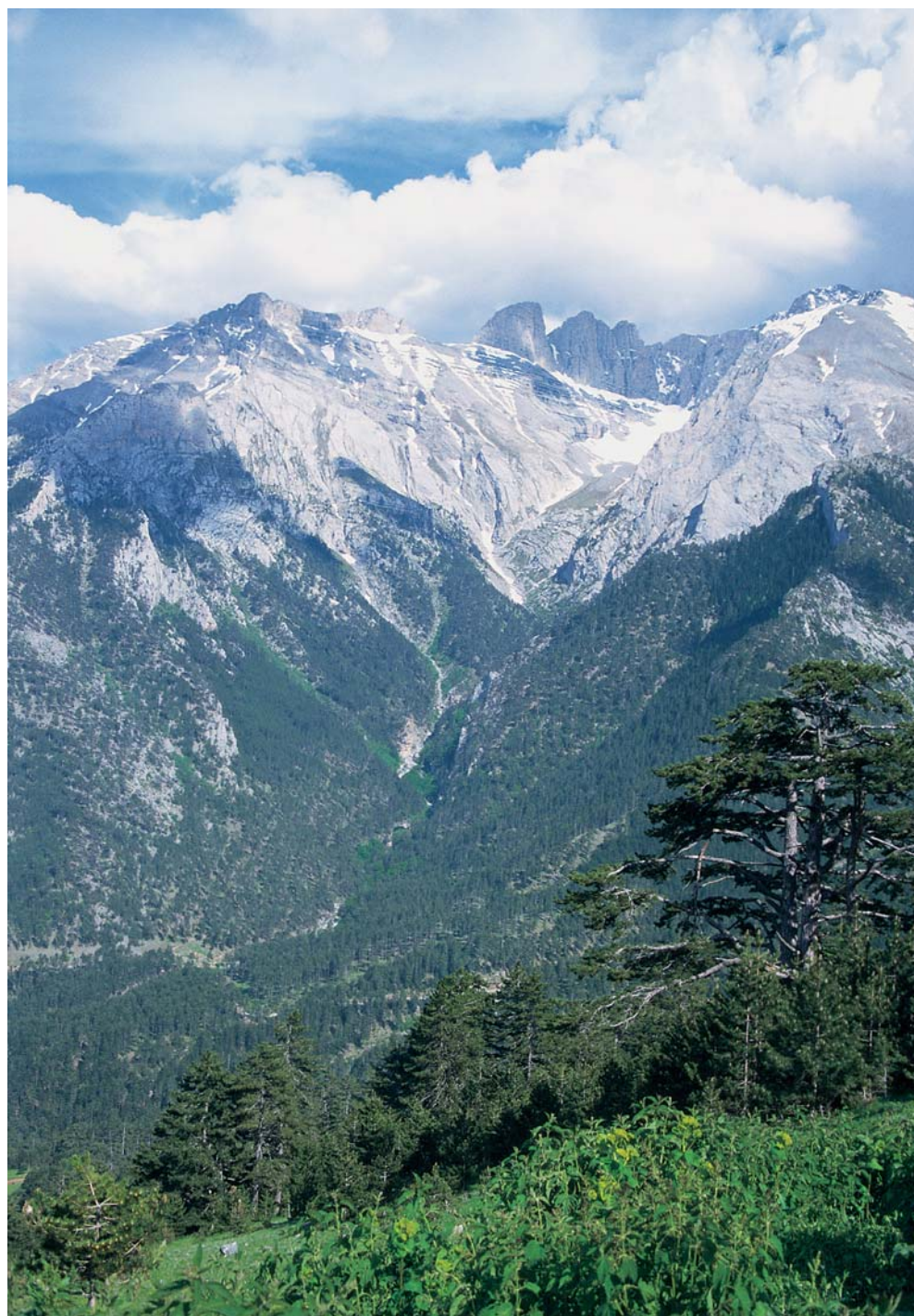
Ελπίζω μόνο να μη συμβεί πάλι αυτό που έγινε μετά την πρώτη έκδοση του βιβλίου μου το 1986, όπου μερικοί συγγραφείς και αρθρογράφοι σε διάφορα βιβλία και περιοδικά, καθώς και σε ένα λεύκωμα (του 2000) έκαναν συστηματική αντιγραφή στοιχείων και κεφαλαίων από αυτό, «νομιμοποιούμενοι» από την απλή αναγραφή του ονόματός μου, μαζί με άλλα στη «βιβλιογραφία» τους. Υπήρξε δυστυχώς και κάποιος που το 1998, στο βιβλίο του «Όλυμπος», που το χαρακτήριζε μονογραφία (!), χρησιμοποίησε κείμενα και φωτογραφίες άλλων (χωρίς να αναφέρει τίποτε), ενώ αντέγραψε από το βιβλίο μου, εκτός των άλλων, αυτούσια τα κεφάλαια για τα μοναστήρια και τα σπήλαια (περιγραφή και στοιχεία από προσωπική έρευνα) και δεν με ανέφερε καν, αλλά σημείωσε ότι τα στοιχεία ήταν από άλλες πηγές!

Τελειώνοντας, θέλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον Δημήτριο Γεωργούλη, που ως Πρόεδρος της Ελληνικής Ομοσπονδίας Ορειβασίας Αναρρίχησης (Ε.Ο.Ο.Α.) και του Δ.Σ. του Κληροδοτήματος Αθ. Λευκαδίτη, οραματίστηκε και κατόρθωσε να υλοποιήσει την ιδέα έκδοσης βιβλίων στα πλαίσια των σκοπών της Ε.Ο.Ο.Α. και του Κληροδοτήματος.

Επίσης, ευχαριστώ τους φίλους και ορειβάτες Σωτήρη Παντελίδη, Παναγιώτη Ζώτο και Δημήτρη Γεωργούλη που με συνόδευσαν στις κατά καιρούς πολυήμερες περιπλανήσεις και έρευνές μου πάνω στο βουνό, ενώ ένα ιδιαίτερο μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στη γυναίκα μου Μάρω, για την κατανόηση και συμπαράστασή της όλα αυτά τα χρόνια της ορειβατικής και συγγραφικής μου δραστηριότητας.

Νίκος Νέξης

Γεν. Γραμματέας Ε.Ο.Ο.Α.

Άποψη των ψηλών κορυφών από τα δυτικά (Ράχη Σαλατούρας)

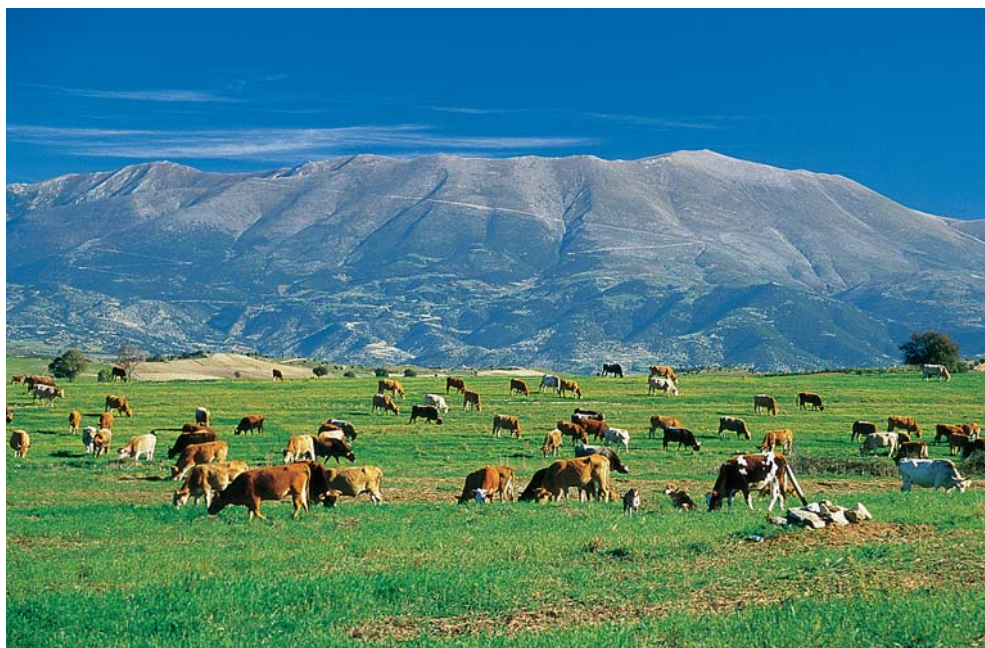

Άποψη των ψηλών κορυφών από τα ανατολικά (Γκόλνα)

Άποψη των ΝΑ κορυφών από το Παλιόκαστρο Λιτοχώρου

Άποψη των ΝΔ κορυφών από την Καλλιθέα

Άποψη των νότιων κορυφών από το Παλαιόκαστρο Καρυάς

ΤΟ ΟΡΟΣ ΟΛΥΜΠΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΟΡΕΟΓΡΑΦΙΑ

ΘΕΣΗ : Ο Όλυμπος βρίσκεται στη ΒΑ πλευρά της Θεσσαλίας και στο ΝΔ άκρο της Κεντρικής Μακεδονίας, στα σύνορα των Νομών Λαρίσης και Πιερίας.

Ο Μύτικας, η ψηλότερη κορυφή του, βρίσκεται σε απόσταση (ευθεία γραμμή) 263 χλμ. ΒΔ των Αθηνών, 78 χλμ. ΝΔ της Θεσσαλονίκης, 26 χλμ. ΒΑ της Ελασσόνας και 24 χλμ. ΝΔ της Κατερίνης, ενώ από την παραλία του Λιτοχώρου στο Θερμαϊκό κόλπο (ΒΔ Αιγαίο) απέχει 18 χλμ.

Οι γεωγραφικές συντεταγμένες του Μύτικα είναι σύμφωνα με το παλιό σύστημα ED 50 (European Datum 50) : γεωγραφικό πλάτος (φ) 40° 05' 12,23" βόρεια του Ισημερινού και γεωγραφικό μήκος (λ) 22° 21' 33,39" ανατολικά του Μεσημβρινού του Greenwich. Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Γεωδαιτικό Σύστημα Αναφοράς (W.G.S. 84) : γεωγραφικό πλάτος (φ) 40° 05' 08,54" βόρεια του Ισημερινού και γεωγραφικό μήκος (λ) 22° 21' 31,53" ανατολικά του Μεσημβρινού του Greenwich, ενώ σύμφωνα με το νέο Ελληνικό Γεωδαιτικό Σύστημα Αναφοράς σε μέτρα (Ε.Γ.Σ.Α. 87) : ψ = 4.438.274μ. βόρεια του Ισημερινού και χ = 359.918μ. ανατολικό μήκος (ήτοι 140.082μ. δυτικά του κεντρικού - 24ου - μεσημβρινού).

ΟΡΙΑ : Σε γενικές γραμμές, όλος ο ορεινός όγκος του Ολύμπου ορίζεται :

B-BA από την περιοχή του χωριού Πέτρα και τις αλλουβιακές (χαλικοαμμώδεις) εκτάσεις της πεδιάδας της Κατερίνης, όπου και τα χωριά Βροντού, Καρίτσα, Δίον και Πλατανάκια,

BA-A από την κωμόπολη Λιτόχωρο και την αλλουβιακή ανώμαλη πεδιάδα Λιτοχώρου - Λειποκαρυάς,

NA από τη μεγάλη ρεματιά-χαράδρα Ζιλιάνα (αρχαίος Συς ποταμός), που χωρίζει τον Όλυμπο από τον Κάτω Όλυμπο,

N-ND από τα χωριά Καρυά, Σκαμινιά (Συκαμινέα) και Κρυόβρυση (παλ. Πολιάνα), καθώς και το μεγάλο (9x3,5 χλμ.) ανώμαλο οροπέδιο Καρυάς-Σκαμινιάς (σε υψ. 840μ.) και τη ρεματιά της Διάβας (Στενά της Διάβας - Ελασσονίτικος ποταμός) που διαχωρίζουν τον Όλυμπο από τον Κάτω Όλυμπο,

ND-Δ από τα χωριά Ολυμπιάδα, Καλύβια και Πύθιο και το μεγάλο (15x15 χλμ.) ανώμαλο οροπέδιο (σε υψ. 500μ.) που εκτείνεται μεταξύ Ολύμπου και Καμβουνίων,

Δ-ΒΔ-Β από το χωριό Κοκκινοπλός (Κοκκινοπηλός), το διάσελο Σταυρός, την κοιλάδα του Μακρυρέματος και την περιοχή του χωριού Πέτρα, που διαχωρίζουν τον Όλυμπο από τον ορεινό όγκο της Βουλγάρας.

ΕΚΤΑΣΗ : Με βάση την ισοϋψή (υψομετρική) καμπύλη των 2.000μ., ο Όλυμπος έχει μήκος (ΒΔ-ΝΑ) 16 χλμ., πλάτος (ΒΑ-ΝΔ) 12 χλμ. και περίμετρο 80 χλμ. περίπου. Με βάση την καμπύλη των 1.000μ. έχει αντίστοιχα, μήκος 22 χλμ., πλάτος 24,5 χλμ. και περίμετρο 110 χλμ. περίπου.

Οι πραγματικές όμως διαστάσεις του Ολύμπου, από τα σημεία που αρχίζουν να υψώνονται οι πλαγιές του, είναι : μέγιστο μήκος (Α-Δ : Λιτόχωρο - Πύθιο) 25 χλμ., μέγιστο πλάτος (Β-Ν : Στενά Πέτρας - Στενά Διάβας) 30 χλμ., περίμετρος 150 χλμ. περίπου και εμβαδόν γύρω στα 600 τετρ. χλμ.

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ : Ο Όλυμπος, το ψηλότερο βουνό της Ελλάδος και το δεύτερο (σε ύψος) της Βαλκανικής χερσονήσου, είναι ένας σχετικά μικρός σε έκταση, συμπαγής (αδιάσπαστος) και σχεδόν κυκλικού σχήματος ορεινός όγκος (διαμέτρου 25 χλμ.), αρκετά βραχύδης, με οξείες κορυφές, εκτεταμένες ράχες-κορυφογραμμές - κόψεις και μεγάλες απότομες πλαγιές που κατακερματίζονται από βαθιές χαράδρες. Σε σχέση με το μέγεθός του είναι το πιο πολυκόρυφο βουνό της Ελλάδος.

Άλλα ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά, του κορυφαίου τμήματος του βουνού, είναι οι μεγάλες βαραθρώδεις κοιλότητες με τα αμφιθεατρικά ή κάθετα τοιχώματα (Μικρά και Μεγάλα Καζάνια, Μικρή και Μεγάλη Γούρνα, Γούρνα Στεφανιού, Γούρνα Σταυροϊτιάς), οι λάκκες (Αγίου Αντωνίου, Καλόγερου, Μεταμόρφωσης, Φράγκου Αλώνι, Κακάβρακα, Χότζα, Γρίβα), τα αλπικά λιβάδια - οροπέδια (Μπάρα, οροπέδιο Μουσών, λάκκα Προφήτη Ηλία, Λιβαδάκι) και η κάλυψη αρκετών κορυφών με σπασμένες λεπτές δολομιτικές πλάκες.

Δύο μεγάλες ρεματιές-χαράδρες, του Μαυρόλογγου - Αγίου Διονυσίου (Ενιπέας ποταμός) μήκους 14 χλμ. και του Μαυρατζά - Σπαρμού μήκους 13 χλμ., που ενώνονται σχεδόν στο οροπέδιο Μπάρα, σε υψ. 2.300μ., χωρίζουν όλη την ψηλή περιοχή του Ολύμπου σε δύο μεγάλα ελλειψοειδή τμήματα, το Β-ΒΔ όπου και η ψηλότερη κορυφή Μύτικας (2.918μ.) και το Ν-ΝΑ με ψηλότερη κορυφή τον Καλόγερο (2.701μ.).

Το Β-ΒΔ τμήμα κυριολεκτικά αυλακώνεται από βαθιές χαράδρες που σχηματίζονται από τα μεγάλα ρέματα, του Παπά (ή ρέμα Βροντούς) μήκους 10 χλμ., το Ξερολάκκι μήκους 16 χλμ., το Μακρύρεμα μήκους 10 χλμ. και τη Σταλαματιά μήκους 7 χλμ. Άλλα μικρότερα ρέματα είναι της Μάννας, ο Ξυλιάς (ή Ξιδιάς ή Ίτανος), ο Ορλιάς, ο Αράπης (ή Αραπλάκος), της Αγίας Κόρης, του Καραϊσκήνη, του Ναούμ, ο Πόρος, το Μικρό Ξερολάκκι, η Σκανδάλη κ.ά.

Στο Ν-ΝΑ τμήμα υπάρχουν οι μεγάλες ρεματιές-χαράδρες Σκανδαλιάρα μήκους 7 χλμ., της Μάλτας μήκους 9 χλμ., της Βλάχας - Γρίβα μήκους 9 χλμ., η Ζιλιάνα μήκους 13 χλμ. και η Διάβα μήκους 10 χλμ. Μικρότερα ρέματα είναι το Κοκκινόχωμα, η Ντουροβίτσα κ.ά.

Από τις κορυφές του Ολύμπου αυτές που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τους ορειβάτες (αλλά και για τους γεωλόγους) είναι οι κεντρικές και ψηλότερες κορυφές του, δηλαδή ο Μύτικας (υψ. 2.918μ.), το Στεφάνι (υψ. 2.912μ.) και το Σκολιό (υψ. 2.904μ.). Οι κορυφές αυτές υψώνονται σχεδόν κατακόρυφα, σε ένα τόξο 200° περίπου, σχηματίζοντας έτσι τα Μεγάλα Καζάνια, τη μεγαλύτερη και πιο εντυπωσιακή βαραθρώδη χροανοειδή κοιλότητα του Ολύμπου, με άνοιγμα 1.000μ. (Σκολιό - Στεφάνι) και βάθος 600-700μ.

Οι 132 κορυφές, ράχες, αλλά και οι διάφορες μικρές εξάρσεις (θέσεις) του Ολύμπου είναι οι εξής :

Κορυφή : Μύτικας (ή Πάνθεον) 2.918,8μ. (παλαιό 2.917,9μ.).

Ψηλές κορυφές (55) : Άγιος Αντώνιος 2.815μ. (παλαιό 2.817μ.), Άνθιμος 2.022μ. (κολονάκι 1.998μ.), ανώνυμες 2.642μ.-2.560μ., Αρβανίτη ράχη 2.056μ.-2.011μ., Αχριάνη ράχη 2.400μ.-2.200μ., Γρίβα ράχη 2.350μ.-2.281μ., Γρίβας 2.394μ.-2.360μ., Δραγασιά (ή Σαμάρι) 2.253μ., Εννέα Πύργοι, 2.450μ. (κολονάκι 2.420μ.), Κακάβρακας 2.618μ., Καλάγια 2.640μ.-2.625μ., Καλόγερος 2.701μ.-2.699μ., Κανάκη ράχη 2.460μ., Καρδαράς 2.451μ., Κεραμίδι 2.402μ., Κίτρος 2.422μ. (κολονάκι 2.416μ.), Κόκκα ράχη 2.080μ. Λιβαδάκι ράχη 2.381μ., Μάνδρες 2.247μ. (παλαιό 2.254μ.), Μεταμόρφωση 2.699μ.-2.622μ., Μικρή Τούμπα 2.740μ., Νάνα ράχη 2.284μ., Πάγος 2.682μ. (κολονάκι 2.676μ.), Προφήτης Ηλίας 2.803μ. (λανθασμένο το 2.787μ.), Πύργος 2.442μ., Πύργος Γρίβα 2.324μ. (παλαιό 2.329μ.), Ρήγας 2.140μ., Σκάλα 2.882μ. (λανθασμένο το 2.866μ.), Σκαμνιά 2.463μ.-2.276μ., Σκολιό 2.904μ. (παλαιό 2.911μ.), Σκούρτα 2.483μ. (κολονάκι 2.475μ.), Σμέος 2.087μ. (παλαιό 2.089μ.), Σπαθούλα 2.220μ., Σταυροϊτιές 2.640μ.-2.620μ., Στενή Σαλατούρα 2.089μ., Στεφάνι (ή Θρόνος Διός) 2.912μ.-2.909μ.-2.903μ., Τούμπα 2.801μ., Τρύπες 2.607μ., Φλάμπουρο 2.473μ., Φράγκου Αλώνι 2.684μ. (κολονάκι 2.677μ.), Χότζα 2.600μ. (κολονάκι 2.589μ. - παλαιό 2.592μ.) και Χριστάκης 2.706μ. (παλαιό 2.714μ.).

Μέσες κορυφές (58) : Αλαταριά 1.900μ., Άνω Τσουκνίδα 1.506μ., ανώνυμες 1.486μ.-1.425μ.-1.399μ.-1.078μ., Βαρλαμάς 1.047μ., Γιαμπάδι 1.639μ., Γκόλνα 1.032μ., Γραμμένη Πέτρα 1.091μ., Γυμνοκορυφή (ή Γούλενα) 1.268μ., Διασέλα ράχη 1.583μ.-1.357μ., Καλλιθέα 1.404μ., Καμπάνα (ή Τσούκα) 1.142μ., Καραγκούνη 1.466μ., Καραπέτσα ράχη 1.300μ., Καρυές 1.182μ., Καστανιές 1.322μ., Κάτω Περιβόλι 1.349μ., Κάτω Πύργος 1.338μ., Κάτω Τσουκνίδα 1.220μ., Κερί 1.046μ., Κονιαρόπουλο 1.240μ. (κολονάκι 1.233μ.), Κοπάνες ράχη 1.164μ.-1.100μ., Κορομηλιές 1.369μ. (παλαιό 1.372μ.), Κυριακούς ράχη 1.050μ., Κωστή ράχη 1.540μ., Λιανοξυά ράχη 1.240μ., Μαγούλες 1.849μ., Μεγάλη Λάκκα 1.503μ., Μεγάλη Πάδη 1.051μ., Μπάρμπα 1.748μ., Μπαρμπαλάς 1.841μ., Παλαιόκαστρο (ή Οξυά ή Τιτνάτα) 1.447μ., Παναγία 1.010μ., Πάνω Περιβόλι 1.740μ., Πάνω Πύργος 1.418μ., Παπά ράχη 1.940μ., Πελεκουδία ράχη 1.800μ., Πετρόστρουγκα ράχη 1.935μ., Πυξάρι 1.796μ., Ραδομίρ 1.879μ., Ρίτσος 1.512μ., Ρομπολάκια 1.500μ., Σαλατούρα 1.431μ., Σέλωμα 1.158μ., Σέλωμα 1.135μ., Στήθωμα (ή Γκόλνα) 1.133μ., Ταμπούρια 1.417μ., Τούμπα 1.161μ., Τουρτοφωλιά 1.241μ. (κολονάκι 1.233μ.), Τρόχαλα Χαλκιά 1.185μ.-1.166μ., Τσιρκνιά ράχη 1.120μ.-975μ. και Φραψί 1.004μ.

Χαμηλές κορυφές (18) : Δίσωβο 746μ., Ζιλνιά ράχη 930μ.-820μ., Καρδάρα 914μ., Καστρί 969μ., Κοκκινόλοφος 758μ., Κοκκινόπετρα 572μ., Κορομηλιά ράχη 986μ., Κότα Πλάκα 646μ., Μεγάλη Ράχη 716μ., Μύτικας 762μ., Ορφανός 735μ., Παλιόκαστρο 880μ., Σουλουμάδα 834μ., Σταυρός 944μ. (κολονάκι 938μ.), Τρόχαλο Αγίου Ιωάννη 720μ., Τσούμα 656μ. και Φλάμπουρο 697μ.

ΥΨΟΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

Η πρώτη γνωστή υψομέτρηση κορυφής του Ολύμπου έγινε κατά τον 1ο αι. π.Χ. από το γεωγράφο Ξεναγόρα (Πλούταρχος : Βίοι παράλληλοι - Αιμίλιος Παύλος, κεφ. 15, παρ. 10), ο οποίος μέτρησε την κορυφή που έβλεπε από το ναό του Πυθίου Απόλλωνα (κάτω από το λόφο των Αγίων Αποστόλων του Πυθίου) και τη βρήκε ότι ήταν 10 στάδια συν 1 πλέθρο μείον 4 πόδια, δηλ. 6.096 πόδια ή 1.879μ. (1 στάδιο = 184,98μ., 1 πλέθρο = 30,83μ. και 1 πόδι = 30,83 εκ.). Εάν υπολογίσουμε ότι ο Ξεναγόρας έκανε την υψομέτρηση από τη βάση του ναού, που τα ερείπιά του βρίσκονται σε υψ. 640μ., τότε βρήκε με μεγάλη ακρίβεια την άγνωστη κορυφή που έβλεπε, γιατί από το ναό φαίνεται μεν η κορυφογραμμή Γρίβα - Χότζα που έχει μέγιστο υψ. 2.600μ., αλλά δεν φαίνεται ούτε η κορυφή, ούτε το υψομετρικό της Γ.Υ.Σ. που είναι λίγο χαμηλότερα στα 2.589μ. Άρα αυτό που έβλεπε ο Ξεναγόρας ήταν μία θέση της κορυφογραμμής που είχε υψ. $1.879+640=2.519\mu.$ (εάν είχε χρησιμοποιηθεί ως μέτρο ο ολυμπιακός πους που είναι 30,83 εκ.).

Η επόμενη γνωστή υψομέτρηση έγινε το 1831 από τον R. N. Copeland, Κυβερνήτη του Αγγλικού Ναυαρχείου, ο οποίος μέτρησε το ύψος του Ολύμπου από τη θάλασσα και το βρήκε 9.754 πόδια ή 2.973μ. (1 πόδι = 30,48 εκ.) Ο ναυτικός χάρτης του δημοσιεύθηκε το 1852. Τα ίδια ύψη περίπου ανέφεραν αργότερα και οι διάφοροι χαρτογράφοι και περιηγητές στους χάρτες τους, όπως ο A. Boue το 1840 (2.974μ.), ο L. Heuzey το 1860 (2.972μ.), ο H. Kiepert το 1871 (2.973μ.) και το K.K. Militar Geographisches Institut το 1871 (2.985μ.).

Οι Ελβετοί τοπογράφοι Marcel Kurz και Hans Bickel το 1921 πραγματοποιούν, με την εφαρμογή νέων στερεοφωτογραμμετρικών μεθόδων τοπογραφίας, υψομετρήσεις των περισσότερων κορυφών του Ολύμπου και βρήκαν ότι το ύψος του Μύτικα είναι 2.917,90μ. (9.573 πόδια). Το υψόμετρο αυτό καθιερώθηκε σε όλους τους ιδιωτικούς χάρτες, αλλά και στους χάρτες της Ε.Σ.Υ.Ε. και τους παλιούς της Γ.Υ.Σ.

Σχετικά με τα υψόμετρα των πιο σημαντικών κορυφών του Ολύμπου έχω να παρατηρήσω ότι ακόμα και σήμερα δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Δυστυχώς η Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού (Γ.Υ.Σ.) δεν είναι σε θέση, είτε από υπηρεσιακές της αδυναμίες, είτε από μία παράξενη συλλογιστική, να δώσει τα σωστά υψόμετρα. Για παράδειγμα, στο Μύτικα, στην ψηλότερη κορυφή της Ελλάδος δεν έχει κάνει υψομέτρηση. Επίσης η Υποδ/νησ Γεωδαισίας της Γ.Υ.Σ. δίνει ως υψόμετρο της κορυφής Προφήτης Ηλίας το 2.786,59μ., ενώ οι πιο ακριβείς σύγχρονοι χάρτες της (κλ. 1: 50.000) έχουν αποτυπωμένη γύρω από την κορυφή αυτή και την υψομετρική (ισοϋψή) καμπύλη των 2.800μ.

Επειδή η Γ.Υ.Σ. έχει αυτή την πολιτική και επειδή οι χρησιμοποιούμενες μέθοδοι υψομέτρησης (χρήση βαρομέτρων και θεοδολίων) έχουν περιορισμούς στην ακρίβεια, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.) το Σεπτέμβριο του 1996 πραγματοποίησε ακριβέστερη υψομέτρηση των κύριων κορυφών του Ολύμπου με τη βοήθεια ενός δορυφορικού συστήματος (24 δορυ-

φόροι) μετρήσεων του G.P.S. (Global Positioning System). Έτσι τα νέα απόλυτα υψόμετρα, με ένα σφάλμα 10 εκ., που προέκυψαν είναι : Μύτικας 2.918,80μ., Στεφάνι 2.912,30μ. και καταφύγιο Σ.Ε.Ο. 2.697,10μ. Η διαφορά των 90 εκ. που βρέθηκε από την υψομέτρηση του M. Kurz, νομίζω ότι οφείλεται στο γεγονός ότι η υψομέτρηση του 1921 έγινε ακριβώς από το έδαφος (δεν υπήρχε κολονάκι τότε, αλλά ένας σωρός από πέτρες), ενώ αυτή του 1996 έγινε πιθανώς από το πάνω μέρος του τσιμεντένιου υψοδείκτη.

ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ

Οι πρώτοι χάρτες του Ολύμπου, όπως και όλοι οι χάρτες μέχρι τα μέσα του 19ου αι., ήταν περισσότερο υποτυπώδη σχεδιαγράμματα ή ζωγραφίες, παρά χάρτες. Οι διάφοροι χαρτογράφοι και γεωγράφοι, αλλά και περιηγητές, απλά τοποθετούσαν ορισμένα τοπωνύμια, που πολλές φορές ήταν λανθασμένα, πάνω σε ένα γενικό σχεδιάγραμμα που δεν ανταποκρινόταν καθόλου στην πραγματικότητα, γιατί δεν είχε καμμία υψομετρική καμπύλη, αλλά ούτε ήταν και με κλίμακα. Από τους «χάρτες» αυτούς πολλοί είχαν φανταστικές απεικονίσεις του Ολύμπου, ορισμένοι ανέφεραν το βουνό με περίεργα ονόματα, ενώ σχεδόν όλοι τοποθετούσαν τον Όλυμπο πάνω από τα Τέμπη, στη θέση του Κάτω Ολύμπου. Μερικοί χαρακτηριστικοί «χάρτες» της περιόδου αυτής είναι οι εξής :

Hieronymus : Χαλκογραφία ; - 1150. Olimpus - Ossa - Pelion.

C. Ptolemaeus - Sebastian Muenster : Tabula Europae X και Nova Graecia XXII, Basle - 1545. Στις ξυλογραφίες αυτές αναγράφεται Olympus.

Abraham Ortelius : Graecia Sophiani, 1579. Στη χαλκογραφία αυτή αναφέρονται M. Olimpos και Dion.

Abraham Ortelius : Tempe (Peneus - Olympus mons), 1590. Στην κορυφή του Ολύμπου είναι ζωγραφισμένος βωμός.

Gerard Mercator : Macedonia - Epirus - Achaia (Olimpo mons), 1590. Στους δυτικούς πρόποδες του Ολύμπου είναι ζωγραφισμένη μία λίμνη. Πρόκειται για την παλιά λίμνη Άσκουρις (Νεζερός) στον Κάτω Όλυμπο.

Ανώνυμος : Macedoniae et Thessaliae, 1624. Στη χαλκογραφία αυτή αναφέρονται M. Olimpos και Diun.

Nicolaes Visscher : Exactissima totius Archipelagi nec non Graeciae Tabula, 1682. Αναφέρεται το Δίον (Dium).

Guillaume de l' Isle (Delisle) : Accurata totius Archipelagi et Graeciae Universae Tabula, 1683 (;). Στη χαλκογραφία αυτή και στη θέση του Ολύμπου αναγράφεται ένα βουνό με το όνομα M. Lacha.

Giacomo Cantelli da Vignola : La Macedonia, Roma - 1689. Και σε αυτή τη χαλκογραφία ο Όλυμπος αναγράφεται Olympus ή Lacha.

Vicenzo Maria Coronelli : *Moderno Arcipelago*, 1696. Στη χαλκογραφία αυτή αναγράφεται M. Olimpo.

Guillaume de l' Isle (Delisle) : *Carte de la Grece*, κλ. 1:2.500.000, 1707. Αναφέρεται ο Όλυμπος ως M. Lacha, ενώ η Όσσα (Κίσσαβος) αναφέρεται Cassono.

N. de Fer : *La Grece ou partie meridionale de la Turquie en Europe (Atlas Royal)*, Paris-1715. Η θάλασσα μεταξύ Πλαταμώνα και Κατερίνης αναφέρεται Golfe Lacha.

Abbe Baudrand : *La Grece*, 1716. Στη χαλκογραφία αυτή αναγράφεται M. Lacha στη θέση του Κάτω Ολύμπου.

C. Cellarius : *Macedonia - Thessalia - Epirus, Roma - 1774* (;). Στη χαλκογραφία αυτή αναφέρονται τα τοπωνύμια Olympos, Epiurus (για πρώτη φορά σε χάρτη) και Diium.

Choiseul-Gouffier : *Carte de la Grece Moderne*, 1782. Στη χαλκογραφία αυτή αναφέρεται ο Όλυμπος ως Mt. Olympe.

Jean Denis Barbie du Bocage : *La Thessalie, Paris - 1788*. Στο χάρτη αυτό, που υπάρχει στο βιβλίο «*Le voyage du Jeune Anacharsis*», αναφέρεται ο Όλυμπος, μέχρι τα Τέμπη, Mont Olympe, καθώς και ένα άλλο βουνό, ως κορυφή του Ολύμπου με το όνομα Mt. Octolophos (εννοεί πιθανώς τον Ορθόλιθο ή Κουκούλι). Αναφέρονται επίσης τα ποτάμια Helicon, Baphyras, Epiuree και Sus, καθώς και τα τοπωνύμια Diium, Pimlee, Libethra, Pythium, Lapathais και Eudieru, ενώ η λίμνη Ascuris είναι τοποθετημένη στον κυρίως Όλυμπο.

Ρήγας Βελεσπινλής : Η Χάρτα της Ελλάδος, Βιέννη 1796-1797. Στο 5ο φύλλο του χάρτη αναφέρεται ο Όλυμπος και τα τοπωνύμια Ηράκλεια-Λιτόχωρο και Άγ. Διονύσιος.

Άνθιμος Γαζής : Πίναξ γεωγραφικός της Ελλάδος με τα παλαιά και νέα ονόματα, Vienna - 1810. Στο χάρτη αναφέρεται ο Όλυμπος, καθώς και τα τοπωνύμια (όλα σε λάθος θέση) Πέτρα, Δίον, Ηράκλεια, Λιτόχωρο, τα ποτάμια Ελικών και Μύλις (για τον Ενιπέα), καθώς και τα άγνωστα τοπωνύμια Ηλίσιον, Άτραξ και Βαλλαι.

William Darton : *Graecia Antiqua*, 1811. Αναφέρονται τα βουνά M. Olympos (μέχρι τα Τέμπη) και M. Titarus, καθώς και τα τοπωνύμια Diium, Pythium, Doliche.

Chev. Lapie : *Carte de la partie Septentrionale de la Grece Moderne*, Paris - 1827. Αναφέρονται M. Olympe και R. Litochoria (ποτάμι Λιτοχώρου) για τον Ενιπέα.

Chev. Lapie : *Carte Generale de la Grece Moderne*, Paris - 1828. Για πρώτη φορά αναφέρεται σε χάρτη M. Olympos ου Elimbos (Mt. Olympe). Αναφέρονται, σε λάθος θέση, και τα χωριά Caria και Scamnia και ο Ενιπέας ως R. Litochoria.

Th. Duvoteny : *Grece Ancienne (partie Septentrionale)*, 1835. Αναφέρονται Mt. Olympe, Dion και Phyla.

Ami Boue : *Carte de la Turquie d' Europe*, Paris - 1840. Στο χάρτη αυτό, που υπάρχει στο βιβλίο του «*La Turquie d' Europe*», ο Όλυμπος εμφανίζεται για πρώτη φορά με το όνομα Tschele και με υψ. 9.757 πόδια, δηλ. 2.974μ. (1 πόδι = 30,48 εκ.). Τη μέτρηση έκανε ο Αυστριακός Friedrichsthal. Στο βιβλίο του ο A. Boue διευκρινίζει : Olympos για τους Έλληνες, Tschele για τους Τούρκους.

B. Νικολαΐδης : Carte de la Thessalie et de la Macedoine, κλ. 1:600.000, Paris - 1859. Στο χάρτη αυτό για πρώτη φορά εμφανίζεται ο Όλυμπος σαν ηφαίστειο με μεγάλο κρατήρα και με την ονομασία Mt. Semavatevi (Olympe), το Λιτόχωρο αναγράφεται Litochori (Heraclea), ενώ το Vlakholivadon τοποθετείται πάνω στον Όλυμπο και η Μονή Αγίου Διονυσίου (M.H. Dyonis) κοντά στην Κατερίνη.

Leon Heuzey : Carte du mont Olympe, Paris - 1860, κλ. 1:275.000. Στο χάρτη αυτό, που υπάρχει στο βιβλίο του «Le mont Olympe et l' Acarnanie», εμφανίζονται αρκετά τοπωνύμια, πολλά από τα οποία αναφέρονται για πρώτη φορά σε χάρτη, όπως οι κορυφές Detnata, Hos Hiliias (με υψ. 2.972μ.), Itchouma, Kalogheros, και Panaghia, τα ρέματα Baphyras, Hos Minas, Itamos, Mavro Loggo, Ourliias, Vythos (Enipeus), Ziliana (Sys), τα μοναστήρια Canalia, Ha Triadha, Hos Dionysios και Petra και τα χωριά Dium, H. Apostoli (Pythion), Karya, Kokkinoplo, Leftokarya, Litokhoro, Malathria, Selos, Skamnia και Sparmo, ενώ εμφανίζεται το τοπωνύμιο Skala στη θέση που είναι το μετόχι της Μονής Αγίου Διονυσίου. Επίσης για πρώτη φορά αναφέρεται ο Κάτω Όλυμπος ως Bas Olympe (Octolophos).

Heinrich Barth : Olymp, Berlin-1864. Στο χάρτη αυτό, που έγινε σε συνεργασία με τον H. Kiepert, όπως και στο βιβλίο του «Reise durch das Innere der europaischen Turkei», αναφέρονται αρκετά τοπωνύμια του Ολύμπου, όπως: H. Antonios, H. Dionysios, H. Elias, H. Elias (στα νότια), Bara, Dristela, Paramikhu, Pnakia, Rudi, Skholion, Smeos, Vithos, Xeroluko κ.ά., ενώ για πρώτη φορά εμφανίζονται και καταδεικνύονται οι κεντρικές ανώνυμες ακόμα ψηλές κορυφές, με την ένδειξη «Hoechste Spitze» που σημαίνει ψηλότερη κορυφή.

Γ. Κατελούζος : Χάρτης Ηπείρου - Θεσσαλίας - Μακεδονίας, Βουκουρέστι - 1867, κλ. 1: 400.000. Ο Όλυμπος αναφέρεται Σέμαβα τέρι (πιθανή αντιγραφή από το χάρτη του Β. Νικολαΐδη).

Whittaker & Co. - G. Bell : Graecia, including Epirus and Thessalia, with part of Macedonia, London - 1874. Αναγράφεται M. Olympus, τα τοπωνύμια Dium, Petra, Pythium και τα ρέματα Baphyras fl., Enipeus fl.

Από το 1870 και μετά (στη νότιο Ελλάδα από το 1830, όταν έγινε και ο πρώτος τριγωνισμός) οι χάρτες αρχίζουν να βελτιώνονται αισθητά και να παίρνουν τη σημερινή τους μορφή. Τα τοπωνύμια τοποθετούνται σωστά, ενώ αργότερα με την εφαρμογή νέων μεθόδων στις γεωδαιτικές και τοπογραφικές εργασίες και την εγκατάσταση τριγωνομετρικών σημείων Α, Β και Γ τάξης σε όλη την Ελλάδα (στον Όλυμπο το 1919-1920), οι χάρτες τελειοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Μερικοί από τους χάρτες αυτούς είναι οι εξής :

Heinrich Kiepert : Carte de l' Epire et de la Thessalie, Berlin-1871, 1878 και 1897, κλ. 1: 500.000. Αναφέρεται η ανώνυμη ακόμα ψηλότερη κορυφή, με υψ. 2.973μ., καθώς και οι κορυφές H. Antonios, H. Ilias και Smeos, τα τοπωνύμια Bara, Mavrolongos, Vithos κ.ά., ενώ εμφανίζεται για πρώτη φορά ένα τοπωνύμιο «Τρίστυλλον» μεταξύ των κορυφών Σμέος και Άγιος Αντώνιος.

K.K. Militar Geographisches Institut : General Karte von Central Europa, Vienne - 1871, κλ. 1:300.000. Χαρτογράφηση : H. Hartl - J. Bruch. Για πρώτη φορά

εμφανίζεται η ψηλότερη κορυφή του Ολύμπου με υψ. 2.985μ.

Γενικόν Επιτελείον Στρατού (Γ.Ε.Σ.) : Χάρτης Μακεδονίας - Ηπείρου - Θεσσαλίας, Αθήνα - 1878, κλ. 1:420.000

Υπουργείον Στρατιωτικών : Χάρτης Ηπείρου Θεσσαλίας, κλ. 1:300.000, Βιέννη - 1881 (χαρτογράφηση Κ.Κ. Militar Geographisches Institut).

Μιχαήλ Χρυσοχόου : Πίναξ της μεσημβρινής Ηπείρου και της Θεσσαλίας, Αθήνα - 1884, Β' έκδ., κλ. 1:200.000. Αναγράφονται ο Όλυμπος με υψ. 2.972μ. και τα τοπωνύμια (πολλά σε λάθος θέση) Αγ. Μαρίνα, Αγ. Τριάς, Αγ. Απόστολος, Αγ. Διονύσιος, Αγ. Ηλίας, Αγ. Ιωάννης, Αγ. Μηνάς, Αυλαίς, Βάλτος, Βροντοί, Βύθος, Γκορτσίλα, Γκούλεμα, Δέματα όρος (μεταξύ Καρυάς - Πολιάνας), Δίον, Ελικών, Ενιπέυς, Ευδίερον, Καλόγηρος, Καρίτσα, Καρυά, Κοκκινοπλός, Κονίσπολις, Κουκούλι (Ορθόλοφος), Λειβήθρα, Λεπτοκαρυά, Λιτόχωρο, Λόκοβα, Μαλαθριά, Μαυρόλογγος, Μετόχι Αγ. Διονυσίου, Μ. Κανάλια, Μ. Πέτρας, Μπάρα, Πίμπλεια, Πολιάνα, Πύθιον, Σέλος, Σπαρμός, Συς, Τοπόλια, Χελοπόταμος κ.ά.

Γιώργος Κοντογόνης (εκδ.) : Λάρισα, Αθήνα - 1910, κλ. 1:200.000. Ο Όλυμπος αναφέρεται με υψ. 2.985μ. και εμφανίζονται για πρώτη φορά σε χάρτη το τοπωνύμιο Πριόνια, καθώς και η Μονή Κλημάδων. Επίσης αναφέρονται οι μονές Αγ. Διονυσίου και Μετόχι Αγ. Διονυσίου, Αγ. Τριάδας και Μετόχι Σπαρμού, Καναλιών, Πέτρας, καθώς και τα τοπωνύμια Αγ. Αντώνιος (Καλόγηρος), Αγ. Ηλίας, Αγ. Μηνάς, Δέματα (Δερνάζα), Ευδίερος (Παληόκαστρο), Ζιλιάνα, Καλύβια, Καραούλι, Καρυά, Κοκκινοπλός, Λιτόχωρον, Λεπτοκαρυά, Λόκοβα, Μπάρα, Μπάρα (Καλύβια Κοκκινοπλού), Ορθόλοφος (Κουκούλι), Πεδίον Κονισπόλεως, Πέτρα, Πολιάνα, Πόρτα, Πύθιον, Σέλος, Σκαμιά, Στενά της Πέτρας, Στενόν των Καναλιών, Τοπόλια, Φουσκίνα κ.ά.

Institut Geographique Militaire de Vienne : Carte Generale du Massif de l' Olympe, Vienne - 1916, κλ. 1:200.000. Στο χάρτη αυτό, που υπάρχει στο βιβλίο του Μ. Kurz «Le Mont Olympe» - 1923, αναφέρονται μερικά νέα τοπωνύμια όπως Arib Lakos, Behtas, Gojova, Golna, Goroskola, Kalivia Baras, Mesola, Petroska, Sikurta, Fuskinadzik, ενώ η κορυφή του Ολύμπου αναγράφεται με υψ. 2.985μ., γιατί ο χάρτης ήταν απόσπασμα από το γενικότερο χάρτη του 1871. Επίσης ο Όλυμπος αναγράφεται Olimpos - Olymπ και ο Κάτω Όλυμπος Kato Olimbos.

G. Meyer : Carte Historique de la Macedoine, Paris - 1919. Στο χάρτη αυτό που υπάρχει στο βιβλίο «La Macedoine et l' Hellenisme» του Β. Κολοκοτρώνη αναγράφονται τα τοπωνύμια Όλυμπος, Λειβήθρα, Πίμπλεια, Δίον κ.ά.

Daniel Baud-Bovy : Carte schematique du Haut Olympe. Στα χάρτη αυτό που υπάρχει στο κεφάλαιο «The mountain-group of Olymprus» του βιβλίου «La Grece Immortelle», Geneve - 1919, αναφέρονται αρκετά τοπωνύμια, αλλά και οι ονομασίες που έδωσαν το 1913 οι Fred. Boissonnas και D. Baud-Bovy, όπως: Baphyras, Dion, Enipee, Jacques Philippe, Khalivia, Kokkinopoulo, Kokkino Vrako, Litokhori, Mavro longo, Petra Strounga, Phtina, Pic de la Victoire ou Roche Terpeienne, Pic Veniselos, Porta, Prairie des Dieux, Prionia, St. Antonios ou St. Elie Meridional, St. Denys, St. Elie, Stavoidia, Sto Skolion, Tete Noire, Trani Gournas, Trone de Zeus, Vallee de Karya, Vallee de St. Denys, Vithos κ.ά.

Marcel Kurz : Carte du mont Olympe, Berne - 1923, κλ. 1:20.000. Ο χάρτης αυτός του Ολύμπου, που έχει υψομετρικές καμπύλες ανά 20μ. και υπήρξε ο τελευταίος της εποχής του, υπάρχει και στο βιβλίο του «Le Mont Olympe», Neuchatel - 1923. Αναφέρονται πολλά τοπωνύμια, όπως: Aghios Athanasios, Dhymarka, Fardia Khoun, Flamboro, Gavos, Kafenio, Kalaia, Kara Yanni, Kardharas, Kavos, Kitros, Kondromissorakhi, Krontz, Leftokares, Livadhaki, Odas, Odjac Kanaki, Paghos, Palikorpi, Palimanastri (για τον Αγ. Αντώνιο), Papa-Dhymou, Proilio, Radomir, Samari, Sarai, Skala, Skales, Skamnia, Sounari (για τα Ζωνάρια), Spatoulas, Stalamatia, Tsambas, Valtokoukki, Xero Lakki κ.ά. Οι ψηλότερες κορυφές για πρώτη φορά αναφέρονται επώνυμα και μάλιστα με τις σημερινές τους ονομασίες, δηλ. Mitka (2.917,9μ.), Stefan (2.909,9μ.) και Skolion (2.903,5μ.).

Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού (Γ.Υ.Σ.) : Στους επιτελικούς χάρτες 1:100.000, φύλλα Κατερίνη (1934) και Λάρισα (1935) αναφέρονται πολλά τοπωνύμια όπως: Αγ. Ιωάννης (δίπλα στη Μονή Αγ. Διονυσίου), Γκόλνα, Γομαρόσταυλος, Γραμμένη Πέτρα, Διακόπτης, Εννέα Πύργοι, Κακάβρακας, Καλαμαράς, Καραγιάννης, Κατάρτι, Καταφύγιον, Κάτω Πηγαδάκι, Κόκκαλα, Κόκκινη Πιστεριά, Κοπάνες, Κορομηλιές, Κράνα, Λάζη Γρίβα ρ. Λιάκου Ταμπούρι, Μαγούλες, Μέγα Πλάϊ, Πάδες, Παλαιόκαστρον (Ευδίεςρος), Παληόκαστρο (Λιτοχώρου), Πάνω Περιβόλι, Πάνω Πύργος, Πόρτες ρ., Ρεμπελάκια, Σαράντα Καγκιόλια, Σπηθούλα, Σταυρός, Ταμπούρια, Τηγάνια ρ. (για τα Μεγάλα Καζάνια), Τούμπα Καρυάς, Τουρτοφωλιά, Τσούκα, Τσουκνίδα, Φλαμπούρι, Φράγκου Αλώνι, Φραψί, Χούνη, Χτένια κ.ά.

Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού (Γ.Υ.Σ.) : Στο φύλλο Κατερίνη, 1945, κλ. 1:100.000 αναφέρονται διάφορα τοπωνύμια λανθασμένα (ενώ στα χάρτη του 1934 αναφέρονται σωστά!), π.χ. το Σκολίο αναγράφεται στη θέση του Μύτικα με υψ. 2.917μ., το σωστό Σκολίο αναγράφεται Όλυμπος με υψ. 2.911μ. κ.ά.

Από το 1960 που άρχισε η λήψη ειδικών αεροφωτογραφιών και η χρησιμοποίηση τελειότερων μεθόδων χαρτογράφησης, εκδόθηκαν από τη Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού (Γ.Υ.Σ.) σχεδόν τέλειοι χάρτες από τοπογραφική άποψη (κλ. 1:50.000), αλλά με αρκετές παραλείψεις και λάθη στα διάφορα υψόμετρα, στα μονοπάτια και στα τοπωνύμια. Έτσι οι ορειβάτες κατά κανόνα αγνοούν τους «απηρηχαιομένους» χάρτες της Γ.Υ.Σ. (που δεν είναι και εύκολο να τους προμηθευτείς, ενώ τα φύλλα Βελβεντός, Λιτοχώρον και Λιβάδιον τα θεωρεί εμπιστευτικά! και δεν τα διαθέτει) και χρησιμοποιούν χάρτες φορέων και ιδιωτών. Δυστυχώς και οι περισσότεροι από τους χάρτες αυτούς παρουσιάζουν λάθη, είτε γιατί ακολουθούν το υπόβαθρο και τα τοπωνύμια της Γ.Υ.Σ., είτε γιατί δεν έχουν γίνει μετά από επιτόπια έρευνα. Μερικοί από τους χάρτες αυτούς είναι οι εξής :

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.) : Ο Όλυμπος σε 2 φύλλα χαρτών, κλ. 1:200.000, Ν. Λαρίσης-1963 & Ν. Πιερίας-1963 (αναθεωρήθηκαν το 1972 & 1983).

Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού (Γ.Υ.Σ.) : Ο Όλυμπος σε 2 φύλλα χαρτών, κλ. 1:50.000, Γόννοι-1969 & Κονταριώτισσα-1970 (αναθεωρήθηκαν το 1985 & 1982).

Υπουργείο Γεωργίας : Ορθοφωτοχάρτης Ολύμπου, 1971, κλ. 1:50.000 και από μεγένθυση Ορθοφωτοχάρτης Ολύμπου (Μύτικας), κλ. 1:20.000

Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού (Γ.Υ.Σ.) : Ο Όλυμπος σε 2 φύλλα χαρτών, κλ. 1:100.000, Λάρισα - 1972 & Βελβεντός - 1972

Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος (Ε.Ο.Σ.) Αχαρνών : Ο Όλυμπος σε 4 φύλλα χαρτών, Μύτικας - Καλόγερος - Κίτρος - Μεταμόρφωση, κλ. 1:50.000, 1984

Νίκος Νέζης : Όλυμπος, 1986, κλ. 1:27.500

Ε.Ο.Σ. Αχαρνών : Όλυμπος (1989 & 1995), κλ. 1:50.000. Στο πίσω μέρος σχετικά κείμενα για τον Όλυμπο σε ελληνική, αγγλική και γερμανική γλώσσα.

Εκδόσεις Road : Όλυμπος (πιθανώς 1995), κλ. 1:50.000. Συμβατός με G.P.S. Συνοδεύεται από φυλλάδιο 32 σ. του Αντώνη Καλογήρου, με διάφορες πληροφορίες για πεζοπορική διαδρομή σε ελληνική και αγγλική γλώσσα.

Αναπτυξιακή Λιτοχώρου - Ολύμπου : Όλυμπος. Λιτόχωρο - φαράγγι Ενιπέα (πιθανώς 1999), κλ. 1:20.000. Παραγωγή από τη «Γεωμετρική Κατερίνης Α.Ε.», σύμφωνα με αεροφωτογραφίες, μεθόδους G.P.S. και άλλα χαρτογραφικά προγράμματα.

Εκδόσεις Ανάβαση : Όλυμπος, 2000 & 2001, κλ. 1:50.000. Συμβατός με G.P.S. Κάναβος W.G.S. 84 & Ε.Γ.Σ.Α. 87. Στο πίσω μέρος σχετικά κείμενα για τον Όλυμπο σε ελληνική και αγγλική γλώσσα.

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) : Mountain Olympus, 2001, κλ. 1:50.000. Παραγωγή από τον Ε.Ο.Σ. Αχαρνών. Στο πίσω μέρος σχετικά κείμενα για τον Όλυμπο σε ελληνική, αγγλική και γερμανική γλώσσα.

Εκδόσεις Ανάβαση : Κεντρικός Όλυμπος, 2002, κλ. 1:25.000. Συμβατός με G.P.S. Στο πίσω μέρος 14 πεζοπορικές διαδρομές με σχετικές σημειώσεις. Συντεταγμένες σε μέτρα (Ε.Γ.Σ.Α. 87) και σε μοίρες (W.G.S. 84).

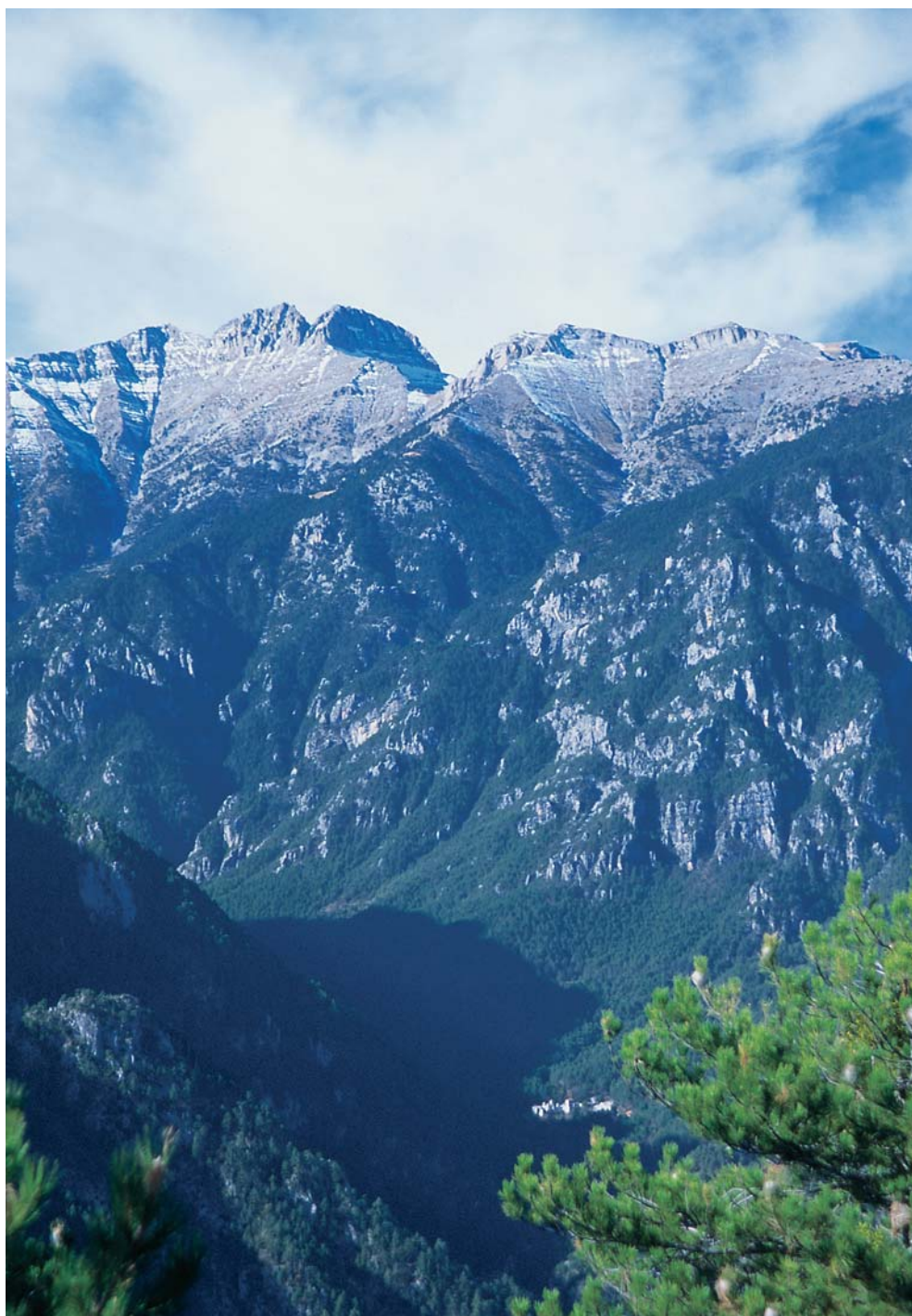
Σκάλα - Μύτικας - Στεφάνι (από τα ανατολικά)

Το Στεφάνι και ο Μύτικας (από τα δυτικά)

Τούμπα - Στεφάνι - Μύτικας (από το ρέμα Ναούμ)

Οι ψηλές κορυφές και η Μονή Αγίου Διονυσίου (από τη Γκόλνα)

ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΓΕΩΛΟΓΙΑ

Από γεωλογική άποψη η Ελλάδα, που βρίσκεται στο σημείο σύγκλισης των λιθοσφαιρικών πλακών Ευρώπης και Αφρικής, ανήκει στη Νέα Ευρώπη (Άλπεις - Ιταλία - Βαλκανική Χερσόνησος) που είναι δημιούργημα των αλπικών ορογενετικών και τεκτονικών διεργασιών, που άρχισαν στην αρχή σχεδόν του Μεσοζωϊκού Αιώνα (πριν 230 εκατομμύρια χρόνια - Τριαδικό) στην πανάρχαια ωκεάνια θάλασσα (πανθάλασσα) της Τηθύος και συνεχίστηκαν μέχρι το τέλος σχεδόν του Καινοζωϊκού Αιώνα (πριν 1 εκατομμύριο χρόνια - Πλειστόκαινο).

Τα μεγάλα συστήματα των οροσειρών που αναδύθηκαν στο γεωλογικό παρελθόν, λόγω της σύγκρουσης των τότε λιθοσφαιρικών πλακών Λαυρασίας και Γκοντβάνας, κατά την αλπική ορογένεση, διαρθρώθηκαν σε δύο μεγάλους κλάδους, τον Αλπιδικό ή Αλπικό και το Δειναρικό. Οι ελληνικές οροσειρές, που ανήκουν στις Δειναρικές Άλπεις (Σερβία - Αλβανία - Ελλάδα) του Δειναρικού τόξου (νότιες Άλπεις - Απένινα - Δειναρικές Άλπεις - οροσειρά Ταύρου στην Τουρκία και βουνά Ζάγκρος στο Ιράν) υποδιαιρούνται σε 14 γεωτεκτονικές ζώνες που ονομάζονται ελληνίδες ζώνες.

Ο Όλυμπος, ένα από τα νεότερα βουνά του κόσμου από γεωλογική άποψη, ανήκει στις εσωτερικές ελληνίδες ζώνες και συγκεκριμένα στην Πελαγονική Ζώνη (που εκτείνεται από τα Σκόπια μέχρι τη Β. Εύβοια) και γενικά τα μεταμορφωσιγενή (που προέρχονται από μεταμόρφωση ιζηματογενών) κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματά του, αποτελούνται κυρίως από ασβεστόλιθους (δολομιτικούς και ημικρυσταλλικούς), λίγους μαρμαρυγιακούς σχιστόλιθους και γνεύσιους (παραγνεύσιους). Οι διάφοροι ασβεστολιθικοί σχηματισμοί (διαπλάσεις), όλοι του Μεσοζωϊκού Αιώνα, καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος του Ολύμπου. Ειδικότερα :

Η ψηλή, πάνω από τα 2.000μ., περιοχή, που ανήκει στο σχηματισμό «Μύτικα» είναι της Ιουρασικής Περιόδου (πριν από 195-141 εκατομμύρια χρόνια) και αποτελείται από δολομίτες, δολομιτικούς ασβεστόλιθους και κρυσταλλικούς ασβεστόλιθους. Οι ανατολικές πλαγιές, από 500μ. μέχρι 2.000μ., που ανήκουν στο σχηματισμό «Αγίου Διονυσίου», είναι της Τριαδικής Περιόδου (πριν από 230-195 εκατομμύρια χρόνια) και αποτελούνται από κρυσταλλικούς ασβεστόλιθους και δολομίτες. Οι βόρειες και οι δυτικές πλαγιές, από 1.200μ. μέχρι 2.000μ., που ανήκουν στο σχηματισμό «Τηγάνια», καθώς και οι ψηλές νότιες, είναι της Κρητιδικής Περιόδου (πριν από 141-65 εκατομμύρια χρόνια) και αποτελούνται από ημικρυσταλλικούς ασβεστόλιθους και δολομιτικές παρεμβολές.

Ένα είδος φλύσχη, που είναι ένας σχηματισμός από φυλλίτες, αργιλικό σχιστόλιθο και ψαμμίτες και ανήκει ίσως στην Κατώτερη Κρητιδική Περίοδο (Παλαιοκρητιδικό), εμφανίζεται Β-ΒΔ-Δ (περιοχή Κοκκινοπλού) από 600μ. μέχρι 1.200μ., καθώς και στα Α-ΝΑ κράσπεδα του Ολύμπου.

Οι γνεύσιοι εμφανίζονται στις νότιες και ΝΔ πλαγιές του βουνού (B-ΒΔ της Καρυάς) από 700μ. μέχρι 1.100μ. και σε χαμηλότερα υψόμετρα στη βόρεια πλευρά του (νότια της Βροντούς).

Διάφορα κροκαλοπαγή της Τεταρτογενούς Περιόδου (Πλειστόκαινο, 2-0,01 εκατομμύρια χρόνια), βρίσκονται βόρεια, στο ρέμα Ξερολάκκι, μέχρι το υψ. 1.400μ. περίπου, καθώς και ανατολικά, στις αλλουβιακές αποθέσεις, σε ύψη από 100μ. μέχρι 350μ. Επίσης είναι πολύ εμφανή στο φαράγγι του Ενιπέα (Βύθος).

Η διεύθυνση των πετρωμάτων του Ολύμπου ποικίλλει από περιοχή σε περιοχή. Κύριες διευθύνσεις θεωρούνται οι από Α προς Δ και οι από Α-ΒΑ προς Δ-ΝΔ, ενώ οι από Β προς Ν και οι από ΒΔ προς ΝΑ διευθύνσεις θεωρούνται τοπικές αποκλίσεις.

Επειδή τα διάφορα απολιθώματα που βρίσκονται μέσα στα κρυσταλλικά πετρώματα του βουνού έχουν χάσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, γιατί έχουν συγκρυσταλλωθεί, η ηλικία του Ολύμπου δε μπορεί να προσδιοριστεί με σχετική ακρίβεια. Υπολογίζεται ότι άρχισε να σχηματίζεται πριν από 180 εκατομμύρια χρόνια (στη διάρκεια της Τριαδικής Περιόδου), ενώ η κύρια γένεσή του (μεταμόρφωση) έγινε κατά την Ηώκαινο Υποπερίοδο (Εποχή), δηλαδή πριν από 56-38 εκατομμύρια χρόνια, όταν π.χ. τα πολύ αρχαιότερα βουνά της Αττικής είχαν ήδη σχηματιστεί (η ηλικία της Πάρνηθας υπολογίζεται ότι είναι διπλάσια, δηλ. 360 εκατομμύρια χρόνια).

Αργότερα, κατά τις Υποπεριόδους (Εποχές) Ολιγόκαινο (38-23 εκατομμύρια χρόνια) και Μειόκαινο (23-5 εκατομμύρια χρόνια), έγινε και νέα διαμόρφωση του βουνού, ενώ κατά το τέλος της Πλειοκαίνου (πριν 2 εκατομμύρια χρόνια) αρχίζουν νέες τεκτονικές αναστατώσεις, το ύψος του Ολύμπου μειώνεται σημαντικά και αρχίζει η διάβρωση και ο σχηματισμός των μεγάλων χαραδρών του. Σήμερα, επειδή επηρεάζεται έντονα από βραδυτεκτονικές και νεοτεκτονικές κινήσεις, το ύψος του σιγά-σιγά αυξάνεται.

Κατά την Πλειστόκαινο Εποχή (ίσως πριν από 500.000 χρόνια περίπου - Αρχαιότερη Παλαιολιθική Εποχή), όταν ο Όλυμπος είχε καλυφθεί από τους παγετώνες (πρώτη παγετωνική περίοδος), ολοκληρώθηκε η κύρια διάβρωση και αποσάθρωση των πετρωμάτων του, σχηματίστηκαν οι βαραθρώδεις κοιλότητες Καζάνια και τα άλλα μεγάλα βυθίσματα, καθώς και οι πολύ απόκρημνες ψηλές κορυφές του με τη χαρακτηριστική μορφολογία τους. Η τήξη των τελευταίων παγετώνων, που είχαν καλύψει τα υψίπεδα της Μπάρας και του Προφ. Ηλία (τρίτη παγετωνική περίοδος) έγινε μόλις πριν από 10.000-12.000 χρόνια περίπου και ίσως ο σκληρός πάγος που βρίσκεται μόνιμα στα Μεγάλα Καζάνια (κάτω από «χώμα» 30 εκ.), ή στις μεγάλες χιονότρυπες (π.χ. του Κακάβρακα) να είναι από εκείνη την εποχή.

Με την περιοχή του Ολύμπου έχουν ασχοληθεί, μέσα στα πλαίσια γενικότερων γεωλογικών ερευνών τους, οι γεωλόγοι M. Neumayr, F. Teller, A. Philippson, J. Cvijic, C. Renz, J. Brunn, J. Aubouin, I. Godfriaux, J. Mercier, F. Derycke, C. Barton, J. Fleury και Γ. Μιγκίρος. Κύριοι όμως μελετητές του Ολύμπου και με πολύχρονες γεωλογικές έρευνες πάνω στο βουνό, θεωρούνται οι γεωλόγοι J. Cvijic (Σέρβος) τη δεκαετία του 1900, ο I. Godfriaux (Γάλλος) τη δεκαετία του 1960 και ο Γ. Μιγκίρος τη δεκαετία του 1970.

ΥΔΡΟΛΟΓΙΑ

Εξαιτίας της φύσης και της διάταξης των πετρωμάτων του κορυφαίου τμήματος του Ολύμπου (στρώματα δολομιτικού ασβεστόλιθου), δεν υπάρχουν πηγές πάνω από τα 2.000μ., γιατί τα νερά (βροχές - χιόνια) διαπερνούν τα πορώδη αυτά πετρώματα χωρίς να συγκρατούνται. Στην ψηλή αυτή περιοχή, νερό για τους καλοκαιρινούς μήνες υπάρχει μόνο στα καταφύγια (Α΄ - Γ΄ - Σ.Ε.Ο.) και σε ορισμένες βροχοδεξαμενές (στη Γούρνα Στεφανιού - 2.540μ., στον Κακάβρακα - 2.280μ., στο Φλάμπουρο - 2.150μ. και στο Λιβαδάκι - 2.080μ.) που το νερό τους όμως προς το τέλος του καλοκαιριού δεν είναι πόσιμο.

Στα χαμηλότερα υψόμετρα, όπου μέσα στους όγκους του πορώδους δολομιτικού ασβεστόλιθου διεισδύουν άλλα πετρώματα συμπαγή, υπάρχουν αρκετές πηγές. Σε γενικές γραμμές οι πηγές δημιουργούνται στο σημείο επαφής δύο διαφορετικών σε ποιότητα πετρωμάτων, ενός υδροπερατού, όπως είναι οι διάφοροι ασβεστόλιθοι και ενός υδατοστεγούς, όπως είναι οι μαρμαρυγικοί σχιστόλιθοι, οι γνεύσιοι κ.ά.

Μερικές από τις πηγές και βρύσες του Ολύμπου είναι οι εξής : Αγ. Τριάδας Πυθίου (860μ.), Αγ. Διονυσίου (830μ.), Αγ. Διονυσίου - σπηλιά (760μ.), Αγ. Διονυσίου (400μ.), Αγ. Ιωάννη (500μ.), Βρυσοπούλες (1.800μ.), Βρυσούλα (1.780μ.), Γιάννακα (590μ.), Καραϊσκήνη (1.600μ.), Καρούτια (750μ.), Καστάνα (700μ.), Κάτω Πηγαδάκι (1.440μ.), Κλεφτόβρυση (1.380μ.), Κολοκυθιές ή Σ.Ε.Ο. (1.485μ.), Κρυόβρυση Καρυάς (1.130μ.), Κωστή (1.400μ.), Λειβήθρων (120μ.), Μάννα (920μ.), Μάννα Αγ. Ιωάννη (820μ.), Μάννα Καρυάς, Μαστορούλη (970μ.), Μονής Κανάλων (820μ.), Μονής Σπαρμού (1.000μ.), Μπαλτακούκκι (1.000μ.), Μπιχτέσι (1.300μ. & 1.240μ.), Παναγίας Καρυάς (1.140μ.), Παπαζήση (1.080μ.), Παπού ή Σμίξη (1.500μ.), Πόρος (1.260μ.), Πριόνια (1.100μ. & 1.060μ.), Πυξάρι (1.640μ.), Ρούδι (1.800μ.), Σαμαρά (920μ.), Σαφέτη (1.340μ.), Σκανδαλιάρα (800μ.), Σπήλια Πυθίου (780μ.), Σταυρού (900μ.), Στράγγος ή βρύση Αποστολίδη (1.880μ.), Τσεμπίλι (920μ.), Τσουρέκα (1.100μ.), Χαρβαλόβρυση (1.420μ.) κ.ά.

Από τα ρέματα του Ολύμπου, ο Ενιπέας ποταμός και τα ρέματα της βόρειας πλευράς (Ορλιά, Αράπη, Αγίας Κόρης, Παπά) είναι διαρκούς ροής. Τα υπόλοιπα σχηματίζουν περιοδικούς χειμάρρους, μετά από βροχές και κυρίως από το λιώσιμο του χιονιού, κατά το τέλος του χειμώνα και την άνοιξη. Λίμνες δεν υπάρχουν στον Όλυμπο, εκτός από τρεις μικρές λούτσες (περιοδικές λιμνούλες), μία ανώνυμη μεταξύ Καλόγερου και Φράγκου Αλώνι (σε υψ. 2.530μ.), τη Ντριστελά μεταξύ Πύργου και Χότζα (σε υψ. 2.350μ.) και τη Μπάρα, νότια του χωριού Πέτρα (σε υψ. 680μ.). Με τη διάνοιξη δρόμων και τα διάφορα αναχώματά τους δημιουργήθηκαν διάφορες μικρές λιμνούλες όπως, δίπλα στο δρόμο Σκαμνιάς - Κρυόβρυσης - Ολυμπιάδας, δυτικά της Μπάρας στο ρέμα Βαρδαμπά, ΒΑ των Καλυβίων δίπλα στον ορεινό δρόμο, στον Παλαιό Σπαρμό δίπλα στο δρόμο για Βρυσοπούλες κ.α.

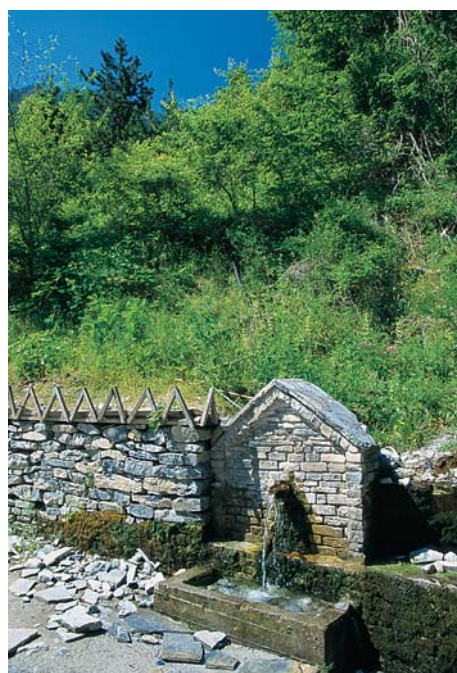
Βρύση στη Μονή Αγίου Διονυσίου

Βρύση στο ρέμα Πόρος

Πηγή «Κάτω Πηγαδάκι»

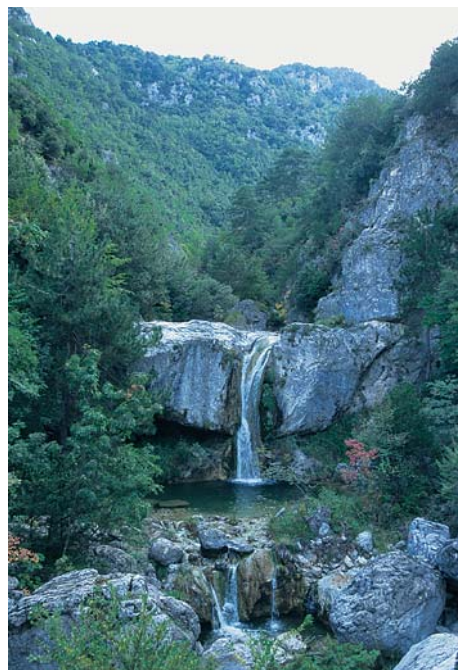
Βρύση στα Πριόνια

Καταράκτης στον Ενιπέα

Ενιπέας (στα Πριόνια)

Καταρράκτης στον Ορλιά

Λίμνη στο ρέμα Βαρδαμιά (Μπάρα)

ΚΑΡΣΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

Στον Όλυμπο δεν έχουν βρεθεί εντυπωσιακά βάραθρα ή πλούσια σε διάκοσμο σπήλαια, εκτός από το σπηλαιοβάραθρο του Μόρια, είτε γιατί δεν υπάρχουν, ή το πιο πιθανότερο γιατί δεν έχουν γίνει συστηματικές έρευνες στα απόκρημνα ή αδιάβατα από τη βλάστηση μέρη, που η φύση των πετρωμάτων τους είναι τέτοια που ευνοεί τη δημιουργία καρστικών σχηματισμών. Διάφορα σπήλαια και βάραθρα έχουν αναφερθεί σε άρθρα ή βιβλία, αλλά ασαφώς, όπως η Δρακότρυπα πάνω από τον Κοκκινοπλό, μία μεγάλη σπηλιά μεταξύ Παλαιάς Σκαμιάς και Παλιόκαστρου (Οξυάς), μεγάλες σπηλιές στη ρεματιά Βλάχας-Γρίβα κ.α. Τα σπουδαιότερα σπήλαια και βάραθρα που έχουν βρεθεί είναι:

1. Σπήλαιο Μεγάλων Καζανιών : Βρίσκεται σε υψ. 2.550μ., στη ΝΑ άκρη των Μεγάλων Καζανιών στη ρίζα της δυτικής ορθοπλαγιάς του Μύτικα. Το σπήλαιο έχει διαστάσεις 4x5x2,5μ. περίπου και η είσοδός του «βλέπει» την ορθοπλαγιά του Σκολιού, τα Μεγάλα Καζάνια και το ρέμα Ναούμ.

2. Σπηλιά Μεγάλης Γούρνας : Βρίσκεται σε υψ. 2.390μ., μέσα στη Μεγάλη Γούρνα και δίπλα ακριβώς στον ορεινό δρόμο Καλυβίων-Μεγάλης Γούρνας. Η είσοδός της «βλέπει» την κορυφή Χριστάκη. Είναι ένα απλό στέγαστρο με άνοιγμα 10μ., υψ. 3μ. και βάθος 6μ. Στην ανατολική άκρη της υπάρχει μικρό σπηλαιοβάραθρο.

3. Σπηλιά Μικρής Γούρνας : Βρίσκεται σε υψ. 2.270μ., στη ΒΔ άκρη της Μικρής Γούρνας, στο τέλος της απότομης πλαγιάς και κάτω (βόρεια) από τον ορεινό δρόμο Καλυβίων-Μεγάλης Γούρνας. Η είσοδός της, που «βλέπει» την κορυφή Χριστάκη, είναι η συνέχεια μιας μεγάλης κάθετης σχισμής στην πλαγιά. Το στόμιό της έχει διαστάσεις 8x4μ. και η κατηφορική αιθουσά της μήκος 12μ., υψ. 8μ. και βάθος 10μ.

4. Σπήλαιο Απόλλωνος (Α.Σ.Μ. 1.314) : Βρίσκεται σε υψ. 2.200μ. περίπου κάτω (νότια) από τη θέση Ανάθεμα και πολύ κοντά στο μονοπάτι που πηγαίνει στη Σκούρτα. Είναι στη ρίζα μεγάλου βράχου και η είσοδός του «βλέπει» τις κορυφές Καλόγερο και Μεταμόρφωση. Χωρίζεται σε δύο μικρούς ανώμαλους χώρους (τμήματα) με διαστάσεις 5x7x2μ. και 4x4x1μ. Η ονομασία του οφείλεται στο ζωγράφο Βασίλη Ιθακήσιο.

5. Σπηλιά Ιθακήσιου ή Άσυλο Μουσών (Α.Σ.Μ. 1.313) : Βρίσκεται σε υψ. 1.880μ., στη ΒΑ πλευρά του Ολύμπου και πολύ κοντά στο μονοπάτι που πηγαίνει από Μπάρμπα για Πετρόστρουγκα ή Ανάθεμα. Η σπηλιά, που είναι ένα στέγαστρο (μεγάλος επικλινής βράχος με σχετικά αβαθές κοίλωμα στη βάση του), «βλέπει» προς τα νότια τη ράχη Κόκκα και έχει άνοιγμα 10μ., υψ. 6μ. και βάθος 6μ. Η ονομασία Άσυλο Μουσών οφείλεται στο ζωγράφο Βασίλη Ιθακήσιο που έμεινε κατά διαστήματα στη σπηλιά αυτή 13 καλοκαίρια (1928-1940). Παλαιότερα υπήρχε μία ξύλινη κατασκευή στην είσοδο της σπηλιάς που έγινε το 1966. Στο βράχο της σπηλιάς είχε ζωγραφίσει ο Ιθακήσιος με ανεξίτηλα χρώματα τον Απόλλωνα και τις εννέα μούσες, που πιθανώς να φανούν εάν καθαριστούν οι κάπνες από τις φωτιές που ανάβουν εκεί βοσκοί και ορειβάτες.

6. Σπήλαιο Ασκηταριό : Βρίσκεται σε υψ. 860μ. στην τοποθεσία Σπήλεια, 2 χλμ. ανατολικά του χωριού Πύθιο στη ΝΔ πλαγιά του λόφου Καστρί. Το μικρό σπήλαιο/στέγαστρο έχει διαμορφωθεί, με κτίσιμο της εισόδου του, σε εκκλησούλα του Τιμίου Σταυρού. Οι ντόπιοι το ονομάζουν ασκηταριό Αγίων Ταξιαρχών. Είναι ζωγραφισμένο όλο με τοιχογραφίες του 14ου αι. (επιγραφή 1339), που δυστυχώς έχουν γράψει επάνω τους διάφορα ονόματα ανεγκέφαλοι επισκέπτες. Σήμερα η είσοδος του είναι κλειστή με σιδερένια πόρτα.

7. Σπήλαιο Ανάληψης (Α.Σ.Μ. 6.442) : Βρίσκεται σε υψ. 830μ. στην τοποθεσία Σπήλεια, 2 χλμ. ανατολικά του χωριού Πύθιο στη νότια πλαγιά του λόφου Καστρί. Η πλατιά είσοδος του είναι κλεισμένη με τεχνητό χαμηλό τοίχο. Η κύρια αίθουσα της σπηλιάς έχει διαστάσεις 14x11μ. και είναι χωρισμένη (με τοίχους) σε 4 τμήματα. Μέσα στο σπήλαιο, που χρησιμοποιήθηκε ως ασκηταριό, βρίσκεται το εκκλησάκι της Ανάληψης.

8. Σπηλιά Αγίου Διονυσίου : Βρίσκεται σε υψ. 750μ., σε απόσταση 30' ΝΑ της Μονής Αγ. Διονυσίου και 80μ. πάνω (νότια) από την κοίτη του Ενιπέα. Μέσα στη σπηλιά, που έχει άνοιγμα 32μ., ύψ. 15μ. και βάθος 22μ., υπάρχει η εκκλησούλα του Οσίου Διονυσίου. Στο βάθος της σπηλιάς υπάρχει πλούσια πηγή και στα τοιχώματά της βρίσκονται μερικοί κατεστραμμένοι σταλακτιτικοί σχηματισμοί. Επειδή εκεί πρωτομόνασε ο Όσιος Διονύσιος οι ντόπιοι το λένε «Άγιο σπήλαιο».

9. Σπήλαιο Ζιλνιάς : Βρίσκεται σε υψ. 550μ. περίπου, στη δυτικότερη ορθοπλαγιά της Ζιλνιάς και σε ένα ύψος 100μ. πάνω από την κοίτη του Ενιπέα. Είναι μια γαλαρία στη μέση της ορθοπλαγιάς, άγνωστου βάθους, και με διάμετρο 6-8μ. Για την επίσκεψη της σπηλιάς χρειάζεται αναρρίχηση.

10. Σπηλαιοβάραθρο Αγίου Αντωνίου : Βρίσκεται σε υψ. 2.640μ., στη ΝΑ ράχη της κορυφής Αγ. Αντώνιος. Το στόμιό του που έχει διεύθυνση Β-Ν, «βλέπει» τις λάκκες της Μπάρας και έχει διαστάσεις 8x4μ. Ένας μεγάλος ογκόλιθος έχει πέσει και έχει φράξει μεγάλο μέρος της εισόδου, αφήνοντας μόνο ένα άνοιγμα διαμέτρου 2μ. Έχει κατακόρυφο βάθος 15μ. περίπου και στο τέλος του υπάρχει αίθουσα αγνώστων διαστάσεων.

11. Σπηλαιοβάραθρο Μόρια : Βρίσκεται σε υψ. 1.220μ., λίγο μετά την τοποθεσία Μπιχτέσι, ΒΑ του χωριού Καρυά, μέσα στη χαράδρα Κακόσκαλα-Μόρια που κατεβαίνει από το Σαμάρι (Δραγασιά) προς τη ρεματιά της Βλάχας (Λάζη Γρίβα). Η είσοδος του που είναι στη ρίζα της απόκρημνης δυτικής ορθοπλαγιάς της ρεματιάς, έχει διαστάσεις 3x1,7μ. Έχει συνολικό βάθος 65μ. και χωρίζεται σε 4 θαλάμους που συγκοινωνούν με στενούς, σχεδόν κυλινδρικούς διαδρόμους. Ο τελευταίος θάλαμος που έχει διαστάσεις 15x5x5μ. περίπου είναι στολισμένος με ωραίους σταλαγμίτες και σταλακτίτες. (Πρωτο)εξερευνήθηκε από τον Ε.Ο.Σ. Λάρισας τον Απρίλιο του 1933 και αργότερα από τον Ε.Ο.Σ. Αθηνών τον Ιούλιο του 1935.

12. Βάραθρο - χιονότρυπα Σκολιού : Βρίσκεται σε υψ. 2.780μ., στη Δ-ΒΔ κόψη της κορυφής Σκολιό. Το άνοιγμα του βάραθρου, που έχει περίμετρο 30μ., «βλέπει» την κορυφή Χριστάκη και τη Μεγάλη Γούρνα. Έχει κατακόρυφο βάθος 13μ. και από τη Β-ΒΑ πλευρά του, μία αρκετά κατηφορική σάρα οδηγεί στον πυθμένα του, όπου υπάρχει παγωμένο χιόνι.

13. Βάραθρο - χιονότρυπα Σταυροϊτιάς : Βρίσκεται σε υψ. 2.600μ., στη ΒΔ ράχη της ψηλής Σταυροϊτιάς, δίπλα ακριβώς στο μονοπάτι που πηγαίνει στον Άγ. Αντώνιο. Το βάραθρο έχει κατακόρυφο βάθος 15μ. και περίμετρο 45μ. Στη δυτική πλευρά του υπάρχουν φυσικά πέτρινα «σκαλοπάτια» που οδηγούν στον πυθμένα του, όπου υπάρχει παγωμένο χιόνι.

14. Βάραθρο - χιονότρυπα Ζωναριών : Βρίσκεται σε υψ. 2.560μ., ανατολικά των Ζωναριών και του Λουκιού του Στεφανιού, στην άκρη απόκρημνου βράχου. Διακρίνεται εύκολα από την κόψη που κατεβαίνει από τη στροφή των Ζωναριών στη Γούρνα. Η είσοδος του βάραθρου, που «βλέπει» το καταφύγιο «Χρ. Κάκαλος», έχει διάμετρο 12μ. και απέχει 50μ. από το μονοπάτι που κατηφορίζει από τη Γούρνα στο καταφύγιο «Σπ. Αγαπητός». Η ψηλότερη πλευρά του έχει κατακόρυφο βάθος 16μ. και η χαμηλότερη 10μ. Στον πυθμένα του υπάρχει παγωμένο χιόνι.

15. Βάραθρο - χιονότρυπα Κακάβρακα : Βρίσκεται σε υψ. 2.440μ., στη βόρεια ράχη της κορυφής Κακάβρακα. Το στόμιό του, που έχει περίμετρο 20μ., «βλέπει» τις εγκαταστάσεις του Κ.Ε.Ο.Α.Χ. πάνω από τις Βρυσοπούλες. Έχει κατακόρυφο βάθος 18μ. περίπου και στον πυθμένα του υπάρχει πάντα παγωμένο χιόνι.

16. Σχίσμα - βάραθρο Σκάλας : Βρίσκεται σε υψ. 2.680μ., στην ανατολική απόκρημνη πλευρά της Σκάλας, 80μ. πάνω από το μονοπάτι των Ζωναριών, στην άκρη των κάθετων βράχων και πριν τη μεγάλη σάρα. Το άνοιγμά του «βλέπει» το Λούκι της Σκάλας, τα Μυτίκια και το μονοπάτι. Το σχίσμα, που έχει στην επιφάνειά του σχήμα τριγώνου και διαστάσεις 15x6μ. έχει δημιουργήσει, μετά από πτώση βράχου, δύο ανοίγματα, ένα πολύ μικρό και ένα άλλο στο χαμηλότερο σημείο του, που έχει διάμετρο 1,5-2μ. Το βάθος του υπολογίστηκε γύρω στα 20μ. και είναι άγνωστο εάν συνεχίζει προς τα πλάγια.

17. Σχίσμα - βάραθρο Μπάρας : Βρίσκεται σε υψ. 2.450μ., στη ΝΑ πλευρά της Μπάρας, πάνω στο αντέρεισμα που υπάρχει ανάμεσα στις δύο μεγάλες λάκκες της Μεταμόρφωσης και του Καλόγερου. Το κυρίως σχίσμα, που έχει διεύθυνση Α-Δ, έχει άνοιγμα 7x3μ. και βάθος γύρω στα 25μ. Πιθανώς το σχίσμα - βάραθρο να συνεχίζει κατά τη διεύθυνσή του.

18. Σχίσμα - βάραθρο Ράχης Κανάκη : Βρίσκεται σε υψ. 2.330μ., πάνω στη ράχη Κανάκη που εκτείνεται ανάμεσα στη Μικρή Γούρνα και στη λάκκα της αρχής της Σταλαματιάς. Το σχίσμα, που έχει μήκος 15μ., έχει διεύθυνση Α-Δ και «βλέπει» την κορυφή Φλάμπουρο. Στο κέντρο του σχίσματος είναι το βάραθρο με άνοιγμα 5x3μ. και βάθος γύρω στα 10-12μ.

Σημείωση : Με τη διάνοιξη του ορεινού δασικού δρόμου (Λιτόχωρο - Πριόνια) καταστράφηκε μία μικρή σπηλιά κοντά στα Πριόνια, σε υψ. 1.000μ., καθώς και ένα μικρό σπηλαιοβάραθρο σε υψ. 600μ.. Κάτω από τα 600μ. υπάρχουν πολλές μικρές σπηλιές (σε χαλικοαμμώδη εδάφη) κυρίως στις περιοχές του Λιτοχώρου, της Λειπτοκαρυάς και της Καρυάς που λέγονται πιστιριές αλλά δεν παρουσιάζουν κανένα σπηλαιολογικό ενδιαφέρον.

Δολίνες : Στην ψηλή περιοχή του Ολύμπου υπάρχουν και μερικές δολίνες με βράχια τοιχώματα, βάθους 3-5μ. και διαμέτρου 5-10μ. που ο πυθμένας τους έχει κλείσει από κομμάτια βράχων. Πιθανώς παλαιότερα να ήταν μικρά βάραθρα. Τέτοιες δολίνες υπάρχουν στη ΒΔ άκρη της Μικρής Γούρνας, στο βαθύλωμα μεταξύ Αγίου Αντωνίου και Σταυροϊτιάς, στη βόρεια άκρη της ράχης του Κακάβρακα πάνω από την εκεί βροχοδεξαμενή, στις λάκκες της Μπάρας, στην άκρη της ράχης της Μεταμόρφωσης και κοντά στις εκεί στάνες, στη μεγάλη λάκκα της Μεταμόρφωσης, μία στην αρχή και μία ψηλά προς το διάσελο, στη Β-ΒΔ πλευρά του Καλόγερου κ.α.

Βάραθρο Σκολιού

Χιονότρυπα Σταυροϊτιάς

Σπηλιά Ιθακήσιου ή Άσυλο Μουσών (το 1980)

Βάραθρο Σκάλας - Ζωναριών

Σπηλιά Ιθακήσιου

Η δολίνη Ντριστελά

Σπηλιά Αγίου Διονυσίου

Σπηλιά στη Μικρή Γούρνα

ΚΛΙΜΑ

ΓΕΝΙΚΑ : Δεν είναι εύκολο να δοθεί, μέσα στα περιορισμένα πλαίσια μιας όχι ειδικής κλιματικής μελέτης, μία ολοκληρωμένη εικόνα του κλίματος που επικρατεί σε όλη την περιοχή του Ολύμπου, γιατί είναι τόσο μεγάλες οι διακυμάνσεις στα διάφορα μετεωρολογικά φαινόμενα, λόγω των μεγάλων υψομετρικών διαφορών που υπάρχουν, ώστε μία αναγκαστικά σύντομη και γενική περιγραφή, εκτός του ότι δε θα ήταν σωστή δε θα ήταν και χρήσιμη.

Για παράδειγμα, στο Λιτόχωρο (υψ. 300μ.), που είναι στους πρόποδες του Ολύμπου, μπορεί να βρέχει και στο Μύτικα, που απέχει 12 χλμ. και βρίσκεται 2.600μ. ψηλότερα, μπορεί να έχει λιακάδα ή να ρίχνει χιόνι, ή στο Λιτόχωρο η θερμοκρασία να είναι +10° C και στο Μύτικα να είναι -5° C .

Για το λόγο αυτό δίνονται παρακάτω ορισμένες πληροφορίες για τις κλιματικές συνθήκες που επικρατούν, μόνο στην ψηλή, πάνω από τα 2.000μ. περιοχή του Ολύμπου. Για την περιοχή αυτή έχουν γίνει μετρήσεις στο Επιστημονικό Κέντρο Ολύμπου (Ε.Κ.Ο.) από το Εργαστήριο Μετεωρολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Το Ε.Κ.Ο. ήταν ένας πλήρης μετεωρολογικός και ακτινομετρικός σταθμός, εγκαταστημένος σε ένα διώροφο οίκημα, που κατασκευάστηκε κατά το 1961-1962, στην κορυφή Άγιος Αντώνιος (υψ. 2.815μ.).

Ο Σταθμός αυτός που λειτούργησε για 16 περίπου χρόνια (μόνο τα καλοκαίρια), χρηματοδοτήθηκε από την Επιστημονική Επιτροπή του Ν.Α.Τ.Ο. (Grant 131) και εξυπηρέτησε το Mount Olympus Cumulus Project.

Το πρώτο ορεινό μετεωροσκοπείο στην Ελλάδα, που ένα τμήμα του θα χρησίμευε και για καταφύγιο, είχε αποφασιστεί, από το Μάρτιο του 1937, να κτιστεί στην κορυφή Άγιος Αντώνιος του Ολύμπου, από το τότε Υπουργείο Αεροπορίας και τον Ελληνικό Ορειβατικό Σύνδεσμο (Ε.Ο.Σ. - σήμερα Ε.Ο.Ο.Α.). Ο μετεωρολογικός αυτός σταθμός, για τον οποίο είχαν ζητήσει άδεια ίδρυσης ξένοι επιστήμονες από τις αρχές της δεκαετίας του 1930, δεν έγινε τελικά, παρ' ότι είχαν γίνει παρατηρήσεις και μελέτες επί δύο χρόνια, λόγω της έναρξης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Σε γενικές γραμμές, το κλίμα στη χαμηλή, γύρω στους πρόποδες του Ολύμπου, περιοχή είναι τυπικά μεσογειακό, δηλαδή θερμό και ξηρό το καλοκαίρι και ψυχρό και υγρό το χειμώνα. Οι βόρειες και οι ανατολικές πλευρές του βουνού, που είναι κοντά στη θάλασσα, δέχονται περισσότερες βροχές απ' ότι οι νότιες και οι δυτικές, με αποτέλεσμα να έχουν πολύ πλουσιότερη βλάστηση.

ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ : Είναι τόσοι πολλοί οι παράγοντες που επηρεάζουν και διαμορφώνουν τη θερμοκρασία στο κορυφαίο τμήμα του Ολύμπου, ώστε κάθε προσπάθεια γενίκευσης είναι επικίνδυνη. Η θερμοκρασία στο κάθε σημείο εξαρτάται από το εάν αυτό είναι στον ήλιο ή στη σκιά, εάν είναι υπήνεμο ή το κτυπάει ο άνεμος και ακόμα εάν είναι μεσημέρι, απόγευμα ή ξημερώματα, ποιά εποχή του χρόνου είναι κ.ά. Έχουν παρατηρηθεί διαφορές θερμοκρασίας 8-10 βαθμών Κελσίου (° C) την ίδια ώρα και σε απόσταση μόνο λίγων μέτρων.

Για το λόγο αυτό αναφέρονται ορισμένες μέσες τιμές μέσω των θερμοκρασιών, για μια έστω μικρή προσέγγιση των συνθηκών που επικρατούν στην ψηλή περιοχή του Ολύμπου.

Η μέση θερμοκρασία κυμαίνεται τους καλοκαιρινούς μήνες μεταξύ 0° C και +20° C (μέση +10° C) και τους χειμερινούς μήνες μεταξύ -20° C και +10° C (μέση -5° C). Βέβαια έχουν παρατηρηθεί και θερμοκρασίες -5° C το καλοκαίρι και -26° C ή ίσως χαμηλότερα το χειμώνα, αλλά αυτές είναι ακραίες περιπτώσεις.

Οι θερμοκρασίες το χειμώνα δε θεωρούνται υπερβολικά χαμηλές, αν ληφθεί υπόψη και το μεγάλο υψόμετρο, γιατί τέτοιες θερμοκρασίες σημειώνονται και σε πολλές πόλεις στη βόρεια Ελλάδα. Στον Όλυμπο όμως είναι αισθητές γιατί είναι μεγάλης διάρκειας.

Γενικά, πιο ζεστός μήνας είναι ο Αύγουστος και πιο ψυχρός ο Φεβρουάριος, η δε θερμοκρασία πέφτει περίπου μισό βαθμό ή και περισσότερο κάθε 100μ. υψομετρική διαφορά.

ΒΡΟΧΕΣ : Τα μέσα ετήσια βροχομετρικά ύψη που έχουν μετρηθεί στον Όλυμπο είναι : στον Άγιο Αντώνιο 170 εκ., στα Πριόνια 149 εκ., στο Σταυρό 135 εκ. και στις Βρυσοπούλες 110 εκ. (για σύγκριση : Θεσσαλονίκη 47 εκ. και Αθήνα 40 εκ.).

Από τα ετήσια αυτά βροχομετρικά ύψη, η μισή περίπου ποσότητα σημειώνεται το καλοκαίρι σαν βροχή και χαλάζι και η υπόλοιπη το χειμώνα σαν χιόνι. Αυτό συμβαίνει γιατί το καλοκαίρι σημειώνονται ραγδαίες βροχές που συνοδεύονται συνήθως από χαλάζι και κεραυνούς και δίνουν έτσι μεγάλα ποσά βροχής. Γενικά το καλοκαίρι μία στις τρεις ημέρες είναι βροχερή.

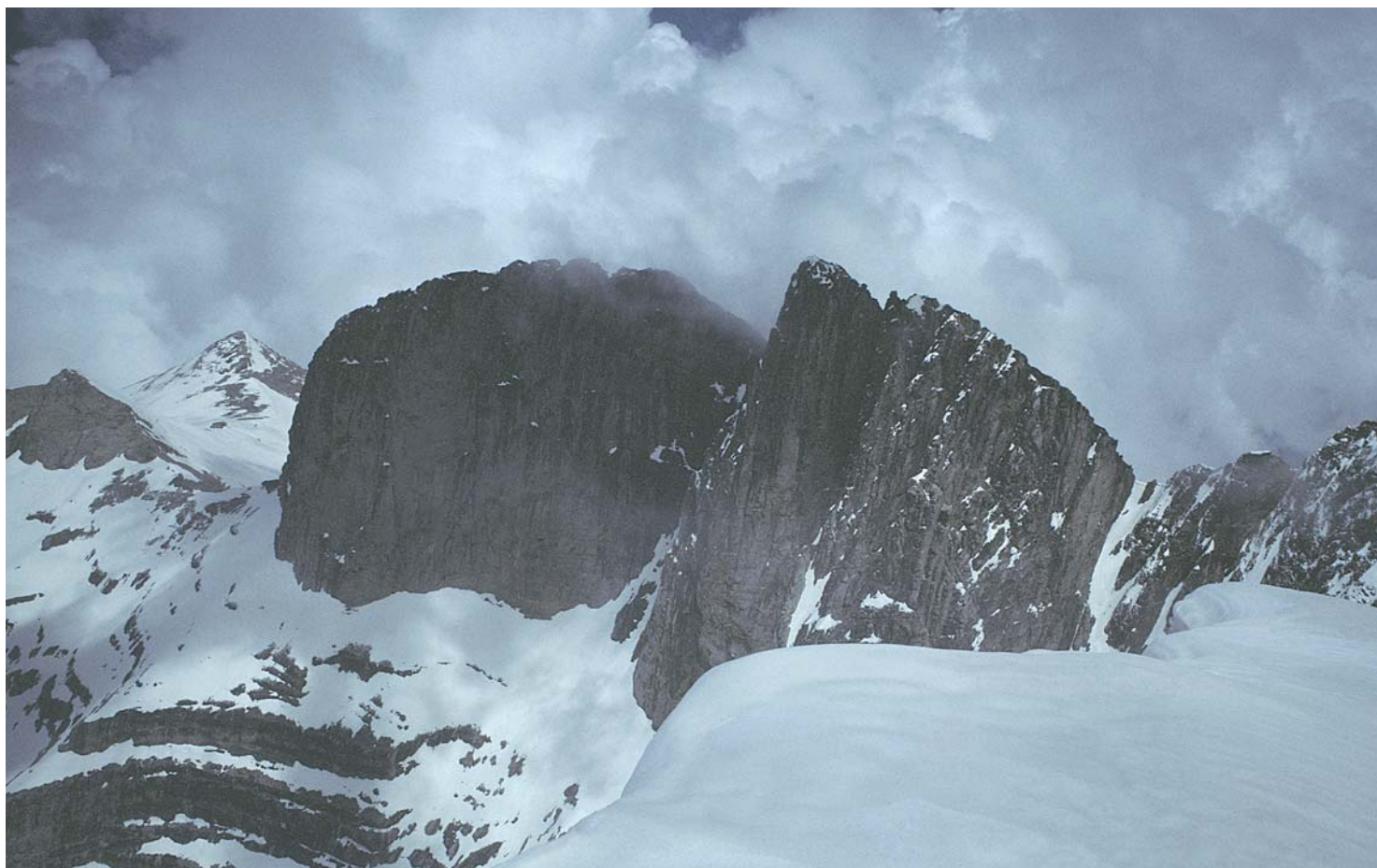
Οι βροχές αυτές του καλοκαιριού είναι αρκετά συχνές, έχουν τη μορφή καταιγίδας, κρατούν 2-3 ώρες και συνήθως εκδηλώνονται τις πρώτες μεταμεσημβρινές ώρες.

ΑΝΕΜΟΙ : Ο άνεμος στον Όλυμπο είναι σχεδόν καθημερινό φαινόμενο και λίγες είναι οι περιπτώσεις απόλυτης νηνεμίας. Σχεδόν πάντα υπάρχει ένα ελαφρό αεράκι ακόμα και στην πιο μεγάλη καλοκαιρία.

Το καλοκαίρι έχουν σημειωθεί αρκετές φορές άνεμοι που ξεπερνούν τα όρια της θύελλας. Συχνά έχουν μετρηθεί ταχύτητες ανέμου που φθάνουν τα 110 χλμ. την ώρα. Το χειμώνα οι άνεμοι είναι σφοδρότεροι, μεγαλύτερης διάρκειας και συνήθως συνοδεύονται με χιονόπτωση. Έτσι δημιουργούνται ισχυρές χιονοθύελλες που συνοδεύονται από ομίχλη και πολύ χαμηλές θερμοκρασίες κάνουν αρκετές φορές αδύνατη την ανάβαση στις ψηλές κορυφές.

ΧΙΟΝΙΑ : Ο Όλυπος είναι καλυμμένος από χιόνια περίπου 7 μήνες το χρόνο, συνήθως από Νοέμβριο μέχρι και Μάιο. Το ύψος του χιονιού ποικίλλει, από μερικά εκ. μέχρι 2μ. περίπου, ανάλογα με τον προσανατολισμό και τη μορφολογία του κάθε σημείου. Σε ορισμένα μέρη που οι σφοδροί άνεμοι συσσωρεύουν το χιόνι, το πάχος του μπορεί να φθάσει τα 8-10μ.

Χιονοπτώσεις γίνονται σε όλη τη διάρκεια του χειμώνα και κυρίως τους μήνες Νοέμβριο - Δεκέμβριο. Καλοκαιρινές χιονοπτώσεις γίνονται 2-3, συνήθως βράδυ, είναι μικρής διάρκειας και το χιονόστρωμα που σχηματίζεται ποικίλλει από ελαφρή πούδρα μέχρι 3-5 εκ. και δεν κρατάει παραπάνω από μία ημέρα.

Οι ψηλές κορυφές από το Σκολιό

Τους καλοκαιρινούς μήνες υπάρχει, σχεδόν πάντα, αρκετό χιόνι με τη μορφή παγετώνων, σε δύο χαράδρες κοντά στο καταφύγιο «Σπήλιος Αγαπητός», στο βάθος των Μεγάλων Καζανιών, στη Γούρνα του Στεφανιού, στον πυθμένα των ψηλών βαράθρων (χιονότρυπες) και σε μερικά ακόμα σκιερά καρστικά ρήγματα. Ίσως το χιόνι που βρίσκεται στο βάθος της χιονότρυπας του Κακάβρακα και κυρίως στα Μεγάλα Καζάνια, στη ρίζα του Σκολιού, να είναι από την εποχή των παγετώνων, γιατί στις σπάνιες περιπτώσεις που το ετήσιο χιόνι λιώνει, υπάρχει κάτω από το χώμα (και 30 εκ. βάθος) σκληρός πάγος άγνωστου πάχους.

Σύμφωνα με μελέτη της Ελληνικής Ομάδας Διάσωσης, χιονοστιβάδες έχουν παρατηρηθεί στα Ζωνάρια-ΒΑ πλαγιά του Στεφανιού, στην ανατολική πλαγιά της Σκάλας και συγκεκριμένα στο λούκι που κατεβαίνει μέχρι την Παλιοκαλύβα ή και παρακάτω (το ονομαζόμενο χιονούρα ή παγετώνας), στη νότια πλαγιά της Σκάλας όπου το μονοπάτι, στην πλαγιά της Τούμπας προς τη Γούρνα του Στεφανιού, στην πλαγιά του Προφήτη Ηλία προς το οροπέδιο των Μουσών, καθώς και στο Ανάθεμα (μεταξύ Στράγγου και Σκούρτας).

Το Στεφάνι από τον Προφήτη Ηλία

ΧΛΩΡΙΔΑ

Από το 19ο αιώνα ο Όλυμπος προσήλκυσε το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών βοτανολόγων που ασχολήθηκαν με τη μελέτη της πλούσιας χλωρίδας του. Πρώτος σύγχρονος ερευνητής θεωρείται ο Γάλλος R. Aucher-Eloy που το 1836 επισκέφθηκε τον Όλυμπο και τον Άθω και συνέλεξε διάφορα φυτά.

Το 1851 μελέτησε τη χλωρίδα του Ολύμπου ο Γερμανός βοτανολόγος και Επιμελητής του Βοτανικού Κήπου Αθηνών Th. Heldreich, ο οποίος ανακάλυψε και τα πρώτα τοπικά ενδημικά. Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Θ. Ορφανίδης επισκέφθηκε το βουνό το 1857 και το 1862 και υπήρξε ο πρώτος Έλληνας βοτανολόγος που ασχολήθηκε με τη χλωρίδα του Ολύμπου.

Ο P. Sintenis από τη Σιλεσία (περιοχή Πολωνίας-Τσεχίας-Γερμανίας) εξερεύνησε την ανατολική πλευρά του Ολύμπου το 1889 και επανήλθε το 1891 μαζί με το συνάδελφό του J. Bornmuller. Ο Σέρβος L. Adamovitsch ανέβηκε στον Όλυμπο το 1905 ανακαλύπτοντας και ένα νέο ενδημικό.

Ο Άγγλος διπλωμάτης S. Atchley, ερασιτέχνης βοτανολόγος, ανέβηκε το 1921 μέχρι τη σπηλιά Ιθακήσιου και το 1922 διέσχισε το Ν-ΝΔ τμήμα του Ολύμπου μελετώντας τη χλωρίδα του. Το 1926 οι Σουηδοί O. Cyren και A. Hayek μελέτησαν τη δυτική πλευρά του Ολύμπου και τον επόμενο χρόνο, το 1927, ο Αυστριακός Handel-Mazzetti συνέλεξε σημαντικό αριθμό αλπικών φυτών. Μέχρι το 1928 είχαν παρατηρηθεί στον Όλυμπο 626 είδη φυτών.

Το 1932-33 επισκέπτονται το βουνό οι Λ. Πινάτσης και Δ. Ζαγανιάρης. Το 1934 εξερευνεί τον Όλυμπο ο Λιθουανός C. Regel, καθώς και μία ουγγρική αποστολή από τους J. Wagner, Sattala και Huliak, οι οποίοι και συνέλεξαν μεγάλο αριθμό φυτών για τους βοτανικούς κήπους των Πανεπιστημίων τους, ενώ επισκέπτεται πάλι τον Όλυμπο ο Άγγλος διπλωμάτης (Πρεσβευτής πια) S. Atchley μαζί με τον Ιταλό βοτανολόγο P. Giouseppi.

Το 1934 έγινε μία νέα συστηματική έρευνα της χλωρίδας της περιοχής από τους Χ. Διαπούλη βοτανολόγο και Χ. Μπένο δασολόγο. Το 1937 οι Βούλγαροι N. Stojanoff και D. Jordannoff ερεύνησαν συστηματικά τον Όλυμπο και τον επόμενο χρόνο δημοσίευσαν τη μελέτη τους για 850 είδη φυτών.

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο επισκέπτονται τον Όλυμπο για μελέτη της χλωρίδας του αρκετοί βοτανολόγοι, ερασιτέχνες και μη, καθώς και ομάδες φοιτητών ξένων Πανεπιστημίων. Χαρακτηριστικές μελέτες και έρευνες έχουν κάνει στη δεκαετία του 1950 οι Λ. Πινάτσης και Κ. Γουλιμής, στη δεκαετία του 1960 ο Π. Μπρούσαλης, στη δεκαετία του 1970 ο Γ. Σφήκας, καθώς και ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου Πατρών Δ. Φοίτος με τους συνεργάτες του.

Κύριος όμως ερευνητής και μελετητής της χλωρίδας του Ολύμπου θεωρείται ο Δανός Καθηγητής και μέλος της Ακαδημίας Επιστημών της Δανίας A. Strid, ο οποίος στη δεκαετία του 1970 ερεύνησε ολόκληρο τον Όλυμπο. Στο βιβλίο του «Wild flowers of Mount Olympus» περιγράφει λεπτομερώς πάνω από 1.100 είδη φυτών, τα δε κείμενά του συνοδεύουν 465 φωτογραφίες.

Γενικά σε όλο τον ορεινό όγκο του Ολύμπου έχουν παρατηρηθεί και καταγραφεί πάνω από 1.700 είδη ανωτέρων φυτών (Σπερματοφύτα και

Περιδόφυτα), δηλαδή περίπου το 25% της αντίστοιχης ελληνικής χλωρίδας και τα περισσότερα, κυρίως των χαμηλών υψομέτρων είναι τα συνηθισμένα μεσογειακά και κεντροευρωπαϊκά. Στη γυμνή από δασική βλάστηση αλπική ζώνη υπάρχουν πάνω από 150 είδη φυτών, τα μισά περίπου των οποίων είναι ενδημικά της Βαλκανικής χερσονήσου και τα 12 είναι τοπικά ενδημικά, ενώ το σύνολο των ενδημικών φυτών του Ολύμπου, δηλαδή αυτά που φυτρώνουν μόνο στον Όλυμπο είναι 25. Εκτός από τα εξελιγμένα αυτά είδη φυτών υπάρχουν και τα κατώτερα είδη του φυτικού βασιλείου, δηλαδή τα Βρυόφυτα και τα Θαλλόφυτα (λειχήνες κ.ά.).

Παρακάτω αναφέρονται κατά κατηγορία και κατά αλφαβητική σειρά 250 χαρακτηριστικά είδη φυτών.

Δέντρα - Δέντρα/θάμνοι (48)

- Abies borisii regis* - μακεδονίτικο έλατο
- Acer campestre* - πεδινό σφεντάμι
- Acer hyrcanum* - μακεδονίτικο σφεντάμι
- Acer monspessulanum* - σφεντάμι
- Acer platanoides* - νεροπλάτανος
- Acer pseudoplatanus* - ψευδοπλάτανος
- Buxus sempervirens* - πυξάρι
- Carpinus betulus* - γάβρος
- Carpinus orientalis* (*C. duinensis*) - σκυλόγαβρος
- Castanea sativa* - καστανιά
- Cercis siliquastrum* - κουτσουπιά
- Cornus mas* - κρανιά
- Cornus sanguinea* - αγριοκρανιά
- Corylus avellana* - φουντουκιά (λεπτοκαρυά)
- Crataegus monogyna* - θαμνομούρτζια
- Fagus sylvatica* - δασική οξυιά
- Ficus carica* - αγριοσυκιά
- Fraxinus ornus* - μελιός (μέλεγος)
- Ilex aquifolium* - αρκουδοπούρναρο (ου)
- Juglans regia* - καρυδιά
- Juniperus communis* - θαμνόςκεδρο
- Juniperus oxycedrus* - αγριόκεδρο
- Laurus nobilis* - δάφνη (βάγια)
- Ligustrum vulgare* - αγριομυρτιά (μυρτολιά)
- Malus sylvestris* - ηπειρώτικη αγριομηλιά
- Ostrya carpinifolia* - οστρυά
- Phillyrea latifolia* - φιλίκι
- Pinus heldreichii* (*P. leucodermis*) - ρόμπολο
- Pinus nigra* (*P. laricio*) - μαυρόπευκο
- Pistacia terebinthus* - κοκκορεβυθιά
- Platanus orientalis* - πλάτανος
- Populus tremula* - αγριόλευκα
- Prunus avium* - αγριοκερασιά
- Prunus cerasifera* - αγριοκερασιά (αγριοβουσσινιά)
- Pyrus spinosa* - γκορτσιά (αγριοαχλαδιά)
- Quercus coccifera* - πουνράρι (πρίνος)

Ρόμπολα και οξυές

Ρόμπολα

Στο Μπιχτέσι

Στον Ενιπέα

Στη Σκανδαλιέρα

Quercus frainetto (*Q. conferta*) - πυκνοβελανιδιά
Quercus ilex - αριά
Quercus pubescens - ημεράδι (χνυδοβελανιδιά)
Salix caprea - γιδοϊτιά
Salix incana (*S. elaeagnus*) - βουνοϊτιά
Sambucus nigra - κουφοξυλιά (αφροξυλιά)
Sorbus graeca - σορβιά (αγριομουσουλιά)
Sorbus torminalis - πρακανιά
Taxus baccata - ίταμος
Tilia tomentosa (*T. argenta*) - ασημοφλαμουριά
Ulmus glabra (*U. montana*) - ορεινή φτελιά
Ulmus minor - μικρή φτελιά

Θάμνοι - Θαμνοειδή (39)

Arbutus adrachne - αγριοκουμαριά
Arbutus unedo - ήμερη κουμαριά
Arctostaphylos uva ursi - αρκουδοκούμαρο
Atropa bella dona - μπελαντόνα
Berberis cretica - κρητική γλυκαγκαθιά
Cistus incanus - κουνουκλιά (λαδανιά)
Cistus salvifolius - ασπροκουνουκλιά
Clematis vitalba - αγράμπελη (αμπελίνα)
Colutea arborescens - φούσκα
Coronilla emeroides - αγριοπήγανος
Crataegus heldreichii - βουνοτρικουκιά
Crataegus laciniata (*C. orientalis*) - δασοτρικουκιά
Daphne laureola - χαμολιά
Daphne mezereum - χαμολιά
Erica arborea - ανοιξιάτικο ρείκι
Euonymus latifolius - πλατύφυλλος ευώνυμος
Euonymus verrucosus - μακεδονίτικος ευώνυμος
Frangula rupestris - ράμνος
Galega officinalis - ήμερο τριφύλλι
Genista radiata - ασπάλαθος
Hedera helix - κισσός
Lonicera etrusca - αγριόκλημα (δασοαγιόκλημα)
Lonicera formanekekiana - αγιόκλημα
Paliurus spina christi - παλιούρι
Periploca graeca - γαλαξίδα
Prunus spinosa - τσαπουρνιά
Pteridium aquilinum - φτέρη
Pyracantha coccinea - πυράκανθος
Rhamnus fallax (*R. alpinus*) - ορεινός ράμνος
Rhus coriaria - ρούδι (σουμάκι)
Rhus cotinus (*Cotinus coggygria*) - χρυσόξυλο
Rosa canina - αγριοτριανταφυλλιά
Rosa horrida - αγριοτριανταφυλλιά
Rubus idaeus - σμεουριά
Rubus sanctus - βάτος
Ruscus aculeatus - λαγομηλιά

Sambucus ebulus - σαμπούκος (βουζιά)
Stachelina uniflosculosa - μαλλούσα
Vitis sylvestris - αγριάμπελο (αγριόκλημα)

Βότανα - Φρύγανα (55)

Achillea crithmifolia - αψιθιά
Achillea holosericea - αψιθιά
Ajuga genevensis - αγριολίβανο
Allium heldreichii - αγριόσκορδο
Allium sphaerocephalon - αγριόπρασσο
Anchusa officinalis - σκυλόγλωσσα
Artemisia eriantha - αγριαψιθιά
Arum maculatum - φιδόχορτο
Ballota nigra - πιπέριζα (αγριομελισσόχορτο)
Beta nana - αγριοσέσκουλο (αγριοπαντζάρι)
Cardamine bulbifera - αγριοκάρδαμο
Cardamine carnosa - αγριοκάρδαμο
Ceterach officinarum - χρυσόχορτο
Chelidonium majus - χελιδονόχορτο
Chenopodium bonus hennicus - αγριοσπανάκι
Daucus guttatus - αγριοκαρότο
Dracunculus vulgaris - δρακοντιά (φιδόχορτο)
Euphorbia capitulata - γαλατσίδα
Euphorbia heldreichii - φλώμος (γαλατσίδα)
Filipendula vulgaris - φιλιπέντουλα
Fragaria vesca - αγριοφράουλα
Galium anisophyllum - κολλητσίδα
Galium degenii - κολλητσίδα
Gentiana asclepiadea - αγριοπιπεριά
Hypericum spruneri - βάλσαμο
Hypericum vesiculosum - βάλσαμο
Linum catharticum - λινάρι
Malva sylvestris - αγριομολόχα
Marrubium thessalum - σκυλόχορτο
Melissa officinalis - μελισσοβότανο
Mentha longifolia - αγριοδουόσμος
Mentha pulegium - φλησκούνι
Nasturtium officinale - νεροκάρδαμο
Origanum vulgare viride - ρίγανη
Orobanche elatior - οροβάγχη (λύκος)
Orobanche gracilis - οροβάγχη (λύκος)
Ranunculus sartorianus - νεραγκούλα
Rumex acetosa - ξινολάπαθο (ξινήθρα)
Rumex scutatus - αγριολάπαθο
Ruta graveolens - απήγανος
Salvia glutinosa - φασκομηλιά

Salvia ringens - φασκομηλιά
Sedum atratum - αμάραντος
Sedum dasyphyllum - αμάραντος
Sideritis scardica - τσαΐ του βουνού
Stachys recta olympica - αγριόσφακα
Symphytum bulbosum - σύμφυτο
Taraxacum fontanum - αγριομάρουλο
Teucrium chamaedrys - χαμοδρύα
Teucrium montanum - σπληνοβότανο
Teucrium polium - στομαχοβότανο
Thymus boissieri - θυμάρι
Thymus sibthorpii - χαμοθρούμπι
Verbena officinalis - σταυροβότανο
Vicia villosa - αγριόβικος

Αγριολούλουδα (47)

Acinos alpinus
Anemone blanda
Anemone pavonica
Anthyllis vulneraria pulchella
Aquilegia amaliae
Aquilegia ottonis
Arenaria biflora
Arenaria conferta
Arenaria cretica
Asyneuma limonifolium
Aubrieta gracilis
Campanula glomerata
Campanula spatulata sprunerana
Cerastium banaticum
Colchicum doerfleri
Colchicum sibthorpii
Corydalis parnassica
Crocus cancellatus
Crocus veluchensis
Cyclamen hederifolium
Dianthus haematocalyx
Doronicum columnae
Draba athoa
Galanthus elwesii graecus
Gentiana verna
Gentianella crispata
Geranium asphodeloides
Geranium robertianum
Hypericum olympicum
Iris reichenbachii
Lathyrus grandiflorus
Lilium chalcedonicum
Lilium martagon
Linaria alpina

Campanula oreadum, *Arenaria cretica*

Saxifraga scardica

Linum spathulatum
Lotus corniculatus
Minuartia verna
Muscari racemosum
Myosotis suaveolens
Omphalodes luciliae
Oxytropis purpurea
Pedicularis brachyodonta
Saxifraga glabella
Saxifraga sempervivum
Veronica prostata
Viola delphinantha
Viola tricolor

Ορχεοειδή (36)

Anacamptis pyramidalis
Cephalanthera damasonium
Cephalanthera longifolia
Cephalanthera rubra
Coeloglossum viride
Corallorhiza trifida
Dactylorhiza kalopissii
Dactylorhiza romana
Dactylorhiza saccifera
Dactylorhiza sambucifera
Epipactis atrorubens
Epipactis palustris
Epipogium aphyllum
Gymmadenia conopsea
Limodorum abortivum
Listera ovata
Neottia nidus avis
Ophrys arifera
Ophrys helenae
Ophrys scolopax
Ophrys sphegodes mammosa
Orchis coriophora
Orchis laxiflora
Orchis mascula
Orchis morio
Orchis pallens
Orchis palustris
Orchis provincialis panciflora
Orchis purpurea
Orchis quadripunctata
Orchis simia
Orchis spitzelii
Orchis tridentata
Orchis ustulata
Platanthera chlorantha
Serapias vomeracea

Ενδημικά (25)

Achillea ambrosiaca
Alyssum handelii
Asperula muscosa
Aubrieta thessala
Campanula oreadum
Carum adamovicii
Centaurea incompleta
Centaurea lithochorea
Centaurea transiens
Cephalaria tenuiloba
Cerastium theophrasti
Coincya nivalis
Erysimum olympicum
Festuca olympica
Genista sakellariadis
Jankaea heldreichii
Ligusticum olympicum
Melampyrum ciliatum
Poa thessala
Potentilla deorum
Rhynchosinapis nivalis
Silene dionysii
Silene oligantha
Veronica thessalica
Viola striis-notata

Cerastium theophrasti

Aubrieta gracilis

Doronicum columnae

Jankaea heldreichii

Saxifraga sempervivum

Ψυχανθές στα Ζωνάρια του Μύτικα

Dactylorhiza saccifera

Mycena sp.

Pleurotus sp.

ΒΛΑΣΤΗΣΗ

Από άποψη βλάστησης ο Όλυμπος χωρίζεται, κατά κάποιο τρόπο, σε τρεις βασικές φυτικές ζώνες, χωρίς όμως να υπάρχουν σαφή όρια μεταξύ τους. Οι ζώνες αυτές είναι η ζώνη της μακκίας βλάστησης, ή η ζώνη των μεσογειακών θαμνώνων, από 250-300μ. μέχρι 600-650μ., η δασική ζώνη από 650-700μ. μέχρι 2.350-2.400μ. και η αλπική ζώνη από 2.400μ. και πάνω.

Στη ζώνη της μακκίας βλάστησης κυριαρχούν τα αείφυλλα σκληρόφυλλα (αριά, κουμαριά, ρείκι, κέδρος, πουρνάρια κ.ά.) και τα μικρά φυλλοβόλα δέντρα - θάμνοι (γαύρος, κουτσουπιά, κοκκορεβυθιά, φράξος, παλιούρι κ.ά). Η μακκία βλάστηση καταλαμβάνει τους πρόποδες και τα χαμηλά υψόμετρα της βόρειας και ανατολικής πλευράς του Ολύμπου και είναι τόσο πυκνή που σε πολλά μέρη είναι αδιάβατη.

Στη δασική ζώνη βρίσκεται το μεγαλύτερο μέρος της χλωρίδας του Ολύμπου με κυρίαρχα είδη τα κωνοφόρα και τα μεγάλα φυλλοβόλα που σχηματίζουν αμιγή δάση και έτσι οριοθετούν τις δικές τους ζώνες εξάπλωσης (διαπλάσεις).

Τη μεγαλύτερη έκταση καταλαμβάνει η διάπλαση της μαύρης πεύκης που εκτείνεται από τα 400μ. μέχρι τα 1.700μ., ενώ ως αμιγές δάσος απαντάται κυρίως σε πετρώδεις ράχες και ξερές πλαγιές και από τα 700μ. μέχρι τα 1.400μ. Τα πιο εκτεταμένα δάση βρίσκονται στη βόρεια πλευρά, ενώ στις άλλες περιοχές υπάρχουν μόνο αραιά δάση και μεγάλες συστάδες.

Η διάπλαση του ρόμπολου αρχίζει από τα 1.100μ. και φθάνει μέχρι τα 2.400μ., ενώ από τα 1.700μ. και πάνω είναι το κυρίαρχο δέντρο. Στην εκτεινόμενη Β-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου ανέρχεται μόνο μέχρι τα 1.900-2.000μ. Το άλλο κωνοφόρο δέντρο, το μακεδονίτικο έλατο, εκτείνεται από τα 400μ. μέχρι τα 1.700μ. και σπάνια σχηματίζει αμιγείς συστάδες. Στη ΒΑ πλευρά ανέρχεται μέχρι τα 1.900-2.000μ.

Μικρότερη έκταση καταλαμβάνουν τα φυλλοβόλα δέντρα, με επικρατέστερο την οξυά, που σχηματίζει μικρά δάση, κυρίως σε χαράδρες και κλειστές κοιλάδες, μεταξύ 600μ. και 1.800μ. Σε μερικά σημεία εκτείνεται μέχρι τα 1.900μ., ενώ λείπει τελείως από τη Ν-ΝΔ πλευρά του βουνού. Από τα φυλλοβόλα δέντρα μόνο τα διάφορα είδη δρυός σχηματίζουν μικρές συστάδες ή αραιό δάσος. Η δασική βλάστηση υπολογίζεται ότι καλύπτει περίπου το 30% της συνολικής επιφάνειας του Ολύμπου, δηλαδή γύρω στα 200.000 στρέμματα.

Τέλος η αλπική ζώνη που αρχίζει από τα 2.400μ. και πάνω χαρακτηρίζεται από την απουσία δασικής βλάστησης. Μόνο μεμονωμένα ρόμπολα εκτείνονται μέχρι τα 2.600μ., αλλά και αυτά σε θαμνώδη μορφή. Όμως στα λιβάδια, στους βράχους και στις απότομες πλαγιές της αλπικής ζώνης βρίσκονται μερικά από τα ωραιότερα ελληνικά αγριολούλουδα, καθώς και μερικά σπάνια ενδημικά.

ΠΑΝΙΔΑ

Για το σύνολο της πανίδας του Ολύμπου δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα μία πλήρης και συστηματική μελέτη (όπως π.χ. έχει γίνει για τη γεωλογία και τη χλωρίδα). Οι λίγες επιστημονικές παρατηρήσεις που είχαν γίνει παλαιότερα αφορούσαν κυρίως τα έντομα (Κ. Tuleschhoff - D. Parazoff το 1936 και E. Janssens το 1953) και τα θηλαστικά (O. Koller το 1929, Chaworth-Musters το 1931, F. Peus το 1958 και Α. Κανέλλης - Β. Χατζησαράντος το 1955-1962), ενώ για την ορνιθοπανίδα υπήρχαν μόνο οι σκόρπιες πληροφορίες που αναφέρονταν στα έργα ξένων περιηγητών, καθώς και στα διάφορα άρθρα ορειβατικού ή ορνιθολογικού περιεχομένου. Οι νεότερες παρατηρήσεις και οι πληροφορίες των διαφόρων επιστημόνων και των ερασιτεχνών ορνιθολόγων, καταγράφονταν κάθε φορά σε ειδικό κατάλογο που τηρούσε στο καταφύγιο «Σπήλιος Αγαπητός» ο διαχειριστής του και οδηγός του Ολύμπου Κ. Ζολώτας (είχαν καταγραφεί συνολικά 108 είδη πτηνών).

Το 1985 και μετά από έρευνα και παρατηρήσεις δύο ετών, η βιολόγος Μ. Μαλακού εκπόνησε μελέτη για την πανίδα του Εθνικού Δρυμού Ολύμπου, που χρησιμοποιήθηκε το 1988 και στη σύνταξη του Γενικού Διαχειριστικού Σχεδίου για τον Εθνικό Δρυμό. Στη μελέτη καταγράφονται 32 είδη θηλαστικών, 104 είδη πτηνών, καθώς και 18 ερπετά και αμφίβια.

Σήμερα, αν και ορισμένα είδη έχουν εκλείψει από τον Όλυμπο, όπως π.χ. ο μαυρόγυπας, ή δεν έχει επιβεβαιωθεί η πρόσφατη παρουσία άλλων, όπως π.χ. ο χρυσογέρακας, η ορνιθοπανίδα του εξακολουθεί να είναι σημαντική και ο Όλυμπος περιλαμβάνεται στις σημαντικές περιοχές για τα πουλιά στην Ελλάδα, ενώ έχει κηρυχθεί και περιοχή ειδικής προστασίας.

Στην αρχαιότητα υπήρχαν ακόμα και λιοντάρια, όπως αναφέρει ο Πausανίας στα «Ηλειακά» (5,5), ενώ όπως αναφέρεται στο βίο του Αγίου Διονυσίου, υπήρχαν και αρκούδες μέχρι το 16ο αι. τουλάχιστον.

Παρακάτω αναφέρονται, κατά κατηγορία και κατά αλφαβητική σειρά, 182 είδη των ανώτερων κατηγοριών (ομοταξιών) των σπονδυλοζώων που έχουν παρατηρηθεί στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου και που αντιστοιχούν στο 1/3 των χερσαίων θηλαστικών της Ελλάδος και στο 1/4 των πτηνών (επιδημητικά, φωλιάζοντα αποδημητικά, μεταναστευτικά και διαχειμάζοντα).

Θηλαστικά (34)

Canis aureus - τσακάλι

Canis lupus - λύκος

Capreolus capreolus - ζαρκάδι

Citellus citellus gradojevici - σπερμόφιλος

Crocidura suaveolens minula - κηπομυγαλίδα

Dryomys nitedula wingei - δεντρομυωξός ή δρυομυωξός

Erinaceus europaeus (concolor) - σκαντζόχοιρος

Felis silvestris - αγριόγατα

Lepus europaeus (capensis) - λαγός

Lutra lutra - βίδρα

- Martes foina foina* - κουνάβι (πετροκούναβο)
Meles meles - ασβός
Microtus nivalis - χιονοπόντικας
Mus musculus (domesticus) - σταχτοποντικός
Muscardinus avellanarius reus - βουνομωξός
Mustela nivalis - νυφίτσα
Myotis emarginatus - βλεφαριδομουτίδα (πυρρομουτίδα)
Neomys anomalus milleri - βαλτομυγαλίδα
Oryctolagus cuniculus - αγριοκούνελο
Pipistrellus pipistrellus - νανονυχτερίδα
Pipistrellus savii - βουνονυχτερίδα
Pitymys subterraneus - σκαπτοποντικός
Rhinolophus ferrumequinum - τρανορινόλοφη νυχτερίδα
Rupicapra rupicapra - αγριόγιδο
Sciurus vulgaris fuscoata - σκίουρος
Sciurus vulgaris ameliae - σκίουρος
Sorex minutus gymnurus - μικρομυγαλίδα
Sus scrofa - αγριογούρουνο
Sylvaemus (Apodemus) flavicollis - θαμνοποντικός
Sylvaemus (Apodemus) mystacinus epimelas - βραχοποντικός
Sylvaemus (Apodemus) sylvaticus dichurus - δασοποντικός
Talpa caeca olympica - τυφλασπάλακας
Talpa europaea - ασπάλακας
Vulpes vulpes - αλεπού

Αγριόγιδο κοντά στη Χονδρομεσοράχη

Πτηνά (129)

- Accipiter brevipes* - σαΐνι
Accipiter gentilis - διπλοσάινο
Accipiter nisus - ξεφτέρι (τσιχλογέρακο)
Aegithalos caudatus - μακρονούρης
Aegolius funereus - χαροπούλι
Alauda arvensis - σταρήθρα
Alectoris graeca - πετροπέρδικα
Anthus campestris - χαμοκελάδα
Anthus spinoletta - νεροκελάδα
Anthus trivialis - δεντροκελάδα
Apus apus - (μαυρο)σταχτάρα
Apus melba - βουνοσταχτάρα (σκεπαρνάς)
Apus pallidus - ωχροσταχτάρα
Aquila chrysaetos - χρυσαετός
Athene noctua - κουκουβάγια
Budo budo - μπούφος
Buteo buteo - ποντικοβαρβακίνα (γερακίνα)
Buteo rufinus - αετοβαρβακίνα (αετογερακίνα)
Calandrella cinerea - γαλιάντρα
Caprimulgus europaeus - γιδοβυζάχτρα (γιδοβύζι)
Carduelis carduelis - καρδερίνα
Carduelis chloris - φλώρος
Certhia brachydactyla - καμποδεντροβάτης
Certhia familiaris - βουνοδεντροβάτης
Ciconia ciconia - (λευκο)πελαργός
Ciconia nigra - μαυροπελαργός
Cinclus cinclus - νεροκότσυφας
Circaetus gallicus - φιδαιτός
Coccothraustes coccothraustes - χονδρομύτης
Columba livia - αγριοπερίστερο
Columba palumbus - φάσα
Coracias garrulus - χαλκοκουρούνα
Corvus corax - κοράκι
Corvus corone - κουρούνα
Corvus corone cornix - σταχτοκουρούνα
Cuculus canorus - κούκος
Dryocopus major - δρυοκολάπτης
Dryocopus martius - μαυροτσικλιτάρα
Emberiza caesia - σκουρόβλαχος
Emberiza cia - βουνοσίχλονο
Emberiza cirrus - σιρλοσίχλονο
Emberiza citrinella - χρυσοσίχλονο
Emberiza hortulana - βλάχος
Eremophila alpestris - χιονάδα
Erithacus rubecula - κοκκινολαίμης
Falco biarmicus - χρυσογέρακας
Falco eleonora - μαυροπετρίτης
Falco naumanni - κικινέζι
Falco peregrinus - πετρίτης

- Falco subbuteo* - δεντρογέρακας
Falco tinnunculus - βραχοκιρκίνεζο
Falco vespertinus - μαυροκιρκίνεζο
Fringilla coelebs - σπίνος
Galeria cristata - κατσουλιέρης
Garrulus glandarius - κίσσα
Gypaetus barbatus - γυπαετός
Gyps fulvus - όρνιο
Hieraaetus fasciatus - σπιζαετός
Hieraaetus pennatus - σταυραετός
Hirundo daurica - δεντροχελίδονο (μιλτοχελίδονο)
Hirundo rupestris - βραχοχελίδονο (πετροχελίδονο)
Hirundo rustica - σταυλοχελίδονο (χελιδόνι)
Lanius collurio - αετομάχος
Lanius minor - γαιΐδουροκεφαλός
Lanius senator - κοκκικοκεφαλός
Loxia curvirostra - (ελατο)σταυρομύτης
Lullula arborea - δεντροσταρήθρα
Luscinia megarhynchos - αηδόνι
Melanocorypha calandra - γαλιάντρα
Merops apiaster - μελισσοφάγος
Monticola saxatilis - πετροκότσυφας
Monticola solitarius - γαλαζοκότσυφας
Montifringilla nivalis - χιονόστρουθος
Motacilla alba - λευκοσουσουράδα
Motacilla cinerea - σταχτοσουσουράδα
Motacilla flava - κιτρινοσουσουράδα
Muscicapa striata - (σταχτο)μυγοχάφτης
Neophron percnopterus - ασπροπάρης
Nucifraga caryocatactes - καρυδοσπάστης
Oenanthe hispanica - ασπροκωλίνα
Oenanthe oenanthe - σταχτοπετρόκλης
Otus scops - γκιώνης
Parus ater - ελατοπαπαδίτσα
Parus caeruleus - γαλαζοπαπαδίτσα
Parus cristatus - λοφοπαπαδίτσα (σκουφοπαπαδίτσα)
Parus lugubris - κλειδωνάς
Parus major - καλόγερος
Parus montanus - βουνοπαπαδίτσα
Parus palustris - καστανοπαπαδίτσα
Passer domesticus - (σπιτο)σπουργίτης
Passer montanus - χωραφοσπουργίτης (δεντροσπουργίτης)
Pernis apivorus - σφηκοβαρβακίνα (σφηκιάρης)
Phasianus colchicus - φασιανός
Phoenicurus ochuros - καρβουνιάρης
Phoenicurus phoenicurus - κοκκινούρης
Phylloscopus bonelli - βουνοφυλλοσκόπος
Phylloscopus collybita - δεντροφυλλοσκόπος
Pica pica - καρακάξα
Picoides leucotos - λευκονοτοσικλιτάρα
Picoides major - παρδαλοσικλιτάρα
Picoides medius - μεσοσικλιτάρα

Χιονοψάλτης (φωτ. Π. Μασσούκα)

Σταυρομύτης (φωτ. Τ. Αδαμακόπουλος)

Νεαρό χαροπούλι (*Aegolius funereus*) κοντά στο καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός

- Picoides minor* - νανοσικλιτάρα
Picoides tridactylus - τριδαχτυλοσικλιτάρα (τριδάκτυλος)
Picus viridis - πρασινοσικλιτάρα (δρυοκολάπτης)
Prunella collaris - χιονοψάλτης
Prunella modularis - θαμνοψάλτης
Pyrrhonorax graculus - κιτρινοκαλιακούδα
Pyrrhonorax pyrrhonorax - κοκκινοκαλιακούδα
Pyrrhula pyrrhula - πύρρουλας
Regulus ignicapillus - (πυρρο)βασιλίσκος
Regulus regulus - χρυσοβασιλίσκος
Saxicola rubetra - καστανολαίμης
Saxicola torquata - μαυρολαίμης
Serinus serinus - σκαρθάκι
Sitta europaea - δεντροτσοπανάκος
Sitta neumayer - βραχοτσοπανάκος
Streptopelia decaocto - δεκαοχτούρα
Streptopelia turtur - τρυγόνι
Strix aluco - χουχουριστής
Sturnus vulgaris - ψαρόνι
Sylvia atricapilla - σταφιδοτσιροβάκος (μαυροσκούφης)
Sylvia communis - θαμνοτσιροβάκος
Sylvia melanocephala - μαυροτσιροβάκος
Tichodroma muraria - σβαρνίστρα
Troglodytes troglodytes - τρυποφράχτης
Turdus merula - κότσυφας
Turdus philomelos - κελαδότητσιλα (τσίχλα)
Turdus viscivorus - τσαρτσάρα (γερακότσιχλα)
Urupa epops - τσαλαπετεινός

Ερπετά (14)

- Anguis fragilis* - κονάκι (τυφλίνος)
Coronella austriaca - στεφανοφόρος (ασινόφιδο)
Elaphe longissima - λαφίτης (γιατρόφιδο)
Elaphe quatuorlineata - λαφίτης
Elaphe situla - σπιτόφιδο
Lacerta trilineata - τρανόσαυρα
Lacerta viridis - πράσινη σαύρα
Malpolon monspessulanus - σαπίτης (σαυρόφιδο)
Natrix natrix - νερόφιδο
Podarcis muralis - τοιχόσαυρα
Telescopus fallax - αγιόφιδο (γατόφιδο)
Testudo graeca - ελληνική χελώνα
Testudo marginata - κρασπεδωτή χελώνα
Vipera ammodytes - οχιά

Αμφίβια (5)

- Salamandra salamandra* - σαλαμάνδρα
Bombina variegata - κίτρινος βάτραχος
Bufo bufo - μεγάλος (κοινός) φρύνος
Bufo viridis - πράσινος φρύνος
Rana graeca - ελληνικός βάτραχος

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1920 άρχισαν, μαζί με την διαρκώς αυξανόμενη ορειβατική κίνηση, να διατυπώνονται και οι πρώτες σκέψεις για την τουριστική ανάπτυξη, αλλά και για την προστασία του Ολύμπου. Επειδή οι έννοιες τουριστική ανάπτυξη, αξιοποίηση και προστασία αποδίδονταν (και αποδίδονται ακόμα) από τους διάφορους φορείς και ιδιώτες κάθε φορά και διαφορετικά και επειδή πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οργιάζαν η υλοτομία, η βοσκή, το κυνήγι, καθώς και η συλλογή των φημισμένων φυτών του Ολύμπου, αναγκάστηκε το Κράτος, κυρίως μετά τις ενέργειες του Ελληνικού Ορειβατικού Συνδέσμου (Ε.Ο.Σ. - σήμερα Ε.Ο.Ο.Α.), να θεσπίσει τον Α.Ν. 856/1937 «Περί Εθνικών Δρυμών» (Φ.Ε.Κ. 368Α/21-9-1937) και στη συνέχεια να ιδρύσει στον Όλυμπο, με Β.Δ. από 9-6-1938, τον πρώτο εθνικό δρυμό στην Ελλάδα (Φ.Ε.Κ. 248Α/30-6-1938) με κύριο σκοπό την προστασία της γεωμορφολογίας, της πανίδας και της χλωρίδας του ιερού βουνού. Με την ίδια απόφαση, το Δασαρχείο Πιερίας μετονομάστηκε σε Δασαρχείο Εθνικού Δρυμού Ολύμπου.

Ο καθαυτό Εθνικός Δρυμός Ολύμπου, δηλαδή ο πυρήνας του, έχει έκταση 3.988 εκτάρια (39.880 στρέμματα) και περίμετρο 32 χλμ. περίπου και τα όριά του σε γενικές γραμμές είναι : κορυφογραμμή Σκολιού - Σκάλας - Μύτικα - Στεφανιού - Τούμπας - Προφήτη Ηλία, οροπέδιο Μουσών, ανώνυμο ρέμα που αρχίζει νότια από τα Καλάγια και περνά από τις θέσεις Μαγαλιάς - Σιούρι καταλήγοντας στο Μαυρόλογγο - Πριόνια, ρέμα Αγίου Διονυσίου (μέχρι τη θέση Φαργκάνη), ρέμα Καστάνα, ράχη Τσοκανάρα, κορυφή Άνω Τσουκνίδα, θέση Τσεμπίλι, ρέμα Αχριάνη - Κωστή, διάσελο Κωστή, ρέμα Μάλτας, κορυφή Σαμάρι (Δραγασιά), θέση Γρίβας, νότια πλευρά Καλόγερου, κορυφή Μεταμόρφωση, Μπάρα, κορυφή Άγιος Αντώνιος, Σκολιό. Σε νεότερους χάρτες του Υπουργείου Γεωργίας ο πυρήνας εμφανίζεται αδικαιολόγητα διευρυμένος (περιλαμβάνεται και το ρέμα Γκαβός), με έκταση 4.450 εκτάρια (44.500 στρέμματα), ενώ σε χάρτες φορέων ή ιδιωτών περιλαμβάνεται στον πυρήνα και η Γκόλνα.

Επειδή ο Νόμος προέβλεπε ότι και η περιοχή γύρω από τον πυρήνα οργανώνεται έτσι, ώστε να συμβάλλει στην εκπλήρωση των σκοπών που επιδιώκει ο πυρήνας, έγινε δυνατή, σε ένα βαθμό, η προστασία του Ολύμπου από τις διάφορες αλόγιστες ανθρώπινες επεμβάσεις. Παρ' όλα αυτά όμως, δεν αποφεύχθηκαν διάφορα έργα που αλλοίωσαν βάνουσα το υπέροχο ολυμπικό τοπίο, όπως είναι το στρατόπεδο στις Βρυσσούλες με το χιονοδρομικό του κέντρο που οι πυλώνες του φθάνουν μέχρι τη βάση του Αγίου Αντωνίου, η κατασκευή μετεωροσκοπείου στον Άγιο Αντώνιο, η κατασκευή ορειβατικών καταφυγίων (κυρίως στο Οροπέδιο των Μουσών), η διάνοιξη πολλών δρόμων (μέχρι τα 2.450μ.), η κατασκευή «τουριστικής καλύβας» στα Πριόνια, η εγκατάσταση κεραιάς κινητής τηλεφωνίας στο Σταυρό, η συνεχιζόμενη ύπαρξη ποιμνιοστασίων στα όρια του πυρήνα του δρυμού, οι διάφορες κατασκευές για αγελάδες (βουστάσια) στο ΝΔ-Δ τμήμα, η δημιουργία μεγάλων χώρων στάθμευσης αυτοκινήτων στο παλιό μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου κ.ά.

Στα χρόνια που ακολούθησαν δημοσιεύθηκαν δεκάδες προτάσεις για

την τουριστική ανάπτυξη του Ολύμπου, ή για τη χιονοδρομική αξιοποίησή του αλλά με προστασία (!), από κρατικά όργανα και φορείς, από διαφόρους συλλόγους τοπικούς, φυσιολατρικούς, ορειβατικούς και χιονοδρομικούς, από άσχετους με την ορεινή φύση ιδιώτες, από «ειδικούς των γραφείων», από επενδυτές κ.ά. Π.χ. παράγοντες παρολύμπιων περιοχών, ήθελαν και θέλουν πολυτελή χιονοδρομικά κέντρα, ξενοδοχεία και τελεφερίκ, ένας σύλλογος πριν χρόνια ήθελε 50.000 στρέμματα στους ανατολικούς πρόποδες για ανέγερση τουριστικής αρχαιοελληνικής πόλης την οποία σκέπτεται να αναγείρει σήμερα Δήμαρχος (!) στους δυτικούς πρόποδες ονομάζοντάς την «μυθολογικό πάρκο», διάφοροι επενδυτές ή διάφοροι ανόητοι καιροσκόποι ήθελαν γήπεδα γκολφ, τεχνητές λίμνες και κιόσκια, μικρό αεροδρόμιο, οδοντωτό σιδηρόδρομο, ιδιωτικό χώρο κυνηγιού για εφοπλιστές, ένας φορέας ήθελε να λαξευθεί ο Μύτικας ώστε να σχηματίζεται η κεφαλή του Διός και διάφορες άλλες νοσηρές και ευτράπελες ιδέες. Ο κάθε φορέας έκανε και κάνει προτάσεις, είτε γιατί είναι «αναγκασμένος» άσχετα εάν είναι σωστές ή όχι, είτε γιατί νομίζει ότι οι δικές του προτάσεις είναι οι σωστές.

Έχουν διατυπωθεί βέβαια και «υγιείς» προτάσεις που πραγματικά έχουν σκοπό να διαφυλάξουν τη «φυσιογνωμία» και το «χαρακτήρα» του ιερού βουνού, όπως είναι η επανίδρυση του Δασαρχείου Εθνικού Δρυμού Ολύμπου, ή η ίδρυση Ειδικής Υπηρεσίας, η επέκταση του πυρήνα του εθνικού δρυμού και η δημιουργία περιφερειακής ζώνης, η απόλυτη απαγόρευση της βοσκής και του κυνηγιού, η απομάκρυνση του πεδίου βολής του στρατοπέδου από το Λιτόχωρο, το ξήλωμα του στρατοπέδου και του χιονοδρομικού κέντρου στις Βρυσοπούλες, η αναστήλωση των μοναστηριών, η «φωτισμένη» αρχιτεκτονική επέμβαση στα υπάρχοντα κτίσματα και η κατεδάφιση ορισμένων, η ολοκλήρωση και ασφαλίτωση του περιφερειακού οδικού δικτύου, η απαγόρευση κυκλοφορίας ιδιωτικών αυτοκινήτων στην «καρδιά» του Ολύμπου, η κατάργηση των χώρων αναψυχής όπως έχουν διαμορφωθεί, γιατί αποτελούν χώρους συγκέντρωσης σκουπιδιών και επιβολής στους πολίτες νοοτροπίας αντίθετης με την προστασία του δάσους (π.χ., πέραν κάθε λογικής, υπάρχουν χώροι ψησίματος για μπριζόλες, αρνιά κ.ά.), η ανακήρυξη των ψηλών κορυφών σε μνημεία της φύσης, η διαίρεση των βουνών μας σε διεθνούς προβολής και ενδιαφέροντος (για προστασία) και σε τοπικού ή περιορισμένου ενδιαφέροντος (για αξιοποίηση), ο καθαρισμός του βουνού από τα διάφορα είδη που έχουν σκορπίσει οι ορδές των επισκεπτών των κορυφών ή των εκδρομέων στη Μονή Αγίου Διονυσίου, ή των εργατών σε αυτή και με την ανοχή ή και προτροπή των μοναχών (μπάζα, λάστιχα, μπαταρίες, λιπαντικά, σίδερα, λαμαρίνες, βαρέλια, κουτιά αναψυκτικών, μπίρας και κονσερβών, μπουκάλια, πλαστικές σακκούλες κ.ά.), το σβήσιμο από τα διάφορα βράχια, παγκάκια, βρύσες και πινακίδες αυτών που έχουν γράψει με μπογιά ηλίθιοι και ανεγκέφαλοι επισκέπτες έλληνες και ξένοι (ονόματα, αρχικά πολιτικών κομμάτων και ποδοσφαιρικών ομάδων, συνθήματα, καρδούλες, σταυρούς, σχέδια, ημερομηνίες κ.ά. ανόητα).

Η UNESCO, αναγνωρίζοντας την εξέχουσα και ιδιαίτερη θέση που κατέχει ο Όλυμπος (ως οικοσύστημα) στον κόσμο, με απόφασή της από 15-12-1981 έχει εντάξει τον Εθνικό Δρυμό Ολύμπου (Mount Olympus National Park) στο «Programme on Man and the Biosphere». Το πρόγραμμα αυτό, που εφαρμόζεται

από το 1971, έχει σκοπό την προστασία και διατήρηση της Φύσης στα μεγαλύτερα οικοσυστήματα του κόσμου, που αποτελούν τα παγκόσμια αποθέματα της Βιόσφαιρας (Biosphere Reserves).

Στη συνέχεια έγιναν σημαντικά βήματα, τόσο για τη διαχείριση και προστασία του Εθνικού Δρυμού, όσο και για την ανάδειξη των γύρω περιοχών, όπως είναι η έγκριση του Κανονισμού Λειτουργίας του με την Υπ. Απόφαση 164974/2851/18-7-1985 (Φ.Ε.Κ. 467B/1985), η εκπόνηση από τη Διεύθυνση Δασών Νομαρχίας Πιερίας του Γενικού Διαχειριστικού Σχεδίου (1988) και η μελέτη αναθεώρησής του (1996), η διοργάνωση δύο σχετικών συνεδρίων από το Τ.Ε.Ε. (1993) και το Δήμο Λιτοχώρου (1995), η δημοσίευση αρκετών μελετών και προτάσεων, καθώς και η ίδρυση Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Ολύμπου (Ν. 2742/99 - Φ.Ε.Κ. 207Α/7-10-1999 και Ν. 3044/02 - άρθρο 13 - Φ.Ε.Κ. 197Α/27-8-2002). Στην ευθύνη του Φορέα Διαχείρισης - που βρίσκεται στη διαδικασία σύστασης - θα περιλαμβάνεται η περιοχή του εθνικού δρυμού που προβλέπεται στην αναθεώρηση του διαχειριστικού σχεδίου (1996) και καταλαμβάνει έκταση 71.500 στρέμματα για τον πυρήνα και 166.900 στρέμματα για την περιφερειακή ζώνη.

Το Υπουργείο Πολιτισμού, με σκοπό την πληρέστερη προστασία όλης της περιοχής του Ολύμπου, με την απόφαση 28383/1244/10-7-1985 (Φ.Ε.Κ. 474B/25-7-1985) κήρυξε τον Πιερίκο Όλυμπο ως αρχαιολογικό και ιστορικό τόπο και με την απόφαση 21159/939/18-6-1987 (Φ.Ε.Κ. 317B/1987), χαρακτήρισε όλη την περιοχή του Ολύμπου και Κάτω Ολύμπου ως αρχαιολογικό χώρο και ιστορικό τόπο που συνδέεται άμεσα με τις ιστορικές μνήμες του Ελληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια, για την προστασία των διάσπαρτων αρχαιολογικών χώρων έχει εκδόσει διάφορες αποφάσεις, όπως 6657/243/8-21985 (Φ.Ε.Κ. 77B/13-2-1985), 59169/2196/17-2-1986 (Φ.Ε.Κ. 149B/8-4-1986), 59170/2197/11-12-1985.

Επίσης με την απόφαση 10199/31-12-1993 του Νομάρχη Πιερίας κηρύχθηκε μνημείο της φύσης το πλατανοδάσος που βρίσκεται στην κοίτη του ρέματος Γρίβα, στην περιοχή των αρχαίων Λειβήθρων.

Σε εφαρμογή δε του άρθρου 4 της Οδηγίας 79/409/Ε.Ο.Κ. ο Όλυμπος εντάχθηκε στο Δίκτυο Ειδικής Προστασίας Περιοχών (Special Protection Areas) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ σε εφαρμογή της Οδηγίας 92/43/Ε.Ο.Κ. έχει ενταχθεί στο δίκτυο Φύση 2000 (Natura 2000) η περιοχή του Ολύμπου που αναφερόταν στο αρχικό διαχειριστικό σχέδιο (1988).

Επειδή όμως εξακολουθώ να πιστεύω, ότι παρ' όλες τις παραπάνω μελέτες, προτάσεις και αποφάσεις, οι διάφοροι κρατικοί φορείς και αρμόδιοι, ή οι τοπικοί παράγοντες, ή οι καιροσκόποι επιχειρηματίες, θα επιχειρήσουν τελικά να κάνουν στον Όλυμπο ενέργειες που θα αποβούν σε βάρος της ιστορίας μας, είτε ενσυνείδητα για το κέρδος, είτε γιατί νομίζουν ότι έτσι θα αναπτυχθούν οι τοπικές κοινωνίες, αισθάνομαι την ανάγκη αλλά και την υποχρέωση να πω κάτι ακόμα από τις σελίδες αυτού του βιβλίου και να συμβάλλω όσο το δυνατόν στην προστασία του μυθικού και ιστορικού αυτού βουνού, που η ιστορία του και η φήμη του αρχίζουν τουλάχιστον 1.000 χρόνια πριν το κτίσιμο του Παρθενώνα, που ήταν και η απόρροια αυτών που μας κληροδότησε ο Όλυμπος.

Επιστολή - έκκληση προς κάθε αρμόδιο, αλλά και κάθε Έλληνα

Κύριοι αρμόδιοι της κρατικής και τοπικής εξουσίας,

ο σκοπός της Πολιτείας δεν πρέπει να είναι το πόσο πιο εύκολα θα ανεβάζει τον κάθε άσχετο περιστασιακό επισκέπτη, τουρίστα ή χιονοδρόμο πάνω στον Όλυμπο και συνάμα να του προσφέρει ανόητες πολυτέλειες και διασκεδάσεις, αλλά θα πρέπει να είναι το πως θα κάνει ικανούς τους ανθρώπους να ανεβαίνουν μόνοι τους στο βουνό, και το σημαντικότερο να τους μάθει να σέβονται το περιβάλλον και να απολαμβάνουν αυτά που τόσο απλόχερα προσφέρει η φύση.

Όχι μιμήσεις και παραδείγματα ξένων πρότυπων «αξιοποιημένων» βουνών και εθνικών πάρκων, που μπορεί να είναι ονομαστά επειδή αξιοποιήθηκαν (έστω «ορθολογικά»), αλλά ποτέ δεν ήταν και ούτε ποτέ θα γίνουν ιερά σύμβολα όπως ο Όλυμπος, που ήταν, είναι και θα είναι παγκόσμια γνωστός χωρίς «αξιοποίηση».

Στον Όλυμπο ανεβαίνουν οι Άνθρωποι από όλο τον κόσμο (και θα ανεβαίνουν πάντα) για να βρουν τον εαυτό τους και το νόημα της ύπαρξής τους, να νιώσουν την παρουσία εκατοντάδων αιώνων μύθου και ιστορίας, να αισθανθούν τη σιωπηλή ερημιά των απόκρημνων κορυφών, να ταυτιστούν όχι μόνο με το βράχο, το χιόνι και τον αγέρα, αλλά και με το θείο και δεν ανεβαίνουν για να αντικρύσουν αυτά που μπορούν να βρουν σε οποιοδήποτε άλλο βουνό της πατρίδας τους ή δικό μας.

Οποιαδήποτε ενέργεια ή σκέψη για επέμβαση στον Όλυμπο, πρέπει να γίνεται σαν να είναι κάτι παραπάνω από τον ιερό βράχο της Ακρόπολης και στη θέση των ψηλών κορυφών του να βρίσκεται ο Παρθενώνας.

Μη θυσιάσετε 4.000 χρόνια μύθου - θρησκείας - ιστορίας και ιερών αγώνων στο βωμό της εφήμερης ευχαρίστησης μερικών ανθρώπων ή του συμφέροντος κάποιων άλλων, ή της δικής σας υποτιθέμενης ικανοποίησης και δόξας (εκτός εάν είστε μισέλληνες).

Μάθετε επιτέλους τι σημαίνει και τι είναι για την Ανθρωπότητα ο Όλυμπος. Οι ξένοι το γνωρίζουν αιώνες πριν. Ο Όλυμπος συμβολίζει το Αρχαίο Ελληνικό Πνεύμα που είναι το Θεϊόν, η Σκέψη, ο Λόγος, ο Πολιτισμός και η Ελευθερία.

Όταν όλα τα υπέρλαμπρα ανθρώπινα κτίσματα του παρελθόντος θα είναι ανάμνηση, ο Όλυμπος θα είναι εκεί να μας θυμίζει την απαρχή της πιο λαμπρής περιόδου του Ανθρώπινου Πνεύματος. Είναι το χρέος μας, ως Έλληνες, να τον παραδώσουμε όσο γίνεται πιο Αμόλυντο στις επόμενες γενεές.

Προφήτης Ηλίας - Στεφάνι - Μύτικας - Σκολιό

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - ΜΝΗΜΕΙΑ

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Για τις κοσμογονικές, μυθολογικές και θρησκευτικές παραδόσεις και αντιλήψεις (γένεση και εξέλιξη του Κόσμου - θεογονία - πόλεμοι - κατορθώματα ηρώων κ.ά) των αρχαίων Ελλήνων γνωρίζουμε από τα έργα των μεγάλων επικών ποιητών και φιλοσόφων της αρχαιότητας, όπως είναι ο Ορφέας (Αργοναυτικά - Ύμνοι - Λιθικά), ο Όμηρος (Ιλιάς - Οδύσσεια), ο Ησίοδος (Έργα και Ημέραι - Θεογονία), ο Φερεκύδης (Πεντέμυχος), ο Αναξίμανδρος (Περί Φύσεως), ο Ακουσίλαος (Γενεαλογία), ο Αριστοτέλης (Περί Ουρανού), ο Απολλώνιος ο Ρόδιος (Αργοναυτικά), ο Απολλόδωρος (Βιβλιοθήκη) κ.ά.

Σύμφωνα με τον περισσότερο γνωστό και ακριβή Ησίοδο (που συγκέντρωσε τις πανάρχαιες παραδόσεις του Ορφέα και των Μουσών), στην Αρχή και πριν από το κάθε τι, υπήρχε το Χάος (το απόλυτα απεριόριστο Σύμπαν) που μέσα του μάχονταν τα πρωταρχικά και ακαθόριστα ακόμα στοιχεία, η Γαία - Γη (η προς διαμόρφωση Ύλη) και ο Έρος ή Έρωσ (η δημιουργική Δύναμη - Ενέργεια που θα διαμορφώσει τα πάντα).

Από το Χάος προήλθαν πρώτα το Έρεβος και η μέλαινα Νύξ (μαύρη Νύκτα) και μετά ο Αιθήρ και η Ημέρη (Ημέρα, δηλ. το Φως), ενώ από τη Γη δημιουργήθηκε ο Ουρανός και αργότερα τα Ούρεα (Όρη) και ο Πόντος (οι Θάλασσες). Μέσα στην αδιάκοπη ροή του Χρόνου, ο Έρωτας ενώνει τη Γη με τον Ουρανό και έτσι «γεννιούνται» στην αρχή οι Τιτάνες και οι Τιτανίδες (οι αρχέγονες δυνάμεις): Ωκεανός - Κοίος - Κρείος - Υπερίων - Ιαπετός - Θεία - Ρεία (Ρέα) - Θέμις - Μνημοσύνη - Φοίβη - Τηθύς - Κρόνος και ύστερα οι Κύκλωπες: Βρόντης - Στερόπης - Άργης και οι Εκατόγχειρες: Κόττος - Βριάρεως - Γύης.

Ο Ουρανός, αρχηγός της πρώτης αυτής θεϊκής γενιάς, εχθρευόταν τα παιδιά του, γι' αυτό μόλις γεννιούνταν τα πετούσε στα Τάρταρα. Η μητέρα Γη όμως αγανάκτησε και έπεισε τους Τιτάνες να πολεμήσουν τον πατέρα τους Ουρανό και να του αρπάξουν την εξουσία.

Ο νεότερος Κρόνος κατόρθωσε να νικήσει τον Ουρανό και έτσι γίνεται αυτός ο νέος κύριος του Κόσμου. Σύμφωνα με τη γεωμυθολογία (δηλ. τη γεωλογική ερμηνεία της μυθολογίας) δηλώνεται το τέλος μιας αρχέγονης κοσμογονικής φάσης, ίσως του Μεσοζωϊκού Αιώνα (πριν 65 εκατομμύρια χρόνια), και η αρχή μιας νέας περιόδου, λιγότερο χαώδους.

Στη συνέχεια, ο Τιτάνας Κρόνος ενώνεται με τη Ρέα και έτσι «γεννιούνται» η Εστία, η Δημήτηρ (Δήμητρα), η Ήρα, ο Πλούτων (Άδης), ο Ποσειδών και ο Ζευς (Δίας). Επειδή ο Ουρανός είχε προφητεύσει ότι ο Κρόνος θα είχε την ίδια τύχη με αυτόν και ότι θα του άρπαζε το θρόνο ένα παιδί του, καθένα που γεννιόταν το κατάπινε αμέσως. Η Ρέα όμως κατόρθωσε να ξεγελάσει τον Κρόνο και να σώσει το τελευταίο τους παιδί τον Δία, ο οποίος όταν μεγάλωσε, ελευθέρωσε τους Κύκλωπες και τους Εκατόγχειρες από τα Τάρταρα, όπου τους είχε φυλακίσει

ο Κρόνος, και με τη βοήθειά τους κατόρθωσε μετά από πολύχρονους αγώνες (Τιτανομαχία) να νικήσει τον Κρόνο και τους υπόλοιπους Τιτάνες. Σύμφωνα με τη γεωμυθολογία η Τιτανομαχία ίσως υποδηλώνει τις γεωλογικές αναστατώσεις κατά την Τριτογενή Περίοδο - Πλειόκαινο (πριν 2 εκατομμύρια χρόνια).

Ο Χρόνος κυλάει. Ο Ζευς ενώνεται με την Ήρα και δημιουργείται η τρίτη θεϊκή γενιά, η Αθηνά, ο Απόλλων, η Άρτεμις, ο Ερμής, ο Άρης, η Αφροδίτη και ο Ήφαιστος. Εκτός όμως από τους διάφορους παράλληλους αρχέγονους «θεούς» και «θεικά» γένη, όπως Θάνατος, Ύπνος, Όνειρος, Γήρας, Εσπερίδες, Μοίραι, Νέμεσις, Έρις, Ερινύες, Γίγαντες, Μελίαι, Νύμφαι κ.ά., οι διάφοροι θεοί εκτός από μεταξύ τους ενώνονται και με κοινούς θνητούς και έτσι «γεννιούνται» οι μικρότερες θεότητες, όπως είναι οι Ωκεανίδες, οι Ποταμοί, οι Ναιάδες, οι Νηρηίδες, ο Ήλιος, η Ξελήνη, η Ηώς, οι διάφοροι Διόνυσοι, ο Ζαγρεύς, ο Ηρακλής, ο Δευκαλίων, η Πύρρα, ο Άτλας, ο Προμηθεύς, οι Μούσες, ο Τρίτων, ο Περσεύς, ο Ιάσων, η Πανδώρα, η Ευρώπη, ο Έλλην, ο Μίνως, ο Πέλοψ κ.ά.

Από όλους όμως τους θεούς ο αρχαίος ελληνικός κόσμος λάτρευε περισσότερο 12 από αυτούς και τους τοποθέτησε στον Όλυμπο, που αρχικά δήλωνε αλλά και ταυτιζόταν με τον Ουρανό και αργότερα με το ψηλότερο βουνό της Ελλάδος που πήρε την ίδια ονομασία. Οι θεοί αυτοί που ονομάστηκαν Ολύμπιοι (Ουράνιοι, σύμφωνα με τα αρχαία λεξικά) ήταν ο Ζευς και η Ήρα, τα αδέρφια τους Εστία, Δήμητρα και Ποσειδών και τα παιδιά τους Αθηνά, Απόλλων, Άρτεμις, Ερμής, Άρης, Αφροδίτη και Ήφαιστος (7 παιδιά του Δία, 5 του Κρόνου και όλοι τους απόγονοι του Ουρανού). Έτσι ο Όλυμπος έγινε το ιερό βουνό της αρχαίας Ελλάδος και συμβολικό κέντρο λατρείας των Ολύμπιων Θεών.

Κατά μία μυθολογική παράδοση οι θεότητες Μούσες, εννέα θυγατέρες του Διός και της Τιτανίδας Μνημοσύνης (Κλειώ - Ευτέρπη - Θάλεια - Μελπομένη - Τερψιχόρη - Ερατώ - Πολύμνια - Ουρανία - Καλλιόπη) «γεννήθηκαν» και λατρεύτηκαν στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, την περική, γι' αυτό και ονομάστηκαν Ολυμπιάδες ή Πιερίδες ή Λειβηθρίδες Μούσες. Αργότερα η λατρεία των Μουσών μεταφέρθηκε στη νότια Ελλάδα και άκμασε περισσότερο στον Ελικώνα, όπου και μετονομάστηκαν σε Ελικωνιάδες Μούσες.

Επειδή για τη γέννηση, τις ιδιότητες, το σκοπό και τη λατρεία του κάθε θεού ή θεότητας υπάρχουν διάφορες μυθολογικές παραδόσεις, καθώς και παραλλαγές τους, δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί ο χρόνος δράσης τους, αλλά ούτε και το είδος της θεολατρίας που είχαν οι αρχαίοι Έλληνες στην αρχή ή μεταγενέστερα. Το βέβαιο είναι ότι οι κοσμογονικές, μυθολογικές, προϊστορικές και κοσμολογικές παραδόσεις των αρχαίων Ελλήνων, είτε απεικονίζουν τη γένεση και τα στοιχεία του σύμπαντος, είτε είναι η προσπάθεια φιλοσοφικής προσέγγισης, ερμηνείας και ταξινόμησης του σύμπαντος κόσμου μέσα από ένα μεγαλειώδες πλέγμα συμβολισμών και αλληγοριών.

Επίσημη μόνιμη και ενιαία θρησκεία δεν υπήρχε στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, γιατί η ύπαρξη πολλών φύλων, η ίδρυση κρατιδίων, οι μετακινήσεις σε όλο τον τότε γνωστό και άγνωστο κόσμο και η συνεχής αλληλεπίδραση, είχε ως αποτέλεσμα να αλλοιωθεί η πρωταρχική θεολατρεία και να αναπτυχθούν νέες λατρείες, οι οποίες όμως στο τέλος δεν ικανοποιούσαν πια τους Έλληνες, που κατέφυγαν σιγά-σιγά είτε στην καθαρά ορθολογική σκέψη και έρευνα, είτε στο θρησκευτικό μυστικισμό.

Ένα σύνθετο πολιτικοθρησκευτικό κίνημα της εποχής (κράμα θρησκευτικών στοιχείων, μυστικισμού, φιλοσοφικών θεωριών και επιστημονικών παρατηρήσεων) ήταν και ο Ορφισμός, που συνδύαζε όλα τα ανήσυχα και ποικίλα θρησκευτικά και φιλοσοφικά ρεύματα της αρχαϊκής περιόδου και διδασκόταν τόσο στα Καβείρια Μυστήρια στη Σαμοθράκη, όσο και στα Ελευσίνια Μυστήρια. Ιδρυτής του Ορφισμού, της αρχαιότερης ίσως ελληνικής θρησκείας, με την πλήρη έννοια του όρου, ήταν ο προφήτης Ορφέας, ένας εξαιρετος μουσικός, γιος του Απόλλωνα και της Μούσας Καλλιόπης, που κατά την παράδοση γεννήθηκε και έδρασε στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, τη θρακική-πιερική (Πίμπλεια - Λείβηθρα), όπου καθιέρωσε τις μυστηριακές τελετές του Διονύσου και δίδαξε τη μυστική του διδασκαλία, που στη συνέχεια διαδόθηκε από τους μαθητές του (Μουσαίος κ.ά.).

Το ίδιο συγκεχυμένες με τη γέννηση και δράση του Ορφέα είναι και οι σωζόμενες παραδόσεις για το τέλος του, που αναφέρουν ότι πέθανε πάνω στον Όλυμπο από τη λύπη του για το θάνατο της γυναίκας του της Ευρυδίκης, ή ότι κατασπαράχτηκε από τις γυναίκες - Μαινάδες της Πιερίας κατά τα διονυσιακά όργια και τάφηκε στα Λείβηθρα, ή ότι τον σκότωσε με κεραυνό ο Δίας γιατί αποκάλυψε θεϊκά μυστικά στους ανθρώπους.

Για τις κοσμογονικές αντιλήψεις και τη φιλοσοφία του Ορφέα υπάρχουν πολλές εκδοχές. Σύμφωνα με μία θεωρούμενη σημαντική ορφική κοσμογονική παράδοση, η πρωταρχική αιτία των πάντων ήταν ο Χρόνος (η πιο αρχέγονη Δυναμική Αρχή), μοναδικό και κυρίαρχο στοιχείο κατά την Πρώτη Κοσμική Εποχή. Από το Χρόνο ξεπήδησε το Χάος ή και Κοσμικόν Ωόν που περιείχε όλη την ύλη του προς διαμόρφωση σύμπαντος. Από το Κοσμικό Αβγό προήλθε ο Φάνης, ο Θεός του Φωτός, που δημιούργησε τους κόσμους ..... Στο τέλος δε του Μεγάλου Έτους όλα τα πλάσματα θα επανέλθουν στην αρχική τους αγνότητα, καθώς το σύνολο της Δημιουργίας ξανασυναντάει την πηγή του.

Ο Ορφισμός θεωρείται από πολλούς σοβαρούς ερευνητές-επιστήμονες το λίκνο και η πηγή όλων των μετέπειτα θρησκειών (Βουδισμός, Ιουδαϊσμός, Χριστιανισμός κ.ά.), οι οποίες ενσωμάτωσαν στα κείμενά τους και στα πιστεύω τους στοιχεία από τη διδασκαλία και τις παραδόσεις του Ορφέα και των μαθητών του, των Ορφικών. Οι Ορφικοί πρωτομίλησαν για τη γένεση - εξέλιξη του Κόσμου και το τέλος της Δημιουργίας, για τον ένα Θεό - Δημιουργό, για τη διπλή φύση του ανθρώπου (θεϊκή και τιτανική), για τη μεταθανάτια τύχη της ψυχής, για τις επαναγεννήσεις των θεών, ή για τις «μεταπηδήσεις» τους σε ανώτερα και κατώτερα επίπεδα κ.ά. Ας σημειωθεί δε ότι ο Ορφέας, σύμφωνα με τη μυστική παράδοση, ήταν ο πρώτος «θεός» για τον οποίο ειπώθηκε ότι αναλήφθηκε (αναστήθηκε) στους ουρανούς. Οι άλλοι ήταν ο Όσιρις, ο Άττις, ο Άδωνις, ο Ηρακλής, ο Διόνυσος και ο Χριστός. Αξιοσημείωτο είναι ότι σε πολλές κατακόμβες οι πρώτοι χριστιανοί παρίσταναν το Χριστό με τη μορφή του Ορφέα.

Μέρος των παραδόσεων και της διδασκαλίας του Ορφέα αναφέρονται στα σωζόμενα «Ορφικά», κείμενα που διατυπώθηκαν κατά το 14ο-13ο αι. π.Χ. Σύμφωνα με αρκετούς ερευνητές τα κείμενα αυτά διατυπώθηκαν πριν χιλιάδες χρόνια, γιατί το αστρονομικό γεγονός - ισότητα των εποχών - που αναφέρεται στον Ύμνο προς τον Απόλλωνα, έλαβε χώραν όχι μόνο το 1.366 π.Χ., αλλά και το 11.835 π.Χ., το 22.304 π.Χ. κ.ο.κ.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σχετικά με την εμφάνιση του ανθρώπου στην Ελλάδα, την ελληνική προϊστορία, τις μετακινήσεις - μεταναστεύσεις των αρχαίων λαών και την εμφάνιση του πολιτισμού σε κάθε χώρα, υπάρχουν πολλές και συνήθως αντικρουόμενες απόψεις μεταξύ των διαφόρων επιστημόνων (ανθρωπολόγων, αρχαιολόγων, γλωσσολόγων, ιστορικών κ.ά.). Δυστυχώς, μερικές θεωρίες είναι τόσο υπερβολικά κοντόφθαλμες, ατεκμηρίωτες και ενάντια στην κοινή λογική που δίκαια θεωρούνται ή κατευθυνόμενες ή μισελληνικές, ενώ αντίθετα άλλες είναι υπερβολικά φιλελληνικές που πολλές φορές προβληματίζουν για την ορθότητά τους.

Το βέβαιο πάντως είναι, υπάρχουν ευρήματα στη Λακωνία, Χαλκιδική κ.α., ότι στην Ελλάδα όχι μόνο ζούσαν άνθρωποι (αυτόχθονες-γηγενείς) πριν εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια, αλλά υπάρχει και συνεχής κατοίκηση μέχρι σήμερα. Επίσης, όπως αναφέρεται στον «Τίμαιο» (παρ. 23) του Πλάτωνα (5ος-4ος αι. π.Χ.), και κατά δήλωση Αιγυπτίων ιερέων, ο πολιτισμός των Ελλήνων ήταν αρχαιότερος των Αιγυπτίων τουλάχιστον κατά 1.000 χρόνια και επιπλέον ήταν πολύ αξιόλογος πριν τον τελευταίο κατακλυσμό του Δευκαλίωνα, που σύμφωνα με υπολογισμούς έγινε γύρω στο 9.600 π.Χ. (γιος του Δευκαλίωνα και της Πύρρας ήταν ο Έλλην, που συμβολικά θεωρείται ο Γενάρχης των Ελλήνων).

Σύμφωνα με τα μέχρι τώρα «ισχύοντα» και «αποδεκτά» από τους περισσότερους επιστήμονες, κατά τους προϊστορικούς χρόνους διάφορα αρχαιοελληνικά (ή κατ' άλλους προελληνικά) φύλα ήταν εγκαταστημένα στην πανάρχαιη κοιτίδα των περισσότερων ελληνικών «φυλών», τη Θεσσαλία. Πρώτοι κάτοικοι της περιοχής, από το 6.800 π.Χ. και μετά (Νεολιθική Εποχή), δηλαδή μετά την τήξη των τελευταίων παγετώνων (10.000 - 8.000 π.Χ.) και τις κατακλυσμιαίες βροχές που ακολούθησαν και που μετέβαλαν την πεδιάδα της Θεσσαλίας σε λίμνη, θεωρούνται οι Πελασγοί οι Αίμονες και οι Λέλεγες. Αργότερα, μετά το 2.200 π.Χ. εμφανίστηκαν στη Θεσσαλία και γύρω από τον Όλυμπο τα ελληνικά (ή κατ' άλλους πρωτοελληνικά) αιολόφωνα φύλα Μινύες, Φλεγύες, Περραιβοί, Αινιάνες, Λαπίθες και Μάγνητες, ενώ στη Β-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου, τη μακεδονική, το θρακικό φύλο Πίερες. Μέχρι το τέλος της Προϊστορικής Εποχής (1.100 π.Χ.) και μετά κατά τους ιστορικούς χρόνους είχαν επικρατήσει σε όλη την περιοχή γύρω από τον Όλυμπο και Κάτω Όλυμπο τα ελληνικά φύλα των Θεσσαλών και των Μακεδόνων, ενώ ήδη από τη 2η π.Χ. χιλιετία είχαν αναπτυχθεί και αρκετές πόλεις, όπως η Ολοοσσών, η Φάλασσα, η Άζωρος, η Δολίχη, το Πύθιον, η Δωδώνη, η Κύφος, η Ηλώνη, η Όρθη, η Γυρτώνη, η Πίμπλεια, τα Λείβηθρα, το Δίον κ.ά.

Σημαντικό ρόλο στις μετακινήσεις των διαφόρων φυλών και στην εγκατάστασή τους ή όχι στη Θεσσαλία έπαιξε και η μορφολογία του εδάφους της, με τις εύφορες πεδιάδες και τους μεγάλους ορεινούς όγκους της, Όσσα και Όλυμπο, που σχηματίζουν ένα μεγάλο φυσικό τείχος προς τα βόρεια και ΒΑ με ελάχιστες φυσικές διαβάσεις (Στενά Τεμπών-Πηνειός, δίοδος Δαμασίου-Τιταρήσιος, Στενά Πόρτας-Σαραντάπορος και Στενά Πέτρας-Πετριώτικος).

Στους αιώνες που ακολούθησαν, διάφοροι στρατοί, ελληνικοί και ξένοι, χρησιμοποίησαν τις ορεινές αυτές διαβάσεις για να μετακινηθούν, όπως

οι Πέρσες με τον Ξέρξη το 480 π.Χ., οι Σπαρτιάτες Βρασίδης το 424 π.Χ. και Αγησίλαος το 394 π.Χ., ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος ο Β΄ από το 355-336 π.Χ., ο Μακεδόνας Κάσσανδρος το 316 π.Χ. και ο Ρωμαίος Αιμίλιος Παύλος το 168 π.Χ. που νίκησε τους Μακεδόνες στη μάχη της Πύδνας. Μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση και αποίκηση της περιοχής, ο Όλυμπος υπήρξε το ορμητήριο των πρωτοσχηματισθέντων τότε ανυπότακτων ομάδων εναντίον του κατακτητή, καθώς και το καταφύγιο όσων Ελλήνων δεν ανέχονταν τη ρωμαϊκή εξουσία.

Από τις διαβάσεις αυτές, των Πιερίων, του Ολύμπου, των Καμβουνίων και της Όσσας, πέρασαν στη Θεσσαλία και στη νότιο Ελλάδα, χωρίς όμως να προξενήσουν εθνολογικές αλλοιώσεις και διάφοροι «εφήμεροι» επιδρομείς, μετανάστες και νομάδες, όπως Γότθοι (260 & 395), Βάνδαλοι (467), Σλάβοι (549), Άβαροι (588), Βούλγαροι (924), Φράγκοι (1204) κ.ά. Γενικά όμως στον Όλυμπο δεν έγιναν σπουδαία ιστορικά γεγονότα κατά τους ρωμαϊκούς και βυζαντινούς χρόνους.

Ο Όλυμπος, μετά από δεκάδων αιώνων λήθη, έγινε και πάλι ονομαστός επί Τουρκοκρατίας και αυτό επειδή υπήρξε το κρησφύγετο, αλλά και το ορμητήριο διάσημων Κλεφτών και οπλαρχηγών, γεγονός που ανάγκασε τους Τούρκους, που είχαν κυριεύσει μέρος της Θεσσαλίας (το 1423), να αναγνωρίσουν τα Αρματολίκια του (ελεύθερες κοινότητες) το 1425 και το 1489. Οι πιο ονομαστοί Κλέφτες και Αρματολοί που έδρασαν στην περιοχή του Ολύμπου τους επόμενους αιώνες ήταν ο Καρα Μιχάλης, ο Π. Ζήνδρος, οι Βλαχαβαίοι, οι Λαζαίοι, ο Γεωργάκης Ολύμπιος, οι Π. Τσάρας, Κ. και Ν. Τσάρας (Νικοτσάρας), ο Δ. Γιάννακας, κ.ά. Παρ' όλα αυτά όμως ο Όλυμπος δεν κατόρθωσε να παίξει το ρόλο που έλπιζαν οι ξεσηκωμένοι Έλληνες.

Μετά την πρώτη αποτυχημένη επανάσταση που έγινε στην περιοχή του Ολύμπου το 1822 (Διαμαντής Νικολάου, Ν. Κασομούλης, Τ. & Δ. Λάζος, Γ. Δράσκος, Γ. Σάλας κ.ά.), έγιναν άλλες δύο, το 1833 (Γ. & Δ. Τζαχείλας) και το 1854 (Ζ. Σωτηρίου, Γ. Τζαχείλας, Λαζαίοι κ.ά.), μέχρι να γίνει η μεγάλη επανάσταση του 1878 που ήταν και η απαρχή της απελευθέρωσης και της υπόλοιπης Ελλάδας. Στην επανάσταση αυτή το μοναδικό θέατρο των επιχειρήσεων στη Μακεδονία ήταν ο Όλυμπος. Τα ξημερώματα της 16 Φεβρουαρίου 1878 αποβιβάστηκε στην Πλάκα Λιτοχώρου σώμα 500 εθελοντών με αρχηγό το λοχαγό Κοσμά Δουμπιώτη και οπλαρχηγούς τους Γ. Τζαχείλα, Ι. Λάζο, Π. Ναούμ, Π. Καλόγηρο, Χ. Νταβέλη, Μ. Τζήμα κ.ά. Στο σώμα αυτό κατατάχθηκαν πολλοί εθελοντές από τα παρολύμπια χωριά με επικεφαλής τον Μητροπολίτη Κίτρους Νικόλαο Λούση.

Στις 19 Φεβρουαρίου 1878 συγκροτήθηκε στο Λιτόχωρο «Προσωρινή Κυβέρνηση της Μακεδονίας», η οποία απέστειλε προκήρυξη στους Προξένους των Μεγάλων Δυνάμεων στη Θεσσαλονίκη, διακηρύσσοντας την απόφαση των Μακεδόνων να αγωνιστούν για την ένωσή τους με την Ελλάδα. Πρόεδρος της Προσωρινής Κυβέρνησης ήταν ο Ευάγγελος Κοροβάγκος από το Λιτόχωρο και μέλη της δραστήριοι τοπικοί παράγοντες, μεταξύ των οποίων και ο γιατρός Αθ. Αστερίου από το Βλαχολίβαδο.

Σε λίγες ημέρες και συγκεκριμένα στις 21-2-1878 υψώθηκε η ελληνική σημαία και στον Κολινδρό από τον Μητροπολίτη Κίτρους Νικόλαο. Οι Τούρκοι όμως με πολύ περισσότερες δυνάμεις και επωφελούμενοι βασικών σφαλμάτων τακτικής των Ελλήνων, τους απώθησαν και κατέλαβαν το Λιτόχωρο, το οποίο και πυρπόλησαν βάζοντας συγχρόνως φωτιά και στα μεγάλα δάση του Ολύμπου.

Μετά την επανάσταση αυτή, αποφασίστηκε στο Συνέδριο του Βερολίνου το 1878 να αποδοθεί η Θεσσαλία στην Ελλάδα (πραγματοποιήθηκε τελικά τον Ιούνιο του 1881), πλην της επαρχίας Ελασσόνας, με συνέπεια ο Όλυμπος να παραμείνει πάλι κάτω από τον τούρκικο ζυγό. Τελικά και μετά την ατυχή εξέγερση του 1897 (Παπαδήμος, Χριστάκης κ.ά.) η οριστική απελευθέρωση της περιοχής του Ολύμπου έγινε κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους και συγκεκριμένα τον Οκτώβριο του 1912, όταν η 7η ελληνική μεραρχία κατέλαβε τα Στενά του Σαρανταπόρου και τα Στενά της Πέτρας και στη συνέχεια απελευθέρωσε την Κατερίνη στις 16-10-1912

Μετά το 1900 περίπου ο Όλυμπος χρησιμοποιήθηκε και για κρησφύγετο ληστών που έδρασαν στην περιοχή, όπως ο Λιόλιος, ο Γκαντάρας, ο Μπαλαμπούρας, ο Τζατζάς και οι Μπαμπάνης, Τσιαμίτας και Γιαγκούλας που σκοτώθηκαν κοντά στην Κλεφτόβρυση, νότια της Βροντούς (20-9-1926).

Στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και κατά την εισβολή των Γερμανών στην Ελλάδα, έγιναν στις 15-16 Απριλίου 1941 σημαντικές μάχες στην περιοχή του Ολύμπου. Ο Ελληνικός Στρατός, βοηθούμενος και από δυνάμεις Νεοζηλανδών και Αυστραλών κατόρθωσε να επιβραδύνει για λίγο την προέλαση του γερμανικού στρατού προς τα νότια. Τελικά όμως οι Γερμανοί πέρασαν και τον Όλυμπο υψώνοντας μάλιστα και τη γερμανική σημαία στην ψηλότερη κορυφή. Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, ο Όλυμπος υπήρξε και πάλι το ορμητήριο και το κρησφύγετο των ένοπλων αντάρτικων ομάδων που είχαν σχηματιστεί, με αποτέλεσμα πολλά χωριά και μοναστήρια του Ολύμπου να πυρποληθούν και βομβαρδιστούν από τους κατακτητές, όπως έγινε και σε πολλά άλλα μέρη της Ελλάδος. Η γερμανική κατοχή διήρκεσε 3,5 χρόνια, μέχρι τον Οκτώβριο του 1944 που η Ελλάδα απέκτησε πάλι την ελευθερία της.

Ο Όλυμπος. Γκραβούρα του Λ. Θεοχάρη (1880)

Το Λιτόχωρο

Η Καρυά

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΑ

ΤΟ ΟΡΕΩΝΥΜΟ ΟΛΥΜΠΟΣ

Η ονομασία Όλυμπος (πρωτο)εμφανίζεται κατά τον 14ο - 13ο π.Χ. αιώνα στα λεγόμενα «Ορφικά κείμενα» (Αργοναυτικά - Ύμνοι - Λιθικά), που αποτελούν τις παραδόσεις (διδασκαλία) του μυθικού ποιητή και «θεού» Ορφέα. Στα αποκαλυπτικά αυτά κείμενα ο Όλυμπος αναφέρεται αρκετές φορές, όπως :

«... Ουλύμπου δε βαθυσκοπέλου πρηγώνας ερυμνούς ...» (Αργ. 466), «... ος ναίεις κορυφαίος επ' Ουλύμπιοιο καρήνων ...» (Ύμν. XVII), «... ουδέ τις άλλος αθανάτων, οι έχουσι κάρη νιφόντος Ολύμπου ...» (Ύμν. LIX), «... άγων εις Όλυμπον αγάννιφον ...» (Λιθ. 9), «... πρόφρων ώπασα λάν Ολύμπιον αιτήσαντι ...» (Λιθ. 682) κ.ά.

Σημείωση : Σύμφωνα με αρκετούς ερευνητές και σε συνδυασμό με τις διάφορες ακριβείς αστρονομικές παρατηρήσεις που αναφέρονται στα κείμενα αυτά, οι Ορφικοί Ύμνοι πρέπει να διατυπώθηκαν χιλιάδες χρόνια νωρίτερα, γιατί π.χ. το αστρονομικό γεγονός - ισότητα των εποχών - που αναφέρει ο Ύμνος προς τον Απόλλωνα, έλαβε χώραν όχι μόνον το 1.366 π.Χ., αλλά και το 11.835 π.Χ., το 22.304 π.Χ. κ.ο.κ.

Αργότερα, κατά τον 9ο π.Χ. αιώνα, ο μέγιστος ποιητής όλων των εποχών Όμηρος, στα δύο αριστουργηματικά έπη του «Ιλιάς» και «Οδύσσεια» αναφέρει πολλές φορές και με αρκετά κοσμητικά επίθετα τον Όλυμπο (και Ούλυμπο). Το ίδιο κάνει τον επόμενο αιώνα και ο άλλος μεγάλος επικός ποιητής Ησίοδος, στα δύο μεγαλειώδη έπη του «Έργα και Ημέραι» και «Θεογονία».

Επίσης, όλοι σχεδόν οι αρχαίοι συγγραφείς μνημονεύουν τον Όλυμπο, όπως οι Ηράκλειτος, Μουσαίος, Αισχύλος, Πίνδαρος, Σοφοκλής, Ευριπίδης, Ηρόδοτος, Θουκυδίδης, Πλάτων, Ξενοφών, Θεόφραστος, Αριστοτέλης, Απολλώνιος, Ερατοσθένης, Πολύβιος, Απολλόδωρος, Στράβων, Διόδωρος, Οβίδιος, Πλούταρχος, Πausανίας, Αιλιανός, Λουκιανός κ.ά. Ο Απολλώνιος ο Ρόδιος (3ος αι. π.Χ.) στα «Αργοναυτικά» του γράφει (I, 599) : «Όλυμπος ο ουρανός, θεού οικητήριον, οιονεί ολολαμπής τις ων και σελήνη και άστροις», ενώ (σύμφωνα με τον σχολιαστή του) διακρίνει τον Όλυμπο της Θεσσαλίας και τον Όλυμπο της Μακεδονίας.

Στα 4 ονομαστά λεξικά των επόμενων αιώνων ο Όλυμπος αναφέρεται ως εξής : Το αρχαιότερο λεξικό που έχει βρεθεί το «Λεξικόν κατά στοιχείον της τε Ιλιάδος και Οδυσσεΐας» του Απολλώνιου του Σοφιστή (1ος αι. μ.Χ.) αναφέρει: Όλυμπος = όρος Μακεδονίας. Το λεξικό του Ησύχιου του Αλεξανδρέως (5ος αι.) γράφει : Όλυμπος = ουρανός, θεού οικητήριον και όρος εν Μακεδονία. Στα «Εθνικά» του Στέφανου του Βυζάντιου (6ος αι.) αναφέρεται : Όλυμπος, όρος Μυσίας. Αρριανός Βιθυνιακών πρώτω. Οι οικούντες Ολυμπηνοί. Έστι και πόλις Παμφυλίας. Στράβων ιδ το εθνικόν όμοιον. Το λεξικό σουΐδα ή «Σουΐδα» (10ος αι.) γράφει : Όλυμπος = ουρανός, θεού οικητήριον.

Για τη σημασία και την προέλευση της λέξης Όλυμπος, εκτός της αναφερόμενης αρχικής σημασίας Ουρανός, υπάρχουν και οι εξής εκδοχές :

1. Ο φιλόλογος και καθηγητής της Αναγέννησης Μάρκος Μουσούρος στο «*Etymologicum Magnum Lexicon*» γνωστό και ως «*Ετυμολογικόν Μέγα κατά αλφάβητον, πανύ ωφέλιμον*» - Βενετία 1499, αναφέρει (623,6) : Όλυμπος = δύο σημαίνει, τον ουρανόν και το υψηλότερον όρος του Ολύμπου. Είρηται παρά το ολολαμπής είναι τοις άστροις, ή παρά το ολλύειν τους ώπας δια του κρύους. Και η μεν πρώτη ετυμολογία μόνον τω του ουρανού αρμόζει σημαινομένω, η δε ετέρα και τω όρει, ως αγχινεφεί και ουρανομήκει όντι.

2. Ο Γερμανός φιλόλογος και γλωσσολόγος Georg Curtius στο βιβλίο του «*Grundzuge der griechischen Etymologie*» - 5η έκδ. Leipzig 1879 (σ. 265) αναφέρει ότι η λέξη Όλυμπος προέρχεται από τη ρίζα λαμπ = λάμπω, θεωρώντας το ό ως ευφωνικόν και το υ ως αιολικόν.

3. Ο γλωσσολόγος και λογοτέχνης Μένος Φιλήντας στο βιβλίο του «*Γλωσσογνωσία και Γλωσσογραφία (Ελληνική)*» - Αθήνα 1924 (τ. Α, σ. 223-224) δημοσιεύει ένα γράμμα που έστειλε στον Marcel Kurz (Ελβετός τοπογράφος και μελετητής του Ολύμπου) σε απάντηση του από 12-2-1922 δικού του, όπου απορρίπτει την παραγωγή του Ολύμπου από το λάμπ-ω και τα όμοια, γιατί α) αντιστρατεύεται σε θεμελιακούς φθογγολογικούς νόμους της Ελληνικής και β) πολλά ονόματα βουνών, ποταμών και γενικά τοποθεσιών της αρχαίας Ελλάδας είναι λέξεις λαών που κατοίκησαν αυτά τα μέρη πριν τα καταλάβουν οι Έλληνες και όπως φαίνεται είναι της σημιτικής ομογλωσσίας, π.χ. Ελευσίς, Ελικών, Ελάτεια και Ελάτρεια, Ελυμία, Έλυρος, Έλωρος, Αλφειός, Αλιφήρα, Αλιάκμων κ.ά. που έχουν ως πρώτη συλλαβή το σημιτικό άρθρο el ή al.

Συνεχίζοντας ο Μ. Φιλήντας αναφέρει ότι η ονομασία Όλυμπος ή Ούλυμπος είναι δύο σημιτικές λέξεις κατά παράθεση - Uluwen ή uluen, ulu - που σημαίνουν όλες ψηλά και - bas ή bos - που σημαίνουν τη δύναμη και μάλιστα τη θεοτική. Έτσι λοιπόν Uluen-bas ή Ulumbos Ούλυμπος ή Όλυμπος = η εν ύψει δύμαμις. Και όπως φαίνεται δεν είναι οι Έλληνες που τοποθέτησαν τους θεούς πάνω στον Όλυμπο, αλλά τους βρήκαν ήδη τοποθετημένους από τους προκάτοχους. Επίσης από το uluen προέρχεται και το όνομα του βουνού Όλενος της Πελοποννήσου και όχι από το ωλένη όπως υποστηρίζεται.

4. Ο Βέλγος Louis Deroy, καθηγητής του Πανεπιστημίου της Λιέγης, στην ανακοίνωσή του «*Reflexions sur le nom de l' Olympe*» στο 10ο διεθνές συνέδριο Ονοματολογίας στη Βιέννη το 1969 υποστήριξε ότι η λέξη Όλυμπος είναι όνομα ελληνικό και όχι προελληνικό. Προέρχεται από τη ρίζα Ολ - ΟΛΦ (= κόβω) και το *nkwos που δηλώνει τόπο. Έτσι το όνομα Όλυμπος σημαίνει «ο τόπος που κόβει-χωρίζει τη χώρα και εμποδίζει τη διάβαση». Ο L. Deroy αναγνώρισε στο μυκηναϊκό o-tu-wo-qa τον τύπο olwonkwos που «πειθεί» για τη ρίζα (θέμα) olfo με τροπή του δεύτερου ο σε υ δίπλα στα χειλικά. Τα παραπάνω αναφέρονται από τον καθηγητή Ι. Θωμόπουλο στην επετηρίδα «*Ονόματα*», τ. 4, 1972, σ. 66

5. Ο τοπογράφος-μηχανικός και συγγραφέας, ερμηνευτής των τοπωνυμίων της Βαλκανικής χερσονήσου και γνώστης όλων των γλωσσών αυτής Σωκράτης Λιάκος σε επιστολή του από 14-11-1983 (απάντηση σε σχετικό ερώτημά μου) αναφέρει ότι σύμφωνα με το Στράβωνα το ορεινό Όλυμπος το είχαν επίσης δύο βουνά της Κύπρου, ένα της Κιλικίας, ένα της Παμφυλίας, ένα της Ισαυρίας και ένα της Λυκίας, που όλα τους είναι βουνά της μεσημβρινής Μικρασιατικής παραλίας. Επί πλέον το είχαν 6-7 λόφοι της χώρας των αρχαίων

Τρώων (κατοπινής Μυσίας), ο μέγιστος ορεινός όγκος της Κρήτης Ίδη και ο Βιθυνικός (ή Μυσικός) ορεινός όγκος (που θεωρούνταν επί πλέον και ιερό βουνό σαν το Μακεδονικό Όλυμπο) τον οποίο είχαν βαφτίσει έτσι οι «κατακτητές» της Μακεδονίας Παίονες που κατά τον Ηρόδοτο ήταν Τεύκροι ή Μυσοί Τρωαδίτες.

Σημείωση : Όλυμπος λεγόταν και το όρος Λύκαιον στην Αρκαδία, ένας λόφος στην αρχαία Πίσα της Ήλιδας, καθώς και μία κορυφή του νότιου Πάρνωνα στην αρχαία Σελλασία της Λακωνίας. Οι Όλυμποι στην Αττική, Εύβοια, Σκύρο, Λέσβο, Χίο και Κάρπαθο μάλλον είναι μεταγενέστερες ονομασίες.

Όλα αυτά πιστοποιούν, κατά τον Σ. Λιάκο, ότι η ονομασία Όλυμπος πρέπει να ήταν λέξη κάποιας από τις γλώσσες που μιλούσαν οι σύγχρονοι των Χετταίων, 1800-1200 π.Χ. (αιολόφωνοι) κάτοικοι της δυτικής και νότιας ακτής της Μικράς Ασίας. Λείψανα των εκεί αρχαίων λαών ήταν στα χρόνια της Μακεδονοκρατίας οι Ίσαυροι, οι Πισίδαι, οι Πάμφυλοι, οι Λυκάονες, οι Λύκιοι, οι Καρολέλεγες και οι Τυρσηνοί (ή Τυρρηνοί ή Ετρούσκοι), μοίρες των οποίων ζούσαν στη χερσόνησο του Άνω, και κατά το 2ο μ.Χ. αι. και στη Θεσσαλία.

Το όνομα Όλυμπος πρέπει να ήταν ομόρριζο με την ελληνική λέξη λοβός = παν άκρον και της λέπας = υψηλόν, ακρότατον (όλες του Ησύχιου), με τη λατινική *limbus* = άκρον, χείλος και με την ταυτόσημη αραβική *leb*. Επί πλέον οι Αραβοφοίνικες, φορείς της θρησκείας του Διονύσου (από το 2200 π.Χ.) παρετυμολόγησαν το όνομα Όλυμπος από τις σημαντικές λέξεις *Eloim-ab* ή *Eloim-ba* = θεών τόπος-κατοικία, απ' όπου ασφαλώς και ο τύπος Έλυμπος. Η ταύτιση του Ολύμπου με τον ουρανό πιθανώς προέκυψε, πάντα κατά τον Σ. Λιάκο, από παρετυμολόγηση της αρχαίας «ινδοευρωπαϊκής» λέξης *arānva* = μεγάλο δασόβουνο (απ' όπου και το αρχαίο όνομα Αροάνεια του Χελμού).

6. Ο Γιώργος Τσουκνίδας, συντάκτης του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας Αθηνών στο άρθρο του «Όλυμπος : Ετυμολογικές προσεγγίσεις», που δημοσιεύθηκε στην επετηρίδα «Ονόματα», τ. 13, 1989-1990, σ. 285-291, αναφέρει και άλλες ερμηνείες που έχουν δοθεί για τον Όλυμπο, όπως π.χ. :

α. του Α. Doehring (1912) που υποστήριξε ότι το Όλυμπος προήλθε από έναν υποθετικό τύπο *O-Flonvos σχετικό με τα Φέλχανος και λατινικά *Vulcanus* και σημαίνει «βουνό της φωτιάς».

Σημείωση : Σύμφωνα με τον Ι. Μωραλίδη («Ονόματα», τ. 16, 1999-2002, σ. 311-320), Φέλχανος είναι πρωτοελληνικός τύπος και στη συνέχεια αιολικός που σημαίνει ο έλκων και εκτοξεύον από του αιθέρος το ουράνιον και κεραύνιον πυρ - ο κεραύνειος και τερπικέραυνος Ζευς, ενώ *Vulcanus* είναι ο αντίστοιχος με τον Ήφαιστο θεός των Ρωμαίων.

β. του C. Theander (1915) που συσχέτισε τον Όλυμπο με το ολολυγή (και τα συγγενή) και που κατ' αυτόν η λέξη σημαίνει «τόπος οργανιστικής λατρείας». Ως προς το -μπος παρέβαλε τα θρίαμβος, ίαμβος, διθύραμβος κ.ά.

γ. του W. Brandenstein (1954) που συσχέτισε το τοπωνύμιο με το αρχαίο ινδικό *lumpati* = διερρηγμένος, σπασμένος και τα λατινικά *lumpo* = σπάζω και *rupes* = βράχος.

δ. του V. Georgiev (1961) που υποστήριξε ότι το Όλυμπος προέρχεται από το O-λυμπος = «σπάσμα», σκιστός, κοφτός βράχος, όπως το σανσκριτικό *lumpati* = σπάζω, συντρίβω και τα λατινικά *rupes* και *rupina* = βράχος, από το *lumpo* = σπάζω, κόβω, διακόπτω (βλ. και «Ονόματα», τ. 4, 1972, σ. 66).

ε. του C. J. Ruijgh (1967) που αναφέρει ότι σε πινακίδα της Κνωσού υπάρχει ο τύπος u-ru-ri-ja που αντιστοιχεί στο τοπωνύμιο Υλυμπία ή Φρυπία ή σε ένα εθνικό Υλύμπιος ή Φρύπιος που παρήχθη από το τοπωνύμιο Ύλυμπος ή Φρύπες.

7. Ο φιλόλογος Ιωάννης Μωραλίδης σε διάφορα άρθρα του (Ο Ήλιος της Μακεδονίας είναι ο Όλυμπος, Ο Όλυμπος - Ήλιος σύμβολο των Πρωτοελλήνων, Όλυμπος = Ο Ήλιος των Πρωτοελλήνων) που δημοσιεύθηκαν στην εφημ. «Λαός» Ημαθίας την 31-3-1993, στο περιοδ. «Δαυλός», τ. 138, Ιούν. 1993, στο βιβλίο «Πανελλήνων Θρακών Απαύγασμα», Βέροια-1993 και στην εφημ. «Ημερησία» Βέροιας στις 26-27/8/1995, υποστηρίζει ότι το ορεινό Όλυμπος - Όλυμπος δεν είναι ούτε προελληνικό, όπως υποστηρίζεται από πολλούς, ούτε - πολύ περισσότερο - σημαντικό, αλλά αντίθετα αποτελεί σχηματισμό ελληνικότατο και μάλιστα πρωτοελληνικό και ταυτίζεται σημασιολογικά με την έννοια Ήλιος. Πιο συγκεκριμένα : το όνομα Ούλυμπος - Όλυμπος ανάγεται ευθέως στο σύνθετο σχηματισμό Εύ-λαμπ-ος (από το ομηρικό λάμπω), ο οποίος στη συνέχεια εξελίσσεται φωνολογικά και διαμορφώνεται ως εξής : με ετεροίωση Ού-λαμπ-ος, με προοδευτική αφομοίωση, και ίσως αιολικά, Ούλυμπος και τελικά με απλοποίηση Όλυμπος = ο ευλαμπής και εύλαμπρος Ήλιος (και λέξη του Ησυχίου λαμπίας = ήλιος).

8. Ο ερευνητής της Ακαδημίας Αθηνών Γεώργιος Ντελόπουλος, σε ανακοίνωσή του στο Ζ συνέδριο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ελασσόνα 1994 υποστηρίζει ότι σύμφωνα με τη γραμμική (Κρητομυκηναϊκή) γραφή Β, που αποκωδικοποιήθηκε το 1953, η μυκηναϊκή γλώσσα έχει για τη λέξη Όλυμπος τη ρίζα στο Όλυμπ, που σημαίνει χαράδρα ή σχίσμα ενός βράχου και αν το λάμδα το κάνουμε ρο, όπως γίνεται στη διαλεκτολογία, έχουμε τη ρίζα ριμπ, ρουμπ που σημαίνει βράχος. Άρα έχουμε δύο πιθανές σημασίες της λέξης Όλυμπος : ή σημαίνει βράχος ή χαράδρες ή το άνοιγμα που βλέπει κανείς όταν πηγαίνει στον Όλυμπο από Μακεδονία, Δίον, Λιτόχωρο, Σκοτίνα.

9. Ο ερευνητής Σημαιοφόρος Θεολόγος στο βιβλίο του «Αποκωδικοποιήσεις Θεογονίας Ησιόδου - Αθήνα 1998» αναφέρει (σ. 479) ότι ο Όλυμπος δηλώνεται ως Ο = ουράνιος χώρος και Λυμπος = όπου λάμπουν ηλιακά σώματα. Οι αστέρες θεοί είναι Ήλιοι και Ολύμπιοι Θεοί και εξ αυτού δε του λόγου είναι «δωτήρες εάων, δηλαδή πάντων των εν τη φύσει ενεργειών». Στο δε βιβλίο του «Το ελληνικόν αλφάβητον αποκαλύπτεται» - Δ' έκδ. Αθήνα 2002 υποστηρίζει (σ. 120-122) ότι ο Όλυμπος της Περείας εικονίζει τον ουράνιον Όλυμπον που είναι ο ουράνιος Θεός. Ο ουράνιος Όλυμπος ως ουράνιος χώρος είναι ο ΛΑ ουρανός που τον ονομάζει Τρίτον Ουρανόν που καλείται και Ωκεανός. Ο Όλυμπος λοιπόν ή Όλυβος, ως λεξική παράσταση παράγεται εκ της ΔΑ ΛΑ ΒΑ που σύμφωνα με το μυστικό κώδικα περιέχει τις έννοιες Δίας = δομητής, ΛΑ = υγρά ύλη-νερό και ΒΑ = βοή, δηλαδή η δόμηση της υγράς ύλης δια βοής.

10. Ο Καθηγητής γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Γεώργιος Μπαμπινιώτης στο «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας» - Αθήνα 1998, αναφέρει ότι η λέξη Όλυμπος είναι προελληνικό τοπωνύμιο αγνώστου ετύμου, του οποίου η αρχική σημασία θα πρέπει να ήταν απλά «βουνό».

Τελικά, όπως αποδεικνύεται από όλα τα πανάρχαια κείμενα, η ονομασία Όλυμπος σήμαινε στην αρχή Ουρανός και στη συνέχεια η ονομασία δόθηκε

στο ψηλότερο βουνό της Ελλάδος. Όσον αφορά δε στην προέλευση της ονομασίας, νομίζω ότι οι διατυπωθείσες απόψεις είναι ασαφείς και ομιχλώδεις. Ίσως στο μέλλον και όταν διερευνηθεί ο προκατακλυσμαίος πολιτισμός μάθουμε την αλήθεια.

Επειδή σε πολλά νησιά ή παράλια (Λέσβος, Χίος, Σκύρος, Κάρπαθος, Εύβοια, Αττική, Κύπρος κ.α.) όπου υπάρχει το τοπωνύμιο Όλυμπος, έχει διασωθεί και η ονομασία Έλυμπος (που δεν αναφέρεται πάντως στα αρχαία λεξικά), μάλλον πρέπει να προέρχεται από την αρχαία φωνητική μετατροπή - αφομοίωση του ο σε ε.

Ο Όλυμπος εμφανίζεται με ακατονόητες ονομασίες σε διάφορους χάρτες του 16ου αι. ως Altun Oghlu Yaylasi και Turve Yusaldan (Piri Reis), του 17ου αι. ως Lacha (Guillaume de l' Isle) και του 19ου αι. ως Tschele (Ami Boue) και ως Semavatevi (B. Νικολαΐδης). Στα τούρκικα sema σημαίνει ουρανός, semavat σημαίνει ουρανοί και εν σημαίνει οικία, δηλαδή ουράνια οικία ή οικία των θεών και είναι η απόδοση στα τούρκικα της φράσης ουρανός-θεού οικητήριο.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΟΛΥΜΠΟΥ

Εκτός από τη διασωθείσα πανάρχαιη ονομασία Όλυμπος, που είχε δοθεί στο βουνό πριν από 4.000 χρόνια περίπου, φαίνεται ότι δεν έχει διασωθεί άλλο αυτούσιο αρχαίο ορεινό τοπωνύμιο. Το πιθανότερο είναι ότι οι προϊστορικοί αλλά και όλοι οι αρχαίοι λαοί και κάτοικοι της περιοχής, μέχρι και τους βυζαντινούς χρόνους τουλάχιστον, δεν είχαν δώσει ονόματα στις διάφορες κορυφές και τοποθεσίες του βουνού, αφού δεν υπήρχε κάποιος ειδικός λόγος, αλλά τις ανέφεραν όλες, εάν χρειαζόταν, με το γενικό όνομα Όλυμπος.

Αντίθετα, έχουν διασωθεί αυτούσια αρκετά τοπωνύμια από τις χαμηλές περιοχές, όπως είναι οι αρχαίοι οικισμοί Δίον, Λείβηθρα, Πέτρα, Πύθιον, καθώς και οι ονομασίες διαφόρων ποταμών που χρησιμοποιούνται ακόμα και συνήθως μαζί με τα σημερινά τους ονόματα, όπως Συς - Ζιλιάνα, Ελικών - Ορλιάς και Βαφύρας - Χελοπόταμος. Η ονομασία του ποταμού Ενιπέας είναι μεν αρχαία, αλλά μάλλον δεν λεγόταν έτσι στην αρχαιότητα γιατί δεν αναφέρεται ούτε από τον Στράβωνα, ούτε από τον Πλούταρχο, ούτε από τα διάφορα αρχαία λεξικά (το λεξικό του Ησύχιου - 5ος αι. - αναφέρει μόνο τον Ενιπέα της Θεσσαλίας). Κατά μία εκδοχή (Livius xliii, 7-8) λεγόταν Ελπειός (Elpeus) και ίσως έχει γίνει κακή απόδοση της ονομασίας Elpeus σε Επείρευς, ή έχει γίνει σύγχυση με τον Ενιπέα, παραπόταμο του Αλφειού, που ήταν κοντά στην Ηράκλεια (αναφερόταν έτσι σε χάρτες και το Λιτόχωρο και ο Πλαταμώνας) και την πηγή Πίερα (δηλ. Πιερία) της αρχαίας Πισατίδας (σημερινή κοιλάδα Ολυμπίας), όπου λατρευόταν ο Διόνυσος και είχε δύο λόφους, την Όσσα και τον Όλυμπο, όπως και η Θεσσαλία - Μακεδονία (Παυσανίας «Ηλιακά» 16,7 & σχόλια).

Η ονομασία της κορυφής Σκολιό, κατά μία εκδοχή, προέρχεται από τις αρχαίες λέξεις σκολιόν = στρεβλό, ή σκόπελος = υψηλός τόπος, ακρώ-

ρεια, πέτρα απ' όπου παρατηρείς τα γύρω. Χαρακτηριστική είναι η φράση των Ορφικών «Ουλύμπου δε βαθυσκοπέλου ...» (βαθύς = μέγας, υψηλός). Κατά μία άλλη εκδοχή η ονομασία Σκολιό προέρχεται από τη λατινική λέξη scorulus = σκοπιά ή την ιταλική λέξη scoglio = σκόπελος, βράχος. Ίσως πιο αληθοφανής να είναι η εκδοχή ότι προέρχεται από την ελληνική λέξη σχολείο-σχολειό-σκολιό. Ο Η. Barth το 1864 την αναφέρει Skholion (κατά την παράδοση, τα καλοκαίρια γινόντουσαν μαθήματα από μοναχούς στα παιδιά των βοσκών).

Η ονομασία της κορυφής Στεφάνι είναι μεν αρχαίας προέλευσης (στεφάνη = εξοχή/προεξοχή όρους), αλλά μάλλον δόθηκε στην κορυφή με τη νεότερη έννοια της λέξης που σημαίνει στέμμα, διάδημα, γείσο, προεξοχή, που ταιριάζει απόλυτα στη μορφολογία της. Ο Fr. Rouqueville το 1810 την αναφέρει Στεφάνια και ο M. Kurz το 1923 Στεφάνι. Στην Πελοπόννησο (Χελμός), στην Αττική (Υμηττός), στην Εύβοια (Όχη) και στην Ήπειρο (Νότια Πίνδος) υπάρχουν τα τοπωνύμια Στεφάνι και Στεφάνια για παρόμοιας μορφολογίας κορυφές.

Από τα νεότερα τοπωνύμια του Ολύμπου είναι και το όνομα της ψηλότερης κορυφής του, που πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz μόλις το 1923 και δεν είναι σλάβικο (Mitka) όπως ισχυρίζεται, αλλά είναι ελληνικό, από το μυττίς - μυττός = μύτη, που σημαίνει οξύ άκρο ή αιχμηρή κατάληξη κορυφής, βράχου, στεργιάς, που ταιριάζει απόλυτα στη μορφολογία της κορυφής. Σε πολλά μέρη της Ελλάδος υπάρχει η ονομασία Μύτικας ή Μύτ'κας (όπως μερικοί το προφέρουν) για κορυφές ή ακρωτήρια.

Ελληνικά, αρχαίας προέλευσης, είναι τα τοπωνύμια : Αλαταριά, Αναβρυκό, Βαφύρας, Βύθος, Γραμμένη Πέτρα, Διακόπι, Διακόπτης, Δίον, Δρίμα, Ελικών, Ζυγός, Ισώματα, Κακόλακκος, Καλλιθέα, Καλύβα, Καμίνια, Καρυά, Καρυές, Καστάνα, Καστανιές, Κεραμίδι, Κόκκαλα, Κοπρές, Κόρακα, Κουφός, Κρεβάτια, Κρυόβρυση, Λαγοπήγαδο, Λαγούδια, Λαιμός, Λάκκος, Λάπατα, Λειβηθρα, Λεπτοκαρυές, Λεύκα, Λιανοξυιά, Λιβαδάκι, Λιτόχωρο, Μάνδρες, Μέγα, Μονή, Μύτικας, Νάνα, Ξερολάκκι, Ξηρόλακκος, Ξιδιάς, Ξυλιάς, Όλυμπος, Οξυιά, Οξυώνας, Πάγος, Παλιοκόπρι, Πάνθεον, Πελεκούδια, Πέτρα, Πι(ι)νάκια, Πόρος, Πρένια, Πύθιον, Πυξάρι, Πύργος, Ρούδι, Σαλατούρα, Σέλωμα, Σκαμνιά (Συκαμινέα), Σκολιό, Σπήλια, Σπηλιά, Σταλαματιά, Σταυρός, Στεφάνι, Στήθωμα, Στράγγος, Συς, Τούμπα, Τρανή, Τρόχαλο, Χάβος, Χελοπόταμος, Χονδρομεσοράχη και Χούνη.

Ελληνικά, μεσαιωνικής προέλευσης, είναι και τα τοπωνύμια : Αλώνι, Αντάρηδες ή Αντάρτες, Άνω Πηγάδι, Γομαρόσταλος, Γούρνα, Γουρούνα, Δαμασκηνιές, Διάβα, Διάσελο, Δραγασιά, Ζωνάρια, Καλάγια, Καρούτια, Κατάρτι, Κάτω Πηγαδάκι, Κοπάνες, Μαγούλες, Μάννα, Μαντρινιά, Περιβόλι, Πηγαδούλι, Πριόνια, Σαμάρι, Σκαμνιά, Σούδα, Στάλος, Σταυροπηγιά, Τηγάνια, Τσουκνίδα, Φλάμπουρο, Χαρβαλόβρυση και Χτένια.

Λατινικής προέλευσης είναι τα τοπωνύμια : Καμπάνα, Κανάλια, Καστρί, Κόκκα, Πόρτα, Σκάλα, Τουρτοφωλιά, Φούρνοι και Φραψί.

Αρωμουνικής (Κουτσοβλάχικης) προέλευσης είναι τα τοπωνύμια : Βάλτος, Βαρικό, Γκαβός, Καρδάρα, Κουρί, Μάλτα, Ντριστελά, Ορτζι, Πάδες, Πετρόστρουγκα και Τσούμα.

Αλβανικής προέλευσης είναι τα τοπωνύμια : Γκορτσιά, Μάλεσι, Σκούρτα, Τσοκανάρα και Τσούκα.

Σλαβικής προέλευσης είναι τα τοπωνύμια : Βουρτόπα, Γκόλιανη, Γκόλνα, Γολόσι, Γούλενα, Ζιλιάνα, Ζιλινιά, Ζιλνιά, Μπάρα, Πισιτιριά, Πολιάνα, Ραδομίρ, Σέλος και Τοπόλιανη.

Τουρκικής προέλευσης είναι τα τοπωνύμια : Βακούφι, Γκαλντ(ε)ριμά, Ζεμπίλι, Καγκέλια, Καζάνια, Καρακόλι, Καραούλι, Κατραμαριά, Καφενείο, Λούκι, Μπιχτέσι, Ντελή, Οντάς, Σαράϊ, Σουλουμάδα, Ταμπούρια και Χότζας.

Πολλά τοπωνύμια του Ολύμπου αφορούν ονόματα Αρματολών και Αγωνιστών, όπως Ανθιμος, Γιάννακας, Γκέκας, Καλόγερος, Λιάκος, Μαγαλιάς, Ναούμ, Παπαδήμος, Παπάς, Παππούς, Πατραλέξης, Ρήγας, Φράγκος και Χριστάκης ή ονόματα κατοίκων ή κτηνοτρόφων των γύρω περιοχών, όπως : Αρβανίτης, Βρίγκας, Γρίβας, Ζυνούλης, Καζακλάρης, Καλαμαράς, Κανάκης, Καραγιάννης, Καραγκούνης, Καραϊσκίνης ή Καραϊσκος, Καρδαράς, Κοκκώνας, Κωστής, Μάγγος, Μανώλης, Μαστορούλης, Μπαρμπαλάς, Παπαζήση, Παπαμίχος, Ρίτσος, Σαμαράς, Σπαθούλας, Τσαμπάς, Τσουρέκας, Φαργκάνης και Χρόνης ή Χριάνης.

Επίσης τα τοπωνύμια του Ολύμπου μπορούν να διακριθούν και σε :

Τοπογραφικά - γεωγραφικά, όπως Βουρτόπα, Βύθος, Γούρνα, Γραμμένη Πέτρα, Γυμνοκορυφή, Διάβα, Ζυγός, Ζωνάρια, Ίσωμα, Καγκέλια, Καζάνια, Κανάλια, Κόκκα, Κοκκινόβραχος, Κοκκινόλοφος, Κοκκινόχωμα, Κρεβάτια, Λάκκος, Λιβαδάκι, Λούκι, Μαγούλες, Μάλεσι, Ξερολάκκι, Πνάκια, Σαμάρι, Σέλωμα, Σκάλα, Σκαμνιά, Σμίξη, Σούδα, Σπήλια, Στριβάδα, Τούμπα, Τσούκα, Τσούμα, Χάβος, Χονδρομεσοράχη και Χούνη.

Υδρώνυμα, όπως Αγιονέρι, Αναβρυκό, Άνω Πηγάδι, Ασπροπόταμος, Βάλτος, Βαρικό, Βρυσοπούλες, Βρυσούλα, Έλος, Κανάλια, Κάτω Πηγαδάκι, Κλεφτόβρυση, Κρυόβρυση, Μακρύρεμα, Μάννα, Μπάρα, Νερότοπος, Ντριστέλα, Πηγάδια, Πηγαδούλι, Πόρος, Σταλαματιά και Στράγγος.

Φυτώνυμα, όπως Γαβρόλακκα, Γκορτσιά, Δαμασκηνιές, Ζιλιάνα, Ζιλινιά, Ζιλνιά, Καρίτσα (Καρύτσα), Καρυές, Καστάνα, Καστανιές, Κολοκυθιές, Κορομηλιές, Κράνα, Λάπατα, Λεπτοκαρυές, Λεύκα, Λιανοξυιά, Μαλαθριά, Νάνα, Οξυιά, Πυξάρι, Ρούδι, Σκαμνιά (Συκαμινέα), Τοπόλιανη, Τσουκνίδα και Φραψί.

Ζωώνυμα, όπως Βουλγάρα, Γουρούνα, Κόρακα, Κορακοφωλιά, Λαγοπήγαδο, Λαγούδια, Σκούρτα και Τουρτοφωλιά.

Αγροτικά - κτηνοτροφικά, όπως Γομαρόσταλος, Καρδάρα, Καρδαράς, Καρούτια, Κοπάνες, Κοπρές, Μάνδρες, Μαντρινιά, Παλιοκόπρι, Πελεκούδια, Πετρόστρουγκα, Πριόνια, Στάλος και Τσοκανάρα.

Εκκλησιαστικά, όπως Αγία Κόρη, Αγία Παρασκευή, Αγία Τριάδα, Άγιοι Απόστολοι, Άγιος Αθανάσιος, Άγιος Αντώνιος, Άγιος Βασίλειος, Άγιος Γεώργιος, Άγιος Διονύσιος, Άγιος Ιωάννης, Άγιος Νεκτάριος, Άγιος Νικόλαος, Άγιος Μηνάς, Ανάλψη, Παλαιομονάστηρο, Παλιοκέλλια, Παναγία και Προφήτης Ηλίας.

Ο ΟΛΥΜΠΟΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Τα περισσότερα από τα δημοτικά τραγούδια που αναφέρουν στους στίχους τους τον Όλυμπο είναι τα λεγόμενα κλέφτικα, δηλαδή τραγούδια που εξιστορούν τη ζωή των Κλεφτών και Αρματολών, τη δράση τους, την παλληκαριά τους, τα ανδραγαθήματά τους και το θάνατό τους.

Μπορεί στα βουνά της Ηπείρου και των Αγράφων να έδρασαν πιο πολλοί και ίσως πιο ονομαστοί Κλέφτες και Αρματολοί, μπορεί τα δυσπρόσιτα αυτά βουνά να πρόσφεραν με το λαβύρινθο των χαραδρών και των δασών τους περισσότερα και ασφαλέστερα καταφύγια από τον Όλυμπο, αλλά το ιερό αυτό βουνό αναφέρεται με περηφάνεια στα κλέφτικα τραγούδια, ίσως περισσότερο από την αρχαία του φήμη και λιγότερο για την υπεροχή του μεταξύ των βουνών.

Από τις πολλές παραλλαγές ή και παραποιήσεις δημοτικών τραγουδιών που υπάρχουν στις διάφορες «Συλλογές», επιλέχτηκαν και αναφέρονται παρακάτω μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα σχετικά με τον Όλυμπο.

Ο Όλυμπος

Ο Όλυμπος κι ο Κίσαβος τα δυο βουνά μαλώνουν.
Γυρίζει τόντ' ο Όλυμπος και λέγει του Κισσάβου,
μη με μαλώνεις Κίσαβε κονιαροπατημένε.
Εγώ είμ' ο γέρο Όλυμπος στον κόσμο ξακουσμένος,
έχω σαράντα δυο κορφές και εξήντα δυο βρυσούλες,
κάθε κορφή και φλάμπουρο, κάθε κλαδί και κλέφτης
και στην ψηλή του την κορφή αετός είν' καθισμένος
και 'ς τα νύχια του κρατεί κεφάλι αντρειωμένου ...

Ο Όλυμπος

Ο Όλυμπος κι ο Κίσαβος τα δυο βουνά μαλώνουν
το πιο να ρίξει τη βροχή το πιο να ρίξει το χιόνι
ο Κίσαβος ρίχνει τη βροχή κι ο Όλυμπος το χιόνι ...

Ο Πλιάσκας

Πλιάσκα μ' αν θέλεις γιάτρεμα να γιάνουν οι πληγές σου,
έβγα ψηλά στον Όλυμπο, στον όμορφο τον τόπο
αντρείοι 'κει δεν αρρωστούν κι αρρώστοι αντρειώνουν ...

Ο Ζήνδρος

Εγώ μ' ο Λάπας ξακουστός, ο Λάπας ξακουσμένος
μένα με ξέρ' ο Έλυμπος, με ξέρ' η Αλασσόνα
με ξέρ' η μαύρη Λιάκουρα, που τόχ' αρματολίκι ...
Κλαίνε τ' Ολύμπου τα βουνά κι οι ράχες του Κισσάβου
μοιρολογούν οι λαγκαδιές κι ο Σαλαμπριάς βουΐζει ...

Ο Νικοτσάρας

Τρία πουλάκια κάθονταν, τα τρι' αράδα-αράδα
τό 'να τηράει τον Όλυμπο, τ' άλλο την Αλασσόνα
το τρίτο το καλύτερο, του Πράβι το γεφύρι ...

Ο Γεωργάκης Ολύμπιος

Αφήνω γεια στον Όλυμπο και γεια στα κορφοβούνια
σε σας λημέρια μ' έρημα, πλατάνια με τους ίσκιους ...
Αφήνω γεια στους σταυραετούς και σ' όλα τα ξεφτέρια ...

Οι Λαζαίοι

Τρία πουλάκια κάθονται στον Έλυμπο, στη ράχη
τό 'να τηράει τη θάλασσα, τ' άλλο την Κατερίνα
το τρίτο το καλύτερο μοιρολογάει και λέει :
Τ' είν' το κακό που πάθαμε οι μαύροι οι Λαζαίοι ...

Η μάνα των Λαζαίων

Καμάρι των αρματολών ο Όλυμπός μας είναι
εκεί λιοντάρια κάθονται, εκεί θεριά φωλεύουν ...

Ο Κλέφτης του Ολύμπου

Ανέβηκα στον Όλυμπο κι αγνάντεψα τριγύρω
απ' τό 'να μέρος θάλασσα κι απ' τ' άλλο οι Αρβανίτες
κι από μακριά κλεφτόπουλα με τα σπαθιά στα χέρια ...

Ο αετός

Σαράντα χρόνους έκαμα αρματολός και κλέφτης
κλέφτης ψηλά στον Όλυμπο κι αρματολός στην Πίνδο ...
το μαύρο μου το καύκαλο βαθιά να μου το θάψεις
στου Ολύμπου την πιο ψηλή κι απάτητη κορφούλα ...

Ο αετός

Ένας αητός, χρυσός αητός, αητός με δυο κεφάλια ...
τι να σας πω αδέλφια μου, τι να σας ομολογήσω,
βγήκε στους κάμπους η Τουρκιά, βγήκαν κι οι Γενιτσάροι
κι εγώ πάνω στον Όλυμπο στ' απάτητα λημέρια
εκεί να στήσω φρούρια, να στήσω και παλάτια ...

Ανώνυμο

Δεν τόλπιζα ρε Όλυμπε, το Μάη να σκοτεινιάζεις,
το Μάη να ρίχνεις τη βροχή, το Μάη να ρίχνεις το χιόνι ...

Ανώνυμο

Σε τούτα τα ψηλά βουνά, του Ολύμπου τα πλάγια,
 κει που συν τρεις δεν περπατούν, συν πέντε δεν πηγαίνουν.
 Εγώ μονάχος πέρασα, πεζός και αρματωμένος,
 με τετραπίθαμο σπαθί και τρεις οργιές κοντάρι,
 σαράντα αρκούδια σταύρωσα και άλλα τόσα αγρίμια,
 κανένα δε φοβήθηκα ...

Ο Θούριος του Ρήγα

Ως πότε παλληκάρια να ζούμεν 'ς τα στενά
 μονάχοι σαν λεοντάρια, 'ς ταις ράχαις 'ς τα βουνά;
 Σπηλιάις να κατοικούμεν, να βλέπωμεν κλαδιά; ...
 Σουλιώται και Μανιάται, λεοντάρια ξακουστά
 ως πότε 'ς ταις σπηλιάις σας κοιμάσθε σφαλιστά;
 Μαυροβουνιού καπλάνια, Ολύμπου σταυραετοί,
 κι Αγράφων τα ξεφτέρια, γενήτε μια ψυχή ...

Άλλα κλέφτικα τραγούδια για τον Όλυμπο είναι : ο Λάππας, ο Λιάκος, ο Ρομφής, ο Λάζος, ο καπητάν Τσάμης, ο Γ. Τζαχείλας, ο Παπα Θύμιος Μπλαχάβας, το ανυπότακτο κλεφτόπουλο, ο κλέφτης, ο σκοτωμένος σύντροφος, η επανάσταση του Ολύμπου κ.ά.

Όλυμπος : Γκραβούρα των W. Purser - E. Finden (1833)

Ο ΟΛΥΜΠΟΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΙΗΣΗ

Δεκάδες φυσιολάτρες αλλά και πολλοί ποιητές έχουν γράψει για τον Όλυμπο ή αναφέρονται σε αυτόν στα ποιήματά τους, όπως είναι οι : Γ. Αθάνας, Α. Βαλαωρίτης, Α. Γαννάς, Θ. Γρίβας, Φ. Δέλφης, Β. Δημουλάς, Ε. Δικήτας, Κ. Ερανώτης, Δ. Ζευγώλη-Γλέζου, Φ. Κακαβάς, Ν. Κοντού, Γ. Κορίδης, Κ. Κρυστάλλης, Π. Κυριαζής, Μ. Κωνσταντόπουλος, Λ. Κωνσταντινίδου, Γ. Μακαρόνας, Ι. Μπαρμπαγιάννης, Ρ. Μπούμη-Παπά, Κ. Παλαμάς, Π. Παπάζογλου, Ν. Πετιμεζάς, Α. Προβελέγγιος, Α. Σικελιανός, Κ. Σιώπης, Σ. Σκίπης, Γ. Σταμπολής, Θ. Χαλκιαδούδης, Χ. Χειμώνας κ.ά.

Παρακάτω αναφέρονται μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα από διάφορα ποιήματα.

Κατάκορφα στον Έλυμπο

Κατάκορφα στον Έλυμπο θα στήσω κανοκιάλι
να ιδώ την πλάση τωρινά μαζί και περασμένα,
μπας και χωρίσω ένα σκοπό μες στην ανεμοζάλη
που όλο τον κόσμο τυραγνεί και όχι πιο λίγο εμένα ...

Αθάνας Γεώργιος

Τα δυο βουνά (ή για τον Θύμιο Βλαχάβα)

Εβρόντουν κι άστραφταν παντού τα κλέφτικα λημέρια.
Γοργά του Χάρου εθέριζαν τ' αχόρταγα τα χέρια,
κι ήταν ο πόλεμος χαρά, τα φονικά παιχνίδια ...
Με μιας θολώνουν του Ολύμπου τα χιονισμένα φρύδια
και μαύρα νέφη απλώνονται στου Κίσαβου τη ράχη ...

Βαλαωρίτης Αριστοτέλης

Όλυμπος - Βουνό των θρύλων

Βίγλα τ' ουρανού και των αιώνων
- λάμποντα Όλυμπε,
απ' το αθεώρητο ύψος σου ... Γερόλυμπε,
- απέθαντο βουνό θεών και θρύλων
που τα πετρώματά σου πυργώνουν
τη συνέχεια της Ελλάδας
στους αιώνες

Ερανώτης Κώστας

Ολύμπιο τραγούδι

Πρώτοι και καλύτεροι δοκιμάσαμε
το αιώνιο ρίγος των αθανάτων.
Πάνω κει στήσαμε τους θεούς μας

Κορίδης Γιάννης

Η τελευταία ανάβαση

Πορεία μέσα στην παγωνιά, τους αγέρηδες
 που σφύριζαν, κάτω από τα ρόμπολα που αγκομαχούσαν.
 Αναρρίχηση με κρύο ιδρώτα,
 κι όμως ανέβαιναν με το κρυμμένο φυλαχτό του θάλπου, μιας
 μιας μυστικής αγαλλίασης ...

Κυριαζής Παύλος

Όλυμπος

Χιλιотραγουδημένη Όλυμπε, καμάρι της Ελληνικής γενιάς.
 Άρχοντα πρώτε, ανάμεσα στους θρύλους των βουνών,
 που σκιαγραφεί τον ίσκιό σου,
 ο ήλιος του μύθου και της ιστορίας ...

Κωνσταντινίδου Λούλα

Φλογέρα του βασιλιά

Στον Όλυμπο όρνια φώλιασαν και λύκοι εκεί μονιάζουν
 κι οι λαγκαδιές του αρίφνητες κι ανέγγιαγα τα χιόνια
 και τα λημέρια είναι άπαρτα, κι είν' αποφασισμένα
 τα παλληκάρια τα γερά με τ' άρματα στα χέρια ...

Παλαμάς Κωστής

Όλυμπος

Θεοί και Κλέφτες γιγάντωσαν
 της φήμης σου το κάστρο.
 Μύθοι και αίμα σκάλισαν
 της δόξας σου το στίχο ...
 Στα βράχινά σου σύνορα
 φώλιασε του κόσμου η αρμονία
 κι' αιώνες γονατίσανε
 στην κάθε σου κορφή ...

Παπάζογλου Πέτρος

Ανεβαίνοντας στον Όλυμπο

Όλυμπε, ανήφορε του Δία,
 το χρώμα σου είναι μαύρο
 ζυμωμένο μ' όλα τα χινόπρωρα
 των καστανιών και των πλατάνων,
 και το πόδι χώνεται βαθύτερα από το 'στραγάλι
 για να σ' ανεβεί ...

Σικελιανός Άγγελος

Θεσσαλία

Βροχή του Ολύμπου πνίγει την κοιλάδα
το βουνό που το Δία έχει κορφή του.
Φέγγ' η αστραπή σαν καπνισμένη δάδα
μπροστά από την αθάνατη μορφή του.
Μα στις βουνοκορφές του την πεδιάδα,
μόνος τον ήλιο αν χαίρεται λαμπάδα,
στον κεραυνό απολύνει την κραυγή του :
«Κράτει σφιχτά τον πόλεμό Σου Ελλάδα !»

Σικελιανός Άγγελος

Θεσσαλία

Νάναι του Ολύμπου κάτασπρες οι πάναγνες κορφές,
του Κίσαβου να φαίνεται μακρυάθε η πυραμίδα,
νάναι στο φως γελούμενες η Πλάση και οι μορφές
και μέσ' στο χώμα ολόφρεσκη της Δήμητρας η ελπίδα ...

Σταμπολής Γιώργος

Όλυμπος

Βουνά όμορφα μας χάρισε
ο Θεός σ' αυτή τη γη
μα τον Όλυμπο τον στόλισε
με χάρη περισσή...
... Και από τα πέρατα έρχονται
με δέος οι λαοί
θεούς να ανταμώνουν
στον Ολύμπου την κορφή.

Χαλκιαδούδης Θεόδωρος

Όλυμπος

Πανώριο βουνό,
θεών και ημιθέων ενδιαίτημα,
ηρώων μετερίζι κι ορμητήριο.
Το δυσθεώρητο ύψος σου,
της φυλής μας τη συνέχεια μαρτυρεί ...

Χειμώνας Χρήστος

ΟΛΥΜΠΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Χαρακτική : Ο ζωγράφος και χαράκτης Γιώργος Μόσχος έχει κάνει αρκετά έργα που έχουν σκηνές ή τοπία από τον Όλυμπο, καθώς και ένα μεγάλο χαρακτηριστικό (ξυλογραφία) με τίτλο «Ο Όλυμπος - η στέγη της ελληνικής γης» που πρωτοπαρουσιάστηκε στην 11η πανελλήνια έκθεση του Ζαπτείου το 1971. Έργα του χαράκτη και ορειβάτη Γ. Μόσχου, που όλα τους απεικονίζουν την ελληνική ύπαιθρο, τη ζωή και τα μνημεία της Ελλάδος (π.χ. οι 21 ονομαστές ξυλογραφίες του Αγίου Όρους) βρίσκονται στις πινακοθήκες αρκετών πόλεων, όπως Αθηνών, Παρισίων, Βοστώνης κ.α.

Ζωγραφική : Κύριος ζωγράφος του Ολύμπου θεωρείται ο Βασίλης Ιθακήσιος (1879-1977), ο οποίος έζησε τα καλοκαίρια (κατά διαστήματα) σε μια σπηλιά του Ολύμπου, που την ονόμασε Άσυλο Μουσών, από το 1928 μέχρι το 1940. Εκεί ζωγράφισε εκατοντάδες πίνακες και σκίτσα που τα παρουσίαζε, μαζί με άλλα έργα του από την ελληνική φύση, σε εκθέσεις του στην αίθουσα «Παρνασσός» των Αθηνών. Έγινε παγκόσμια γνωστός τόσο για τα έργα του όσο και για τη φιλοξενία που πρόσφερε στους επισκέπτες του Ολύμπου. Το 1941 οι Γερμανοί κατακτητές έκλεψαν όλους του πίνακες από το σπίτι του στο Λιτόχωρο, καθώς και το βιβλίο επισκεπτών της σπηλιάς.

Χαρακτηριστικά του έργα είναι «Η Ι.Μ. Αγ. Διονυσίου», «Το νεκροταφείο των γιγάντων», «Πεύκα στο βράχο», «ρόμπολο», «τα Καζάνια του Ολύμπου», «ορθοπλαγιά Γκόλνας», «Ο Όλυμπος», «Στεφάνι-Θρόνος Διός», «Η κορυφή Σκολιό χιονισμένη», «Η κορυφή Πάνθεον» κ.ά.

Έργα του (υπολογίζονται γύρω στα 500) βρίσκονται στο Γηροκομείο Αθηνών, σε ορειβατικούς και φυσιολατρικούς συλλόγους, σε ιδιώτες ορειβάτες και μη, σε δημόσιες και ιδιωτικές συλλογές κ.α.

Πίνακας του Ιθακήσιου

Παλιόκαστρο ή Οξιά Καρυάς

Παλιόκαστρο - Οροπέδιο Καρυάς - Κάτω Όλυμπος

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Αν και υπάρχουν αναφορές από τους αρχαίους συγγραφείς για ύπαρξη θεικών δωμάτων και λατρευτικών κέντρων στον Όλυμπο, αν και υπάρχουν μαρτυρίες από τους σύγχρονους περιηγητές και εξερευνητές του Ολύμπου για υπολείμματα αρχαίων κτισμάτων, αν και έχουν βρεθεί εκατοντάδες κεραμικές πλάκες σε πολλές κορυφές και το κυριότερο βρέθηκαν το 1961-1965 ενεπίγραφες λίθινες πλάκες και νομίσματα στην κορυφή Άγιος Αντώνιος, δεν έχει γίνει μέχρι σήμερα καμιά αρχαιολογική έρευνα πάνω στον κύριο όγκο του Ολύμπου.

Αρχαιολογικές έρευνες και ανασκαφές έχουν γίνει και γίνονται (από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης) μόνο στο Δίον (βρίσκεται σε υψ. 0-10μ., 4 χλμ. από τους ΒΑ πρόποδες του Ολύμπου), που ήταν μία σημαντική ιερή μακεδονική πόλη, καθώς και πρωτεύουσα-λιμάνι της αρχαίας Πιερίας (επικοινωνούσε με το Θερμαϊκό κόλπο με τον ποταμό Βαφύρα που τότε ήταν πλωτός) και που είχε ζωή 1.000 περίπου ετών (από τον 5ο π.Χ. αι. μέχρι τον 5ο μ.Χ. αι.).

Το Δίον, στη σύγχρονη εποχή, πρωτοαναφέρεται στη χαλκογραφία «Graecia Sorphiani» του Abr. Ortelius το 1579 και την ακριβή του θέση πρωτοκαθόρισε ο W. Leake το 1806 και επιβεβαίωσε αργότερα ο L. Heuzey το 1855. Το 1914 οι A. Plassart και G. Blum μαζί με τον τότε Έφορο αρχαιοτήτων Γ. Οικονόμου συγκέντρωσαν όλο το σωζόμενο επιγραφικό υλικό του Δίου, της Μαλαθριάς και της Καρίτσας, «αντέγραψαν» προσεκτικά τις επιγραφές και τις δημοσίευσαν μαζί με ερμηνευτικά σχόλια.

Οι πρώτες συστηματικές ανασκαφές έγιναν στο Δίον το 1928 και συνεχίστηκαν μέχρι το 1931 από τον καθηγητή Γ. Σωτηριάδη, όπου ήρθαν στο φως αρκετά αρχαιολογικά ευρήματα, όπως ένας υπόγειος μακεδονικός καμαροσκεπαστος τάφος (4ος αι. π.Χ.), μία παλαιοχριστιανική βασιλική, μέρος των τειχών και των λιθόστρωτων δρόμων, ίχνη αποχετευτικών και διοχετευτικών (υδρευτικών) έργων κ.ά. Το 1963 Ξανάρχισαν οι ανασκαφές από τον καθηγητή Γ. Μπακαλάκη και αποκαλύφθηκαν η σκηνή του ρωμαϊκού θεάτρου, το ωδείο, οι μεγάλοι πύργοι, διάφοροι τάφοι κ.ά.

Από το 1973 συνεχίζει τις ανασκαφές ο καθηγητής Δ. Παντερμαλής και στην τελευταία αυτή φάση αποκαλύφθηκε μεγάλο μέρος της αρχαίας πόλης με τα τείχη και τους πύργους της και ήρθαν στο φως σημαντικά ευρήματα, όπως το ελληνιστικό θέατρο, αγάλματα ελληνικών και αιγυπτιακών θεοτήτων (Αφροδίτης, Ίσιδας, Σαράπιδος κ.ά.), ερείπια ιερών (Ασκληπιού, Δήμητρας, Διονύσου, Αθηνάς), τα θερμαινόμενα λουτρά (θέρμες), δημόσια κτήρια, το στάδιο, δρόμοι, ο βωμός του θυσιαστηρίου, ψηφιδωτά δάπεδα, διάφορα αναθήματα, το μουσικό όργανο ύδραυλις και χιλιάδες αντικείμενα (ειδώλια, νομίσματα, λυχνάρια, περιδέραια κ.ά.). Τα περισσότερα από τα ευρήματα του Δίου και της κορυφής Άγιος Αντώνιος του Ολύμπου βρίσκονται στο αρχαιολογικό μουσείο του Δίου.

Στο Δίον, όπως μαρτυρεί και η ονομασία του, λατρευόταν ο Ολύμπιος Ζευς (Δίας), του οποίου το μέγα ιερό, καταστράφηκε από τους Αιτωλούς με

τον Σκόπο το 219 π.Χ., αλλά ξανακτίστηκε από τους Μακεδόνες. Επίσης στη σημαντική αυτή αρχαία μακεδονική πόλη γινόντουσαν, άγνωστο ποιά εποχή του χρόνου (πιθανώς αρχές Φθινοπώρου), «τα εν Δίω Ολύμπια» (αναφέρονται σε επιγραφή του 2ου αι. π.Χ.), δηλαδή γιορτές (γυμνικοί και σκηνικοί αγώνες και «πανήγυρη») που κρατούσαν εννέα ημέρες και είχαν αντίστοιχα τα ονόματα των εννέα Μουσών, των θυγατέρων του Διός, που κατά μία μυθολογική παράδοση «γεννήθηκαν» και λατρεύτηκαν στην αρχαία Πιερία πριν να μεταφερθούν στον Ελικώνα και σε άλλα μέρη της Ελλάδος.

Όλος ο αρχαιολογικός χώρος του Δίου έχει διαμορφωθεί κατάλληλα και έχει χαρακτηριστεί αρχαιολογικό πάρκο, παρέχοντας υπηρεσίες πληροφόρησης, ξενάγησης και αναψυχής στο κοινό.

Στη ΝΑ άκρη του Ολύμπου, σε υψ. 120-140μ. και πριν τη συμβολή της ρεματιάς (Λάζη) Γρίβα με τη Ζιλιάνα (ο αρχαίος Συς ποταμός) και την Καβουρόλακκα (μικρό ρέμα), νότια της Παλαιάς Λεπτοκαρυάς προς τη Σκοτίνα, εκεί που κατά πάσα πιθανότητα υπήρχε η αρχαία πόλη Λειβήθρα, βρέθηκαν το 1931 από τον καθηγητή Γ. Σωτηριάδη αρχαίοι ογκόλιθοι που στον έναν υπήρχε βάση αρχαίας στήλης και το 1937 από τον αρχαιολόγο Ν. Κοτζιά, τμήματα τείχους 120x40μ. από την ακρόπολη των Λειβήθρων. Τη θέση αυτή είχαν επισημάνει οι Γάλλοι αρχαιολόγοι L. Heuzey (στο περίπου) το 1855 και A. Plassart (ακριβώς) το 1914. Στο χώρο αυτό, που σήμερα είναι περιφραγμένος και έχει χαρακτηριστεί αρχαιολογικός χώρος των Λειβήθρων, έγιναν ανασκαφές, όπου βρέθηκαν αρκετοί τάφοι της ύστερης Εποχής του Χαλκού (13ος - 12ος αι. π.Χ.), τμήματα τειχών και οικισμός, ενώ τάφοι βρέθηκαν και λίγο πιο πάνω από την Παλαιά Λεπτοκαρυά, δίπλα στο δρόμο για Καρυά.

Σχεδόν σε όλο το μήκος των βόρειων και ανατολικών υπωρειών του Ολύμπου έχουν βρεθεί οχυρωματικοί περίβολοι, οικισμοί και ταφικοί τύμβοι (με εκατοντάδες τάφους και αντικείμενα, όπως πόρπες, περιδέραια, αγγεία κ.ά.) της πρώιμης Εποχής του Σιδήρου (1.000-700 π.Χ.). Οι περιοχές αυτές, που έχουν χαρακτηριστεί αρχαιολογικοί χώροι με Υπουργικές Αποφάσεις είναι οι εξής :

- Η περιοχή γύρω από την Παλαιά Βροντού και μεταξύ των ρεμάτων Αγίας Κόρης και Κακόλακκου (Υ.Α. 59169/2196/17-12-1986 - Φ.Ε.Κ. 149B/86).
- Η περιοχή ανατολικά της Αγίας Κόρης και Ν-ΝΑ της Βροντούς και μεταξύ των εξόδων των ρεμάτων Αγίας Κόρης και Αραπλάκου (Υ.Α. 9500/1352/3-4-1985 - Φ.Ε.Κ. 208B/85 και Υ.Α. 28211/1023/13-6-1985 - Φ.Ε.Κ. 453B/85).
- Η περιοχή ανατολικά του Αγίου Βασιλείου και Ν-ΝΔ του Δίου και μεταξύ των εξόδων των ρεμάτων Ξυλιάς και Γαβρόλακκα (Υ.Α. 6657/243/8-2-1985 - Φ.Ε.Κ. 77B/85 και Υ.Α. 28211/1023/13-6-1985 - Φ.Ε.Κ. 453B/85).
- Η περιοχή Τοπόλιανη νότια του Λιτοχώρου και μεταξύ των ρεμάτων Τοπόλιανης και Αγίου Μηνά, όπου παλαιά μοναστηριακά κτήματα (Υ.Α. 9500/1352/3-4-1985 - Φ.Ε.Κ. 208B/85).
- Η περιοχή βόρεια και νότια της Παλαιάς Λεπτοκαρυάς και μεταξύ των ρεμάτων Αγίου Μηνά και Ζιλιάνας (Υ.Α. 59170/2197/11-12-1985 - Φ.Ε.Κ. 839B/85).

Επίσης γύρω από τον Όλυμπο έχουν βρεθεί και άλλα αρχαία νεκροταφεία, όπως στην περιοχή της Πέτρας - Φωτεινών σε υψ. 440μ. (43 τάφοι της Μυκηναϊκής Εποχής - 11ος αι. π.Χ.), στην περιοχή Λακκοστάρι Δ-ΝΔ

της Κονταριώτισσας (ταφικοί τύμβοι, οικισμός) και στην περιοχή Σπάθες της Βουλγάρας - Καρδαρά, κοντά στον Άγιο Δημήτριο (πολλοί κιβωτιόσχημοι τάφοι, μυροδοχεία, περιδέραια κ.ά. - 13ος αι. π.Χ.).

Στη νότια και δυτική πλευρά του Ολύμπου, τη θεσσαλική, δεν έχουν γίνει αξιόλογες αρχαιολογικές έρευνες. Στην περιοχή της αρχαίας πόλης Πύθιον, έχουν βρεθεί οι βάσεις από το ναό του Πυθίου Απόλλωνα, κάτω από το λόφο των Αγίων Αποστόλων σε υψ. 640μ., καθώς και ερείπια αρχαίου τείχους στο γειτονικό ύψωμα Καστρί σε υψ. 950μ.

Στα ΝΔ του Πυθίου, στην τοποθεσία Τοπόλιανη, σε υψ. 580μ. έχει βρεθεί νεκροταφείο της Μεσοελλαδικής Περιόδου (14ος αι. π.Χ.), καθώς και διάφορα αντικείμενα (λίθινοι πέλεκεις, πήλινα σφοντύλια, τριπτήρες κ.ά.).

Επίσης έχουν βρεθεί και τα ερείπια του αρχαίου κυκλικού τείχους που περιβάλλει την κορυφή Παλαιόκαστρο ή Οξυά της Καρυάς, σε υψ. 1.440μ.

Πάνω στον κύριο όγκο του Ολύμπου έχουν βρεθεί (και αναφερθεί) από παλιούς εξερευνητές και ορειβάτες, εκατοντάδες μεγάλες συμμετρικές κεραμικές πλάκες διαστάσεων περίπου 30x40x3 εκ., οι οποίες ήταν στρωμένες σε μερικές κορυφές με τη μορφή κυκλικών δαπέδων (σχεδόν ίδιες πλάκες υπάρχουν στον αρχαιολογικό χώρο του Δίου). Υπολείμματα των κεραμιδιών αυτών, λίγα μεγάλα κομμάτια και πολλά θραύσματα, βρίσκονται ακόμα και σήμερα στις κορυφές Πάγος, Καλόγερος, Φράγκου Αλώνι, Μεταμόρφωση, Κακάβρακας, Πύργος και Χότζα. Τα κυκλικά δάπεδα μάλλον θα υπήρχαν σε 2-3 κορυφές (Φράγκου Αλώνι, Κακάβρακας, ίσως και Μεταμόρφωση), ενώ στις υπόλοιπες φαίνεται ότι οι κεραμικές πλάκες μεταφέρθηκαν αργότερα για διάφορους λόγους (μετερίζια, οροθετήσεις κ.ά.).

Η ύπαρξη των κεραμικών αυτών δαπέδων στις κορυφές του Ν-ΝΔ τμήματος του Ολύμπου και οι μαρτυρίες για την αναγραφή δύο λατινικών κεφαλαίων γραμμάτων σε πολλές πλάκες, σε συνδυασμό με την ιστορία της περιοχής και τη δράση των ρωμαϊκών λεγεώνων το 2ο αι. π.Χ., μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι πιθανόν στις κορυφές αυτές να είχαν εγκαταστήσει οι Ρωμαίοι τα παρατηρητήριά τους ή και τις φρουρές τους, πριν την τελική επίθεσή τους κατά της Μακεδονίας ή και μετά, αφού είναι διαπιστωμένο ότι κινήθηκαν σε αυτή την περιοχή και χρησιμοποίησαν τα περάσματα του Ολύμπου για να αιφνιδιάσουν το βασιλιά της Μακεδονίας Περσέα και να τον νικήσουν τελικά στη μάχη της Πύδνας (168 π.Χ.). Η ονομασία Εννέα Πύργοι, που έχει δοθεί σε μία κορυφή νότια του Κακάβρακα, πιθανώς να δίνει μία εξήγηση, αν και η κοινή λογική δεν μπορεί να δεχτεί ότι είχαν κτιστεί παρατηρητήρια και είχαν εγκατασταθεί φρουρές σε τόσο μεγάλα ύψη, που η πρόσβαση ακόμα και σήμερα είναι αρκετά κοπιαστική.

Θραύσματα κεραμιδιών, αλλά διαφορετικού είδους, έχουν βρεθεί και στις κορυφές Σκολιό και Άγιος Αντώνιος, μαζί με λίγα υπολείμματα αρχαίων ερειπίων (κυρίως στο Σκολιό). Πιθανώς να πρόκειται για αρχαίους βωμούς ή για φрукτώρια ή για τόπους θυσιών που αργότερα χρησίμευαν με διάφορες προσθήκες και για χριστιανική λατρεία.

Το βέβαιο είναι ότι στις ψηλές κορυφές του Ολύμπου δεν είχε κτιστεί αρχαίος ναός (δεν βρέθηκε κανένα ίχνος) παρά τις μυθολογικές αλλά και τις λαϊκές παραδόσεις, όχι γιατί ήταν αδύνατη η μεταφορά των υλικών εκεί, αλλά

γιατί ήταν αδύνατη και αδιανόητη η επαναφορά τους στα χαμηλά υψόμετρα και η τέλεια εξαφάνισή τους, είτε από επιδρομείς, είτε από φανατικούς (πρωτο)χριστιανούς που επιδίδονταν στην καταστροφή των αρχαίων μνημείων (υπήρχαν ναοί σε ψηλές κορυφές διαφόρων βουνών, αλλά έχουν διασωθεί ερείπιά τους).

Επίσης πιστεύω ότι κατά την αρχαιότητα δεν είχαν επισκεφθεί το δυσπρόσιτο Β-ΒΑ κορυφαίο τμήμα του Ολύμπου οι κάτοικοι της περιοχής γιατί ήταν αρκετά δύσκολη αν όχι αδύνατη η ανάβαση τότε, αλλά και γιατί θεωρείτο η έδρα των θεών, και δεν υπήρξε κανένα αρχαίο κτίσμα στην κορυφή Προφήτης Ηλίας, όπως αναφέρουν μερικοί συγγραφείς. Μάλλον το πρώτο υποτυπώδες κτίσμα (εκκλησιάκι) έγινε κατά τους βυζαντινούς χρόνους ή και αργότερα για θρησκευτικούς λόγους. Τα λίγα θραύσματα κεραμιδιών που βρέθηκαν στην κορυφή αυτή, όπως και στην κορυφή Μεταμόρφωση, πρέπει να είναι μεταβυζαντινά, γιατί όμοιά τους υπάρχουν στη Μονή Αγίου Διονυσίου.

Τα σημαντικότερα αρχαιολογικά ευρήματα στον Όλυμπο ήρθαν τυχαία στο φως το διάστημα 1961-1965 κατά τις εκσκαφές και τις εργασίες διαμόρφωσης του χώρου για την εγκατάσταση μετεωροσκοπείου του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στην κορυφή Άγιος Αντώνιος. Τα ευρήματα αυτά ήταν 14 λίθινες και μαρμάρινες πλάκες και στήλες με επιγραφές, όπως «ΔΙΙ ΟΛΥΝΠΙΩ ΙΕΡΗΤΕΥΟΝΤΟΣ...», 1 χρυσό νόμισμα του Λέοντος Α΄ και 25 χάλκινα νομίσματα (ασσάρια) του 3ου - 4ου μ.Χ. αι. των Αντιγόνου Γονατά, Κωνσταντίνου Β΄, Ιουλιανού, Θεοδοσίου Α΄, Αρκαδίου κ.ά., θραύσματα αγγείων, δύο βάθρα αγαλμάτων και λίγα σιδερένια καρφιά. Το είδος των παραπάνω ευρημάτων, που ανακαλύφθηκαν μέσα σε ένα παχύ στρώμα υπολειμμάτων καύσης και οστών αιγοπροβάτων, φανερώνει την ύπαρξη βωμού και την αλλεπάλληλη τέλεση θυσιών, πιθανώς από τους αγρότες της περιοχής, προς τιμήν του επάκριου ή του όμβριου Δία, όπως συνηθιζόταν όταν οι καιρικές συνθήκες δεν ευνοούσαν τις καλλιέργειές τους.

Το Υπουργείο Πολιτισμού, με σκοπό την πληρέστερη προστασία όλης της περιοχής του Ολύμπου, με την απόφαση 28383/1244/10-7-1985 (Φ.Ε.Κ. 474Β/85) κήρυξε τον Πιερικό Όλυμπο ως αρχαιολογικό και ιστορικό τόπο και με την απόφαση 21159/939/18-6-1987 (Φ.Ε.Κ. 317Β/1987), χαρακτήρισε όλη την περιοχή του Ολύμπου και Κάτω Ολύμπου ως αρχαιολογικό χώρο και ιστορικό τόπο που συνδέεται άμεσα με τις ιστορικές μνήμες του Ελληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Δρόμος στο αρχαίο Δίον

Ερείπια από την έπαυλη του Διονύσου

Αρχαιολογικός χώρος Δίου

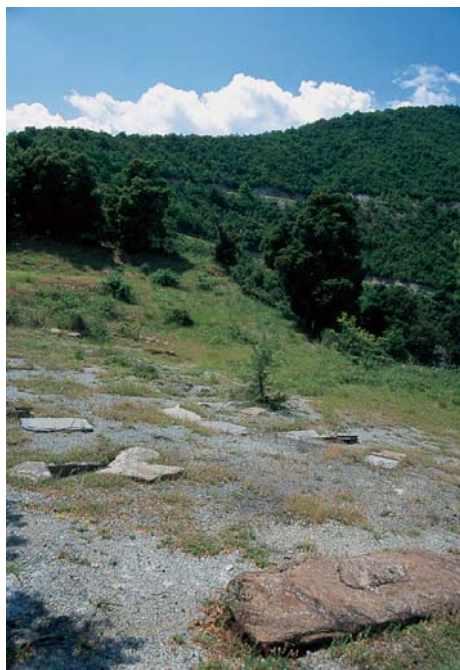
Λείβηθρα (τμήμα του αρχαίου τείχους)

Λείβηθρα (τμήμα του αρχαίου οικισμού)

Οι βάσεις του ναού του Πυθίου Απόλλωνα

Αρχαίο νεκροταφείο Πέτρας

Τμήμα τείχους στο Παλιόκαστρο Καρυάς

Ψηφιδωτό στα λουτρά του αρχαίου Δίου

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

Μονή Αγίας Τριάδας : Βρίσκεται στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.020μ., στην πλαγιά της κορυφής Μαγούλες προς τη ρεματιά-χαράδρα του Μαυρατζά-Σπαρμού. Το έτος ίδρυσης της Μονής είναι άγνωστο, γιατί ο παλιός κώδικας του μοναστηριού καταστράφηκε σε πυρκαγιά που έγινε στα τέλη του 18ου αιώνα.

Από επιγραφές που έχουν διασωθεί και από το νέο κώδικα της Μονής, βγαίνει το συμπέρασμα ότι η εκκλησία της Αγίας Τριάδας κτίστηκε ή ανακαινίστηκε το 1633 και το παρεκκλήσι του Άγιου Χαράλαμπου το 1755. Το μεγάλο μετόχι της Μονής, που ο πάνω όροφός του είχε 60 παράθυρα, κτίστηκε το 1779 και τον επόμενο χρόνο πυρπολήθηκε από τους Τούρκους γιατί είχε γίνει χωρίς την άδεια του Σουλτάνου. Οι χάρτες μέχρι σχεδόν τα μέσα του 20ου αι. ανέφεραν τη Μονή Αγίας Τριάδας στη σημερινή θέση και το Μετόχι Σπαρμού στη θέση του παλιού οικισμού.

Η Μονή Σπαρμού (όπως συνηθίζεται να λέγεται) και Τσιμπίνου που ήταν Σταυροπηγιακή, είχε μεγάλη περιουσία και βοήθησε να ιδρυθεί η ονομαστή Σχολή της Τσαρίτσανης, ενώ πρόσφερε και καταφύγιο στους Κλέφτες και Αρματολούς του Ολύμπου, με αποτέλεσμα να την πυρπολήσουν οι Τούρκοι το 1822. Από την πλούσια βιβλιοθήκη της (βιβλία, χειρόγραφα κ.ά.) και τα αξιόλογα ξυλόγλυπτά της σώζονται πολύ λίγα σήμερα και φυλάσσονται στη Μονή Ολυμπιώτισσας, καθώς και στη Μητρόπολη της Ελασσόνας.

Η Μονή της Αγίας Τριάδας λειτούργησε μέχρι το 1932 που εγκαταλείφθηκε. Ανήκε στην Επισκοπή Πέτρας που καταργήθηκε το 1896. Τον Απρίλιο του 1943 μισοκαστράφηκε από τους Γερμανούς κατακτητές. Σήμερα έχουν ανακαινιστεί όλα τα κτίσματα και από το 2.000 λειτουργεί ως αντρικό μοναστήρι που υπάγεται στη Μητρόπολη Ελασσόνας.

Μονή Αγίου Διονυσίου : Βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 830μ., μέσα στη χαράδρα του Ενιπέα ποταμού. Η Μονή, που στην αρχή λεγόταν Μονή της Αγίας Τριάδας, ιδρύθηκε από τον Όσιο Διονύσιο κατά τα χρόνια 1530-1546 (άγνωστο πότε ακριβώς), επί Πατριάρχου Ιερεμία του Α' και του Σουλτάνου Σελίμ του Β', ο οποίος το 1542 έδωσε τελικά την άδεια ανέγερσης μονής στην περιοχή αυτή του Ολύμπου. Ο Όσιος Διονύσιος γεννήθηκε στα τέλη του 15ου αι. (άγνωστο πότε ακριβώς) στο χωριό Σκλάταινα ή Πλάταινα (σήμερα Δρακότρυπα) του Νομού Καρδίτσας και πριν να ιδρύσει τη Μονή του Ολύμπου είχε μονάσει στα Μετέωρα (ως Δανιήλ) και στο Άγιο Όρος (ως Διονύσιος), όπου διετέλεσε και Ηγούμενος στη Μονή Φιλοθέου (1513-1522) την οποία αναδιοργάνωσε και την μετέτρεψε από Βουλγαρική σε Ελληνική.

Μετά το Άγιο Όρος πήγε στη Μονή Τιμίου Προδρόμου στη Βέροια την οποία αναδιοργάνωσε, επισκέφθηκε τους Αγίους Τόπους και γύρω στο 1530 κατέληξε στον Όλυμπο, όπου άρχισε να κτίζει το μοναστήρι, αλλά ο Αγός της

περιοχής τον έδωξε γιατί δεν είχε άδεια του Σουλτάνου. Ο Όσιος Διονύσιος τότε κατέφυγε στο Πήλιο όπου ίδρυσε τη Μονή Αγίας Τριάδας ή Σουρβιάς. Μετά από 3 χρόνια επανήλθε στον Όλυμπο συνεχίζοντας το κτίσιμο του μοναστηριού.

Το μοναστήρι εκτός από το καθολικό (κύριος ναός) της Αγίας Τριάδας, είχε και τέσσερα παρεκκλήσια, των Ταξιαρχών, των Αρχαγγέλων, του Όσιου Νικάνορα, συνασκητού του Όσιου Διονύσιου και του Τιμίου Προδρόμου κοντά στη Μονή, όπου και το νεκροταφείο της, ένα μεγάλο διώροφο οίκημα και αρκετά μικρότερα κτίσματα, καθώς και ένα μικρό πύργο (τον έκτισε μετά το θάνατο του Οσίου ο Επίσκοπος Κίτρους Σωφρόνιος). Η Μονή καταστράφηκε από μεγάλη πυρκαγιά μεταξύ των ετών 1720-1750. Το 1753 η Μονή έγινε Σταυροπηγιακή, ενώ το 1797 αναγράφεται για πρώτη φορά «Μονή του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω και της ζωαρχικής Τριάδος» σε ένα σιγίλλιο (εκκλησιαστικό έγγραφο) του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε΄.

Το 1828 η Μονή ανατινάχθηκε και λεηλατήθηκε από Τούρκους και Αλβανούς με αρχηγό το Βελή Πασά. Το 1836 και το 1856 έγιναν μεγάλες ανακαινίσεις. Το 1857 κάηκε η νότια πλευρά που ανακαινίστηκε τον ίδιο χρόνο. Η τελευταία σχεδόν ολική καταστροφή και πυρπόληση της Μονής έγινε από τους Γερμανούς κατακτητές την 16-4-1943. Σήμερα έχει ανακαινιστεί η εκκλησία της Μονής και ένα τμήμα από τα υπόλοιπα κτίσματα.

Το μοναστήρι γιόρταζε την 23 Ιανουαρίου, ημερομηνία θανάτου του Οσίου Διονυσίου (άγνωστο πότε ακριβώς. Ο Uspenskij γράφει 1563, ενώ άλλοι συγγραφείς αναφέρουν το έτος 1541 που μάλλον είναι λάθος), του οποίου τα άγια λείψανα φυλάσσονταν στη Μονή και περιφέρονταν από τους Πατέρες στους γύρω τόπους για προσκύνημα. Σε μια τέτοια περιοδεία χάθηκε η κάρα του Αγίου, στις 12 Ιουλίου του 1890, στη Νιγρίτα Σερρών.

Ο Όσιος Διονύσιος έκτισε και το ερημοκκλήσι του Προφήτη Ηλία στην ομώνυμη ψηλή κορυφή του Ολύμπου, όπου πήγαινε και λειτουργούσε στις 20 Ιουλίου. Αυτό γινόταν κάθε χρόνο και μετά το θάνατο του Οσίου από τους Πατέρες της Μονής μέχρι την επανάσταση του 1878. Στον Προφήτη Ηλία υπήρχε, μέχρι το 1907, μία πολύ παλιά ανάγλυφη χάλκινη τριπλή εικόνα που απεικόνιζε τη Μεταμόρφωση του Σωτήρος, τον Προφήτη Ηλία και τον Άγιο Διονύσιο. Κατά την παράδοση έκτισε και το ερημοκκλήσι της Μεταμόρφωσης, στη «δεύτερη νότια κορυφή, παρά τη θέση Λιβαδάκι», όπου πήγαινε και λειτουργούσε κάθε 6 Αυγούστου (δεν έχει εντοπιστεί, αλλά πιθανολογείται ότι ήταν στην κορυφή Μεταμόρφωση που το 1855 ο L. Heuzez βρήκε μερικά ίχνη, ενώ άλλοι περιηγητές ανέφεραν την κορυφή ως Άγιος Ηλίας ο νότιος).

Κοντά στο μοναστήρι υπήρχαν τα ερημοκκλήσια της Γέννησης του Χριστού, ΝΑ της Μονής σε απόσταση 30' μέσα σε σπηλιά, όπου πρωτομόνασε ο Όσιος Διονύσιος, του Λαζάρου κάτω από τη Μονή προς τον Ενιπέα, όπου «εκοιμήθη» ο Όσιος Διονύσιος και στα ΒΔ της Μονής, πάνω στην απότομη πλαγιά, που ο Όσιος ονόμαζε Γολγοθά, υπήρχε το «Παλιομονάστηρο» που γιόρταζε της Αγίας Τριάδας και του Σταυρού και που κατά την παράδοση εκεί άρχιζε να πρωτοκτίσει το μοναστήρι ο Όσιος Διονύσιος. Το παλιομονάστηρο μετά την αναχώρηση του Οσίου καταστράφηκε από πτώσεις βράχων και ο Όσιος Διονύσιος, όταν γύρισε από το Πήλιο έκτισε τότε το μεγάλο μοναστήρι στο βάθος της χαράδρας. Απέναντι από το Παλιομονάστηρο, ο πύργος του

οποίου διακρίνεται δεξιά του ορεινού δασικού δρόμου γαι τα Πριόνια όπου και βρύση πριν τη διασταύρωση για τη Μονή, ήταν το παρεκκλήσι της Ανάληψης μέσα σεπηλιά. Τον πύργο του Παλαιομονάστηρου τον έκτισε ο Επίσκοπος Πλαταμώνας μετά το θάνατο του Οσίου.

Το Μετόχι της Μονής του Αγίου Διονυσίου, όπου κατέφευγαν κάθε χειμώνα οι μοναχοί, ήταν στα Α-ΒΑ αυτής σε υψ. 400μ., ΒΔ του Λιτοχώρου στη θέση Σκάλα. Το Μετόχι είχε δύο εκκλησίες, της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, που κτίστηκε πιθανώς το 1660 και της Αγίας Μικραίνης (Αγίας Δασκάλας) μέσα στο χώρο του νεκροταφείου, καθώς και ένα παρεκκλήσι, της Αγίας Παρασκευής, στα ΒΔ προς την πεδιάδα.

Στο Μετόχι υπήρχε ένα μεγάλο τριώροφο κτήριο στη δυτική πλευρά, που κτίστηκε το 1883 και χρησίμευε από το 1916 για αναρρωτήριο του Γαλλικού στρατού της Μακεδονίας, καθώς και ένα μικρότερο στην ανατολική πλευρά, που ανακαινίστηκε το 1891 και χρησίμευε ως κατάλυμα των προσκυνητών. Στον ίδιο χώρο που ήταν το παλιό Μετόχι, λειτουργεί σήμερα η Νέα Μονή του Οσίου Διονυσίου του εν Ολύμπω, που το καθολικό της εγκαινιάστηκε την 23-8-1954.

Μονή Κανάλων : Βρίσκεται στη Ν-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 820μ., στη βόρεια πλευρά της ρεματιάς-χαράδρας Ζιλιάνα, σε μια θέση που δεσπόζει όλης της ρεματιάς μέχρι την έξοδό της στη θάλασσα. Παλαιότερα λεγόταν και Παναγία των Καναλιών ή Παναγία Καναλιώτισσα, από τα κανάλια νερού που υπάχουν στο οροπέδιο (μεταξύ Ολύμπου και Κάτω Ολύμπου) και καταλήγουν στη Ζιλιάνα.

Η Μονή, της οποίας το έτος ίδρυσης είναι άγνωστο, ήταν αφιερωμένη στη Γέννηση της Θεοτόκου και γιόρταζε στις 8 Σεπτεμβρίου. Κατά την παράδοση, αλλά και από μαρτυρίες του 19ου αιώνα, το μοναστήρι το ίδρυσαν ή ανακαίνισαν οι μοναχοί Δαμιανός και Ιωακείμ, γύρω στον 11ο αιώνα. Η μεγάλη εκκλησία στην αυλή του έχει μία επιγραφή 1883 που είναι το έτος επισκευής της, γιατί σύμφωνα με εντοιχισμένη μαρμαρίνη πλάκα, ο ναός καταστράφηκε το 1881, αλλά και όπως αναφέρει ο Uspenskij η Μονή προϋπήρχε, αφού το 1638 έγινε ανακαίνιση και το 1689 αγιογράφηση του καθολικού, ενώ σύμφωνα με τον Heuzey λεηλατήθηκε το 1843 από Αλβανούς ληστές (κατ' άλλους το 1853).

Στην εξώπορτα της Μονής υπάρχει η επιγραφή «Πατριαρχική Σταυροπηγιακή», στο δε παρεκκλήσι του Αγίου Δημητρίου που είναι στην άκρη της αυλής και αναγέρθηκε το 1684 υπήρχαν βυζαντινές επιγραφές, καθώς και η ημερομηνία Νοέμβριος ΑΧΨΣ(1696). Έξω από το μεγάλο περίβολο της Μονής υπάρχει κτιστή θολωτή βρύση, που κατασκευάστηκε μάλλον το 1847.

Η Μονή, που ανήκε στην Επισκοπή Πλαταμώνος που καταργήθηκε το 1899, λειτούργησε μέχρι το 1927, ενώ το 1930 για να μην ερειπωθεί τελείως «ενώθηκε» με τη Μονή Αγίου Διονυσίου στον Όλυμπο. Το 1987 αποσπάστηκε από τη Μητρόπολη Κίτρους και υπήχθη στη Μητρόπολη Ελασσόνας που ανακαίνισε όλα τα κτίσματα και από το 2001 λειτουργεί ως γυναικεία κοινή.

Μονή Κλημάδων : Παλιό μοναστήρι που σήμερα δεν υπάρχει γιατί καταστράφηκε ολοσχερώς από πυρκαγιά το 1833. Η Μονή της Αγίας Τριάδας και του Αγίου Ιερομάρτυρος Ελευθερίου του Κλήμεντος, ή Μονή των Κλημάδων (κατά τους ντόπιους), βρισκόταν στη νότια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.320μ., Β-ΒΑ της

Καρυάς και στη θέση που είναι σήμερα το ερημοκκλήσι της Αγίας Τριάδας και του Αγίου Ελευθερίου που κτίστηκε το 1913. Βρίσκεται 100μ. αριστερά του ορεινού δρόμου Καρυάς - Μπιχτέςι και πριν τη ρεματιά Κοκκινόχωμα, σε μια «κρυφή» περιοχή μέσα στο δάσος, όπου και παλιό πηγάδι.

Κατά μία εκδοχή η Μονή ιδρύθηκε το 1640, ενώ κατά την τοπική παράδοση είχε κτιστεί πολύ παλαιότερα. Μετά την ολοσχερή καταστροφή του, το μοναστήρι λειτούργησε στο Μετόχι του που ήταν στο ναό του Αγίου Παντελεήμονα στην Καρυά. Το 1919 συγχωνεύτηκε με τη Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου του Σαρανταπόρου. Το έρημο μοναστήρι πυρπολήθηκε το 1943 μαζί με την Καρυά από τους Γερμανούς κατακτητές.

Μονή Πέτρας : Παλιό μοναστήρι που βρισκόταν στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 380μ., βόρεια της Πέτρας. Η εκκλησία της Μονής, που ήταν αφιερωμένη στα Εισόδια της Θεοτόκου, κτίστηκε το 1151, όπως φανερώνουν δύο επιγραφές που έχουν διασωθεί και βρίσκονται σε δύο εντοιχισμένες πλάκες και που γράφουν η μία 1151 και η άλλη SXNH, δηλαδή έτος 6659 από Κτίσεως Κόσμου που ισοδυναμεί με το έτος 1151 από τη Γέννηση του Χριστού.

Είναι άγνωστο αν και η Μονή της Πέτρας ιδρύθηκε μαζί με το κτίσιμο της εκκλησίας της ή αργότερα, όπως αναφέρουν ορισμένες πηγές και συγκεκριμένα στις αρχές του 14ου αιώνα από τον Αυτοκράτορα Ανδρόνικο Β΄ τον Παλαιολόγο. Πάντως η Μονή που ήταν Σταυροπηγιακή μνημονεύεται και από κάποιον Καντακουζηνό (βυζαντινή οικογένεια από τον 11ο μέχρι τον 15ο αιώνα). Η Μονή κατεδαφίστηκε και μετατράπηκε, εκτός από την εκκλησία της, πριν από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, σε σανατόριο, ενώ σήμερα λειτουργεί στο χώρο αυτό νοσοκομείο για ψυχικά αρρώστους.

ΕΡΗΜΟΚΚΛΗΣΙΑ : Το πιο ονομαστό ερημοκκλήσι του Ολύμπου είναι του Προφήτη Ηλία που βρίσκεται σε υψ. 2.803μ., πάνω στην ομώνυμη κορυφή και είναι το ψηλότερο της Ελλάδος. Το έκτισε ο Όσιος Διονύσιος κατά τα μέσα του 16ου αιώνα. Είναι ένα μικρό εκκλησάκι, με μέγιστο υψ. 1,60μ. και διαστάσεις 3,80x2,80μ. κατασκευασμένο από δολομιτικές πλάκες, από αυτές που βρίσκονται στη γύρω περιοχή. Ανακαινίστηκε το 1961 από τον Ε.Ο.Σ. (Κ.Σ.) και το 1994 από την Ε.Ο.Ο.Σ. (σήμερα Ε.Ο.Ο.Α.). Υπάρχουν ακόμα και τα εξής ερημοκκλήσια :

Στη νότια πλευρά, βόρεια της Καρυάς και Σκαμνιάς : Αγία Τριάδα, Άγιος Νεκτάριος, Παναγία η Φανερωμένη (παμπάλαιο μοναστήρι που καταστράφηκε το 12ο-13ο αι.).

Στη Ν-ΝΔ πλευρά, ΝΑ της Κρυόβρυσης : Παναγία (Κοίμηση της Θεοτόκου).

Στη δυτική πλευρά, ανατολικά του Πυθίου : Αγία Τριάδα, Ανάληψη (μέσα σε σπηλιά) και Τιμίου Σταυρού ή Αγίων Ταξιαρχών (μέσα σε σπηλιά).

Στη Β-ΒΔ πλευρά, Ν-ΝΑ της Βροντούς : Αγία Τριάδα (14ος αι.), Αγία Κόρη, Άγιος Βασίλειος και Άγιος Νικόλαος (Παλαιά Βροντού).

Στην ανατολική πλευρά, ΝΔ του Λιτοχώρου : Αγία Παρασκευή, Άγιοι Απόστολοι (Πέτρος και Παύλος), Προφήτης Ηλίας και Άγιος Ιωάννης και δυτικά του Λιτοχώρου : Οσίου Διονυσίου (μέσα σε σπηλιά).

*Παλαιά μονή Αγ.
Διονυσίου - 1927
(αρχείο Ε.Ο.Ο.Α.)*

Παλαιά μονή Αγίου Διονυσίου - 2002

Ανάληψη Πυθίου

Μονή Αγίας Τριάδας Σπαρμού (το 2000)

Μονή Αγίας Τριάδας Σπαρμού (το 1985)

Εκκλησάκι στο σπήλαιο Αγίου Διονυσίου

Αγία Τριάδα Βροντούς

Αγία Τριάδα Καρυάς

Πύργος Παλαιομονάστηρου

Προφήτης Ηλίας (2.803μ.)

Αγία Τριάδα Παλαιάς Σκαμνιάς

Μονή Κανάλων (το Καθολικό)

Νέα Μονή Οσίου Διονυσίου

Μονή Κανάλων

ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΑ ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ

1. Καταφύγιο Α΄ ή «Σπήλιος Αγαπητός». Στην «καρδιά» του Ολύμπου και ΝΑ των ψηλών κορυφών, στη θέση Μπαλκόνι ή Εξώστης, σε υψ. 2.060μ. βρίσκεται το καταφύγιο Α΄ του Ολύμπου που ανήκει στην Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβασίας Αναρρίχησης (αρχικά Ε.Ο.Σ. και μετέπειτα Ε.Ο.Χ.Ο. και Ε.Ο.Ο.Σ.).

Το καταφύγιο, που ο θεμέλιος λίθος του τέθηκε στις 8 Σεπτεμβρίου 1930, υπήρξε το πρώτο ελληνικό ορειβατικό καταφύγιο. Κατασκευάστηκε με χρήματα του τότε Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, πάνω σε σχέδια του μηχανικού-αρχιτέκτονα Σπήλιου Αγαπητού, 1ου Προέδρου του Ε.Ο.Σ. Η κατασκευή του τελείωσε το Σεπτέμβριο του 1931 και στη μοναδική αίθυσά του μπορούσε να φιλοξενήσει 25 ορειβάτες. Το καταφύγιο ονομάστηκε με απόφαση του Κεντρικού Συμβουλίου του Ε.Ο.Σ. (29-1-1943) «καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός» προς τιμήν του αποβιώσαντος την 27-1-1943 Προέδρου του Ε.Ο.Σ.

Το 1959-1960 έγιναν βελτιώσεις στο αρχικό κτίσμα και προστέθηκε νέα αίθουσα και διάφοροι βοηθητικοί χώροι, με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι θέσεις ύπνου σε 52. Το 1964 μεγάλωσε η δεξαμενή νερού και κτίστηκε ο μικρός ξενώνας, ενώ το διάστημα 1975-1979 έγιναν ανακαινίσεις και προστέθηκαν και άλλες αίθουσες. Το 1984-1985 έγιναν διαμορφώσεις του εξωτερικού χώρου.

Το διάστημα 1999-2001 με χρηματοδότηση από το Β΄ Κ.Π.Σ. (Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης) και από την Ε.Ο.Ο.Α. κατασκευάστηκε νέα πτέρυγα, έγιναν σημαντικές βελτιώσεις στις εγκαταστάσεις και στον εξοπλισμό όλων των κτισμάτων του καταφυγίου και διαμορφώθηκε ο περιβάλλον χώρος. Σήμερα το καταφύγιο διαθέτει 110 θέσεις ύπνου.

Διαχειριστής του καταφυγίου ήταν από το 1954 μέχρι το 2001 ο επίσημος οδηγός του Ολύμπου Κώστας Ζολώτας που λειτούργησε άψογα το καταφύγιο, με αποτέλεσμα το Δ.Σ. της Ε.Ο.Ο.Α. να ονομάσει το νέο κτίσμα του καταφυγίου, που εγκαινιάστηκε την 29-6-2002, «πτέρυγα Κώστας Ζολώτας». Επίσης με την ίδια απόφαση του Δ.Σ. οι αίθουσες της νέας πτέρυγας πήραν τα ονόματα Προέδρων της Ομοσπονδίας : Φ. Θεοδωρίδης, Α. Τζάρτζανος, Σ. Βασιλόπουλος, Μ. Δέφνερ, Δ. Χατζίδης, Δ. Γεωργούλης, καθώς και του μεγάλου ορειβάτη και εκπαιδευτή Γ. Μιχαηλίδη που σκοτώθηκε στον Όλυμπο, όπως και ο Ι. Χασιώτης, πρόεδρος του Ε.Ο.Σ. Κατερίνης, που το καθιστικό φέρει το όνομά του.

Το καταφύγιο παρουσιάζει τη μεγαλύτερη κίνηση ορειβατών από όλα τα ελληνικά καταφύγια. Οι διανυκτερεύσεις και οι διημερεύσεις στο καταφύγιο αυξάνουν χρόνο με το χρόνο (εκτός των ετών 1967 και 1974 που παρατηρήθηκε μείωση) και οι 280 διανυκτερεύσεις του 1954 (160 Έλληνες και 120 ξένοι) έφθασαν τις 8.130 για το 2001 (3.230 Έλληνες και 4.900 ξένοι από 62 κράτη).

Το καταφύγιο, που διαθέτει και εστιατόριο, είναι ανοικτό από το Μάιο μέχρι και τον Οκτώβριο και από τις 6 το πρωί μέχρι τις 10 το βράδυ. Τηλέφωνο καταφυγίου 23520-81800. Πληροφορίες για τους χειμερινούς μήνες στο τηλέφωνο 23520-81329, κ. Μαρία Ζολώτα, που είναι η κόρη του Κ. Ζολώτα και σημερινή διαχειρίστρια του καταφυγίου.

2. Καταφύγιο Β΄ ή «Βρυσοπούλες». Στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, πάνω στο αντέρεισμα που βρίσκεται δυτικά της αρχής της χαράδρας Μαυρατζά, στη θέση Βρυσοπούλες και σε υψ. 1.800μ., βρίσκεται το Β΄ καταφύγιο του Ολύμπου που ανήκει στην Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβασίας Αναρρίχησης (αρχικά Ε.Ο.Σ. και μετέπειτα Ε.Ο.Χ.Ο. και Ε.Ο.Ο.Σ.).

Η τελετή ίδρυσης και θεμελίωσης του καταφυγίου, που βαπτίστηκε προσωρινά «Ελβετία», έγινε στις 20 Μαΐου 1934, αλλά δυστυχώς δεν προχώρησε η κατασκευή του. Στις 14 Αυγούστου 1938 τέθηκε πάλι ο θεμέλιος λίθος και άρχισε η ανέγερσή του με προοπτική να γίνει διώροφο και να εξυπηρετεί 62 ορειβάτες. Δυστυχώς ο ορεινός αυτός ξενώνας, όπως είχε ονομαστεί, έμεινε ημιτελής ενώ έπαθε αρκετές ζημιές στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και των μετέπειτα γεγονότων στην περιοχή.

Το διάστημα 1957-59 έγιναν έργα αποκατάστασης των ζημιών και επέκτασης του καταφυγίου με αποτέλεσμα το ημιδιώροφο οίκημα να μπορεί να φιλοξενήσει 22 ορειβάτες και χιονοδρόμους. Φύλακας του καταφυγίου ορίστηκε ο Γιώργος Μπασμπανάς από την Ολυμπιάδα, γιος του παλιού (πριν από τον Πόλεμο) οδηγού του Ολύμπου Χαράλαμπου Μπασμπανά.

Το 1960 η περιοχή όπου το καταφύγιο, παραχωρήθηκε στο Στρατό (το 1973 την αγόρασε από τον Ο.Δ.Δ.Ε.Π.) για την εκπαίδευση των Δυνάμεων Καταδρομών (Λ.Ο.Κ.), ανοίχθηκε ο ορεινός δρόμος από τον Παλιό Σπαρμό (17 χλμ.) και κατασκευάστηκαν τολ και άλλες εγκαταστάσεις. Τα εγκαίνια του Κέντρου Εκπαιδεύσεως Χιονοδρόμων (Κ.Ε.Χ.) Ολύμπου έγιναν στις 29 Ιανουαρίου 1961, ο δε κάτω όροφος του καταφυγίου παραχωρήθηκε προσωρινά από τον Ε.Ο.Σ. στο Στρατό για Λέσχη Αξιωματικών. Το διάστημα 1992-94 έγιναν βελτιώσεις στο καταφύγιο από το πρόγραμμα Leader.

Ο πάνω όροφος του καταφυγίου έχει ανακαινιστεί πλήρως από τις Ειδικές Δυνάμεις και λειτουργεί ως Λέσχη των Αξιωματικών, ενώ ως καταφύγιο λειτουργεί ο κάτω όροφος όπου μπορούν να διανυκτερεύσουν γύρω στα 30 άτομα (δεν υπάρχουν κουβέρτες). Σήμερα το καταφύγιο το διαχειρίζεται το Κ.Ε.Ο.Α.Χ. (Κέντρο Εκπαιδεύσεως Ορεινού Αγώνα και Χιονοδρομιών) και για τη διανυκτέρευση απαιτείται άδεια (τηλέφωνο στρατοπέδου 24930-62163).

3. Καταφύγιο Γ΄ ή «Χρήστος Κάκαλος». Στη ΝΔ άκρη της Λάκκας του Προφήτη Ηλία (οροπέδιο Μουσών) και σε υψ. 2.650μ. βρίσκεται το καταφύγιο Γ΄ του Ολύμπου που ανήκει στην Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβασίας Αναρρίχησης (αρχικά Ε.Ο.Σ. και μετέπειτα Ε.Ο.Χ.Ο. - Ε.Ο.Ο.Σ.) και διαθέτει 22 θέσεις ύπνου.

Το καταφύγιο που κτίστηκε το 1960-61 ονομάστηκε την 6-3-1964 «καταφύγιο Βασιλεύς Παύλος» προς τιμήν του εκλιπόντος επιτίμου προέδρου του Ε.Ο.Σ. και την 13-6-1984 μετονομάστηκε σε «καταφύγιο Χρήστος Κάκαλος» προς τιμήν του πρώτου οδηγού του Ολύμπου, που το 1913 ανέβηκε στο Μύτικα.

Το διάστημα 2000-2001 με χρηματοδότηση από το Β΄ Κ.Π.Σ. και από την Ε.Ο.Ο.Α. κατασκευάστηκαν δωμάτιο φύλακα, τουαλέττες και δεξαμενή, ενώ έγιναν σημαντικές βελτιώσεις στις εγκαταστάσεις και στον εξοπλισμό του.

Πληροφορίες στο τηλέφωνο του Καταφυγίου Α΄ 23520-81800 και για τους χειμερινούς μήνες στο τηλέφωνο 23520-81329, κ. Μαρία Ζολώτα.

4. Καταφύγιο Δ΄ ή «Σταυρού» ή «Τάκης Μπουντόλας». Στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, στη θέση Σταυρός και σε υψ. 930μ. βρίσκεται το καταφύγιο Δ΄ του Ολύμπου, που ανήκει στον Ε.Ο.Σ. Θεσσαλονίκης και διαθέτει 30 θέσεις ύπνου. Απέχει 9,5 χλμ. από το Λιτόχωρο και είναι δίπλα στον ορεινό δασικό δρόμο για τα Πριόνια.

Ο θεμέλιος λίθος του καταφυγίου τέθηκε στις 28-5-1961 τα δε εγκαίνια της αποπεράτωσης του έγιναν στις 9-11-1969. Το καταφύγιο μετονομάστηκε την 13-7-1986 σε «καταφύγιο Τάκης Μπουντόλας» προς τιμήν του μέλους του Ε.Ο.Σ. Θεσσαλονίκης που σκοτώθηκε από χιονοστιβάδα στην Annapurna South (Ιμαλαΐα) την 22-10-1985.

Το διάστημα 1998-99 έγιναν επεκτάσεις, ανακαινίσεις και διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου. Το καταφύγιο που διαθέτει οργανωμένο εστιατόριο και αναψυκτήριο είναι ανοικτό από το Μάιο μέχρι και τον Οκτώβριο και από το πρωί μέχρι αργά το βράδυ και από το Νοέμβριο μέχρι και τον Απρίλιο τα Σαββατοκύριακα και τις εορτές. Πληροφορίες στα τηλέφωνα 23520-84100 και 23520-84519.

5. Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. ή «Γιώσος Αποστολίδης». Στο διάσελο μεταξύ των κορυφών Προφήτης Ηλίας και Τούμπα, σε υψ. 2.700μ. βρίσκεται το καταφύγιο του Σ.Ε.Ο. Θεσσαλονίκης που διαθέτει 80 θέσεις ύπνου.

Ο πρώτος όροφος του καταφυγίου έγινε το 1961-62 κυρίως χάρις στις προσπάθειες των ορειβατών του Σ.Ε.Ο. Γιώσου (Ιωσήφ) Αποστολίδη και Καραμπέτ Αρζουμανιάν. Τα εγκαίνια έγιναν στις 14-8-1962. Ο δεύτερος όροφος έγινε το 1964, ενώ το καταφύγιο ονομάστηκε «Γιώσος Αποστολίδης» προς τιμήν του ορειβάτη του Σ.Ε.Ο. που σκοτώθηκε στον Όλυμπο την 4-5-1964.

Το πρώτο ορεινό κτίσμα του Σ.Ε.Ο. στον Όλυμπο ήταν η λεγόμενη «ορειβατική καλύβα» που βρισκόταν λίγο χαμηλότερα από το σημερινό καταφύγιο και που κτίστηκε το καλοκαίρι του 1959. Ήταν ένα μικρό κτίσμα που μπορούσε να κοιμίσει 15 άτομα, αλλά «κατεδαφίστηκε» τον Οκτώβριο του 1959, μετά από σχετική απόφαση της Νομαρχίας Πιερίας, γιατί ο Σ.Ε.Ο. το είχε κτίσει χωρίς την άδεια του Ε.Ο.Τ. (δεν ήταν τότε μέλος Ομοσπονδίας, Ο.Ε.Σ.Ε. ή Ε.Ο.Σ.).

Το 1995 έγιναν εκτεταμένες ανακαινίσεις στο καταφύγιο και στον περιβάλλοντα χώρο, ενώ το 1996 κατασκευάστηκε μεγάλη υδατοδεξαμενή στη Γούρνα του Στεφανιού. Το διάστημα 1999-2001 έγιναν επεκτάσεις και ανακαινίσεις, ενώ κατασκευάστηκαν νέες εσωτερικές τουαλέτες. Προς τιμήν του πρώτου προέδρου του Σ.Ε.Ο. Ρήγα Ρεπανά το καθιστικό πήρε το όνομά του, ενώ δύο αίθουσες ονομάστηκαν Καραμπέτ Αρζουμανιάν και Γιώργος Μιχαηλίδης. Το καταφύγιο, που διαθέτει φαγητό και ποτά, είναι ανοικτό από τον Ιούνιο μέχρι και το Σεπτέμβριο. Η βεράντα/τζαμαρία μένει ανοικτή το χειμώνα, ως καταφύγιο ανάγκης, διαθέτοντας και κουβέρτες. Πληροφορίες στο τηλέφωνο 2310-224710 (Σ.Ε.Ο. Θεσσαλονίκης) και 23520-84200 (Σ.Ε.Ο. Λιτοχώρου).

6. Καταφύγιο στο Λιβαδάκι. Βρίσκεται στην Α-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 2.080μ. στην τοποθεσία Λιβαδάκι Είναι ένα μικρό κτίσμα που κτίστηκε το 1955 και ανακαινίστηκε το 1992-93 από τον Ε.Ο.Σ. Λιτοχώρου που το διαχειρίζεται. Διαθέτει 6 κρεβάτια και κουβέρτες. Πληροφορίες στο τηλέφωνο 23520-84544.

7. Καταφύγιο στο Πυξάρι (Σαλατούρα). Βρίσκεται στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.800μ. στη θέση Πυξάρι της ράχης Κίτρος-Σαλατούρα. Είναι ένα μικρό κτίσμα, παλιό δασικό φυλάκιο (δεκαετία του 1980), που επισκευάστηκε και εξοπλίστηκε αρχικά (1990-91) από τον Σ.Ε.Ο. Θεσσαλονίκης και τελικά από τον Χ.Ο.Σ. Ελασσόνας. Απέχει 1 ώρα περίπου από το τέλος του ορεινού δασικού δρόμου που φθάνει μέχρι το υψ. των 1.540μ. στη δυτική πλευρά της ράχης Σαλατούρα. Διαθέτει 6 κρεβάτια και κουβέρτες και το διαχειρίζεται ο Χ.Ο.Σ. Ελασσόνας. Πληροφορίες στο τηλέφωνο 24930-23467

8. Καταφύγιο στο Άνω Πηγάδι. Βρίσκεται στην Α-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, ανατολικά της ράχης Πάνω Περιβόλι και σε υψ. 1.400μ. στη θέση Άνω Πηγάδι. Κατασκευάστηκε από τον Σ.Ε.Ο. Λεπτοκαρυάς το 1995 και διαθέτει 18 θέσεις ύπνου. Απέχει 2,5 χλμ. από τον ορεινό δρόμο Λιτοχώρου - Παλαιάς Λεπτοκαρυάς (η διασταύρωση απέχει 17 χλμ. από τον Άγιο Ιωάννη Λιτοχώρου και 20 χλμ. από την Παλαιά Λεπτοκαρυά). Λίγο πιο πάνω από το καταφύγιο βρίσκεται η πηγή Κάτω Πηγαδάκι. Πληροφορίες στο τηλέφωνο 23520-31585 & 23520-31276

9. Καταφύγιο στα Κρεβάτια. Βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 960μ., στην τοποθεσία «Κρεβάτια», 9 χλμ. ΝΔ της Παλαιάς Βροντούς. Είναι ένα καινούργιο διώροφο κτίσμα που κατασκευάστηκε από τη Διεύθυνση Δασών Πιερίας και παραχωρήθηκε στο Δήμο Δίου. Δεν λειτουργεί ακόμα.

10. Καταφύγιο στις Κορομηλιές. Βρίσκεται στην Α-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 880μ., ανατολικά από την τοποθεσία Κοπάνες πάνω στη ράχη Κορομηλιές και λίγο μετά την τοποθεσία Πετρογέφυρο, 500μ. στα δεξιά του ορεινού δρόμου Λεπτοκαρυάς - Καρυάς (13ο χλμ.) όπου δεξαμενή, παλιά στάνη και ποτίστρα. Είναι ένα καινούργιο διώροφο κτίσμα που κατασκευάστηκε από το Δήμο Ανατολικού Ολύμπου. Δεν λειτουργεί ακόμα.

11. Καταφύγιο ανάγκης στην κορυφή του Αγίου Αντωνίου, σε υψ. 2.815μ. Χρησιμοποιείται μία αίθουσα του μισοερειπωμένου κτίσματος του μετεωρολογικού σταθμού του Α.Π.Θ. που επισκεύασε και διασκεύασε αρχικά (1993-94) η Ο.Λ. Θεσσαλονίκης (που της είχε παραχωρηθεί η χρήση) και τελικά η Ελληνική Ομάδα Διάσωσης και διάφοροι ορειβάτες. Μπορεί να φιλοξενήσει 12 άτομα. Πληροφορίες στο τηλέφωνο 2310-310649

12. Καταφύγιο ανάγκης στη Μεγάλη Γούρνα, σε υψ. 2.430μ. Είναι ένα μικρό μονόχωρο πέτρινο κτίσμα, μέσα στη Μεγάλη Γούρνα που κατασκευάστηκε από τον Ο.Σ. Καλυβίων «Ο Χριστάκης» το 1998-99 και μπορούσε να φιλοξενήσει 8 άτομα. Δυστυχώς λόγω των χιονοπτώσεων του 2002 έχει μισοκαταστραφεί η στέγη του προκαλώντας ζημιές στο εσωτερικό του που δεν είναι πλέον χρησιμοποιήσιμο.

13. Καταφύγιο ανάγκης στη νότια πλευρά του Αγίου Αντωνίου, σε υψ. 2.360μ. Είναι ένα μικρό ξύλινο κτίσμα λίγο πιο πάνω από το σκι-λιφτ του χιονοδρομικού κέντρου του Στρατού, που μπορεί να φιλοξενήσει 9 άτομα. Πληροφορίες στο Κ.Ε.Ο.Α.Χ., τηλ. 24930-62163

Το καταφύγιο Α ή «Σπήλιος Αγαπητός (φωτ. Η. Νικόπουλος - 1952)

Το καταφύγιο Α ή «Σπήλιος Αγαπητός

Το καταφύγιο Α ή «Σπήλιος Αγαπητός»

Στην αυλή του καταφυγίου Α

Εγκαίνια της πτέρυγας «Κώστας Ζολώτας» του καταφυγίου Α

Το καταφύγιο Γ ή «Χρήστος Κάκαλος»

Το καταφύγιο Β στις Βρυσοπούλες (Κ.Ε.Ο.Α.Χ.)

Το καταφύγιο του Σ.Ε.Ο. ή «Γιώσος Αποστολίδης»

Το καταφύγιο (και εστιατόριο - αναψυκτήριο) στο Σταυρό

Η καλύβα στη Μεγάλη Γούρνα

Το καταφύγιο στο Πυξάρι

Το καταφύγιο στις Κορομηλιές Λεπτοκαρυάς

Το καταφύγιο στο Άνω Πηγάδι

Το καταφύγιο στα Κρεβάτια Βροντούς

ΑΘΛΗΜΑΤΑ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ - ΟΡΕΙΒΑΣΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δεν είναι γνωστό το πότε ακριβώς άρχισαν οι άνθρωποι, κατά τους προ-ιστορικούς χρόνους, να ανεβαίνουν στον Όλυμπο. Οι αναβάσεις αυτές δεν γινόντουσαν για λόγους προσωπικής ευχαρίστησης, αλλά γινόντουσαν για να καλύψουν βασικές βιοτικές ανάγκες των αρχαίων αυτών πληθυσμών (κυνήγι, υλοτομία, βοσκοτόπια, καλλιέργειες).

Είναι πολύ πιθανό να επισκέφθηκαν πρώτοι τον Όλυμπο, άγνωστο όμως μέχρι ποιο ύψος έφθασαν, οι κάτοικοι της πανάρχαιας πόλης Πύθιον που ήταν κτισμένη στις δυτικές ομαλές πλαγιές του, σε υψ. 600-750μ. Δε συνέβαινε όμως το ίδιο και με τους κατοίκους των δύο άλλων πανάρχαιων πόλεων Λειβήθρα και Πίμπλεια που βρίσκονταν στους ΝΑ και Α πρόποδες του Ολύμπου, γιατί από τα σημεία αυτά οι πλαγιές του βουνού είναι αρκετά απότομες με βαθιές χαράδρες και πλούσια βλάστηση.

Αργότερα, κατά τους ιστορικούς χρόνους, όταν άρχισε να αναπτύσσεται στα Β-ΒΑ του Ολύμπου η ιερή μακεδονική πόλη Δίον, μετά τον 5ο αι. π.Χ., οι κάτοικοί της ίσως να επισκέπτονταν το βουνό για κυνήγι και υλοτομία. Αντίθετα, είναι εξακριβωμένο ότι π.Χ. ακόμα, οι άνθρωποι, μάλλον οι κάτοικοι της άλλης αρχαίας πόλης Πέτρα, έφθαναν μέσω Ξερολακκιού στη βάση των ψηλών κορυφών για να μαζεύουν χιόνι για τις ανάγκες τους.

Ιστορικά εξακριβωμένο είναι επίσης και το γεγονός ότι οι ρωμαϊκές λεγεώνες είχαν κυριολεκτικά «οργώσει» τον Όλυμπο για πολεμικούς σκοπούς κατά το 2ο αι. π.Χ. Εκτός όμως από το πέρασμα του Ολύμπου, που παλαιότερα είχε γίνει και από τους Πέρσες και από τους Μακεδόνες ή τη στρατοπέδευση στις υπώρειές του, φαίνεται ότι οι Ρωμαίοι είχαν εγκαταστήσει στις Ν-ΝΔ κορυφές του βουνού, όπου βρέθηκαν τα κεραμιδένια δάπεδα (αλώνια) μόνιμα παρατηρητήρια για τις καλοκαιρινές φρουρές ή περιπόλους τους.

Εκτός όμως από τις παραπάνω αιτίες παρουσίας των αρχαίων πληθυσμών στον Όλυμπο, υπήρχε και ένας άλλος λόγος που έκανε τους ανθρώπους αυτούς να ανεβαίνουν στο βουνό και ο λόγος αυτός ήταν καθαρά θρησκευτικός. Από τα αρχαιολογικά ευρήματα του Αγίου Αντωνίου και από τις άλλες ενδείξεις που βρέθηκαν στο Σκολιό, βγαίνει το συμπέρασμα ότι στον Όλυμπο ανέβαιναν οι άνθρωποι κατά την αρχαιότητα (μάλλον μετά την κλασική εποχή) και μάλιστα αρκετά συχνά, για τέλεση θυσιών ή άλλου είδους λατρεία των αρχαίων θεών.

Στους αιώνες που ακολούθησαν οι ίδιοι λόγοι που έκαναν τους αρχαίους να ανέβουν στον Όλυμπο οδήγησαν και τους νεότερους Έλληνες, αλλά και τους βάρβαρους κατακτητές, πάνω στο βουνό. Κανένας όμως από αυτούς

τους χιλιάδες ανθρώπους (αρχαίους και νεότερους), είτε ήταν βοσκός, κυνηγός ή ξυλοκόπος, είτε ήταν πολεμιστής, Κλέφτης ή Αρματολός, είτε ήταν μοναχός, ασκητής ή πιστός, δεν κατόρθωσε να ανέβει (μέχρι τις αρχές του 20ου αι.) σε δύο κορυφές του Ολύμπου, στο Μύτικα, που είναι και η ψηλότερη και στο Στεφάνι, που είναι η πιο απόκρημνη.

Εάν είχε συμβεί ένα τόσο αξιοσημείωτο γεγονός θα υπήρχε οπωσδήποτε κάποια ένδειξη ή μαρτυρία, λόγω και της μυθικής ιερότητας των απρόσιτων αυτών κορυφών, και το κυριότερο η «γνώση» αυτή δεν θα είχε χαθεί, αλλά θα είχε διατηρηθεί μέσα στα χρόνια και στους αιώνες και ο «δρόμος» για την κορυφή ή ο τρόπος ανάβασής της, θα ήταν γνωστός τουλάχιστον στους ντόπιους.

Η ιστορία των εξερευνήσεων και των ορειβατικών αναβάσεων του Ολύμπου, καθώς και ο «αγώνας» για την κατάκτηση της ψηλότερης και απάτητης κορυφής του, αρχίζει από τη στιγμή που ορισμένες αναβάσεις δεν έγιναν υποχρεωτικά, δηλαδή για την ικανοποίηση κάποιων βιοτικών αναγκών των κατοίκων της περιοχής ή εξαιτίας πολεμικών γεγονότων, αλλά έγιναν για λόγους επιστημονικούς, περιέργειας για ανακάλυψη νέων τόπων ή ευχαρίστησης για την προσπάθεια ανάβασης ενός βουνού ή μιας κορυφής.

Επειδή όμως δε μπορεί να καθοριστεί με ακρίβεια πότε άρχισαν να εμφανίζονται οι τάσεις αυτές και σε ποιούς ανθρώπους, γιατί δεν ήταν δυνατό να έχουν καταγραφεί οι προσπάθειες για ανάβαση στις κορυφές του Ολύμπου, που οπωσδήποτε πρέπει να έγιναν από κάποιους άγνωστους βοσκούς, κυνηγούς, πολεμιστές ή αρχαίους οδοιπόρους, θα αναφερθούν παρακάτω μόνο οι περιηγήσεις, οι εξερευνήσεις και οι αναβάσεις που έγιναν και για τις οποίες υπάρχει ιστορική μαρτυρία.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΩΝ

Πρώτος σύγχρονος εξερευνητής και οδοιπόρος του Ολύμπου θα πρέπει να θεωρείται ο Όσιος Διονύσιος, ο οποίος στις αρχές του 16ου αι. περιπλανήθηκε αρκετά στον Όλυμπο με σκοπό να τον γνωρίσει καλά, ώστε να βρει την κατάλληλη τοποθεσία για την ίδρυση του μοναστηριού του, και μάλιστα έφθασε μέχρι την κορυφή του Προφήτη Ηλία (υψ. 2.803μ.), όπου έκτισε και το ομώνυμο εκκλησάκι, γύρω στα 1550, το οποίο και επισκεπτόταν κάθε χρόνο για να λειτουργήσει.

Κακώς αναφέρεται από ορισμένους συγγραφείς και αντιγραφείς τους ως πρώτος εξερευνητής του Ολύμπου ο Σουλτάνος Μεχμέτ ο Δ΄, που ανέβηκε το καλοκαίρι του 1669 και για 2 μήνες στις νότιες κορυφές με άλογα και καμήλες, συνοδευόμενος από εκατοντάδες υποτακτικούς και με αποκλειστικό σκοπό το κυνήγι με γεράκια. Η καθαρά κυνηγετική αυτή εξόρμηση δεν έχει θέση στο χρονικό των εξερευνήσεων και των αναβάσεων του Ολύμπου.

Το 1780 ο Γάλλος αξιωματικός του Ναυτικού Charles Sonnini φθάνει με το συνεργάτη του Buffon και τη συνοδεία του και έναν Έλληνα οδηγό στη Μονή

του Αγίου Διονυσίου περνώντας από το Μετόχι της στη Σκάλα. Από εκεί αρχίζουν, στις 14 Ιουλίου, την ανάβαση, αλλά λίγο ψηλότερα οι μεγάλες ποσότητες χιονιού που συναντούν στο Μαυρόλογγο, καθώς και η ομίχλη, αναγκάζουν τους συντρόφους του να γυρίσουν πίσω. Ο Sonpini προχωρεί, μάλλον μαζί με τον Buffon, με τη βοήθεια κλαδιών, αλλά τελικά εγκαταλείπουν και αυτοί. Από την περιγραφή της ανάβασης φαίνεται ότι μάλλον έφθασαν πάνω από τη Χονδρομεσοράχη, πιθανώς στον Καλόγερο, γιατί ανέφεραν ότι έβλεπαν το Πήλιο, την Όσσα και τα Τέμπη (;). Το μονοπάτι τότε ακολουθούσε το Μαυρόλογγο για να καταλήξει στη Μπάρα, νότια από τις Σταυροϊτιές.

Το Ιούλιο του 1806 επιχειρεί ανάβαση ο Άγγλος αξιωματικός William Leake. Φθάνει μέχρι τη Μονή Αγίου Διονυσίου, αλλά οι άσχημες καιρικές συνθήκες τον εμποδίζουν τελικά να προχωρήσει.

Στα τέλη Ιουλίου του 1810 ο Γάλλος περιηγητής Francois Rouqueville, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του, επιχειρεί και ανάβαση στον Όλυμπο από την πλευρά του Λιτοχώρου, απ' όπου πηγαίνει στη Μονή Αγίου Διονυσίου. Στο βιβλίο του περιγράφει για την περιπλάνησή του στα βράχια της κορυφής «Στεφάνια» και αναφέρει ότι από τον Όλυμπο φαίνεται η δυτική χερσόνησος της Χαλκιδικής. Από αυτά βγαίνει το συμπέρασμα ότι, ή ανέβηκε στην κορυφή Προφήτης Ηλίας πιθανώς με τους καλόγερους της Μονής που πήγαν εκεί για λειτουργία (20 Ιουλίου), ή έγραψε αυτά μετά από σχετικές διηγήσεις των μοναχών.

Τον Ιούλιο του 1830 ο Άγγλος διπλωμάτης David Urquhart πήγε από την Τσαρίτσανη στη Μονή Αγίας Τριάδας (Σπαρμού) και από εκεί ανέβηκε σε μία κορυφή όπου βρήκε υπολείμματα κατασκευής με τούβλα και μία πέτρινη πλάκα που είχε μία επιγραφή, ενώ είδε μία τεράστια άβυσσο να τον χωρίζει από την ψηλότερη κορυφή. Από την περιγραφή του φαίνεται ότι πέρασε από τις κορυφές Μαγούλες, Άγιος Αντώνιος και κατέληξε στο Σκολιό, που τον ανέφερε Άγιο Στέφανο. Μετά την επιστροφή του στο μοναστήρι πήγε στην Καρυά, όπου συνάντησε τον «Καπετάν Δήμο» (Τζαχείλα) που τον συνόδευσε μέχρι τη Ραψάνη.

Το 1836 ο Γάλλος βοτανολόγος Remi Aucher-Eloy επισκέφθηκε τον Όλυμπο, άγνωστο από ποια πλευρά και συνέλεξε διάφορα φυτά.

Το 1840 ο Γερμανός γεωγράφος C. Eckenbrecher ανεβαίνει στον Όλυμπο από τη Ν-ΝΔ πλευρά και όπως συμπεραίνεται από τα γραφόμενά του πρέπει να έφθασε στο Σκολιό.

Τον Ιούλιο του 1851 ο Γερμανός βοτανολόγος Theodor Heldreich, Επιμελητής του Βοτανικού Κήπου Αθηνών, πραγματοποιεί ανάβαση στον Όλυμπο για τη μελέτη της πλούσιας χλωρίδας του.

Το 1855 ο Δανός καθηγητής J. Ussing κατορθώνει να ανέβει μόνο λίγο ψηλότερα από τη Μονή Αγίου Διονυσίου.

Τον ίδιο χρόνο (1855) ο Γάλλος αρχαιολόγος Leon Heuzey, μέλος της Γαλλικής Σχολής Αθηνών, μετά από μία μεγάλη περιοδεία στον Κάτω Όλυμπο, ανεβαίνει στον κυρίως Όλυμπο από την Καρυά και σε μια κορυφή που αναφέρει «Itchouma» δηλ. Ίτσουμα=Ίσωμα; και κατά μία εκδοχή «Η Τσούμα» στην οποία βρήκε κομμάτια τούβλων από κατεστραμμένο ερημοκκλήσι. Μάλλον πρόκειται για την κορυφή Μεταμόρφωση. Στη συνέχεια ο Heuzey ανεβαίνει στον Καλόγερο. Τις επόμενες ημέρες επισκέπτεται το Λιτόχωρο και το Δίον και από εκεί ανεβαίνει στο Μετόχι στη Σκάλα και μετά στη Μονή Αγίου Διονυσίου,

την οποία περιγράφει λεπτομερώς. Από τη Μονή επιχειρεί την τελική ανάβαση και περνώντας από τα προιονιστήρια στο «Χριστόμυλο» ανεβαίνει όλο το Μαυρόλογο και φθάνει λίγο νοτιότερα της Χονδρομεσοράχης και σε ένα πλάτωμα, όπου βλέπει από πάνω του ένα βράχινο αμφιθέατρο που την κορυφή του αναφέρει «Καλόγερο».

Ο Heuzey στο χάρτη που σχεδίασε δείχνει τον Προφήτη Ηλία σαν ψηλότερη κορυφή του Ολύμπου και με υψ. 2.972μ., στηριζόμενος στις πληροφορίες των μοναχών και τις δικές του παρατηρήσεις, οι οποίες όμως ήταν λανθασμένες, γιατί από τα σημεία που βρέθηκε (Μεταμόρφωση και Χονδρομεσοράχη) δε μπορούσε να διακρίνει ποιά ήταν η ψηλότερη κορυφή και αρκέστηκε στη γνώμη των μοναχών που δεν «αναγνώριζαν» ψηλότερη κορυφή από αυτήν του Προφήτη Ηλία.

Το 1857 και το 1862 ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Θεόδωρος Ορφανίδης επισκέπτεται τον Όλυμπο και μελετά την πλούσια χλωρίδα του.

Το 1859 ο Ρώσος Porfirij Uspenskij επισκέπτεται τα μοναστήρια του Ολύμπου, αλλά είναι άγνωστο το δρομολόγιο που ακολούθησε.

Στις 14 Οκτωβρίου 1862 ο Γερμανός γεωγράφος και εξερευνητής Heinrich Barth ξεκινά με συνοδεία από τον Κοκκινοπλό για να ανέβει στον Όλυμπο, με τη βοήθεια ενός πρόχειρου χάρτη που είχε σχεδιάσει και μιας πυξίδας, αφού τις προηγούμενες ημέρες είχε μελετήσει το βουνό από μακριά με τηλεσκόπιο και είχε χαράξει περίπου την πορεία που θα ακολουθούσε.

Ο Barth φθάνει μέσω Σταλαματίας που την αναφέρει «Λάκκο», στο Σμέο όπου υπήρχε μία μικρή δολίνη 30-40μ. διάμετρο (που άλλες χρονιές είχε νερό από τα χιόνια) και από εκεί στη Μικρή Γούρνα, όπου διανυκτερεύει στην τοποθεσία »Σκαμνί». Την επόμενη ημέρα, μάλλον μέσω Μεγάλης Γούρνας ανεβαίνει στο «Σκολεϊόν», όπου βρίσκει ερείπια μικρού κτίσματος, πλευράς 12 ποδών, που πιθανώς να ήταν πύργος φρουκτωρίας, ή βωμός ή αρχαίο παρατηρητήριο. Από το Σκολιό κατεβαίνει στη «Σταυροϊτιά ή Σταυροπηγιά» και από εκεί με έναν οδηγό (η συνοδεία του είχε αποχωρήσει σταδιακά) διασχίζοντας τα σημερινά Ζωνάρια και περνώντας από την «Πόρτα» και την «Τούμπα» καταλήγει στον Προφήτη Ηλία, όπου και διαπιστώνει το λάθος του Heuzey, σχετικά με το ύψος της κορυφής αυτής.

Επιστρέφει πάλι από τα Ζωνάρια και μέσω Μπάρας και Μαυρόλογου κατεβαίνει στο «Πριόνι» και στη Μονή Αγίου Διονυσίου και ύστερα στο Λιτόχωρο. Ο Barth είναι ο πρώτος που επίσημα σημειώνει τη θέση της κορυφής Μύτικας, που την αναφέρει «hoechste spitze» δηλαδή ψηλότερη κορυφή, αφού τότε ή ήταν ανώνυμη, ή δεν ρώτησε ο Barth πως λεγόταν.

Στις 7 Αυγούστου 1865 ο Άγγλος γεωγράφος, καθηγητής της Οξφόρδης και αλпинιστής Henry Tozer μαζί με το σύντροφό του Thomas Crowder ανεβαίνει από το Δίον στο Μετόχι της Μονής στη Σκάλα και από εκεί στη Μονή Αγίου Διονυσίου. Στις 9 Αυγούστου μαζί με τρεις Έλληνες ανεβαίνουν την πλαγιά βόρεια του μοναστηριού και περνώντας από ένα μικρό πλάτωμα, όπου βρίσκουν βοσκούς (Πετρόστρουγκα) και μία στενή κόχη (Σκούρτα) φθάνουν στον Προφήτη Ηλία, όπου ο Tozer σαν έμπειρος αλпинιστής αντιλαμβάνεται ποιά είναι η ψηλότερη κορυφή και αποφασίζει να αναρριχηθεί σε αυτήν. Η έλλειψη όμως κατάλληλων υλικών, αλλά και οδηγού δεν του το επιτρέπουν. Έτσι κατεβαίνει,

πιθανώς από τα Ζωνάρια, στο Μαυρόλογγο και περνώντας από το Πριόνι φθάνει στη Μονή και από εκεί στο Λιτόχωρο.

Το 1869 ο Γάλλος Μ. Gorceix, επιστημονικός συνεργάτης της Γαλλικής Σχολής Αθηνών, ανεβαίνει στον Καλόγερο.

Στις 4 Αυγούστου 1875 ο Αυστριακός λοχαγός Gerstner επισκέπτεται τον Όλυμπο. Ξεκινά από την Καρυά και ανεβαίνοντας από τα Σκαμνιά φθάνει (όπως αναφέρεται σε έγγραφο του Στρατιωτικού Γεωγραφικού Ινστιτούτου της Βιέννης) στο «ακρότατο σημείο» που είχε υψ. 2.973μ. Στην κορυφή αυτή φθάνει μετά από μία πολύ δύσκολη αναρρίχηση πάνω σε βράχινες πλάκες, σωρούς θραυσμάτων και βαθιές ρωγμές. Όπως φαίνεται από την περιγραφή, αλλά και όπως διευκρινίστηκε αργότερα (1917) στην εφημερίδα «Reichsport» της Βιέννης ο Gerstner ανέβηκε στον Προφήτη Ηλία.

Το 1875 οι Αυστριακοί γεωλόγοι Melchior Neumayr και D. Burgerstein επισκέπτονται τη Μονή Αγίου Διονυσίου και διενεργούν γεωλογικές έρευνες στον ανατολικό και ΝΑ Όλυμπο.

Οι βοτανολόγοι Paul Sintenis (από τη Σιλεσία) το 1889 και 1891 και J. Bornmueller (Γερμανός) το 1891 εξερευνούν την ανατολική πλευρά του βουνού.

Το 1892 ο Σκωτσέζος J. Glennie περιηγήθηκε τον Κάτω Όλυμπο και λίγο αργότερα κατόρθωσε να ανέβει στον κυρίως Όλυμπο μαζί με μία μεγάλη κυνηγετική αποστολή, αλλά είναι άγνωστο μέχρι που έφτασε.

Το Φθινόπωρο του 1904 ο Σέρβος γεωλόγος, καθηγητής του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου, Jovan Cvijic διασχίζει το Δ-ΝΔ Όλυμπο, από τον Κοκκινοπλό μέχρι την Καρυά, περνώντας από Σαλατούρα - Ζυγό - ριζά Αγ. Αντωνίου και Μονή Αγίας Τριάδας Σπαρμού. Τον επόμενο χρόνο 1905 εξερευνά τη Β-ΒΑ πλευρά, από Βροντού μέχρι Λιτόχωρο, φθάνοντας μέχρι τη Μονή Αγίου Διονυσίου. Ο Cvijic πρωτοαναφέρει στις γεωλογικές μελέτες του τα τοπωνύμια Μεγάλη Καζανιά, Μικρή Καζανιά, Χριστάκη και Τρεις Πίπες (εννοεί μάλλον τις τρεις κορυφές που ο Tozer είχε αναφέρει Τρία «Αδέλφια»), ενώ το Ξερολάκκι το αναφέρει, με την τουρκική ονομασία του, Kurudere.

Επίσης το 1905 επισκέπτεται τον Όλυμπο και ο Σέρβος βοτανολόγος Lujji Adamovitsch, αλλά είναι άγνωστο το δρομολόγιο που ακολούθησε.

Τον Αύγουστο του 1907 ανεβαίνει από τη Βροντού στον Προφήτη Ηλία, με ζώα μέχρι τις Παλιοκοπρισιές και πεζή μέχρι την κορυφή (8 ώρες ανάβαση) ο Επίσκοπος Κίτρους Παρθένιος με τον εφημέριο της Βροντούς. Στην κτιστή Αγία Τράπεζα του μεγάλου ερημοκκλησιού (5x3x3μ.) καμωμένου μόνο από πλάκες υπήρχε η παλιά ανάγλυφη χάλκινη τριπλή εικόνα της Μεταμόρφωσης, του Προφήτη Ηλία και του Αγίου Διονυσίου (η εικόνα χάθηκε του επόμενους μήνες).

Το Μάιο του 1909 ο Γερμανός μηχανικός και εξερευνητής Edwart Richter φθάνει με τους φίλους του στο Λιτόχωρο και ανεβαίνει στη Μονή Αγίου Διονυσίου. Στις 16 Μαΐου όλοι οι ορειβάτες ξεκινούν για την ανάβαση, μέσω Ενιπέα και Μαυρόλογγου, αλλά οι δυσκολίες που συναντούν στη διαδρομή εξαιτίας του χιονιού, αναγκάζουν όλους τους συντρόφους του Richter να τον εγκαταλείψουν σταδιακά και να γυρίσουν στο μοναστήρι. Ο Richter μόνος του διασχίζει τη Μπάρα, ανεβαίνει στον Άγιο Αντώνιο και από εκεί κατηφορίζει προς τη χαράδρα της «Δρίμας» (Μαυρατζά) όπου και διανυκτερεύει στην αρχή

του δάσους (πιθανώς στις Βρυσσούλες ή στις Μαγούλες). Την άλλη μέρα διασχίζει όλο το ΝΔ τμήμα του Ολύμπου και το βράδυ φθάνει στην Καρυά.

Το επόμενο χρόνο (1910) ο Richter μαζί με τους δύο φίλους του Α. Samuelson και Η. Cauchi φθάνουν στον Κοκκινοπλό και αρχίζουν, μαζί με τη συνοδεία του, την ανάβαση στις 12 Μαΐου, με άσχημες καιρικές συνθήκες. Περνούν από τα πλάγια τις κορυφές Σμέος και Γρίβας και καταλήγουν στην κορυφή «Καφενείο». Από εκεί ο Richter, αφού σε ένα ξάνοιγμα του καιρού προσανατολίστηκε, κατεβαίνει την κοιλάδα «Οντάς» και αφού διασχίσει το οροπέδιο της Μπάρας κατηφορίζει στο Μαυρόλογο και διανυκτερεύει σε μια σπηλιά κοντά στα Πριόνια (πιθανώς στη σπηλιά που υπήρχε λίγο πιο κάτω από την πηγή και καταστράφηκε με τη διάνοιξη του δρόμου). Την άλλη μέρα ο Richter πηγαίνει στη Μονή Αγίου Διονυσίου και από εκεί στο Μετόχι της και στη Σκάλα των Αγίων Θεοδώρων για να πάρει το καΐκι για τη Θεσσαλονίκη.

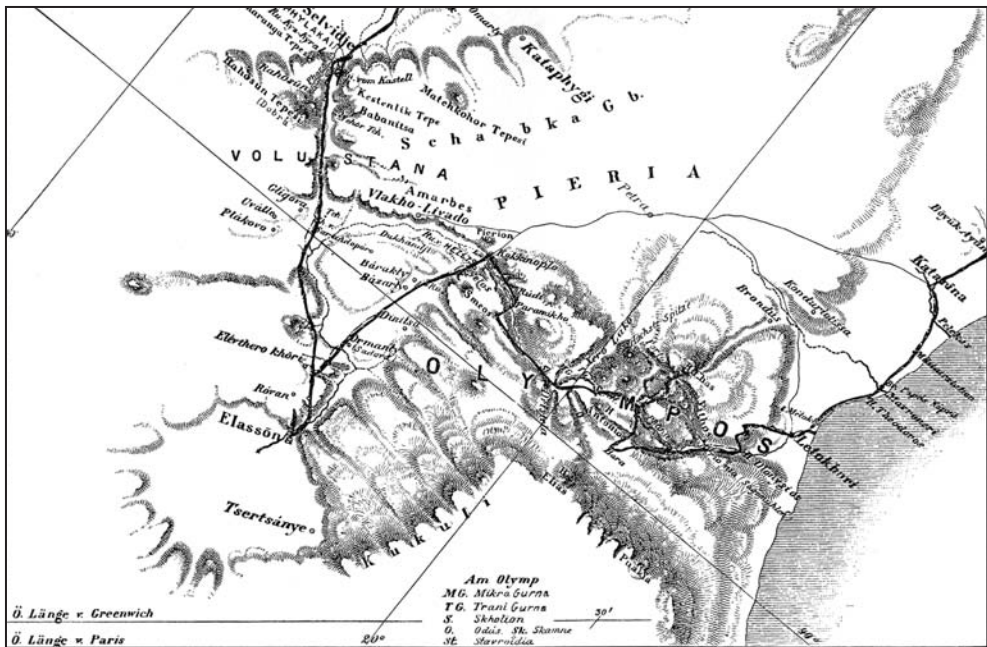
Ο Richter όμως δεν απογοητεύεται από τις δύο προηγούμενες αποτυχίες του και τον άλλο χρόνο ετοιμάζει τρίτη αποστολή. Έτσι στις 27 Μαΐου 1911 (για τρίτη συνεχή χρονιά προτιμά το μήνα Μάιο για ανάβαση) ξεκινάει από τον Κοκκινοπλό μαζί με δύο Τούρκους χωροφύλακες και ανεβαίνουν στην κορυφή Φλάμπουρο για αναγνώριση. Στην επιστροφή και κοντά στη βρύση Ρούδι, δέχονται επίθεση ληστών με αρχηγό τον Γ. Λιόλιο (Γ. Παπαγιάννης) που σκοτώνουν τους Τούρκους και αιχμαλωτίζουν τον Richter. Η αιχμαλωσία του κράτησε αρκετά, λόγω των διαπραγματεύσεων των ληστών με τις Τουρκικές Αρχές και τελικά τον απελευθερώνουν στις 22 Αυγούστου. Το κρυσφήγετό τους ήταν σε μια σπηλιά, στο λόφο Μελούνα πάνω από την πηγή Μάτι του Τυρνάβου. Όπως αποδείχθηκε αργότερα η σύλληψη και η μεγάλης διάρκειας αιχμαλωσία του Richter είχε πολιτικά αίτια.

Σημείωση : Το Ιούνιο του 1941 και λίγο μετά την κατάληψη και της Ελλάδος από τους Γερμανούς ήρθε στον Κοκκινοπλό ο γιος του Richter που ήταν αξιωματικός της Γερμανικής Αεροπορίας. Έμεινε στο αρχοντικό του Ι. Μαρωνίδη που είχε φιλοξενήσει τον πατέρα του το 1910 και 1911 και ανέβηκε στον Όλυμπο (μάλλον στο Μύτικα). Λίγο καιρό αργότερα έπεσε με το αεροπλάνο του και σκοτώθηκε, όταν δε ο πατέρας Richter ήρθε στην Ελλάδα μετά τον Πόλεμο αναζητώντας το μέρος όπου είχε σκοτωθεί ο γιος του, διαπίστωσε ότι το αεροπλάνο του είχε πέσει κοντά στο μέρος που είχε αιχμαλωτιστεί ο ίδιος το 1911.

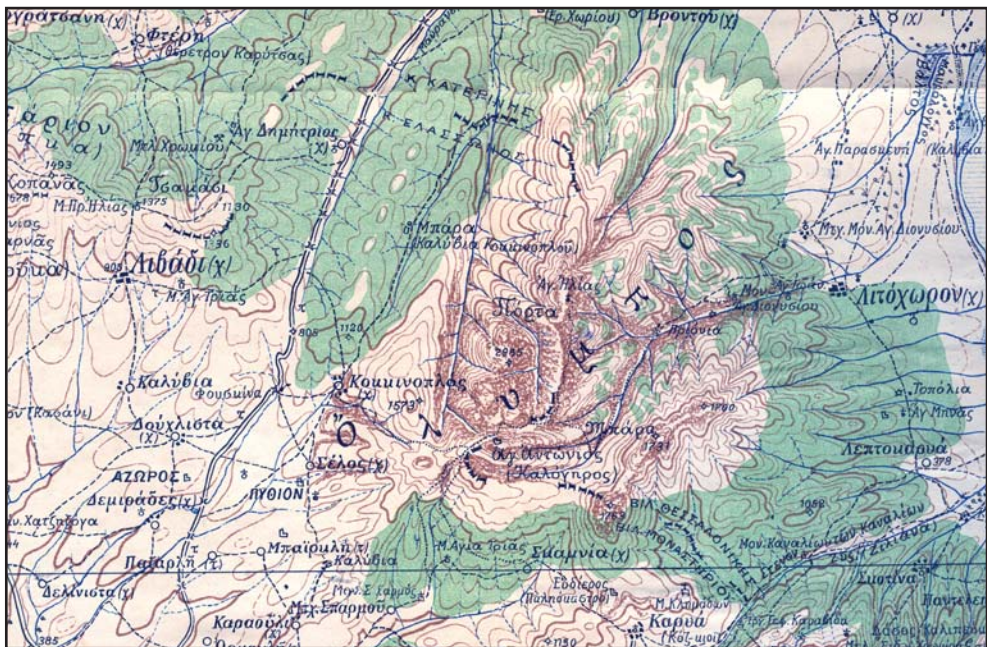
Ίσως σήμερα να μη φαίνονται σπουδαίες οι προσπάθειες που έκαναν τότε οι διάφοροι ξένοι περιηγητές και επιστήμονες για να ανέβουν στον Όλυμπο, τη στιγμή κατά την οποία οι ντόπιοι (βοσκοί, κυνηγοί, μοναχοί, Κλέφτες και Αρματολοί) όργωναν κυριολεκτικά όλο τον ορεινό όγκο του Ολύμπου. Για τη σωστή αξιολόγηση των αναβάσεων αυτών πρέπει να ληφθούν υπόψη η μεγάλη περίοδος της τουρκικής κατοχής, η χάραξη στον Όλυμπο των Ελληνοτουρκικών συνόρων (1881-1912), οι σχετικές άδειες που χρειαζόνταν για την επίσκεψη ξένων, η έλλειψη κατάλληλων χαρτών και πληροφόρησης, η δυσχέρεια εξεύρεσης στρατιωτικής συνοδείας και αγωγιατών-οδηγών, τα συχνά πολεμικά επεισόδια που γινόντουσαν και η παρουσία τέλος πολλών ληστών μέχρι το 1926 (Λιόλιου, Γκαντάρα, Γιαγκούλα, Μπαμπάνη, Τσιαμίτα, Τζατζά κ.ά.).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΩΝ (1530-1911)

1.	1530	Όσιος Διονύσιος	Ιδρυτής Μονής Οσίου Διονυσίου
2.	1780	Ch. Sonnini	Γάλλος αξιωματικός
3.	1806	W. Leake	Άγγλος αξιωματικός
4.	1810	Fr. Rouqueville	Γάλλος περιηγητής
5.	1830	D. Urquhart	Άγγλος διπλωμάτης
6.	1836	R. Aucher-Eloy	Γάλλος βοτανολόγος
7.	1840	C. Eckenbrecher	Γερμανός γεωγράφος
8.	1851	Th. Heldreich	Γερμανός βοτανολόγος
9.	1855	J. Ussing	Δανός καθηγητής
10.	1855	L. Heuzey	Γάλλος αρχαιολόγος
11.	1857	Θ. Ορφανίδης	Έλληνας βοτανολόγος
12.	1859	P. Uspenskij	Ρώσος περιηγητής
13.	1862	Θ. Ορφανίδης	Έλληνας βοτανολόγος
14.	1862	H. Barth	Γερμανός γεωγράφος
15.	1865	H. Tozer	Άγγλος γεωγράφος-αλπινιστής
16.	1869	M. Gorceix	Γάλλος καθηγητής
17.	1875	Gerstner	Αυστριακός αξιωματικός
18.	1875	M. Neumayr	Αυστριακός γεωλόγος
19.	1875	D. Burgerstein	Αυστριακός γεωλόγος
20.	1889	P. Sintenis	Σιλεσιανός βοτανολόγος
21.	1891	P. Sintenis	Σιλεσιανός βοτανολόγος
22.	1891	J. Bornmueller	Γερμανός βοτανολόγος
23.	1892	J. Glennie	Σκωτσέζος περιηγητής
24.	1904	J. Cvijic	Σέρβος γεωλόγος
25.	1905	J. Cvijic	Σέρβος γεωλόγος
26.	1905	L. Adamovitsch	Σέρβος βοτανολόγος
27.	1907	Παρθένιος	Επίσκοπος Κίτρους
28.	1909	Ed. Richter	Γερμανός μηχανικός
29.	1910	Ed. Richter	Γερμανός μηχανικός
30.	1911	Ed. Richter	Γερμανός μηχανικός

Χάρτης της εποχής των πρώτων εξερευνήσεων του Ολύμπου (H. Barth - 1864)

Χάρτης έκδ. Γ. Κοντογόνη - 1910

Μετά τη λήξη του Πολέμου αρχίζουν πάλι να διοργανώνονται αναβάσεις στον Όλυμπο και στα άλλα ελληνικά βουνά. Στις 13 Αυγούστου 1945 ανεβαίνουν στο Μύτικα 30 μέλη του Τμήματος Θεσσαλονίκης του Ε.Ο.Σ., υψώνουν πάλι την Ελληνική Σημαία και τοποθετούν μία μικρή μεταλλική σημαία ως μόνιμο εθνικό σύμβολο.

Το 1952 αρχίζει από τον Ε.Ο.Σ. η κινηματογράφηση των ελληνικών βουνών και σπηλαίων. Για το λόγο αυτό στις 11 Φεβρουαρίου 1952 ξεκινούν από το Λιτόχωρο οι Γκότφριντ Πολυκράτης, Θεοδόσης Μακρής, Γιώργος Μιχαηλίδης και Ηλίας Νικόπουλος, οι οποίοι ανεβαίνουν στη Σκάλα και στο Σκολιό με πολύ δύσκολες καιρικές συνθήκες, παγωμένο χιόνι και χαμηλές θερμοκρασίες, και επιστρέφουν στο Λιτόχωρο στις 17 Φεβρουαρίου. Ο Ηλ. Νικόπουλος κατόρθωσε να κινηματογραφήσει και να φωτογραφήσει τη διαδρομή και τις ψηλές κορυφές του Ολύμπου.

Στις 23 Μαρτίου 1952 ξεκινούν από το Λιτόχωρο με σκοπό να συνεχίσουν την κινηματογράφηση και φωτογράφιση του Ολύμπου, οι Γιώργος Μιχαηλίδης, Στέλιος Βασιλόπουλος, Ηλίας Νικόπουλος, Ιωάννης Κατράκης και Καίσαρ Αλεξόπουλος. Ακολουθούν τη διαδρομή διασταύρωση - σπηλιά Ιθακήσιου - Σκούρτα - Στεφάνι, στο οποίο φθάνουν μόνο μέχρι το πρώτο ορόσημο (προκορυφή). Επιστροφή στις 25 Μαρτίου στο Λιτόχωρο (φωτογραφίες από τις δύο αναβάσεις δημοσιεύτηκαν αργότερα στο βιβλίο του Νικόπουλου «Όλυμπος»).

Στις 23 Δεκεμβρίου 1953 ξεκινούν από το Λιτόχωρο με πολύ χιόνι και άσχημες καιρικές συνθήκες οι Γιώργος Μιχαηλίδης, Γιώργος Τσαμακίδης, Άννα Πετροχειλίου και Ιωάννης Πετρόχειλος με οδηγό το Γιώργο Κάκαλο, με σκοπό να κάνουν την τρίτη χειμερινή ανάβαση στο Μύτικα. Το βράδυ κατασκηνώνουν στα Σαρακατσαναίικα καλύβια που ήταν λίγο πιο πάνω και αριστερά από τα Πριόνια και την επόμενη ημέρα ανεβαίνουν στο καταφύγιο Α΄ όπου και διανυκτερεύουν, ενώ ο Γ. Κάκαλος επιστρέφει στο Λιτόχωρο για τα Χριστούγεννα.

Στις 25 Δεκεμβρίου επιχειρούν την ανάβαση, αλλά ο πολύ σκληρός πάγος που συναντούν στη Σκάλα και η προχωρημένη ώρα τους αναγκάζει να γυρίσουν πίσω. Την άλλη μέρα, 26 Δεκεμβρίου, ξεκινούν μόνο οι Γ. Μιχαηλίδης, Γ. Τσαμακίδης και Ι. Πετρόχειλος, ανεβαίνουν σχετικά εύκολα τη Σκάλα και από εκεί σκάβοντας συνέχεια σκαλοπάτια στον πάγο, φθάνουν το βράδυ λίγο πιο κάτω από το ορόσημο.

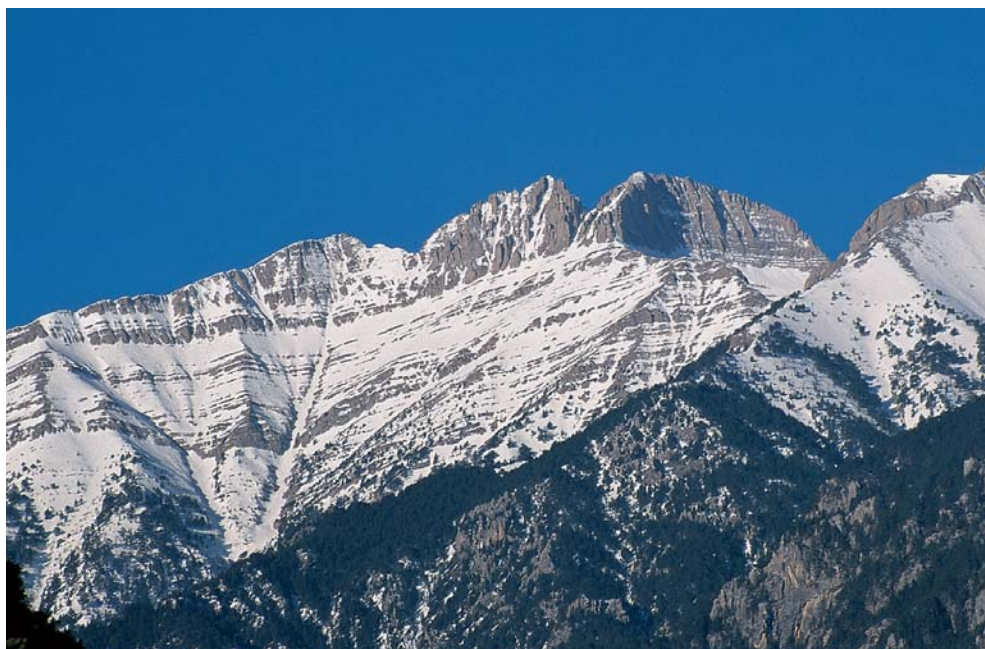
Παραμένουν σε ένα κοίλωμα πάγου 14 ώρες με θερμοκρασία -18°C . και την επομένη σκαρφαλώνουν τα λίγα μέτρα που τους απομένουν και φθάνουν στην κορυφή. Στη συνέχεια κατεβαίνουν στο Καταφύγιο με την Ά. Πετροχειλίου που είχε ανέβει μέχρι τη Σκάλα για βοήθεια, και από την ίδια διαδρομή επιστρέφουν στο Λιτόχωρο. Στην ανάβαση αυτή έγινε για πρώτη φορά διανυκτέρευση (bivouac) πάνω στο Μύτικα κατά τη χειμερινή περίοδο.

Στις 5-8 Μαρτίου 1954 ανέβηκε από το Λιτόχωρο στο Μύτικα με πολύ χιόνι ο διάσημος Αμερικανός κινηματογραφιστής και ορειβάτης Ray Garner συνοδευόμενος από τους Ιωάννη Κατράκη, Πρόδρομο Ιδοσίδη και Δημήτρη Λιάγκο του Ε.Ο.Σ. - Τμήμα Αθηνών και οδηγό το Γιώργο Κάκαλο με σκοπό το γύρισμα ταινίας για τους αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδος, η οποία θα άρχιζε με εικόνες από το χειμερινό Όλυμπο.

Για τη λήψη νέας κινηματογραφικής ταινίας του χειμερινού Ολύμπου από τον Ηλ. Νικόπουλο, ανεβαίνουν μαζί του και οι Π. Νικόπουλος, Γ. Μιχαηλίδης, Λ. Λεοντιάδης, Γ. Κούμαρης, Κ. Ζολώτας, Κ. Δημητριάδης και Ν. Νικολάου. Η ομάδα ανέβηκε στο Μύτικα και όλη η προσπάθεια διήρκεσε από 23 μέχρι 27 Μαρτίου 1957

Στις 18 Ιανουαρίου 1959 ξεκινούν από το Λιτόχωρο με σκοπό να κατακτήσουν με χειμερινές συνθήκες την ψηλότερη κορυφή του Στεφανιού, οι Γιώργος Μιχαηλίδης, Στελίνα Σταυρίδου, Ιωσήφ (Γιώσος) Αποστολίδης, Καραμπέτ Αρζουμανιάν και Χρήστος Παπαδόπουλος. Διανυκτερεύουν στη σπηλιά του Ιθακήσιου με θερμοκρασία -20°C και στις 19 Ιανουαρίου ξεκινούν οι 4 πρώτοι, οι οποίοι μετά από 8 ώρες φθάνουν στην κύρια κορυφή (δεύτερο ορόσημο), αφού αναγκάστηκαν από τη βάση των Ζωνναριών να σκάβουν συνέχεια σκαλοπάτια στον πολύ σκληρό πάγο που υπήρχε στο Λούκι του Στεφανιού. Στη συνέχεια κατεβαίνουν στη σπηλιά, διανυκτερεύουν και την επόμενη ημέρα επιστρέφουν στο Λιτόχωρο.

Έτσι μετά την ολοκληρωμένη χειμερινή ανάβαση του Στεφανιού, της πιο απρόσιτης κορυφής του Ολύμπου, που έγινε 38 χρόνια μετά την καλοκαιρινή, τελειώνει και η ιστορία των πρώτων αναβάσεων στις κορυφές του Ολύμπου.

Οι ψηλές κορυφές Σκάλα - Μύτικας - Στεφάνι

Στα Ζωνάρια. Πίσω το οροπέδιο των Μουσών και το καταφύγιο Γ (φωτ. Κ. Τσιβελέκας)

Ανεβαίνοντας για την Τούμπα από την κόψη Ναούμ (φωτ. Κ. Τσιβελέκας)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΝΑΒΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΜΥΤΙΚΑ (1913-1953)

2-8-1913	Χρήστος Κάκαλος, Frederic Boissonnas, Daniel Baud-Bovy Πρώτη απόλυτη ανάβαση και κατάκτηση του Ολύμπου. Έγινε από τα Ζωνάρια στον αυχένα Σκάλας - Μύτικα και από εκεί στην Ταρπηΐα Πέτρα και στη συνέχεια στην κορυφή.
21-7-1919	Frederic Boissonnas, Henry Boissonnas, Daniel Baud-Bovy Η ανάβαση έγινε από την κορυφή της Σκάλας στον αυχένα Σκάλας - Μύτικα και από εκεί στην κορυφή. Πιθανή κατάβαση από το Λούκι.
20-7-1920	Γιώργος Κωνσταντάκος Η πρώτη μοναχική ανάβαση στην κορυφή.
12-8-1921	Χρήστος Κάκαλος, Marcel Kurz Πρώτη (διαπιστωμένη) κατάβαση από το Λούκι.
15-8-1921	Χρήστος Κάκαλος, Fritz Kuhh
23-8-1922	Winona Bailey
1925	Στ. Κότσιος
1926	R. Haliburton, L. Frazier Η πρώτη διανυκτέρευση πάνω στην κορυφή.
3-9-1926	C. Sleeman, W. Elmslie, A. Storr, L. Ellwood (άγνωστη η σειρά). Η ανάβαση έγινε για πρώτη φορά από το Λούκι. (ανεπιτυχής προσπάθεια ανάβασης από τη Στριβάδα).
12-9-1927	Χρ. Κάκαλος, Ι. Δεμέστιχας, Γρηγοριάδης, Τ. Αποστολόπουλος, Ηρ. Ιωαννίδης, Fred. Boissonnas, Paul και Danielle Boissonnas, Υ. & Ι. Cuenod, Daniel & Samuel Baud-Bovy, N. Burnat, Et. May, Τ. Αποστολοπούλου, Ε. Νομίδη (Μαρκεζίνη), Μ. Πράσιнос, Ε. Baron, Υ. Maguin, W. Ellison, Dreyfus-See, Odier, M. Dollfuss, Φρ. Θεοδωρίδης Πρώτη μεγάλη ομαδική ανάβαση από τη Σκάλα (24 άτομα). Πρώτη ανάβαση γυναικών στην κορυφή (10). Πρώτη ανάβαση Ελληνίδων (Τ. Αποστολοπούλου - Ε. Νομίδη). Πρώτη ανάβαση μελών σωματείου (Οδοιπορικός Σύνδεσμος).
-7-1928	Χρήστος Κάκαλος, Βασίλης Ιθακήσιος
3-8-1928	Ορειβατικός Σύνδεσμος Αθηνών, Ορειβατικός Σύνδεσμος Πατρών, Όμιλος Εκδρομών Λαρίσης, διάφοροι ανεξάρτητοι. Πρώτη οργανωμένη ανάβαση συλλόγων (21 άτομα). Πρώτη μεγάλη ομαδική ανάβαση από το Λούκι (16 άτομα) : Οι Χρ. Κάκαλος, Αντ. Στεφανίδης, Ηλ. Νικόπουλος, Κ. Νάσης, Πλ. Μεταξάς, Β. Παπαδόπουλος, Α. Οικονομόπουλος, Σ. Λοβέρδος, Gorrp, Wolf, Ι. Διακίδης, Φ. Δεστούνης κ.ά.
- 9-1928	Δημήτρης Χατζόπουλος, Γιώργος Νίκας
14-7-1929	C. Sleeman, W. Elmslie

- 4-8-1930 Φ.Σ. «Ο Παν», Όμιλος Εκδρομέων Λαρίσης :
Οι Χρ. Κάκαλος, Κ. Χρησιτίδης, Γ. Γεωργιάδης, Ι. Πετρόχειλος,
Α. Μινάρδου (αργότερα κ. Πετροχειλου), Κ. Κωνσταντινίδης,
Α. Καλιαμπέτσου, Σ. Καλιαμπέτσος (16 ετών), Π. Κλωναρίδης,
Κλ. Δενδρινός, Π. Ουδενιώτης, Ε. Τριφύλλης, Γ. Καλούλης,
Α. Καΐρης, Ι. Πανέτσος, Δ. Προκόβας και Γ. Vianelli (62 ετών).
- 8-9-1930 Ε.Ο.Σ. - Τμ. Αθηνών, Ε.Ο.Σ. - Τμ. Θεσσαλονίκης, Φ.Σ. «Ο Παν»
(Ηλ. Νικόπουλος, Κ. Νάτσης, Β. Παπαδόπουλος, δ/νίς Φράγκου,
Π.Ταβλαρίδης, Ν. Τσεκούρας, Γ. Κοντογιάννης, Κ. Τούρτουλης)
Πρώτη ανάβαση στην κορυφή από τη Στριβάδα (II β. δυσκολίας),
που έγινε από τον Κώστα Νάτση («πέρασμα Νάτση»).
- 20-3-1931 Gustave Dorier, Ηρακλής Ιωαννίδης, Κώστας Νάτσης
Πρώτη χειμερινή ανάβαση (Βρυσσπούλες - Σκάλα - Μύτικας).
- .....
- 11-3-1934 Ηλίας Νικόπουλος, Κώστας Νάτσης
Χειμερινή ανάβαση (Λιτόχωρο - καταφύγιο - Σκάλα - Μύτικας).
- .....
- 26/27-12-1953 Γιώργος Μιχαηλίδης, Γιώργος Τσαμακίδης,
Ιωάννης Πετρόχειλος
Πρώτη χειμερινή διανυκτέρευση πάνω στην κορυφή.
Πρώτη ανάβαση γυναίκας (Α. Πετροχειλου) με χειμερινές
συνθήκες (ανέβηκε μέχρι τη Σκάλα 2 φορές).

Στην κορυφή του Μύτικα (φωτ. Κ. Τσιβελέκας)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΝΑΒΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΣΤΕΦΑΝΙ (1921-1959)

- 12-8-1921 Marcel Kurz, Χρήστος Κάκαλος
Πρώτη απόλυτη ανάβαση. Έγινε από τη Στριβάδα.
- 15-8-1921 Χρήστος Κάκαλος, Fritz Kuhh
- 3-9-1926 C. Sleeman, W. Elmslie, A. Storr, L. Ellwood (άγνωστη η σειρά).
- 11-9-1927 Χρ. Κάκαλος, Ι. Δεμέστιχας, Γρηγοριάδης, Τ. Αποστολόπουλος, Ηρ. Ιωαννίδης, Fred. και Paul Boissonnas, E. Baron, W. Ellison, Daniel και Samuel Baud-Bovy, Et. May.
Πρώτη μεγάλη ομαδική ανάβαση (12 άτομα).
Πρώτη ανάβαση γυναίκας στην κορυφή (E. Baron).
Πρώτη ανάβαση μελών σωματείου (Οδοιπορικός Σύνδεσμος).
Πρώτη διάσχιση όλης της κορυφογραμμής του Στεφανιού.
Πρώτη κατάβαση από την Α-ΝΑ κόψη, από τους Et. May, D. Baud-Bovy, W. Ellison
- 7-1928 Χρήστος Κάκαλος, Βασίλης Ιθακήσιος
- 3-8-1928 Ορειβατικός Σύνδεσμος Αθηνών,
Ορειβατικός Σύνδεσμος Πατρών,
Όμιλος Εκδρομέων Λαρίσης, διάφοροι ανεξάρτητοι.
Πρώτη οργανωμένη ανάβαση συλλόγων (16 άτομα). Οι Χρ. Κάκαλος, Αντ. Στεφανίδης, Ηλ. Νικόπουλος, Πλ. Μεταξάς, Κ. Νάτσης, Β. Παπαδόπουλος, Σ. Λοβέροδος, Gorrp, Wolf, Α. Οικονομόπουλος, Ι. Διακίδης, Φ. Δεστούνης κ.ά.
- 9-1928 Δημήτρης Χατζόπουλος, Γιώργος Νίκας
- 14-7-1929 C. Sleeman, W. Elmslie
- 4-8-1930 Φ.Σ. «Ο Παν», Όμιλος Εκδρομέων Λαρίσης. Οι Χρ. Κάκαλος, Κ. Χρηστίδης, Γ. Γεωργιάδης, Ι. Πετρόχειλος, Α. Μινάρδου (αργότερα κ. Πετροχειλού), Κ. Κωνσταντινίδης, Α. Καλιαμπέτσου, Σ. Καλιαμπέτσος (16 ετών), Π. Κλωναρίδης, Κλ. Δενδρινός, Π. Ουδενιώτης, Ε. Τριφύλλης, Γ. Καλούλης, Α. Καΐρης, Ι. Πανέτσος, Δ. Προκόβας και G. Vianelli (62 ετών).
Πρώτη ανάβαση Ελληνίδων (Α. Μινάρδου, Α. Καλιαμπέτσου).
- 8-9-1930 Ε.Ο.Σ. - Τμ. Αθηνών, Ε.Ο.Σ. - Τμ. Θεσσαλονίκης, Φ.Σ. «Ο Παν». Οι Ηλ. Νικόπουλος, Κ. Νάτσης, Β. Παπαδόπουλος, Πλ. Ταβλαρίδης, Ν. Τσεκούρας, Γ. Κοντογιάννης, Κ. Τούρτουλης, δ/νίς Φράγκου.
Πρώτη νυχτερινή ανάβαση στην κορυφή.
- .....
- 27-12-1931 Gustave Dorier, Κώστας Νάτσης, Κλεόβουλος Δενδρινός
Χειμερινή ανάβαση από το Λούκι του Στεφανιού μέχρι προκορυφή. Η κατάβαση έγινε από τη Στριβάδα.
- .....

24-3-1952 Γώργος Μιχαηλίδης, Στέλιος Βασιλόπουλος,
 Ηλίας Νικόπουλος, Καίσαρ Αλεξόπουλος, Ιωάννης Κατράκης
 Χειμερινή ανάβαση από το Λούκι μέχρι προκορυφή.

.....

19-1-1959 Γώργος Μιχαηλίδης, Στελίνα Σταυρίδου,
 Καραμπέτ Αρζουμανιάν, Ιωσήφ (Γιώσος) Αποστολίδης
 Πρώτη χειμερινή ανάβαση στην κύρια κορυφή.
 Πρώτη ανάβαση γυναίκας στο Στεφάνι με χειμερινές συνθήκες.

Στην κορυφή του Στεφανιού (στο βάθος η κορυφογραμμή του Καλόγερου)

Λούκι Μύτικα (από Σκάλα)

Λούκι Μύτικα (από Ζωνάρια)

Ανεβαίνοντας για το Μύτικα (φωτ. Κ. Τσιβελέκας)

Το Σκολιό (από τη Σκάλα)

Στεφάνι - Μύτικας (από τα Καζάνια)

Ο Μύτικας (από τα Καζάνια)

Μύτικας - Στεφάνι (από τα Καλάγια)

ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ

Στη Γενική Συνέλευση του Ε.Ο.Σ., στις 16-2-1936, ο Πρόεδρος του Τμήματος Πατρών Σωτήρης Γεροκωστόπουλος πρότεινε την καθιέρωση ετήσιας ορειβατικής συγκέντρωσης, ο δε Πρόεδρος του Κεντρικού Συμβουλίου του Ε.Ο.Σ. Σπήλιος Αγαπητός διατύπωσε την ιδέα η πρώτη αυτή συγκέντρωση να έχει την επισημότερη μορφή ενός ορειβατικού συνεδρίου. Έτσι, στις 15-6-1936, έγινε στη Μονή Αγίου Διονυσίου το Α΄ πανελλήνιο ορειβατικό συνέδριο στο οποίο παραβρέθηκαν ο τότε Διάδοχος Παύλος (Επίτιμος Πρόεδρος του Ε.Ο.Σ.), ανώτεροι κρατικοί λειτουργοί, οι Πρόεδροι των Τμημάτων του Ε.Ο.Σ., αντιπρόσωποι φυσιολατρικών σωματείων, πολλοί ορειβάτες κ.ά. (περίπου 200 άτομα).

Οι Πανελλήνιες αυτές Ορειβατικές Συγκεντρώσεις (Π.Ο.Σ.) καθιερώθηκε να γίνονται κάθε χρόνο, την εορτή του Προφήτη Ηλία (20 Ιουλίου) και σε διαφορετικό βουνό. Στον Όλυμπο και συγκεκριμένα στην κορυφή Προφήτης Ηλίας (εκτός από την 1η που έγινε στη Μονή Αγίου Διονυσίου) έγιναν συνολικά 11 (1936-1951-1960-1964-1970-1975-1980-1985-1990-1995-2000).

Στις 25-29 Αυγούστου 1977 έγινε στον Όλυμπο η 3η Βαλκανική Ορειβατική Συγκέντρωση (Βαλκανιάδα), θεσμός που καθιερώθηκε το 1975. Επίσης, στις 15 Αυγούστου και από το 1970 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, γινόταν πανελλήνια συγκέντρωση των φυσιολατρικών σωματείων, μελών της Ο.Ε.Σ.Ε., όπου μπροστά από το καταφύγιο του Σ.Ε.Ο. Θεσσαλονίκης, στα ριζά του Προφήτη Ηλία άναβε η «Πυρά του Γιώσου» προς τιμήν του Γιώσου Αποστολίδη.

Η 60η Π.Ο.Σ. (2000) στον Προφήτη Ηλία

Οροπέδιο Μουσών - Στεφάνι - Σκολιό

Λειτουργία στον Προφήτη Ηλία - 1964 (φωτ. Κ. Ζολώτας)

ΣΧΟΛΕΣ ΟΡΕΙΒΑΣΙΑΣ

Το 1963 ο Ε.Ο.Σ. - Κ.Σ. (σήμερα Ε.Ο.Ο.Α.) οργάνωσε για πρώτη φορά στην Ελλάδα συστηματική πανελλήνια χειμερινή σχολή ορειβασίας που λειτουργήσε κατά τη διάρκεια των Χριστουγέννων στις Βρυσσοπούλες και στην οποία έλαβαν μέρος αρκετοί ορειβάτες από όλα σχεδόν τα Τμήματά του. Η σχολή είχε αρκετή επιτυχία με αποτέλεσμα να καθιερωθεί και να λειτουργήσει συνολικά 12 φορές (1963-1966-1967-1968-1971-1972-1975-1977-1978-1979-1980-1983), στις Βρυσσοπούλες και στο οροπέδιο των Μουσών.

Το 1984 η Ε.Ο.Χ.Ο. (σήμερα Ε.Ο.Ο.Α.) καθιέρωσε διάφορες βαθμίδες εκπαίδευσης με τελικό σκοπό να δημιουργήσει εκπαιδευτές ορειβασίας. Στα πλαίσια των διαφόρων εκπαιδευτικών προγραμμάτων της διοργάνωσε και σχολές στον Όλυμπο. Έτσι έγινε τον Απρίλιο του 1985 μία σχολή Βοηθών Εκπαιδευτών και δύο σχολές Εκπαιδευτών Ορειβασίας, το Μάρτιο του 1990 και το Μάρτιο και Νοέμβριο του 1995

Επίσης, πολλοί σύλλογοι, για την εξοικείωση των μελών τους στις χειμερινές συνθήκες και τεχνικές, διοργανώνουν μαθήματα και σχολές στον Όλυμπο.

Κατασκήνωση ορειβατών στο οροπέδιο των Μουσών

Ο Προφήτης Ηλίας από τη Σκούρτα

Η ορθοπλαγιά της Ζιλιάς

ΠΕΖΟΠΟΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

Σε όλο τον ορεινό όγκο του Ολύμπου, ο οποίος παρουσιάζει τέτοια ποικιλότητα μορφής, που ικανοποιεί τόσο τον απλό πεζοπόρο όσο και τον εξασκημένο ορειβάτη και αναρριχητή, μπορούν να γίνουν πάρα πολλές θαυμάσιες διαδρομές, μέσα σε πυκνά δάση ή πάνω σε βραχώδεις κορυφογραμμές, από ωραιότατα μονοπάτια που ξεκινούν, είτε από τις πολλές «εισόδους» του βουνού προς αυτό, είτε από «μέσα» από το βουνό προς διάφορες κατευθύνσεις.

Τα κύρια μονοπάτια του Ολύμπου είναι καλοδιατηρημένα και τα περισσότερα έχουν σήμανση και κατατοπιστικές πινακίδες. Επίσης, τα τελευταία 300-400μ. των διαδρομών που καταλήγουν στις δύσκολες κορυφές Μύτικας και Στεφάνι είναι σημαδεμένα με κόκκινο χρώμα βήμα προς βήμα, για την καλύτερη ασφάλεια των ορειβατών.

Παρακάτω αναφέρονται μερικές συνήθεις διαδρομές που μπορούν να γίνουν στον Όλυμπο και που καλύπτουν σχεδόν όλες τις πλευρές του. Όμως η φαντασία και το κυριότερο η διάθεση (τάση) για εξερεύνηση του ορειβάτη, μπορούν να τις πολλαπλασιάσουν και να τις ποικίλουν π.χ. διαδρομές εκτός μονοπατιών, κατάβαση ρεματιών, πέρασμα ή ανάβαση απόκρημνων πλαγιών κ.ά. (στις περιπτώσεις βέβαια που η μορφολογία του εδάφους επιτρέπει λογικές παρεκκλίσεις). Εξ' άλλου, στο συνημμένο χάρτη του βιβλίου υπάρχουν σημειωμένες και άλλες διαδρομές που μπορεί να πραγματοποιήσει κάποιος, ή να σχεδιάσει αν είναι αρκετά έμπειρος στην ανάγνωση και κατανόηση χαρτών.

Οι διαδρομές δεν περιγράφονται λεπτομερώς, γιατί νομίζω ότι μία μακροσκελής φιλολογική περιγραφή δεν προσφέρει τίποτε στον ορειβάτη και ακόμα δεν υπάρχει και λόγος, αφού τα κύρια μονοπάτια οδηγούν και τον πιο άπειρο επισκέπτη κατευθείαν στον προορισμό του. Εξάλλου πιστεύω ότι στους ορειβάτες δεν πρέπει να δίνονται πολλά βοηθητικά μέσα και ευκολίες (δρόμοι, φαρδιά μονοπάτια, πινακίδες σε κάθε βήμα, λεπτομερείς περιγραφές κ.ά), γιατί σε λίγα χρόνια θα έχουν αλλοτριωθεί τόσο πολύ που θα ζητούν και αυτοί τελεφερίκ, ή σκαλοπάτια και μόνιμα συρματόσχοινα για να ανεβαίνουν ανέμελα και ξεκούραστα στις κορυφές.

Οι ώρες πορείας που αναφέρονται στην κάθε διαδρομή είναι ενδεικτικές, έχουν υπολογιστεί ότι γίνονται χωρίς σχεδόν στάσεις (δηλ. καθαρή πορεία) και αποτελούν το μέσο όρο πολλών παραγόντων (μικρή ορειβατική ομάδα, ομαλές και καλοκαιρινές συνθήκες κ.ά.). Εάν η ομάδα που πραγματοποιεί μία ανάβαση είναι μεγάλη και ανομοιογενής, εάν γίνουν πολλές στάσεις για ξεκούραση ή φωτογράφιση, εάν ο καιρός δεν είναι καλός κ.ά., οι απαιτούμενες ώρες μπορεί να διπλασιαστούν, ή αν είναι χειμώνας να πολλαπλασιαστούν. Αντίθετα εάν η ανάβαση γίνει από 1 ή 2 εξασκημένους ορειβάτες που ο σκοπός τους θα είναι η προπόνηση και η διατήρηση της άριστης φυσικής τους κατάστασης, τότε οι απαιτούμενες ώρες μπορεί να είναι και οι μισές από αυτές που αναφέρονται.

Μονοπάτι για την κορυφή Σκάλα

Μονοπάτι στα ζωνάρια του Στεφανιού

Μονοπάτι στον Ενιπέα

Μονοπάτι για το καταφύγιο Α

I. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΛΙΤΟΧΩΡΟ

1. Λιτόχωρο - Πριόνια - Καταφύγιο Α (Σπ. Αγαπητός)

α. Λιτόχωρο/πλατεία (280μ.) - ορεινός δασικός δρόμος για Πριόνια (καλύβα 1060μ.) με αυτοκίνητο - θέσεις : Νέα Μονή Οσίου Διονυσίου (400μ.) 3 χλμ., Σταυρός - Καταφύγιο Δ (930μ.) 9,5 χλμ., Γκορτσιά ή Διασταύρωση (1120μ.) 13,5 χλμ., Πριόνια (1060μ.) 18 χλμ. ή

α. Λιτόχωρο/Μύλοι (320μ.) - μονοπάτι (Ε4) Ενιπέα - θέσεις : Πόρτες (360μ.-600μ.-570μ.), πέρασμα ρέματος Γιάννακα (590μ.), 1ο πέρασμα Ενιπέα/θέση Δαμασκηινές (610μ.), 2ο πέρασμα (630μ.), 3ο πέρασμα (675μ.), 4ο πέρασμα (710μ.), σπηλιά Αγίου Διονυσίου (750μ.), 5ο πέρασμα (785μ.), Μονή Αγίου Διονυσίου (830μ.), 6ο πέρασμα (985μ.), 7ο πέρασμα (1050μ.), Πριόνια (1060μ.). Σύνολο πορείας 4-4.30 ώρες.

β. Πριόνια (1060μ.) - μονοπάτι Μαυρόλογγου και Καταφυγίου - θέσεις : Σούρι ή 1ο πέρασμα κοίτης (1220μ.), Πηγαδούλι ή 2ο πέρασμα (1300μ.), «παγκάκια» και διακλάδωση μονοπατιού για Λιβαδάκι ή Μπάρα (1350μ.), 3ο πέρασμα (1450μ.), Μαγαλιάς και διακλάδωση μονοπατιού για Γομαρόσταλο και ρέμα Γκαβός (1680μ.), 4ο πέρασμα (1730μ.), Παλιοκαλύβα ή ελικοδρόμιο (1960μ.), 5ο πέρασμα (1940μ.), Καταφύγιο Α (Σπήλιος Αγαπητός) (2060μ.). Σύνολο πορείας 2.30-3 ώρες.

2. Λιτόχωρο - Πετρόστρουγκα - Καταφύγια Χρ. Κάκαλος & Γ. Αποστολίδης

α. Λιτόχωρο/πλατεία (280μ.) - ορεινός δασικός δρόμος για Πριόνια με αυτοκίνητο - θέσεις : Μετόχι/Νέα Μονή Οσίου Διονυσίου (400μ.) 3 χλμ., Σταυρός - Καταφύγιο Δ (Δ. Μπουντόλας) (930μ.) 9,5 χλμ., Γκορτσιά ή Διασταύρωση (1120μ.) 13,5 χλμ.

β. Γκορτσιά (1120μ.) - θέση Μπάρμπα (1450μ.) - βόρεια πλευρά Μπάρμπα και διακλάδωση (1500μ.) μονοπατιού για βρύση Κολοκυθιές ή Σ.Ε.Ο. (1485μ.) - Πετρόστρουγκα (1935μ.) - Σκούρτα (2483μ.) - λαιμός Σκούρτας - Καγκέλια - πέρασμα Γιώσου - αρχή οροπεδίου Μουσών (2600μ.) - καταφύγιο Γ (Χρ. Κάκαλος) (2650μ.) - καταφύγιο Σ.Ε.Ο. (Γ. Αποστολίδης) (2700μ.).

Σύνολο πορείας 6-7 ώρες ή

β. Γκορτσιά (1120μ.) - θέση Μπάρμπα (1450μ.) - βόρεια πλευρά Μπάρμπα και διακλάδωση (1500μ.) μονοπατιού για βρύση Κολοκυθιές ή Σ.Ε.Ο. (1485μ.) - διάσελο Κόκκα (1720μ.) - διακλάδωση (1800μ.) μονοπατιού για σπηλιά Ιθακήσιου (1880μ.) - ράχη Στράγγου (1830μ.-1880μ.) και διακλαδώσεις μονοπατιού για Στραγγονέρι ή βρύση Αποστολίδη (1880μ.) και Πετρόστρουγκα (1935μ.) - Ανάθεμα (2200μ.) - Σκούρτα (2483μ.) - λαιμός Σκούρτας - Καγκέλια - πέρασμα Γιώσου - αρχή οροπεδίου Μουσών (2600μ.) - καταφύγιο Γ (Χρ. Κάκαλος) (2650μ.) - καταφύγιο Σ.Ε.Ο. (Γ. Αποστολίδης) (2700μ.). Σύνολο πορείας 6-7 ώρες.

3. Λιτόχωρο - Γκόλνα - Λιτόχωρο

Λιτόχωρο (280μ.) - δρόμος για Άγιο Ιωάννη ή Προφήτη Ηλία/διασταύρωση (500μ.) - ανατολική πλευρά Γκόλνας - Γκόλνα (1032μ.) - δυτική πλευρά Γκόλνας - ρέμα Καστάνα - ρέμα Γιάννακα (590μ.) - μονοπάτι (Ε4) Ενιπέα - Λιτόχωρο/Μύλοι (320μ.). Σύνολο πορείας 3-3.30 ώρες.

II. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ Α (Σπ. Αγαπητός)

4. Καταφύγιο Α - Πριόνια - Λιτόχωρο

Αντίθετα η διαδρομή 1β σε 2-2.30 ώρες και 1α σε 3-3.30 ώρες ή 18 χλμ. με αυτοκίνητο.

5. Καταφύγιο Α - Καταφύγια Γ και Σ.Ε.Ο. - Λιτόχωρο

α. Καταφύγιο Α (Σπ. Αγαπητός) (2060μ.) - «κοφτό» μονοπάτι για οροπέδιο Μουσών - πέρασμα παγετώνα / χιονούρας (2200μ.) - διάσελο Γούρνας Στεφανίου (2580μ.) - καταφύγιο Γ (Χρ. Κάκαλος) (2650μ.) - καταφύγιο Σ.Ε.Ο. (Γ. Αποστολίδης) (2700μ.). Σύνολο πορείας 2-2.30 ώρες και

β. αντίθετα η διαδρομή 2β. σε 4.30-5 ώρες και 13,5 χλμ. (με αυτοκίνητο).

6. Καταφύγιο Α - Καλόγερος - Λιτόχωρο

Καταφύγιο Α (2060μ.) - Χονδρομεσοράχη (2180μ.) - διασταύρωση μονοπατιού για Ζωνάρια (2480μ.) - διασταύρωση μονοπατιού για Σκάλα (2520μ.) - βάραθρο / χιονότρυπα Σταυροϊτιάς (2600μ.) - Μπάρα (2350μ.) - ανώνυμη κορφούλα (2625μ.) - Ξερολούτσα (2530μ.) - Καλόγερος (2701μ. - 2699μ.) - Πάγος (2682μ.) - ράχη Λιβαδάκι (2381μ.) - λάκκα Λιβαδάκι και καταφύγιο (2080μ.) - διακλάδωση μονοπατιού για ράχη Κόκκα και Πριόνια (2020μ.) - Πελεκούδια (1800μ.) - ράχη Άνω Τσουκνίδας (1400μ.) - βόρεια πλευρά Κάτω Τσουκνίδας (1100μ.) - ρεματιά (900μ.) - διακλάδωση μονοπατιού (900μ.) : δασικός δρόμος Σκανδαλιάρας (680μ.) για 5 χλμ. - Λιτόχωρο (320μ.) ή για ΒΑ ράχη Γκόλνας (1000μ.) - δασικός δρόμος Αγ. Ιωάννη/Προφ. Ηλία (530μ.) για 2 χλμ. - Λιτόχωρο (πλατεία 280μ.). Σύνολο πορείας 7-8 ώρες.

7. Καταφύγιο Α - Μύτικας - Καταφύγιο Α

α. Καταφύγιο Α (2060μ.) - Χονδρομεσοράχη (2180μ.) - διασταύρωση μονοπατιού για Ζωνάρια (2480μ.) - διασταύρωση μονοπατιού για Σκάλα (2520μ.) - Σκάλα (2882μ.) - Λούκι Σκάλας (2800μ.) - Μύτικας (2918μ.). Σύνολο πορείας 3 ώρες.

β. Αντίθετα η διαδρομή α σε 2.30 ώρες ή

β. Μύτικας (2918μ.) - Λούκι Μύτικα - Ζωνάρια (2700μ.) - διασταύρωση μονοπατιού (2480μ.) - Χονδρομεσοράχη (2180μ.) - Καταφύγιο Α (2060μ.). Σύνολο πορείας 2.30 ώρες.

8. Καταφύγιο Α - ψηλές κορυφές - Καταφύγιο Α

Καταφύγιο Α (2060μ.) - Χονδρομεσοράχη (2180μ.) - διασταύρωση μονοπατιού για Ζωνάρια (2480μ.) - διασταύρωση μονοπατιού για Σκάλα (2520μ.) βάραθρο/ χιονότρυπα Σταυροϊτιάς (2600μ.) - ΒΑ ράχη Αγ. Αντωνίου - Άγ. Αντώνιος (2815μ.) - διάσελο (2712μ.) - ανώνυμη κορφούλα (2793μ.) - Σκολιό (2904μ.) - Σκάλα (2882μ.) - Λούκι Σκάλας (2800μ.) - Μύτικας (2918μ.) - Λούκι Μύτικα - Ζωνάρια (2700μ.) - Λούκι Στεφανίου - Στεφάνι (2903μ.-2912μ.) - Στεφάνι (2912μ.-2903μ.) - Λούκι Στεφανίου - Ζωνάρια (2700μ.) - Πόρτα (2710μ.) - Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. (2700μ.) - Προφ. Ηλίας (2803μ.) - οροπέδιο Μουσών - Καταφύγιο Χρ. Κάκαλος (2650μ.) - διάσελο Γούρνας Στεφανίου (2580μ.) - «κοφτό» μονοπάτι για Καταφύγιο Α - πέρασμα παγετώνα / χιονούρας (2200μ.) - Καταφύγιο Α (2060μ.). Σύνολο πορείας 7-8 ώρες.

III. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ Σ.Ε.Ο. (Γ. Αποστολίδης)

9. Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. - Πετρόστρουγκα - Λιτόχωρο

Αντίθετα η διαδρομή 2β σε 4.30-5 ώρες και 2α με αυτοκίνητο(13,5 χλμ.).

10. Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. - Ψηλές κορυφές - Καταφύγιο Σ.Ε.Ο.

Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. (2700μ.) - Ζωνάρια (2700μ.) - Λούκι Στεφανιού - Στεφάνι (2903μ.-2912μ.) - Στεφάνι (2912μ.-2903μ.) - Λούκι Στεφανιού - Ζωνάρια (2700μ.) - Λούκι Μύτικα - Μύτικας (2918μ.) - Λούκι Σκάλας (2800μ.) - Σκάλα (2882μ.) - Σκολιό (2904μ.) - ανώνυμη κορφούλα (2793μ.) - Αγ. Αντώνιος (2815μ.) - ΒΑ ράχη Αγ. Αντωνίου - βάραθρο / χιονότρυπα Σταυροϊτιάς (2600μ.) - διασταύρωση μονοπατιού για Καταφύγιο Α (2480μ.) - Ζωνάρια (2700μ.) - Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. (2700μ.). Σύνολο πορείας 6-7 ώρες.

11. Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. - Μεγάλα Καζάνια - Ξερολάκκι

Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. (2700μ.) - Πόρτα (2710μ.) - πρόποδες (ριζά) δυτικής ορθοπλαγιάς Στεφανιού (2600μ.) - ριζά δυτικής ορθοπλαγιάς Μύτικα (2500μ.), βόρειοι πρόποδες Σκολιού και πυθμένες των Καζανιών (2300μ.) - ρέμα Ναούμ (2000μ.) - δασικός δρόμος Ξερολακκιού (1300μ.). Σύνολο πορείας 6 ώρες.

12. Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. - Μύτικας - Σκολιό - Χριστάκη - Ξερολάκκι

Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. (2700μ.) - Ζωνάρια (2700μ.) - Λούκι Μύτικα - Μύτικας (2918μ.) - Λούκι Σκάλας (2800μ.) - Σκάλα (2882μ.) - Σκολιό (2904μ.) - βάραθρο / χιονότρυπα Σκολιού (2780μ.) - διάσελο (2625μ.) - Χριστάκης (2706μ.) - Μεγάλη Γούρνα και καταφύγιο (2430μ.) - νότια πλευρά Χριστάκη - κοίτη ρέματος Ξερολακκιού - δασικός δρόμος Ξερολακκιού / δεξαμενή (1360μ.). Σύνολο πορείας 7-7.30 ώρες.

13. Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. - Πετρόστρουγκα - Δίον

Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. (2700μ.) - αρχή οροπεδίου Μουσών (2600μ.) - πέρασμα Γιώσου - Καγκέλια - λαμός Σκούρτας - Σκούρτα (2483μ.) - Πετρόστρουγκα (1935μ.) - Λιανοξυιά (1240μ.) - Κορομηλιά (1000μ.) - ρέμα Ορλιάς - καταρράκτης (260μ.) - εξωκκλήσι Αγ. Κωνσταντίνου & Ελένης - δρόμος 5 χλμ. - Δίον (20μ.). Σύνολο πορείας 8-9 ώρες.

14. Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. - Ράχη Παπά - Μπαρμπαλάς - Βροντού

Καταφύγιο Σ.Ε.Ο. (2700μ.) - Β-ΒΔ άκρη λάκκας Προφ. Ηλία (2650μ.) - Ράχη Παπά (1940μ.) - Μπαρμπαλάς (1841μ.) - βόρεια κόψη Ράχης Μπαρμπαλάς - Καταφύγιο στα Κρεβάτια (960μ.) - ερημοκκλήσι Αγίας Τριάδας (400μ.) - δρόμος 4 χλμ. - Βροντού (100μ.). Σύνολο πορείας 8 ώρες.

IV. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ Β (Βρυσοπούλες - Κ.Ε.Ο.Α.Χ.)

15. Καταφύγιο Β - Ψηλές κορυφές - Καταφύγιο Β

α. Καταφύγιο Β (1800μ.) - πυλώνες χιονοδρομικού κέντρου - καταφύγιο ανάγκης (2360μ.) - ΒΔ άκρη Αγ. Αντωνίου (2700μ.) - Άγ. Αντώνιος (2815μ.) - ανώνυμη κορφούλα (2793μ.) - Σκολιό (2904μ.) - Σκάλα (2882μ.) - Λούκι Σκάλας (2800μ.) - Μύτικας (2918μ.). Σύνολο πορείας 4.30 ώρες.

β. Μύτικας (2918μ.) - Λούκι Σκάλας - Σκάλα (2882μ.) - νότια πλευρά Σκολιού - δυτική πλευρά Αγ. Αντωνίου - καταφύγιο ανάγκης (2360μ.) - πυλώνες - Καταφύγιο Β. Σύνολο πορείας 3.30 ώρες, ή

β. Μύτικας (2918μ.) - Λούκι Μύτικα - Ζωνάρια (2700μ.) - διασταύρωση μονοπατιού για Καταφύγιο Α (2480μ.) - βάραθρο / χιονότρυπα Σταυροϊτιάς (2600μ.) - ΝΑ-Ν πλευρά Αγ. Αντωνίου - καταφύγιο ανάγκης (2360μ.) - πυλώνες - Καταφύγιο Β. Σύνολο πορείας 4.30 ώρες.

16. Καταφύγιο Β - κορυφές - Καταφύγιο Β

α. Καταφύγιο Β (1800μ.) - πυλώνες χιονοδρομικού κέντρου - καταφύγιο ανάγκης (2360μ.) - νότια πλευρά Αγ. Αντωνίου - Μπάρα (2350μ.) - βάραθρο / χιονότρυπα Κακάβρακα (2440μ.) - Κακάβρακας (2618μ.) - διάσελο (2500μ.) - Μεταμόρφωση (2699μ.) - διάσελο (2570μ.) - Φράγκου Αλώνι (2684μ.) - Ξερολούτσα (2530μ.) - Καλόγερος (2701μ.) - Ξερολούτσα (2530μ.) - ανώνυμη κορφούλα (2625μ.) - σχίσμα / βάραθρο Μπάρας (2450μ.) - Μπάρα (2350μ.) - νότια πλευρά Αγ. Αντωνίου - καταφύγιο ανάγκης (2360μ.) - πυλώνες - Καταφύγιο Β (1800μ.). Σύνολο πορείας 7-8 ώρες.

β. Καταφύγιο Β (1800μ.) - πυλώνες χιονοδρομικού κέντρου - καταφύγιο ανάγκης (2360μ.) - ΒΔ άκρη Αγ. Αντωνίου (2700μ.) - Άγ. Αντώνιος (2815μ.) - ανώνυμη κορφούλα (2793μ.) - Σκολιό (2904μ.) - βάραθρο / χιονότρυπα Σκολιού (2780μ.) - διάσελο (2625μ.) - Χριστάκης (2706μ.) - Μεγάλη Γούρνα και καταφύγιο (2430μ.) - Μικρή Γούρνα (2300μ.) - ράχη Κανάκη (2460μ.) - Χότζας (2600μ.) - Ντριστελά - Πύργος (2442μ.) - ρεματιά - πυλώνες - Καταφύγιο Β. Σύνολο πορείας 7-8 ώρες.

V. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΚΚΙΝΟΠΛΟ

17. Κοκκινοπλός - Σαλατούρα - Κοκκινοπλός

α. Κοκκινοπλός (1150μ.) - βρύση Ρούδι (1800μ.) - κορυφογραμμή (2.200μ.) - Κίτρος (2422μ.) - Νάνα (2284μ.) - Στενή Σαλατούρα (2089μ.) - Ραδομίρ (1879μ.) - καταφύγιο Πυξάρι Σαλατούρας (1800μ.). Σύνολο πορείας 4 ώρες, ή

α. Κοκκινοπλός (1150μ.) - ορεινός δασικός δρόμος για Άγιο Αθανάσιο & δυτικά του Άνθιμου - εικονοστάσια - Σμίξη (1420μ.) με αυτοκίνητο ή για Πέτρα - θέσεις: διασταύρωση Μακρυρέματος (1100μ.) 3,2 χλμ. - διασταύρωση (1150μ.) 2 χλμ. - βρύση Πόρος (1260μ.) - βρύση Σμίξη (1500μ.) - τέρμα δρόμου στη δυτική πλευρά Σαλατούρας (1540μ.) και μονοπάτι για κόψη και ράχη Σαλατούρας - καταφύγιο (1800μ.) σε 1 ώρα.

β. Αντίθετα η διαδρομή 17α σε 3 ώρες.

18. Κοκκινοπλός - Σκολιό

Κοκκινοπλός (1150μ.) - μονοπάτι (E4) κοίτης Σταλαματίας - σουβάλα (στέρνα & καλύβα) (2160μ.) - Μικρή Γούρνα (2300μ.) - Μεγάλη Γούρνα & καταφύγιο/ καλύβα (2430μ.) - Χριστάκης (2706μ.) - Σκολιό (2904μ.). Σύνολο πορείας 7-8 ώρες.

VI. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΡΥΑ

19. Καρυά - Σκολιό

Καρυά (900μ.) - μονοπάτι (02) - δρόμος - Παναγία (1145μ.) - Χαρβαλόβρυση (1420μ.) - ανατολικές πλαγιές των κορυφών Εννέα Πύργοι και Κακάβρακα - Μπάρα (2350μ.) - Μικρή Σταυροϊτιά (2620μ.) - βόρεια πλευρά Αγ. Αντωνίου - διάσελο - Σκολιό (2904μ.). Σύνολο πορείας 8-9 ώρες. Με μικρές παρεκκλίσεις από το μονοπάτι μπορούν να γίνουν αναβάσεις στις κορυφές Εννέα Πύργοι (2450μ.) - Κακάβρακας (2618μ.) - Μεταμόρφωση (2699μ.) και Άγιος Αντώνιος (2815μ.).

20. Καρυά - Καλόγερος

Καρυά (900μ.) - μονοπάτι (02) - δρόμος - Παναγία (1145μ.) - Χαρβαλόβρυση (1420μ.) - δρόμος βόρειας πλευράς κορυφής Ταμπούρια - μονοπάτι Σαράντα Καγκέλια - διάσελο Μεταμόρφωσης (2570μ.) - Φράγκου Αλώνι (2684μ.) - Ξερολούτσα (2530μ.) - Καλόγερος (2701μ.). Σύνολο πορείας 6-7 ώρες.

Πινακίδες μονοπατιών στον Ενιπέα

Στύλος του E4 στη Μεγάλη Γούρνα

Ο Κοκκινοπλός και οι δυτικές κορυφές

Το λιβάδι στο Μπιχτέσι Καριάς

ΑΝΑΡΡΙΧΗΣΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΝΑΡΡΙΧΗΣΕΩΝ

Αντίθετα με τις περιηγήσεις και τις απλές ορειβατικές αναβάσεις, που η απαρχή τους τοποθετείται αιώνες πριν, η ιστορία των αναρριχήσεων στις κορυφές του Ολύμπου χρονολογείται από το 1934. Στοιχεία όμως αναρριχητικής τεχνικής είχαν χρησιμοποιηθεί από παλαιότερα στον Όλυμπο, κατά τις αναβάσεις των ξένων κυρίως ορειβατών και συγκεκριμένα :

Στις 2-8-1913 στην πρώτη ανάβαση του Μύτικα, που έγινε από τους Χρήστο Κάκαλο, Frederic Boissonnas και Daniel Baud-Bovy, και κατά τη διαδρομή από Καλύβα κατευθείαν για Ζωνάρια - Ταρπηϊά Πέτρα - Μύτικας, όπου χρησιμοποιήθηκε σχοινί από τους δύο Ελβετούς (πρώτος και μάλλον σε μερικά σημεία δεύτερος βαθμός δυσκολίας).

Στις 12-8-1921 στην πρώτη ανάβαση του Στεφανιού, που έγινε από τους Marcel Kurz και Χρήστο Κάκαλο, και κατά τη διαδρομή Μύτικας - Λούκι - Στριβάδα - προκορυφή - κορυφή Στεφάνι, όπου χρησιμοποιήθηκε σχοινί και από τους δύο ορειβάτες (πρώτος και σε ένα σημείο δεύτερος βαθμός δυσκολίας).

Στις 3-9-1926 στην απόπειρα αναρρίχησης στο Μύτικα από Ζωνάρια - κόψη - Στριβάδα, που έγινε από τους Άγγλους αλпинιστές C. Sleeman, W. Elmslie, A. Storr και L. Ellwood, όπου χρησιμοποιήθηκε σχοινί (πιθανά περάσματα δεύτερου βαθμού δυσκολίας).

Στις 11-9-1927 στην απόπειρα κατάβασης της βόρειας κόψης του Στεφανιού, από τους Et. May, Daniel Baud-Bovy και W. Ellison, στη συνέχεια διάσχιση αντίστροφα της κορυφογραμμής του Στεφανιού και κατάβασης της Α-ΝΑ κόψης, όπου χρησιμοποιήθηκε σχοινί (πρώτος και σε μερικά κομμάτια δεύτερος βαθμός δυσκολίας).

Στις 8-9-1930 όταν ο Κώστας Νάτσης αναρριχήθηκε από τη Στριβάδα στο Μύτικα. Η αναρρίχηση, που έγινε χωρίς σχοινί, χαρακτηρίστηκε δεύτερου βαθμού δυσκολίας και ονομάστηκε «το πέραςμα Νάτση».

Στις 1-8-1933 στην ανάβαση της δυτικής χαράδρωσης της Στριβάδας (από τη δεξιά πλευρά), δηλ. από τη ρίζα της ορθοπλαγιάς του Στεφανιού στα Μεγάλα Καζάνια, μέχρι πάνω στο διάσελο, από τους Α. Μαρίνο, Η. Νικόπουλο, Γ. Σούτσο και Δ. Χανιώτη. Η αναρρίχηση αυτή χαρακτηρίστηκε αργότερα πρώτου βαθμού δυσκολίας (μάλλον είναι δεύτερου βαθμού).

Οι πραγματικές όμως αναρριχήσεις στον Όλυμπο, δηλ. αναρριχήσεις σχοινοσυντροφιάς, χρησιμοποίηση καρφιών κ.ά. αρχίζουν με την επίσκεψη στον Όλυμπο του Ιταλού δάσκαλου της αναρρίχησης Emilio Comici και της Ελβετίδας Anna Escher (μέλη του C.A.I.) οι οποίοι χαράζουν τις πρώτες αναρριχητικές διαδρομές στον Όλυμπο (αλλά και στην Ελλάδα), δύο στο Στεφάνι - στη βόρεια κόψη την 25-6-1934 (πέμπτου βαθμού δυσκολίας) και στην Α-ΒΑ ορθοπλαγιά την 26-6-1934 (τετάρτου βαθμού δυσκολίας) - και μία στο Μύτικα στη Β-ΒΔ ορθοπλαγιά την 28-6-1934 (πέμπτου βαθμού δυσκολίας).

Τον επόμενο μήνα και συγκεκριμένα στις 22-7-1934 οι Γιουγκοσλάβοι αναρριχητές Marijan Liponsec και Leo Piran πραγματοποιούν την πρώτη αναρρίχηση στη Β-ΒΑ ορθοπλαγιά του Σκολιού (τετάρτου βαθμού δυσκολίας). Στις 23-7-1934 επαναλαμβάνουν την αναρρίχηση των Comici - Escher στη βόρεια κόψη του Στεφανιού, διασχίζουν όλη την κορυφογραμμή και από τη Στριβάδα αναρριχώνται στο Μύτικα από τη Β-ΒΑ κόψη (πιθανώς έκαναν επανάληψη «του περάσματος Νάτση»).

Το 1935 έρχονται στον Όλυμπο οι Γιουγκοσλάβοι αναρριχητές Vinko Modec και France Ancin, οι οποίοι την 27-7-1935 κάνουν μία πρώτη προσπάθεια αναρρίχησης στη δυτική ορθοπλαγιά του Στεφανιού αλλά αποτυγχάνουν λόγω τραυματισμού του Ancin. Μία δεύτερη προσπάθεια που έγινε στις 30-7-1935 δεν ολοκληρώθηκε και αυτή λόγω βροχής.

Το 1936 οι Γερμανοί αναρριχητές Hans και Sepp Demleitner κατορθώνουν να αναρριχηθούν για πρώτη φορά στη δυτική ορθοπλαγιά του Στεφανιού ύστερα από μία διανυκτέρευση στα μέσα περιόδου της διαδρομής (η πρώτη διανυκτέρευση σχοινοσυντροφιάς σε ελληνική ορθοπλαγιά). Μετά την αναρρίχηση (έκτου βαθμού δυσκολίας) που έγινε στις 21 και 22-7-1936 οι αδελφοί Demleitner κατεβαίνουν με ραπέλ τη βόρεια κόψη του Στεφανιού (έγινε για πρώτη φορά) και μετά ανεβαίνουν στη Στριβάδα, πιθανώς από τη διαδρομή των Μαρίνου - Νικόπουλου - Σούτσου - Χανιώτη (της 1-8-1933).

Τον επόμενο μήνα και συγκεκριμένα στις 28-8-1936 οι Αυστριακοί αναρριχητές Robert Knarpe (μέλος και του Ε.Ο.Σ. - Τμήμα Βόλου) και Willy Schwackhofer κάνουν μία προσπάθεια να αναρριχηθούν στη ΒΔ ορθοπλαγιά του Μύτικα, αλλά φθάνοντας στη μέση περιόδου της διαδρομής και πιθανώς στο «δρόμο» των Comici - Escher εγκατέλειψαν την προσπάθεια λόγω βροχής. Την άλλη ημέρα, 29-8-1936, πραγματοποιούν τη δεύτερη αναρρίχηση (νέα διαδρομή) στην Α-ΒΑ ορθοπλαγιά του Στεφανιού (τρίτου βαθμού δυσκολίας).

Το 1938 πέντε Ιταλοί αναρριχητές, οι Carletto Avanzo, Mauro Botteri, Guido Mussafia, Sergio Pirnetti και Giorgio Trevisini, μαζί με τον Κώστα Νάτση πραγματοποίησαν πολλές νέες αναρριχητικές διαδρομές και επανέλαβαν παλιές και συγκεκριμένα :

Στις 5-8-1938 οι G. Trevisini - S. Pirnetti ανεβαίνουν από τη Στριβάδα στο Μύτικα κάνοντας μία παραλλαγή «του περάσματος Νάτση» και χαρακτήρισαν τη διαδρομή τρίτου βαθμού δυσκολίας (μάλλον ήταν δεύτερου βαθμού). Οι C. Avanzo - G. Mussafia επαναλαμβάνουν τη διαδρομή των Comici - Escher στη βόρεια κόψη του Στεφανιού, όπως και οι M. Botteri - K. Νάτσης.

Στις 6-8-1938 οι S. Pirnetti - G. Trevisini ανεβαίνουν όλη την Α-ΝΑ κόψη του Στεφανιού (δεύτερος βαθμός δυσκολίας).

Στις 7-8-1938 οι M. Botteri - K. Νάτσης πραγματοποιούν την πρώτη αναρρίχηση στη Β-ΒΔ ορθοπλαγιά της Σκάλας (τετάρτου βαθμού δυσκολίας), ενώ οι G. Mussafia - C. Avanzo - G. Trevisini - S. Pirnetti ανεβαίνουν τη δυτική χαράδρωση της Στριβάδας κάνοντας μία παραλλαγή της διαδρομής των Μαρίνου - Νικόπουλου - Σούτσου - Χανιώτη, χαρακτηρίζοντάς την τρίτου βαθμού δυσκολίας (μάλλον είναι δεύτερου βαθμού).

Στις 8-8-1938 οι G. Mussafia - C. Avanzo ανεβαίνουν από τη Σκάλα στο Μύτικα αναρριχώνται στη μικρή νότια ορθοπλαγιά της Ταρπηίας Πέτρας (τρίτου

βαθμού δυσκολίας), ενώ οι S. Pirnetti - G. Trevisini ανέβηκαν τη μικρή ανατολική κόψη της (πρώτου και σε μερικά σημεία δεύτερου βαθμού δυσκολίας).

Στις 11-8-1938 οι C. Avanzo - G. Mussafia - G. Trevisini ανοίγουν μία νέα διαδρομή στη Β-ΒΔ ορθοπλαγιά του Μύτικα (τετάρτου βαθμού δυσκολίας), ξεκινώντας από το διάσελο Στριβάδα, ενώ πιο δίπλα οι M. Botteri - K. Νάτσης επαναλαμβάνουν τη διαδρομή των Comici - Escher στο Μύτικα.

Στις 12-8-1938 οι C. Avanzo - G. Mussafia - G. Trevisini ανοίγουν την τρίτη αναρριχητική διαδρομή (τετάρτου βαθμού δυσκολίας) στην Α-ΒΑ ορθοπλαγιά του Στεφανιού (ένα τμήμα της συμπίπτει με τη διαδρομή των Knappe - Schwackhoefer) και οι M. Botteri - K. Νάτσης επαναλαμβάνουν τη διαδρομή των Comici - Escher στην ίδια ορθοπλαγιά.

Στις 6-8-1939 ο Γερμανός αναρριχητής G. M. Schwab και ο Ιταλός Nino Agliardi (μέλη και του Ε.Ο.Σ. - Τμήμα Αθηνών) πραγματοποιούν μία νέα αναρρίχηση στην Α-ΒΑ ορθοπλαγιά του Στεφανιού (τρίτου + βαθμού δυσκολίας).

Λόγω του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και των μετέπειτα γεγονότων στην περιοχή, δεν έγιναν αναρριχήσεις στον Όλυμπο. Πέρασαν 15 χρόνια από την τελευταία αναρρίχηση και 20 χρόνια από την πρώτη για να ανοιχθεί ένας νέος «αναρριχητικός δρόμος» σε ορθοπλαγιά του Ολύμπου.

Στις 3 και 4-8-1954 οι Γιώργος Μιχαηλίδης, Γιώργος Τσαμακίδης, Δημήτρης Λιάγκος και Πρόδρομος Ιδοσίδης (η πρώτη ελληνική σχοινοσυντροφία στον Όλυμπο) χαράζουν μία νέα διαδρομή στη Β-ΒΔ ορθοπλαγιά του Μύτικα (πέμπτου βαθμού δυσκολίας) ύστερα από μία διανυκτέρευση στα μέσα περιόδου της διαδρομής.

Τον επόμενο χρόνο, στις 14-7-1955, οι Γιώργος Μιχαηλίδης και Κώστας Πινάτσης κατορθώνουν να αναρριχηθούν στην Α-ΒΑ ορθοπλαγιά του Στεφανιού, χαράζοντας μία ακόμα νέα διαδρομή (τετάρτου βαθμού δυσκολίας).

Στις 4 και 5-8-1955 τρεις Γερμανοί αναρριχητές οι Bernhard Huhn, Horst Wiedmann και Werner Huhn πραγματοποιούν τη δεύτερη αναρρίχηση της δυτικής ορθοπλαγιάς του Στεφανιού (έκτου βαθμού δυσκολίας).

Τον Αύγουστο του 1956 οι Γιώργος Μιχαηλίδης και Γιώργος Ξανθόπουλος ανοίγουν δύο νέες διαδρομές στη δυτική ορθοπλαγιά του Στεφανιού στις 1/2-8-1956 (τετάρτου + βαθμού δυσκολίας) και στις 3-8-1956 (τετάρτου βαθμού δυσκολίας). Μετά από δύο ημέρες, έχοντας στη σχοινοσυντροφία και τον Κώστα Ζολώτα αναρριχώνται για πρώτη φορά στη δυτική ορθοπλαγιά της Τούμπας (τρίτου βαθμού δυσκολίας). Τον ίδιο χρόνο και συγκεκριμένα στις 29-10-1956 οι Κώστας Ζολώτας, Αθανάσιος Κατσαμάκας και Ιωάννης Παπανικολάου αναρριχώνται για πρώτη φορά από τον Ενιπέα στην κορυφή της Γκόλνας (τετάρτου βαθμού δυσκολίας).

Στις 19-7-1957 ανοίγεται μία νέα διαδρομή στη Β-ΒΑ ορθοπλαγιά του Σκολιού (πέμπτου βαθμού δυσκολίας) από τους Γιώργο Τσαμακίδη, Αθανάσιο Καπετανάκη και Δημήτρη Λιάγκο.

Στις 29 και 30-7-1957 ανοίγεται μία πρώτη διαδρομή στη δυτική ορθοπλαγιά του Μύτικα (έκτου βαθμού δυσκολίας) από τους Γιώργο Μιχαηλίδη και Κώστα Ζολώτα.

Στα επόμενα χρόνια γίνονται δύο νέες αναρριχήσεις στην Α-ΒΑ ορθοπλαγιά του Στεφανιού, στις 11-8-1959 (τετάρτου βαθμού δυσκολίας) από τους

Γιώργο Μιχαηλίδη, Κώστα Ζολώτα και Νίκο Καραπατάκη και στις 11-8-1961 (τετάρτου + βαθμού δυσκολίας) από τους Γιώργο Μιχαηλίδη, Τηλέμαχο Μπαλτούμη και Στέφανο Χατζηλουκά.

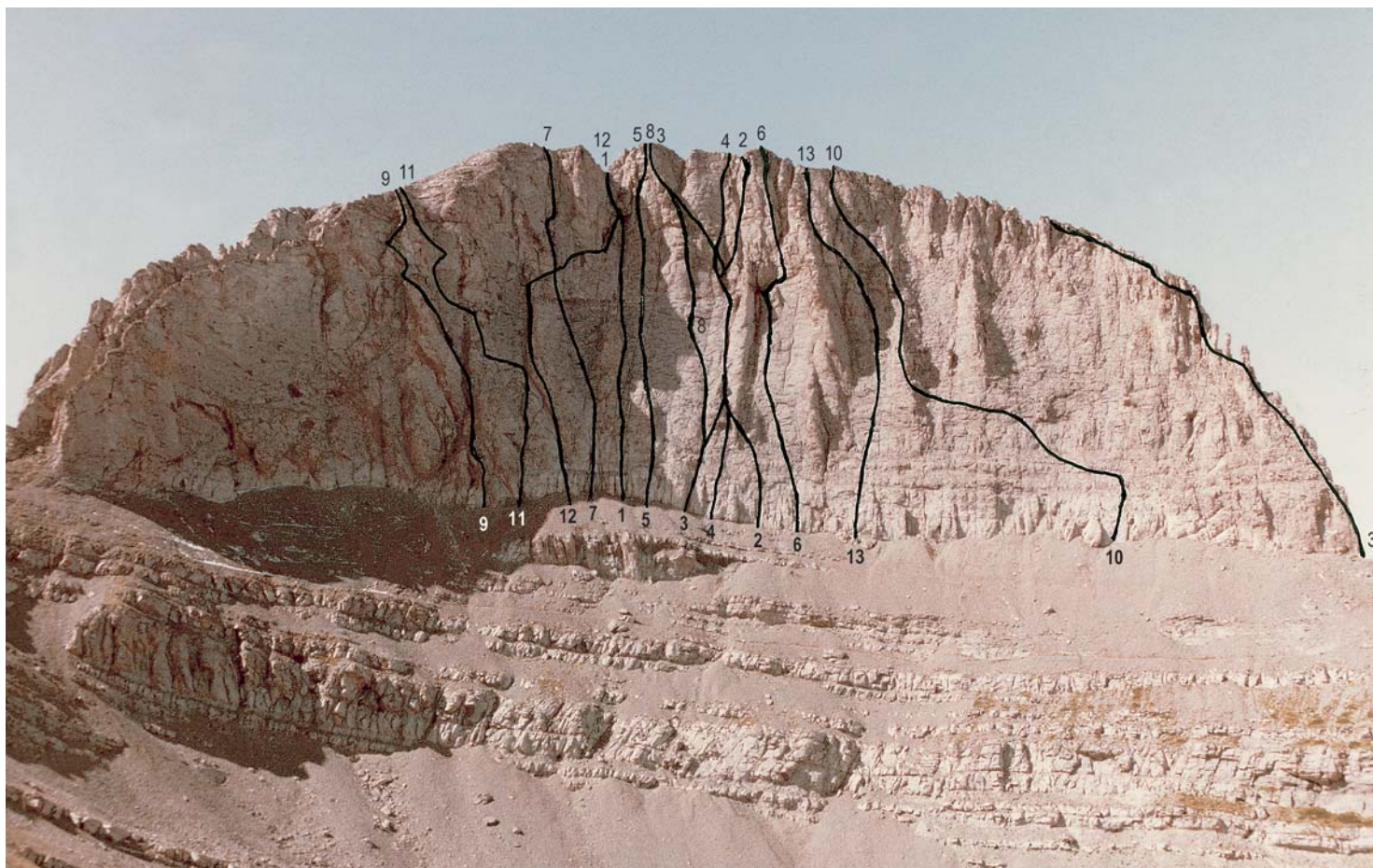
Μέχρι τέλους του 1963, 30 χρόνια μετά την πρώτη αναρρίχηση των Comici - Escher είχαν γίνει στον Όλυμπο οι πιο πάνω αναφερόμενες 21 αναρριχητικές διαδρομές (πρώτες και νέες). Από αυτές οι 10 έγιναν την πρώτη 5ετία, όλες από ξένους αναρριχητές (μόνο σε μία ήταν ο Κ. Νάτσης δεύτερος στη σχοινοσυντροφιά) και οι υπόλοιπες 11 την τρίτη 10ετία εκ των οποίων μόνο μία έγινε από ξένους αναρριχητές. Στα επόμενα 20 χρόνια ανοίχτηκαν 43 αναρριχητικές διαδρομές από Έλληνες αναρριχητές και μόνο 2 από ξένες σχοινοσυντροφίες.

Συνολικά στα 50 χρόνια (1934-1983) έχουν ανοιχτεί στις διάφορες ορθοπλαγιές του Ολύμπου 68 πρώτες και νέες διαδρομές. Από αυτές οι 40 έχουν γίνει στο κύριο αναρριχητικό πεδίο του Ολύμπου, που είναι το συγκρότημα των ψηλών κορυφών του και συγκεκριμένα 20 στο Στεφάνι, 7 στο Μύτικα, 1 στη Σκάλα και 12 στο Σκολιό. Μέχρι σήμερα οι αναρριχητικές διαδρομές που έχουν ανοιχθεί στον Όλυμπο ξεπερνούν τις 100.

Σημείωση : Οι χαράξεις των αναρριχητικών διαδρομών στις φωτογραφίες έχουν γίνει από τον Γιώργο Μιχαηλίδη και αφορούν τις διαδρομές μέχρι και το 1983 (οι φωτογραφίες είχαν δημοσιευθεί στην Α΄ έκδοση του βιβλίου το 1986).

Αναρρίχηση στη Ζυλιιά

Αναρριχητικές διαδρομές στην Α-ΒΑ ορθοπλαγιά του Στεφανιού

ΑΝΑΡΡΙΧΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

Αναφέρονται οι 84 αναρριχητικές διαδρομές (68 πρώτες και νέες + 16 παραλλαγές) των πρώτων 50 χρόνων (1934-1983) στα διάφορα αναρριχητικά πεδία του Ολύμπου, καθώς και οι 16 σημαντικότερες από αυτές που έχουν γίνει μέχρι σήμερα.

Κορυφή Στεφάνι

A-BA ορθοπλαγιά

1.	26-6-1934	E. Comici - A. Escher	160μ. IV
2.	29-8-1936	R. Knappe - W. Schwackhoefer	170μ. III
3.	12-8-1938	C. Avanzo - G. Mussafia - G. Trevisini	170μ. IV
3α.	11-8-1959	J. Nestgen-M. Παρασκευαΐδης-Λ. Λεοντιάδης	
4.	6-8-1939	G. Schwab - N. Agliardi	170μ. III+
5.	14-7-1955	Γ. Μιχαηλίδης - Κ. Πινάτσης	170μ. IV
5α.	19-7-1960	J. Riera - J. Ylla	
5β.	19-7-1964	C. Schoup-P. Weisgerber- B. Eggler-X. Ψαριάδης	
6.	11-8-1959	Γ. Μιχαηλίδης - Κ. Ζολώτας - Ν. Καραπατάκης	180μ. IV
6α.	22-7-1979	M. Αρζόγλου - Κ. Μανάλης	
7.	11-8-1961	Γ. Μιχαηλίδης-Τ. Μπαλτούμης-Σ. Χατζηλουκάς	170μ. IV+
8.	19-7-1964	Γ. Μιχαηλίδης - A. Eggler - - B. Eggler - Κ. Μιχαηλίδου	170μ. IV
9.	25-7-1964	E. Αρβαντιτίδης - Φ. Γαληνός (ονομασία : αχλάδι)	140μ. IV+
10.	11-8-1975	Δ. Μπουντόλας - Π. Σκουτέλης	170μ. IV
11.	3-8-1977	A. Σπανούδης-Δ. Μπουντόλας-Δ. Νικηφορίδης	140μ. V
11α.	27-7-1978	M. Αρζόγλου-Β. Χατζηρβασάνης-Θ. Αδαμακόπουλος	
12.	6-6-1982	Λ. Γιαννακούλης - Β. Βαμβακάς	160μ. V-
13.	24-7-1982	Δ. Μπουντόλας	170μ. IV+
	18-7-1993	Λ. Μποτέλης - Δ. Ζάρρας	135μ. VII-
	29-8-1993	Π. Μιχαηλίδης - Χ. Καραπιπέρης (ονομασία : το άρωμα του ονείρου)	120μ. VII, A0

Βόρεια κόψη

1.	25-6-1934	E. Comici - A. Escher	160μ. V
1α.	25-8-1958	K. Ζολώτας - A. Βούρος - I. Μόσχοβας	
1β.	20-7-1970	Δ. Κινατίδης - Ν. Κάκαλος - Ο. Ιωαννίδης	
2.	28-6-1964	B. di Beaco - W. Mejak - S. Glavina	160μ. III+
3.	22-7-1964	E. Αρβαντιτίδης - Γ. Κωνσταντόπουλος	160μ. III
		Άγνωστοι (ονομασία : μάτι)	100μ. V+

Αναρριχητικές διαδρομές στις δυτικές ορθοπλαγιές του Στεφανιού και του Μύτικα

Κορυφή Στεφάνι**Δυτική ορθοπλαγιά**

1.	21/22-7-1936	H. Demleitner - S. Demleitner	210μ. VI
2.	4/5-8-1955	B. Huhn - H. Wiedmann - W. Huhn	230μ. VI
3.	1/2-8-1956	Γ. Μιχαηλίδης - Γ. Ξανθόπουλος	210μ. V+
4.	3-8-1956	Γ. Μιχαηλίδης - Γ. Ξανθόπουλος	170μ. V

	23/24-9-1989	E. Βρούτσης - Β. Γραβάνης	200μ. VI, A1

Κορυφή Μύτικας**Β-ΒΔ ορθοπλαγιά**

1.	28-6-1934	E. Comici - A. Escher	280μ. V
2.	11-8-1938	C. Avanzo - G. Mussafia - G. Trevisini	200μ. IV
3.	3/4-8-1954	Γ. Μιχαηλίδης - Γ. Τσαμακίδης - - Δ. Λιάγκος - Π. Ιδοσίδης	280μ. V

Δυτική ορθοπλαγιά

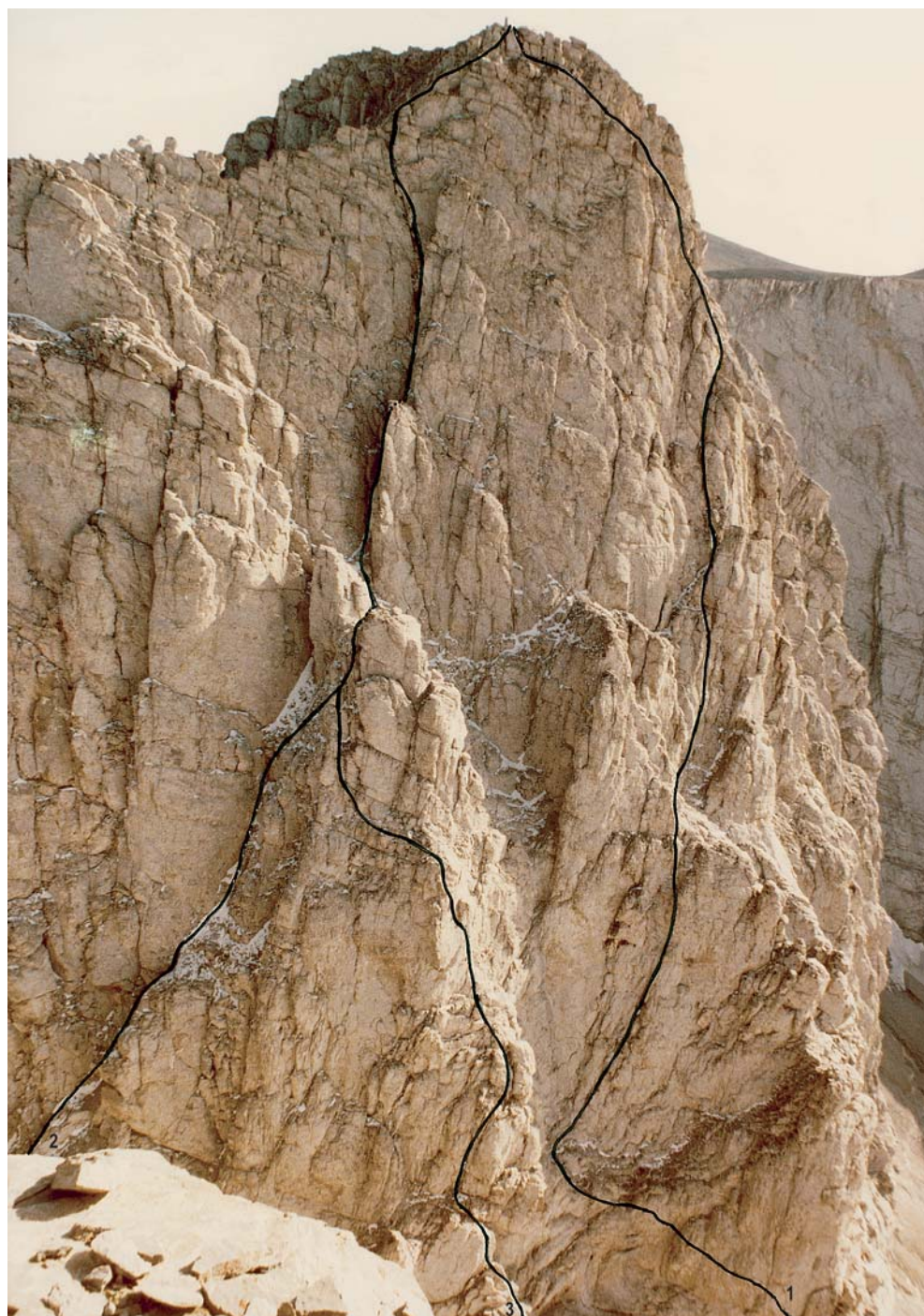
1.	29/30-7-1957	Γ. Μιχαηλίδης - Κ. Ζολώτας	380μ. VI
2.	1-9-1972	F. Kolar - M. Doubner	340μ. VI
3.	22/23-8-1976	A. Σπανούδης - Δ. Μπουντόλας - Π. Τυρνινής (ονομασία : Ι. Πανταζίδης)	360μ. V
4.	17-7-1983	Χ. Δελημπαλτάς - Π. Θεοδώρου	350μ. V+

	1993	A. Σπανούδης - Γ. Γκάλιος	350μ. VI-

«Κορυφή» Σκάλα**ΒΔ ορθοπλαγιά**

1.	7-8-1938	M. Botteri - Κ. Νάτσης	300μ. IV
1α.	25-7-1978	Δ. Μπουντόλας-Φ. Γαληνός-Θ. Αδαμακόπουλος	300μ. V

Κορυφή Τούμπα**Δυτική ορθοπλαγιά**

1.	5-8-1956	Γ. Μιχαηλίδης-Γ. Ξανθόπουλος-Κ. Ζολώτας	100μ. III
----	----------	---	-----------

Αναρριχητικές διαδρομές στη Β-ΒΔ ορθοπλαγιά του Μύτικα

Περιοχή Κόκκαλα**Βόρειες ορθοπλαγιές**

1. 26-6-1983 Δ. Μπουντόλας Μικτή διαδρ. 600μ. IV

«Κορυφή» Καλάγια**Νότιες ορθοπλαγιές**

1. 21-8-1976 Α. Σπανούδης-Δ. Μπουντόλας-Π. Τυρνινής 190μ. IV+
 2. 24-7-1978 Θ. Αδαμακόπουλος-Μ. Αρζόγλου-
 -Δ. Μπουντόλας 180μ. IV

«Κορυφή» Μεγάλη Σταυροϊτιά**A-BA ορθοπλαγιά & κόψη**

1. 24-7-1964 Κ. Ζολώτας 170μ. V

«Κορυφή» Μικρή Σταυροϊτιά**Ανατολική ορθοπλαγιά**

1. 26-9-1976 Δ. Μπουντόλας - Θ. Χρηστίδης -
 - Ε. Τσιλίδου - Δ. Καστανιώτης 180μ. V

Κορυφή Καλόγερος**Βόρειες ορθοπλαγιές**

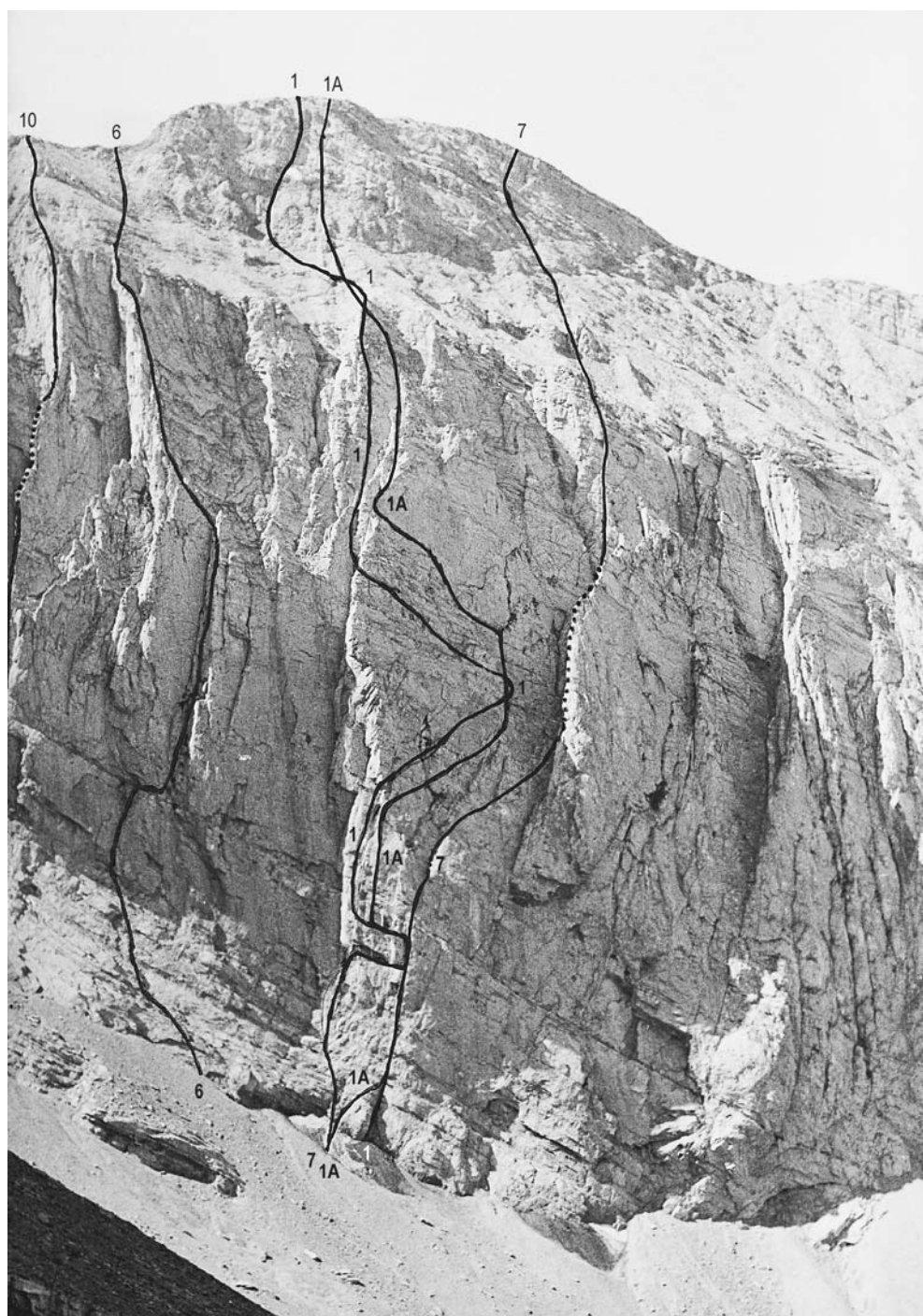
1. 16-10-1981 Π. Ιδοσίδης - Ν. Μπρόκος 250μ. V-

Ράχη Κόκκα**Βόρειες ορθοπλαγιές**

1. 25-5-1973 Ε. Ελευθεριάδης-Ν. Λαδόπουλος Μικτή διαδρ. 500μ. IV-

 29/30-8-1987 Β. Γραβάνης - Μ. Χολέβας 450μ. IV;
 (ονομασία : αγριοπερίστερα I)
 29/30-8-1987 Κ. Βλασιάδης - Ζ. Χαρταλάμης 500μ. IV;
 (ονομασία : αγριοπερίστερα II)

Περιοχή Γκαβός**N-ND ορθοπλαγιές**

1. 4-11-1973 Ε. Ελευθεριάδης-Ν. Λαδόπουλος Μικτή διαδρ. 500μ. III

Αναρριχητικές διαδρομές στο Σκολιό (φωτ. Γ. Μιχαηλίδης)

Κορυφή Σκολιό**B-BA ορθοπλαγιές**

1.	22-7-1934	M. Lipovsek - L. Piran	400μ. IV
1α.	30-6-1966	Γ. Μιχαηλίδης - Β. Καλέκας	
2.	19-7-1957	Γ. Τσαμακίδης-Δ. Λιάγκος-Α. Καπετανάκης	320μ. V
3.	23-7-1964	M. Zerf - Ε. Αρβαντίδης	300μ. V+
4.	17-9-1964	Κ. Ζολώτας	320μ. IV
5.	19-7-1966	Ο. Ιωαννίδης - Σ. Γουναρίδης	350μ. IV
6.	14-8-1967	Θ. Νάστος - Δ. Κινατίδης	350μ. V
7.	14-8-1967	Ο. Ιωαννίδης - Ε. Ελευθεριάδης	330μ. V
8.	12-9-1976	Δ. Μπουντόλας - Ε. Ελευθεριάδης - - Θ. Χρηστίδης (ονομασία : καραούλι)	600μ. III
9.	4-8-1977	Σ. Αποστόλου - Δ. Σεραφειμίδης - - Α. Σπανούδης (ονομασία : Δ. Καστανιώτης)	330μ. IV+
10.	15-9-1980	Γ. Μιχαηλίδης - Ε. Perren - Α. Perren	350μ. V
11.	27-6-1982	Μ. Αρζόγλου - Μ. Μαυρίδης	450μ. IV+
12.	27-6-1982	Π. Θεοδώρου - Θ. Παπαποστόλου	500μ. V
	1998-1999	Α. Σπανούδης - Π. Σαραντάκος (ονομασία : Φ. Γαληνός)	400μ. VI
	9/11-8-1999	Γ. Βουτυρόπουλος-Τ. Καραντώνας-Γ. Αλιφέρης- - Γ. Καστανίδης (ονομασία : εις μνήμην)	400μ. VI+

Κορυφή Χριστάκης**B-BA ορθοπλαγιά**

1.	14-9-1975	Α. Σπανούδης-Β. Γεωργιάδης-Ε. Ελευθεριάδης	270μ. IV+
----	-----------	--	-----------

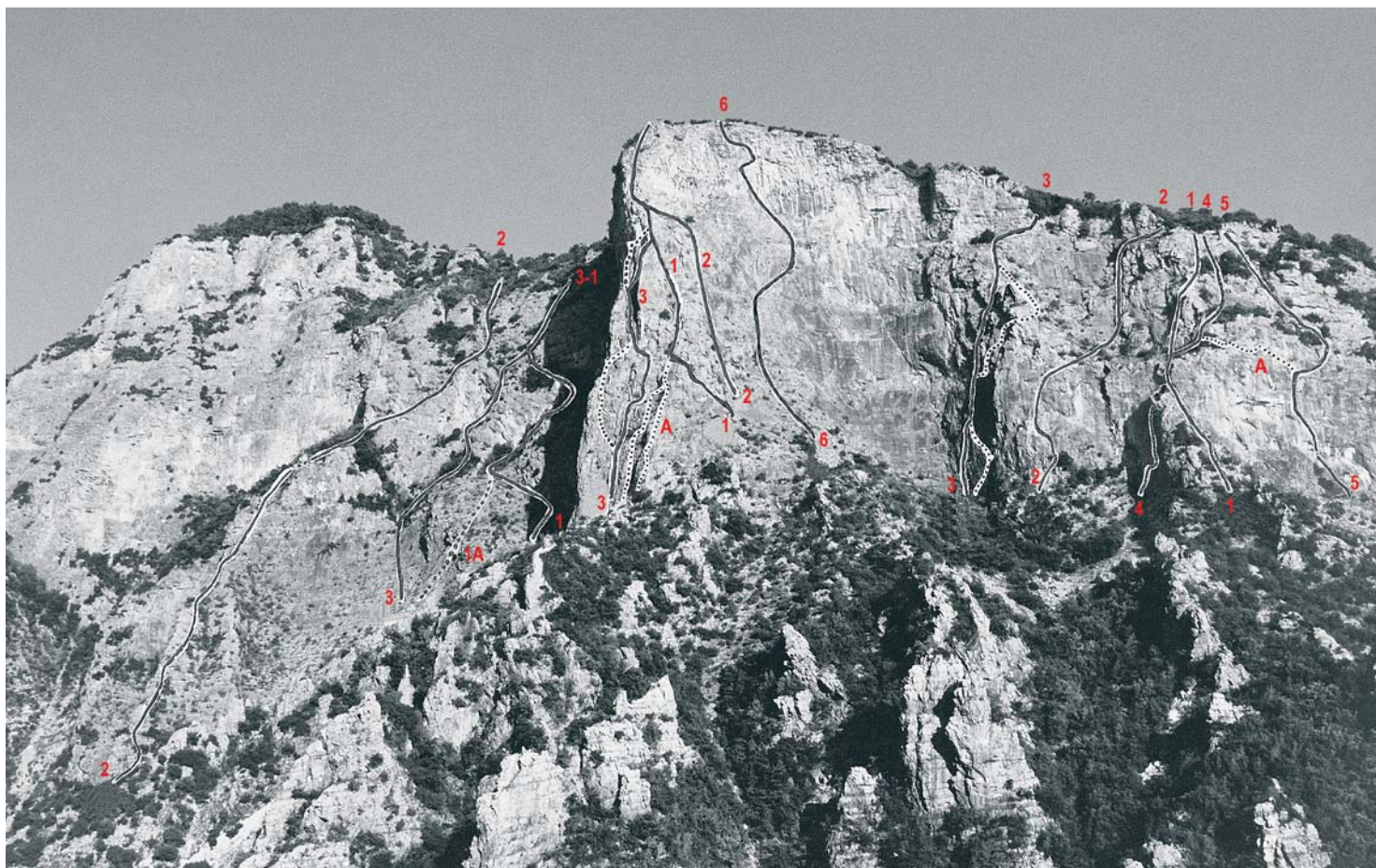
Πλάκα Καζανιών

1.	14-9-1980	Δ. Μπουντόλας - Χ. Δελημπαλτάς - Μ. Αρζόγλου - - Ν. Ματσάκας (ονομασία : Δ. Λιάγκος)	200μ. V
2.	1981	Ν. Ματσάκας - Π. Σκουτέλης	200μ. IV+

	1-9-1985	Δ. Μπουντόλας - Δ. Ζάρρας (ονομασία : Ήφαιστος)	200μ. VI, A1 (VIII-)
--	----------	--	----------------------

Κόψη Ναούμ-Καραϊσκήνη

1.	15/16-7-1975	Α. Σπανούδης - Π. Τυρνινής & Π. Μποτίνης - Ε. Ελευθεριάδης (ονομασία : κόψη του Ξερολακκιού)	Μικτή διαδρ. 1300μ. III+
1α.	10-7-1977	Α. Σπανούδης - Ε. Ελευθεριάδης (ονομασία : πόδι του Ναούμ)	230μ. IV

Αναρριχητικές διαδρομές στη Ζυλιά (φωτ. Τ. Αδαμακόπουλος)

«Κορυφή» Γκόλνα

Βόρεια ορθοπλαγιά

1.	29-10-1956	Κ. Ζολώτας - Α. Κατσαμάκας - - Ι. Παπανικολάου	Μικτή διαδρ. 500μ. IV
2.	20-7-1964	Β. Γεωργιάδης - Ο. Ιωαννίδης	Μικτή διαδρ. 500μ. III+

Βόρεια κόψη

1.	1-6-1969	Ν. Λαδόπουλος - Α. Ματθαίου - Δ. Κινατίδης (ονομασία : η κόψη της χαράς)	Μικτή διαδρ. 500μ. III

«Κορυφή» Ζιλνιά

ΝΑ ορθοπλαγιά

1.	15-3-1964	Σ. Γουναρίδης - Β. Γεωργιάδης (ονομασία : η κλασική)	140μ. IV
2.	28-5-1967	Π. Μποτίνης - Σ. Γουναρίδης	140μ. V
3.	12/13-5-1968	Α. Σπανούδης - Θ. Νάστος - Ε. Ελευθεριάδης (ονομασία : η στιγμή της αλήθειας)	160μ. VI
3α.	13-11-1979	Τ. Αδαμακόπουλος - Β. Χατζηρβασάνης (ονομασία : η τρίτη δόση)	
4.	11-2-1979	Β. Χατζηρβασάνης - Τ. Αδαμακόπουλος (ονομασία: ο ήλιος του Φεβρουαρίου)	140μ. IV
		Είναι η συνέχεια της απόπειρας της 15-5-1966 των Α. Σπανούδη-Σ. Γουναρίδη (ονομασία : ξεχασμένη)	
5.	28-4-1981	Δ. Μπουντόλας - Χ. Δελημπαλτάς (ονομασία : πέμπτη φορά)	140μ. V
5α.	23-4-1983	Β. Χατζηρβασάνης - Μ. Αρζόγλου	
6.	23-5-1982	Δ. Μπουντόλας - Χ. Δελημπαλτάς (ονομασία : το εκκρεμές)	200μ. VI-
-----			
	24-5-1986	Π. Θεοδώρου - Γ. Γκάλιος (ονομασία : Rayban)	100μ. VI
	Οκτ. 1986	Δ. Ζάρρας - Π. Σκουτέλης - Σ. Καλαϊτζής (ονομασία : αντίο φίλε)	140μ. VII-
	28-6-1997	Ε. Γαλάνης - Χ. Χαλδογερίδου (ονομασία : του Φουκώ)	220μ. VI+
	Οκτ. 1998	Ε. Γαλάνης - Χ. Χαλδογερίδου - Κ. Γιάντσης (ονομασία : το θηρίο στο κλουβί του)	240μ. VIII, A3
	11-11-2000	Μ. Νταούκας - Ε. Παρούσης (ονομασία : απαγορευμένος καρπός)	190μ. VIII-, A1

«Κορυφή» Ζιλνιά

Νότια κόψη

1.	13-4-1969	Ι. Παντούλας - Δ. Κινατίδης (& Ε. Ελευθεριάδης - Ο. Ιωαννίδης) (ονομασία : η κόψη των αετών)	190μ. V+
1α.	13-4-1969	Ο. Ιωαννίδης - Ε. Ελευθεριάδης	
1β.	26-9-1982	Τ. Αδαμακόπουλος - Β. Χατζηρβασάνης (ονομασία : πίσω πόρτα)	
2.	31-8-1980	Τ. Αδαμακόπουλος - Π. Ματσούκα (ονομασία : ταραντούλα)	180μ. V+
3.	26-6-1982	Τ. Αδαμακόπουλος - Β. Χατζηρβασάνης - Π. Ματσούκα (ονομασία : μεγάλη κομπίνα των αετών)	220μ. V+
3α.	24-4-1983	Δ. Μπουντόλας - Μ. Αρζόγλου (ονομασία : Αφροδίτη)	

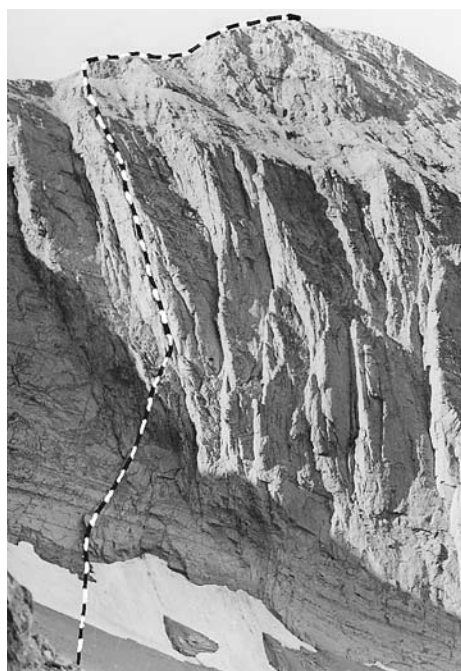
ΝΔ ορθοπλαγιά

1.	25-3-1968	Σ. Γουναρίδης - Ζ. Καπογιαννάτου & Α. Σπανούδης - Π. Μποτίνης (ονομασία : κρυφό πέρασμα)	230μ. V
1α.	28-1-1979	Τ. Αδαμακόπουλος - Β. Χατζηρβασάνης	
2.	1-6-1969	Ο. Ιωαννίδης - Α. Κραστούδης (ονομασία : περιστέρια)	320μ. V
3.	29-4-1978	Χ. Αδαμαντίδης - Μ. Αρζόγλου (ονομασία : πήδημα)	240μ. IV+

	1-5-1985	Λ. Γιαννακούλης - Δ. Μπουντόλας	250μ. VI

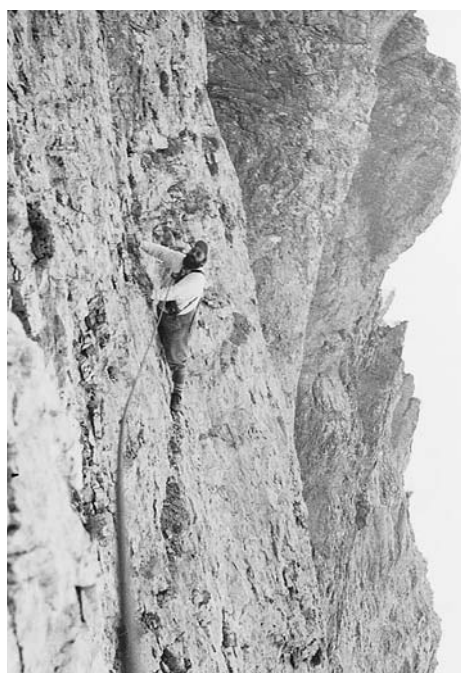
ΣΧΟΛΕΣ

Ο Ε.Ο.Σ. - Κ.Σ. (Κεντρικόν Συμβούλιον) - σήμερα Ε.Ο.Ο.Α. - οργάνωσε το 1959 για πρώτη φορά στην Ελλάδα συστηματική πανελλήνια σχολή αναρρίχησης βράχου που λειτούργησε τον Αύγουστο του 1959, με πεδίο εκπαίδευσης στο Στεφάνι και στην οποία έλαβαν μέρος αρκετοί αναρριχητές από όλα σχεδόν τα Τμήματά του. Η σχολή είχε αρκετή επιτυχία με αποτέλεσμα να καθιερωθεί και να λειτουργήσει συνολικά 6 φορές στον Όλυμπο (1959-1961-1962-1966-1967-1968).

Επίσης πολλοί σύλλογοι, για την εξοικείωση των μελών τους στις τεχνικές βράχου, διοργανώνουν μαθήματα και σχολές στον Όλυμπο.

Οι αναρριχητικές διαδρομές του Κ. Ζολώτα στο Σκολιό και στη Μεγάλη Σταυροϊτιά

Στο Στεφάνι (φωτ. Κ. Ζολώτας)

Οι αναρριχητικές διαδρομές στα Καλάγια

ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟ ΣΚΙ

Ο Όλυμπος λόγω της μορφολογίας του προσφέρεται τόσο για εξάσκηση στο άθλημα του ορειβατικού σκι, όσο και για αγώνες. Μέχρι το 1960, αλλά κυρίως μέχρι το 1940 ήταν συνηθισμένο φαινόμενο οι ορειβάτες να χρησιμοποιούν και τα σκι τους στον Όλυμπο για τη διάσχιση ή κατάβασή του.

Πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκαν «ορειβατικά» σκι την 20-3-1931 κατά την κατάβαση από τη Σκάλα στο Σπαρμό που πραγματοποίησαν οι G. Dorier, H. Ιωαννίδης και Κ. Νάτσης (μέλη του Ε.Ο.Σ. Αθηνών). Σήμερα που έχει αλλάξει η νοοτροπία, η τεχνική και ο εξοπλισμός, η χρησιμοποίηση ορειβατικών σκι δεν είναι σύνηθες φαινόμενο στον Όλυμπο. Βέβαια έχουν γίνει αρκετές διαδρομές με ορειβατικά σκι, κυρίως από ορειβάτες συλλόγων της περιοχής Ολύμπου και της Θεσσαλονίκης, αλλά δεν έχουν γίνει ευρύτερα γνωστές. Αξιοσημείωτη είναι η κατάβαση που πραγματοποίησαν την 13-3-1994 από το Λούκι του Μύτικα (έγινε για πρώτη φορά) οι Ι. Θεοχαρόπουλος, Α. Δημήτρουλας και Τρ. Καραχάλιος, οι οποίοι στη συνέχεια κατέβηκαν από τα Μεγάλα Καζάνια στην Πέτρα.

Η Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβασίας Αναρρίχησης, στα πλαίσια των διαφόρων προγραμμάτων της διοργάνωσε στον Όλυμπο 4 σχολές ορειβατικού σκι (1988-1989-1995-2000), ενώ διοργάνωσε και αγώνες ορειβατικού σκι. Έτσι έγιναν το Μάρτιο του 1996 διεθνείς αγώνες, καθώς και αγώνες για το κύπελλο Αθ. Λευκαδίτη και το Μάρτιο του 1998 και 1999 διεθνείς αγώνες, καθώς και αγώνες για το πανελλήνιο πρωτάθλημα, ενώ οι αγώνες του 1999 ήταν και βαλκανικοί.

Κατάβαση προς το οροπέδιο των Μουσών (φωτ. Ι. Θεοχαρόπουλος - Μ. Αναστασίου)

Άποψη των κορυφών από τη Γκόλνα

Άποψη των κορυφών από τη Ράχη Σαλατούρας

ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΑ

ΓΕΝΙΚΑ

Στον Όλυμπο υπάρχει ένα μικρό χιονοδρομικό κέντρο, που πρωτολειτούργησε το 1961 και ανήκει στο Στρατό. Βρίσκεται στη Ν-ΝΔ πλευρά του βουνού, στην περιοχή Βρυσσοπούλες, όπου το στρατόπεδο Κ.Ε.Ο.Α.Χ. (παλ. Κ.Ε.Χ.) και το καταφύγιο Β΄ σε υψ. 1800μ.

Το κέντρο διαθέτει μία μεγάλη πίστα και δύο αναβατήρες που μεταφέρουν τους χιονοδρόμους από τα 2.080μ. στα 2.420μ., στο πλάτωμα που βρίσκεται νότια της κορυφής Άγιος Αντώνιος. Επειδή χρησιμοποιείται αποκλειστικά από το Στρατό, για την επίσκεψη ιδιωτών πρέπει να προηγηθεί συνεννόηση (τηλέφωνο 24930-62163).

Η προσπέλαση γίνεται από την Ελασσόνα - Καλλιθέα - Ολυμπιάδα - Παλαιός Σπαρμός, από τον οποίο απέχει 17 χλμ. (ορεινός χωματόδρομος).

ΑΓΩΝΕΣ

Στη σειρά των πρωταθλημάτων βουνών που είχε καθιερώσει (από το 1936 στο Βέρμιο) ο Ε.Ο.Σ., προστέθηκε το 1939 και το πρωτάθλημα ή κύπελλο Ολύμπου με αγώνες κατάβασης από την κορυφή Άγιος Αντώνιος (υψ. 2.815μ.) στο καταφύγιο Β΄ στις Βρυσσοπούλες (1.800μ.). Οι πρώτοι αγώνες έγιναν στις 9-4-1939 με νικητή τον Π. Πανώριο και στις 28-4-1940 με νικητή τον Μ. Δέφνερ.

Οι αγώνες αυτοί σταμάτησαν για αρκετά χρόνια και ξανάρχισαν στις 16-4-1955 χωρίς να ολοκληρωθούν, λόγω των κακών καιρικών συνθηκών, όπου έχασε τη ζωή του ο χιονοδρόμος Γ. Κρίκης, που λοξοδρόμησε και χάθηκε. Το πτώμα του βρέθηκε τρεις μήνες αργότερα στην αρχή του Μαυρόλογγου. Οι επόμενοι αγώνες για το κύπελλο Ολύμπου έγιναν στις 23-3-1959, στις 26-3-1960, στις 25-3-1961, στις 17-3-1963 και στις 16-3-1964

Στα πλαίσια των πανελληνίων πρωταθλημάτων χιονοδρομίας που διοργάνωνε ο Ε.Ο.Σ. (από το 1932 - Πάρνηθα) έγιναν στον Όλυμπο οι εξής αγώνες: 25-3-1961, 25-3-1962, 15-3-1964, 13-3-1965, 5-3-1967 και 31-3-1968

Στα πλαίσια των στρατιωτικών χιονοδρομικών αγώνων «Παπαρρόδεια» που είχε καθιερώσει ο Στρατός (από το 1951 - Βέρμιο), προς τιμήν του Διοικητή του θρυλικού Α΄ Τάγματος Χιονοδρόμων Ι. Παπαρρόδου, έγιναν στον Όλυμπο διάφοροι αγώνες, που ήταν δρόμοι αντοχής 12-15 χλμ., όπως στις 25-3-1961, 24-3-1962, 17-3-1963, 14-3-1965, 6-3-1966, 5-3-1967, 7-3-1971, 13-3-1972, 13-3-1977 κ.ά.

Στον Όλυμπο έγιναν στις 11/12-3-1962 και οι Α΄ Παμμακεδονικοί Αγώνες χιονοδρομίας με τα αγωνίσματα της ελεύθερης κατάβασης, τεχνικής κατάβασης και γιγαντιαίας τεχνικής κατάβασης.

Χιονοδρομική πίστα και Άγιος Αντώνιος

Οι κορυφές Μεταμόρφωση και Κακάβρακας χιονισμένες

ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ

Ο Ε.Ο.Σ. Θεσσαλονίκης διοργάνωσε την 6 Ιουλίου 1986, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, έναν αγώνα στον Όλυμπο, που είχε τα στοιχεία ενός αγώνα ανωμάλου δρόμου μεγάλης απόστασης και ορειβασίας. Η διαδρομή του αγώνα άρχιζε από την τοποθεσία Σταυρός (υψ. 930μ.), ακολουθούσε τη διαδρομή Μπάρμπα - Πετρόστρουγκα - Σκούρτα - Οροπέδιο Μουσών - καταφύγιο «Χρ. Κάκαλος» (υψ. 2.650μ.) - καταφύγιο «Σπ. Αγαπητός» - Πριόνια - Μονή Αγ. Διονυσίου - φαράγγι Ενιπέα - Λιτόχωρο (υψ. 280μ.). Λόγω της σκληρότητας του αγώνα, από άποψη απόστασης (35.134μ.), μορφολογίας εδάφους, μεγάλων υψομετρικών διαφορών (1.720μ. ανάβαση και 2.370μ. κατάβαση) και της μεγάλης συμμετοχής αθλητών και ορειβατών (83) καθιερώθηκε (1987) ως πανελλήνιος ορειβατικός μαραθώνιος Ολύμπου.

Ο ορειβατικός μαραθώνιος Ολύμπου γίνεται κάθε χρόνο, ο αριθμός των αθλητών και ορειβατών έφθασε τους 182 (1999) και τα ρεκόρ που έχουν επιτευχθεί είναι άξια θαυμασμού, για κάποιον που γνωρίζει τη διαδρομή. Το ρεκόρ των ανδρών είναι 3 ώρ. 49' 54" (Ν. Καλοφύρης το 1999) και το ρεκόρ των γυναικών 4 ώρ. 37' 45" (Β. Καρπούζα το 2002).

Απονομή επάθλων στους νικητές του Μαραθωνίου Ολύμπου (2000)

ΟΡΕΙΝΗ ΠΟΔΗΛΑΣΙΑ

Με ορειβατικά ποδήλατα έχουν γίνει αρκετές διαδρομές στους δασικούς δρόμους του Ολύμπου, ενώ σε δύο περιπτώσεις οι ποδηλάτες έφθασαν μέχρι το Σκολιό. Συγκεκριμένα στις 25-30 Απριλίου 1987 έγινε το πέρασμα του Ολύμπου από δύο ποδηλάτες (με κανονικά ποδήλατα και πεζοπορία) : Αθήνα - Ελασσόνα - Βρυσσοπούλες - Άγιος Αντώνιος - Σκολιό - Σκάλα - καταφ. «Σπ. Αγαπητός» - Πριόνια - Λιτόχωρο - Λάρισα και στις 19-10-2002 δύο ποδηλάτες πραγματοποίησαν τη διαδρομή: Πέτρα - Κοκκινοπλός - Πύθιο - Καλύβια - Αεραθλητικό Κέντρο Ολύμπου - Μεγάλη Γούρνα - κορυφή Χριστάκης - κορυφή Σκολιό.

ΑΕΡΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου έχει δημιουργηθεί το Αεραθλητικό Κέντρο Ολύμπου για τους αθλητές του αιωρόπτερου ή «αετού» και του αλεξίπτωτου πλαγιάς ή «παραπέντε». Οι χώροι απογείωσης βρίσκονται στις κορυφές Τουρτοφωλιά και Καραγκούνη. Στις 30-7-2000 έγινε εκεί η κατηγορία Speed Gliding του 1ου Παγκόσμιου Πρωταθλήματος Αιωροπτερισμού. Στη ΒΑ πλευρά, ως τόποι απογείωσης έχουν χρησιμοποιηθεί η κορυφή του Προφήτη Ηλία (2.803μ.) και η περιοχή του Σταυρού.

Αλεξίπτωτο πλαγιάς στις ΝΔ κορυφές του Ολύμπου

ΚΑΤΑΒΑΣΗ ΦΑΡΑΓΓΙΩΝ

Κατάβαση φαραγγιών, δηλαδή κατάβαση της κοίτης ενός φαραγγιού ή ρέματος σύμφωνα με το ανάγλυφό του (καταρριχήσεις σε καταρράκτες, καταδύσεις, μπάνιο στις γούρνες του κ.ά.) πρωτοέγιναν στον Ενιπέα το 1999, στον Ορλιά το 1999, στον Αραπλάκο και στην Αγία Κόρη το 2000, καθώς και στη Ζιλιάνα το 2002.

Πληροφορίες στον Ελληνικό Σύλλογο Εξερεύνησης Φαραγγιών (τηλ. 22410-23957 ή στο Διαδίκτυο στη διεύθυνση www.canyoning.gr).

Στον Αραπλάκο (φωτ. Γ. Ανδρέου)

Στον Ενιπέα (φωτ. Γ. Ανδρέου)

ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ

Πάνω στον Όλυμπο έχουν γίνει τα εξής θανατηφόρα ατυχήματα :

1. 16-4-1955	Γιώργος Κρίκης	χάθηκε με τα σκι - κρουπληξία
2. 24-12-1958	Ιωάννης Μόσχοβας	γλίστρημα στη Χονδρομεσοράχη
3. 4-5-1964	Ιωσήφ Αποστολίδης	γλίστρημα στο λούκι του Μύτικα
4. -7-1972	B. Pawlowski	γλίστρημα ; στο λούκι του Μύτικα
5. 5-12-1976	Δημήτρης Καστανιώτης	χιονοστιβάδα στο Στεφάνι
6. 5-12-1976	Βικτωρία Μπαρτζελάϊ	χιονοστιβάδα στο Στεφάνι
7. 5-12-1976	Κυριακή Λαζαρίδου	χιονοστιβάδα στο Στεφάνι
8. 5-12-1976	Στέργιος Χατζηγεωργίου	χιονοστιβάδα στο Στεφάνι
9. 5-12-1976	Πασχάλης Τυρνινής	χιονοστιβάδα στο Στεφάνι
10. 5-12-1976	Παναγ. Παπαδόπουλος	χιονοστιβάδα στο Στεφάνι
11. 9-8-1977	Th. Pukart	γλίστρημα - πτώση στο καταφ. Α΄
12. 30-7-1978	Δ. Πάππος	από πέτρα στο λούκι του Μύτικα
13. 24-12-1979	Δημήτρης Νικηφορίδης	χιονοθύελλα - κρουπληξία
14. 24-12-1979	Γιώργος Σούλας	χιονοθύελλα - κρουπληξία
15. 30-11-1985	Olga Huskik	γλίστρημα στη Χονδρομεσοράχη
16. 31-7-1987	M. Vakhard	πτώση στο λούκι του Μύτικα
17. 24-9-1989	Ιταλός	γλίστρημα - πτώση
18. 25-12-1989	Αγησίλαος Κοτσιάντης	γλίστρημα στη Χονδρομεσοράχη
19. 1991	Τσέχος	πτώση στο λούκι του Μύτικα
20. 6-1994	Ελευθέριος Καλατσανίδης	γλίστρημα στο λούκι του Μύτικα
21. 23-7-1995	Γιώργος Μιχαηλίδης	γλίστρημα ; στο λούκι του Μύτικα
22. 6-8-1998	Αλέξανδρος Αγοραστός	πτώση (από Μύτικα στα Μ. Καζάνια)
23. 24-1-1999	Αντώνης Μαρουλάς	πτώση σε αναρρίχηση στη Ζιλνιά
24. 14-3-1999	Αθανάσιος Αδαμαντίδης	γλίστρημα - πτώση στο Μπαρμπαλά
25. 14-3-1999	Αντώνης Βλάχος	γλίστρημα - πτώση στο Μπαρμπαλά
26. 14-3-1999	Ιωάννης Πεολίδης	γλίστρημα - πτώση στο Μπαρμπαλά
27. 17-6-2000	Πολωνός	γλίστρημα στο Στράγγο
28. -6-2001	G. Kominek	κεραυνός στη Σταυροϊτία
29. -6-2001	M. Kominkona	κακοκαιρία - κρουπληξία
30. 12-8-2001	Ιωάννης Χασιώτης	από πέτρα στο λούκι του Μύτικα
31. 20-5-2003	Γερμανίδα	γλίστρημα στη Χονδρομεσοράχη

Επίσης ο Αντώνης Στεφανίδης πέθανε από σηψαιμία την 15-2-1932 πιθανώς λόγω των κρουοπαγημάτων που είχε πάθει κατά την ανάβασή του στον Όλυμπο την 25-12-1931 και ο Δημήτρης Γελαδάρης σκοτώθηκε την 9-2-1992 στη θέση Κόκκα στις Κορομηλιές Λεπτοκαρυάς στην προσπάθειά του να απεγκλωβίσει δύο κατσίκια.

Εκτός από τα παραπάνω ατυχήματα έχουν πεθάνει στον Όλυμπο και από άλλες αιτίες, όπως από εγκεφαλικό (Βούλγαρος - 1989), από καρδιακή προσβολή (Τσέχος - 1990 & Βούλγαρος το 2002) και από πνευμονικό οίδημα (Γερμανός - 1991).

Στο Σκολιό (φωτ. Σ. Παντελίδης)

Στη Σκούρτα (φωτ. Σ. Παντελίδης)

Στο λούκι του Μύτικα (φωτ. Σ. Παντελίδης)

Το Στεφάνι και το Σκολιό

Ερείπια κτίσματος νότια του Σκολιού

Οι ψηλές κορυφές από τα ανατολικά

Οι ψηλές κορυφές από τα δυτικά

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ

ΟΛΥΜΠΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΟΛΥΜΠΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Αγαστέρνες : Τοποθεσία στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου σε υψ. 1.400μ. περίπου, στη ρεματιά της Μάλτας, όπου φυσικές μικρές πέτρινες γούρνες που «κρατούν» το βρόχινο νερό. Πιθανώς να σημαίνει στέρνες του Αγά.

Αγία Κόρη : Ερημοκκλήσι στους βόρειους πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 300μ., και σε απόσταση 5 χλμ. νότια του χωριού Βροντού. Βρίσκεται μέσα σε ένα εντυπωσιακό φαράγγι με μικρό καταρράκτη. Γενικά όλη η τοποθεσία μοιάζει με ένα τεράστιο φυσικό σπήλαιο-βάραθρο. Αρκετά σκαλοπάτια οδηγούν στο βάθος του όπου πηγή (αγίασμα) και το μικρό εκκλησάκι.

Αγία Παρασκευή : Ερημοκκλήσι στον Όλυμπο,

1. σε υψ. 300μ., στους Α-ΒΑ πρόποδες και ΒΔ της νέας Μονής Οσίου Διονυσίου (υπήρξε μετόχι της παλιάς Μονής και μνημονεύεται σε ένα σιγίλλιο του Πατριάρχη Κύριλλου του Ε΄ το 1753). Σήμερα είναι τελείως κατεστραμμένο.

2. σε υψ. 380μ., στη ΝΔ άκρη του Λιτοχώρου (κτίστηκε το 1904).

3. σε υψ. 900μ. στη ΝΔ πλευρά, ΝΔ της Σκαμνιάς.

Αγία Παρασκευή : Ονομασία που αναφερόταν σε έγγραφα για παλιό συνοικισμό κτηνοτρόφων Καλύβια Μαλαθριάς. Πιθανώς να υπήρχε κοντά στο ομώνυμο παλιό ερημοκκλήσι του σημερινού Δίου.

Αγία Σοφία : Ονομασία (άγνωστη στην περιοχή) που αναφέρουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (από το 1934) σε πηγές και αρχή ρεματιάς, στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, δυτικά του δρόμου για Βρυσοπούλες, σε υψ. 1.400μ.

Αγία Τριάδα : Ερημοκκλήσι στον Όλυμπο,

1. στη βόρεια πλευρά, σε υψ. 400μ., στην έξοδο της μεγάλης ρεματιάς της Βροντούς (ρέμα Παπά). Κτίσμα του 14ου αιώνα.

2. στη δυτική πλευρά, σε υψ. 930μ., ΝΑ του Πυθίου.

3. στη νότια πλευρά, σε υψ. 1.080μ., βόρεια της Σκαμνιάς. Ήταν η εκκλησία του κατεστραμμένου οικισμού Παλαιά Σκαμνιά.

4. στη ΝΑ πλευρά, σε υψ. 1.320μ., ΒΑ της Καρυάς (παλαιά Μονή Κλημάδων).

Αγίας Βαρβάρας ρέμα : Ρεματιά στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει από τη μικρή κοιλάδα ανατολικά της Τουρτοφωλιάς και καταλήγει στο ρέμα Σπαρμού. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Φαράγγι, ενώ μερικοί το αναφέρουν ρέμα Αγίας Σοφίας επειδή οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. από το 1934 αναγράφουν το τοπωνύμιο Αγία Σοφία στην αρχή της ρεματιάς.

Αγίας Κόρης ρέμα : Μικρή, στενή και κλειστή (αθέατη από μακριά) ρεματιά (φαράγγι) στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου μεταξύ των ρεμάτων Παπά και Αράπη. Αρχίζει από την πλαγιά της ράχης Ρομπολάκια και καταλήγει στην πεδιάδα ανατολικά της Βροντούς. Στο πιο στενό και βαθύτερο σημείο της βρίσκεται το εκκλησάκι της Αγίας Κόρης.

Αγίας Σοφίας ρέμα : Λανθασμένη ονομασία του ρέματος της Αγίας Βαρβάρας.

Αγίας Τριάδας Μονή : Η αρχική ονομασία των μονών Αγίου Διονυσίου, Κλημάδων και Σπαρμού.

Αγίας Τριάδας ρέμα : Τοπική ονομασία του ρέματος Παπά στην έξοδο του κάτω από το ερημοκκλήσι της Αγίας Τριάδας.

Αγίας Τριάδας Σπαρμού Μονή : Παλιό (άγνωστο το έτος ίδρυσής του) μοναστήρι στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.020μ., στην πλαγιά της κορυφής Μαγούλες και δίπλα στη ρεματιά Μαυρατζά. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη του L. Heuzey το 1860. Η εκκλησία της Αγίας Τριάδας στο κέντρο του μοναστηριού κτίστηκε ή ανακαινίστηκε το 1633. Η Μονή λειτούργησε μέχρι το 1932. Το 1943 μισοκαστραφάκηκε από τους Γερμανούς κατακτητές. Σήμερα έχει ανακαινιστεί και λειτουργεί ως αντρικό μοναστήρι από το 2000.

Άγιοι Απόστολοι : Ερημοκκλήσι στον Όλυμπο,

1. στη δυτική πλευρά, σε υψ. 728μ., πάνω στον ομώνυμο λόφο, 2 χλμ. ΝΔ του χωριού Πύθιο. Πολύ κοντά βρίσκονται τα ερείπια του αρχαίου ναού του Πυθίου Απόλλωνα. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη του L. Heuzey το 1860.

2. στην ανατολική πλευρά, σε υψ. 440μ., μέσα σε μικρή ρεματιά και δίπλα στο δρόμο που πηγαίνει από το Λιτόχωρο στον Άγιο Ιωάννη.

3. στη βόρεια πλευρά, σε υψ. 375μ., στην έξοδο του ρέματος Παπά. Πρωτοαναφέρεται σε κείμενο του 1890.

Άγιοι Ταξιάρχες : Τοπική ονομασία του ασκηταριού ανατολικά του Πυθίου. Άγνωστο γιατί ονομάζεται έτσι, αφού η εκκλησούλα του είναι του Τιμίου Σταυρού.

Αγιονέρι : Ονομασία τμήματος του Ίταμου ποταμού ή Πετριώτικου, από τα Στενά της Πέτρας μέχρι την ένωσή του με το Μαυρονέρι.

Αγιονέρι : Πηγή στον αρχαιολογικό χώρο του Δίου, δίπλα στην Αγία Παρασκευή. Λέγεται και Αγίασμα.

Άγιο σπήλαιο : Τοπική ονομασία της σπηλιάς Αγίου Διονυσίου, όπου κατά την παράδοση πρωτομόνασε ο Όσιος Διονύσιος.

Άγιος Αθανάσιος : Νέο εξωκκλήσι (από το 1973) στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.280μ., πάνω ακριβώς (βόρεια) από το χωριό Κοκκινοπλός (το παλιό εκκλησάκι ήταν του 1831). Πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz το 1923

Άγιος Αντώνιος : Παμπάλαιο μοναστήρι, άγνωστο πότε καταστράφηκε, στους δυτικούς πρόποδες του Ολύμπου, κοντά στο χωριό Κοκκινόγη (παλ. Δεμιράδες). Αναφέρεται από τον Ν. Γεωργιάδη το 1894

Άγιος Αντώνιος : Κορυφή στο κέντρο σχεδόν του Ολύμπου, με υψ. 2.815μ. Κατά την παράδοση, στα Β-ΒΔ της κορυφής, όπου βρίσκονται υπολείμματα σκηνών, ασκήτευσε κάποιος μοναχός Αντώνιος. Πρωτοαναφέρεται Άγιος Αντώνιος στο χάρτη του H. Barth (1864), ενώ ο M. Kurz (1923) την αναφέρει Παλιμανάστρι (Παλιομονάστηρο), σημειώνοντας ότι η ονομασία Άγιος Αντώνιος δεν χρησιμοποιείται πλέον. Οι νέοι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. αναφέρουν την κορυφή Κάστρο, ενώ οι παλαιότεροι (1934) και με τις δύο ονομασίες. Πιθανώς η

ονομασία να έχει σχέση με το παμπάλαιο μοναστήρι του Αγίου Αντωνίου στους δυτικούς πρόποδες. Στην κορυφή υπάρχει από το 1961 ένας μετεωρολογικός σταθμός του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης που έχει πάψει να λειτουργεί από χρόνια. Μία αίθουσά του διαμορφωμένη κατάλληλα από ορειβάτες, λειτουργεί ως καταφύγιο ανάγκης. Κατά τις εκσκαφές που έγιναν για την εγκατάσταση του Μετεωροσκοπείου αυτού βρέθηκαν σημαντικά αρχαιολογικά αντικείμενα (νομίσματα, στήλες, θραύσματα αγγείων κ.ά.).

Άγιος Βασίλειος : Ερημοκλήσι στους βόρειους πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 210μ., στην είσοδο του ρέματος Ορλιά και σε απόσταση 4 χλμ. ΝΔ του χωριού Δίον. Στην περιοχή έχει βρεθεί αρχαίο νεκροταφείο.

Άγιος Γεώργιος : Ερημοκλήσι στους ΝΔ πρόποδες του Ολύμπου, Δ του Πυθίου.

Άγιος Δημήτριος : Χωριό στη δυτική πλευρά του ορεινού όγκου Καρδάρα - Βουλγάρας, σε υψ. 800μ. Προήλθε από την Κοινότητα Λιβαδίου. Αναγνωρίστηκε ως Κοινότητα το 1919 και το 1942 υπήχθη στη Μακεδονία, Επαρχία Πιερίας Νομού Θεσσαλονίκης. Ο Άγιος Δημήτριος, που έχει 907 κατοίκους (απογραφή 2001), υπάγεται στο Δήμο Πέτρας (έδρα Μηλιά).

Άγιος Διονύσιος : Ονομασία που αναφερόταν σε παλιούς χάρτες (από το 1796) για την τοποθεσία όπου η Μονή Αγίου Διονυσίου.

Άγιος Ηλίας : Παλαιότερη ονομασία της κορυφής Προφήτης Ηλίας του Ολύμπου. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη του L. Heuzey το 1860.

Άγιος Ηλίας νότιος : Ονομασία (Saint Elie meridional) της κορυφής Μεταμόρφωση που πρωτοαναφέρεται από τον H. Barth το 1864

Άγιος Ιωάννης : Ερημοκλήσι στον Όλυμπο,

1. στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 500μ., και σε απόσταση 4 χλμ. Ν-ΝΔ του Λιτοχώρου. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1884.

2. στη ΝΔ πλευρά, σε υψ. 620μ., ανατολικά του χωριού Φλάμπουρο.

Άγιος Μηνάς : Παλιό ερημοκλήσι στα ΝΑ του Λιτοχώρου, σε υψ. 360μ., στον παλιό οικισμό Τοπόλια. Σήμερα είναι τελείως κατεστραμμένο. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη του L. Heuzey το 1860.

Άγιος Νεκτάριος : Νέο (από το 1971) εξωκλήσι στη νότια πλευρά του Ολύμπου, βόρεια της Καρυάς, σε υψ. 1.000μ.

Άγιος Νικόλαος : Μεγάλο ερημοκλήσι στους βόρειους πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 310μ. Υπήρξε η εκκλησία της Παλαιάς Βροντούς. Βρίσκεται δίπλα στο ρέμα του Παπά και μέσα σε περιφραγμένο χώρο, μοναστηριακού τύπου. Ίσως παλιό μικρομοναστήρι.

Άγιος Νικόλαος : Νέο ερημοκλήσι στους ΝΑ πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 340μ., στο εσωτερικό της παλιάς, μισογκρεμισμένης σήμερα, μεγάλης ομώνυμης εκκλησίας της Παλαιάς Λεπτοκαρυάς.

Άγιος Σπυρίδων : Χωριό στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, δίπλα στη Βροντού σε υψ. 70μ. Αρχική ονομασία (1952) Καλύβια Κονταριώτισσας. Μετονομάστηκε Άγιος Σπυρίδων το 1958. Ο Άγιος Σπυρίδων, που έχει 1558 κατοίκους (απογραφή 2001), υπάγεται στο Δήμο Δίου (έδρα Κονταριώτισσα).

Άγιος Στέφανος : Ονομασία που αναφέρει μόνο ο D. Urquhart το 1830 για την κορυφή Σκολιό.

Αγίου Αντωνίου σπηλαιοβάραθρο : Βρίσκεται σε υψ. 2.640μ. στη ΝΑ ράχη της κορυφής Άγιος Αντώνιος του Ολύμπου. Το στόμιό του έχει διαστάσεις 8x4μ. και «βλέπει» τις λάκκες της Μπάρας. Έχει κατακόρυφο βάθος 15μ. περίπου και στο τέλος του υπάρχει αίθουσα αγνώστων διαστάσεων.

Αγίου Διονυσίου Νέα Μονή : Βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 400μ., στη θέση Σκάλα και σε απόσταση 3 χλμ. ΒΔ του Λιτοχώρου. Λειτουργεί από το 1954, ως Μονή Οσίου Διονυσίου του εν Ολύμπω (αντρικό μοναστήρι), στη θέση που ήταν το Μετόχι της παλαιάς ομώνυμης Μονής.

Αγίου Διονυσίου Παλαιά Μονή : Βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 830μ., μέσα στη χαράδρα του Ενιπέα ποταμού. Η Μονή που στην αρχή λεγόταν Μονή Αγίας Τριάδας, ιδρύθηκε από τον Όσιο Διονύσιο κατά τα χρόνια 1530-1546. Το μεγάλο και ωραίο αυτό μοναστήρι καταστράφηκε ολοσχερώς από τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής το 1943. Σήμερα έχει ανακαινιστεί η εκκλησία του, καθώς και τμήματα των κελιών. Το 1920 είχε 13 μοναχούς, το 1928 είχε 27 και το 1940 μόνο 6.

Αγίου Διονυσίου ρέμα : Άλλη ονομασία του Ενιπέα ποταμού.

Αγίου Διονυσίου σπήλαιο : Βρίσκεται σε υψ. 750μ., ΝΑ της παλαιάς Μονής Αγίου Διονυσίου Ολύμπου και δίπλα (νότια) του Ενιπέα ποταμού και του μονοπατιού για Λιτόχωρο. Έχει άνοιγμα 32μ., ύψος 15μ. και βάθος 22μ. Μέσα στη σπηλιά υπάρχει το εκκλησάκι της Γέννησης του Χριστού και του Οσίου Διονυσίου, καθώς και πλούσια πηγή. Τοπική ονομασία και «Άγιο σπήλαιο».

Αγίου Μηνά ρέμα : Έτσι αναφέρεται στους νεότερους (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. η συνέχεια του ρέματος Γκορτσιλά που καταλήγει βόρεια της Λεπτοκαρυάς. Οι παλιοί (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. το ανέφεραν Παληορουμάνα.

Αεραθλητικό Κέντρο Ολύμπου : Έτσι ονομάζεται το μικρό κτίσμα και η περιοχή της κορυφής Τουρτοφωλιά του ΝΔ Ολύμπου, όπου είναι ο χώρος απογείωσης για τα αεωρόπτερα και τα αλεξίπτωτα πλαιγιάς.

Άζωρος : Πόλη της αρχαίας Περραιβίας που μαζί με τη Δολίχη και το Πύθιον αποτελούσαν την αρχαία Τρίπολη ή Τριπολίτιδα. Σημερινή ονομασία Βουβάλα.

Αίσων ποταμός : Η αρχαία ονομασία του ποταμού Μαυρονέρι της Πιερίας.

Ακατό(ς) ..... : Βλ. Κάτω ..... Τοπική ονομασία της λέξης Κάτω.

Αλαταριά : Ράχη με υψ. 1.900μ. στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, ΒΑ της Σκούρτας. Στην ορεινή Θεσσαλία αλαταριά ονομάζουν μία περιοχή, συνήθως με επίπεδες πλάκες, στην οποία ρίχνουν αλάτι οι βοσκοί για τα ζώα τους. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη αλς-άλας = αλάτι, αλατίζω.

Αναβρυκό : Ονομασία που αναφέρουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1970) για ένα τμήμα της Μπάρας, βόρεια της Μεταμόρφωσης. Δηλώνει το μέρος που αναβλύζουν νερά. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη αναβρύω.

Ανάθεμα : Τοποθεσία (μικρό πλάτωμα) σε υψ. 2.200μ. στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, πάνω στο μονοπάτι Στράγγου - Σκούρτας. Πιθανή προέλευση της

ονομασίας από τη σύγχρονη ερμηνεία της λέξης, που δηλώνει το καταραμένο μέρος, το δύσκολο, αποτρόπαιο. Το ανάθεμα είναι και εκκλησιαστική ποινή, αλλά και τόπος όπου τα παλιά χρόνια έριχναν οι κάτοικοι πέτρες, εκφωνώντας ανάθεμα, για κάποιον «ιερόσυλο».

Ανάληψη : Ερημοκκλησί μεσα σε σπηλιά, σε υψ. 830μ., στη δυτική πλευρά του Ολύμπου και σε απόσταση 2 χλμ. ανατολικά του χωριού Πύθιο.

Ανάληψης σπήλαιο : Βρίσκεται σε υψ. 830μ., στην τοποθεσία Σπήλια, 2 χλμ. ανατολικά του χωριού Πύθιο στη δυτική πλευρά του Ολύμπου. Η κύρια αίθουσα της σπηλιάς έχει διαστάσεις 14x11μ. και είναι χωρισμένη με τοίχους σε 4 τμήματα. Μέσα στο σπήλαιο, που έχει Α.Σ.Μ. 6.442, βρίσκεται η εκκλησούλα της Ανάληψης.

Ανατούμπαρο : Μικρή έξαρση στη βόρεια πλευρά της Μπάρας στον Όλυμπο και ΝΑ της Μικρής Σταυροϊτιάς. Σε σχεδιάγραμμα του 1928 ως Ανατούμπαρο αναγράφεται η κορυφή Σκούρτα.

Άνθιμος : Κορυφή στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.022μ., πάνω (ΒΑ) από το χωριό Κοκκινοπλός. Πιθανώς πήρε την ονομασία αυτή προς τιμήν του ονομαστού μοναχού του 18ου αι. Άνθιμου Ολυμπιώτη, από το Λιβάδι. Ο Μ. Kurz (1923) την αναφέρει Τσαμπάς, ενώ Ορτζίνι αναφέρει την πλαγιά της κορυφής. Οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Ορτζίνι ή Ουρτζίν. Το υψομετρικό της Γ.Υ.Σ. είναι τοποθετημένο στα 1.998μ.

Αντάρηδες : Λανθασμένη ονομασία του τοπωνυμίου Αντάρτες (βλ. λέξη). Πρωτοαναφέρεται σε κείμενο του 1954.

Αντάρτες : Τοποθεσία, σε υψ. 1.800μ. περίπου, στη δυτική πλευρά της κορυφής Χριστάκης Ολύμπου, προς το Ξερολάκκι. Μέχρι το 1940 υπήρχαν κρεμασμένα σε ένα δέντρο 10 κρανία, που κατά την παράδοση ανήκαν σε Έλληνες από την επανάσταση του 1878. Πιθανώς είναι οι λεγόμενοι «Αντάρτες του Ντουμπιώτη» (το Σώμα του Λοχαγού Δουμπιώτη). Σε κείμενο του 1954 αναφέρεται Αντάρηδες, ονομασία που είναι άγνωστη στους βοσκούς. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη ανταίρω = εξεγείρω.

Αντάρτες : Τοποθεσία στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, Δ-ΒΔ από το Ταμπούρι του Λιάκου. Πήρε την ονομασία από το θάνατο μιας ομάδας Ελλήνων κατά την επανάσταση του 1878.

Άνω Πηγάδι : Τοποθεσία στην Α-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου και ανατολικά της ράχης Πάνω Περιβόλι, όπου σε υψ. 1.400μ. βρίσκεται το μικρό καταφύγιο του Σ.Ε.Ο. Λεπτοκαρυάς. Η περιοχή λέγεται και Πηγάδια.

Άνω Τσουκνίδα : Κορυφή στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.506μ., από την οποία περνά το μονοπάτι από Λιτόχωρο για Λιβαδάκι.

Απαλνό(ς) ..... : Βλ. Πάνω ..... Τοπική ονομασία της λέξης Πάνω.

Απόλλωνος σπήλαιο : Βρίσκεται σε υψ. 2.200μ., κάτω (νότια) από την τοποθεσία Ανάθεμα του Ολύμπου. Είναι στη ρίζα μεγάλου βράχου και χωρίζεται σε δύο μικρά τμήματα με διαστάσεις 5x7x2μ. και 4x4x1μ. Έχει Α.Σ.Μ. 1.314 και από τη σπηλιά του Ιθακήσιου απέχει 800μ. περίπου. Η ονομασία οφείλεται στο «ζωγράφο του Ολύμπου» Β. Ιθακήσιο. Ίσως είναι η παλιά σπηλιά Σπανού.

Αράπη ρέμα : Λανθασμένη ονομασία που αναγράφουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. για την αρχή του ρέματος Ορλιάς.

Αράπη ρέμα : Βρίσκεται στη Β-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει από τις πλαγιές της Σκούρτας και της Αλαταριάς και καταλήγει στην πεδιάδα δυτικά του Δίου με την ονομασία Αραπλάκκος. Μέσα στη ρεμματιά - χαράδρα υπάρχουν αρκετοί καταρράκτες.

Αραπλάκκος ρέμα : Ονομασία που γράφεται σε χάρτες για το ρέμα Αράπης του Ολύμπου. Σημαίνει «του Αράπη ο Λάκκος» (Αράπ' λάκκος), τοπωνύμιο που υπάρχει κοντά στην έξοδό του. Λάκκος σημαίνει ρέμα και μάλιστα το φαρδύ και ξερό ρέμα, όπως είναι στην έξοδό του και όχι το ρέμα τύπου χαράδρας όπως είναι του Αράπη. Π.χ. Ξερολάκκι, Ξηρόλακκος, Μέγας Λάκκος, Σκαμινιώτικος Λάκκος κ.ά. Αναφέρεται ως Arib Lakos σε χάρτη του 1916. Σε κείμενο του 1890 αναφέρεται ότι πήρε την ονομασία αυτή επειδή είναι στενό και μονίμως σκοτεινό από τα μεγάλα ρόμπολα.

Αρβανίτη ράχη : Ράχη, υψ. 2.056μ.-2.011μ., στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, στην ανατολική προέκταση της κορυφής Σαμάρι.

Ασκηταριό ... : Σπηλιές που χρησιμοποιήθηκαν ως ασκηταριά ή ως εκκλησάκια, όπως είναι τα δύο ασκηταριά στο Πύθιο (Ανάληψης και Τιμίου Σταυρού ή Αγίων Ταξιαρχών), το ασκητήριο του Οσίου Διονυσίου δυτικά του Λιποχώρου (Άγιο σπήλαιο), τα ασκητήρια στην Αγία Τριάδα Βροντούς και στην Αγία Κόρη κ.ά.

Ασπροπόταμος : Μικρό ρέμα στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, που αρχίζει από την κορυφή Μεγάλη Πάδη ΝΑ του χωριού Πύθιο, ενώνεται στην πεδιάδα με το Ξερολάκκι και καταλήγει στον Σαραντάπορο-Βούλγαρη.

Ασπρόχωμα : Χωριό στους Δ-ΝΔ πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 590μ. Παλαιά ονομασία (τουρκική) Μπαρκαάδες ή Μπαϊρακλή και παλαιότερη (βυζαντινή) Βραγγάδες. Μέχρι το 1924 ήταν καθαρά μουσουλμανικό χωριό. Από το 1925 ξανασυστάθηκε ως οικισμός του Κοκκινοπλού.

Αστρέχα : Τοποθεσία στη Β-ΒΑ πλευρά της κορυφής Προφήτης Ηλίας του Ολύμπου, σε υψ. 2.650μ. περίπου. Πρωτοαναφέρεται σε κείμενα του 1931. Παλαιότερη ονομασία «το λημέρι του Γιαγκούλα» (δρούσε στην περιοχή).

Άσυλο Μουσών : Ονομασία (σημαίνει ο ιερός τόπος των μουσών) που είχε δώσει «ο ζωγράφος του Ολύμπου» Β. Ιθακήσιος στη σπηλιά που έμενε και που αργότερα ονομάστηκε σπηλιά Ιθακήσιου.

Αυλές : Παλιός οικισμός στους δυτικούς πρόποδες του Ολύμπου, Ν-ΝΔ του Πυθίου σε υψ. 600μ. Πρωτοαναφέρεται Αυλαίς σε χάρτη του 1884.

Αχριάνη ράχη : Μεγάλη μακρόστενη ράχη στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.400μ. - 2.100μ., ανατολικά του Καλόγερου-Πάγου και νότια από το Λιβαδάκι. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από παραφθορά της παλιάς ονομασίας «στ' Χρόνη», ή κατά μία άλλη εκδοχή από το «στ' Χριάνη» - όνομα κτηνοτρόφου της περιοχής. Στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934 αναφέρεται Αχράντης, ενώ στο Β.Δ. του 1938 για την ίδρυση του εθνικού δρυμού αναφέρεται Αχριάνη το ρέμα.

Βακούφι ή Βακούφικα : Τοπική ονομασία της τοποθεσίας Μοναστηριακά στην

περιοχή της Τοπόλιανης, νότια του Λιτοχώρου. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη vakif = κτήμα/κληροδότημα μοναστηριού (των Κανάλων).

Βαλτοκούκι : Ονομασία που αναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923 για το ρέμα Μπαλτακούκη. Κατά τον Kurz σημαίνει κουκί του βάλτου(;).

Βάλτος : Ονομασία που αναφέρουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. από το 1934 για την ελώδη περιοχή ανατολικά του Δίου. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την κουτσοβλάχικη - αρωμουνική λέξη baltu που προέρχεται από τη μεσαιωνική λέξη βάλτη ή βάλτον. Τοπική ονομασία Βαρικό.

Βαρδαμπά ρέμα : Μικρό ρέμα στη Β-ΒΔ πλευρά του Ολύμπου που ενώνεται με το Ξερολάκκι στη δυτική πλευρά της Μπάρας, όπου και μικρή τεχνητή λίμνη. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Βαρικό : Ο βαλτώδης τόπος ανατολικά του Δίου. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. το αναφέρουν Βάλτος. Λέγεται και Βαρκό, όπως και σε πολλά μέρη της Ελλάδος. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την κουτσοβλάχικη - αρωμουνική λέξη varko = έλος που έχει ρίζα την αρχαία ελληνική λέξη βαρύς.

Βαρλαμιάς : Μικρή ράχη στη Β-ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.047μ. και δίπλα στο δασικό δρόμο Κοκκινοπλού - Πέτρας, όπου και παλιό δασικό φυλάκιο, καθώς και βρύση. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934 που αναγράφει και τοπωνύμιο Βαρλαμά στη δυτική πλευρά του Μπαρμπαλά.

Βαφύρας : Η αρχαία ονομασία του ποταμού που διαρρέει το Δίον. Είναι η συνέχεια του ρέματος Ορλιάς (αρχαίος Ελικών ποταμός) που καταλήγει στη θάλασσα ως Χελοπόταμος. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1788.

Βενιζέλος : Ονομασία που δόθηκε το 1913 (κατά την πρώτη ανάβαση) στην ψηλότερη κορυφή του Ολύμπου Μύτικας (που τότε ήταν μάλλον ανώνυμη), από τους Ελβετούς Fred. Boissonnas και Daniel Baud-Bovy.

Βλάχας ρέμα : Ονομασία τμήματος της ρεματιάς Γρίβα, στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, βόρεια των κορυφών Καλλιθέα και Πύργος.

Βλαχολίβαδο : Άλλη ονομασία του χωριού Λιβιάδι. Σε χάρτη του 1859 τοποθετείται λανθασμένα πάνω στον Όλυμπο.

Βόλος : Τοποθεσία, σε υψ. 1800μ., στη ΒΔ πλευρά (προς το Ξερολάκκι) της κορυφής Χριστάκης του Ολύμπου, που πρωτοαναφέρεται σε τοπωνυμική μελέτη του 1946, αλλά και σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη gol-u = γυμνός, φαλακρός, ή τον τοπογραφικό όρο gol-o που δηλώνει τόπο γυμνό από βλάστηση ή από την αρχαία ελληνική λέξη βώλος = σπάσιμο χώματος σε κομμάτια, αλλά και μικρός όγκος χώματος.

Βουλγάρα : Βουνό υψ. 1683μ. μεταξύ του Ολύμπου, από τον οποίο χωρίζεται με το Μακρύρεμα και του Τίταρου, από τον οποίο χωρίζεται με τον Πετριώτικο. Θεωρείται από ορισμένους φορείς, π.χ. Δασαρχεία περιοχής, ότι ανήκει στον Όλυμπο. Οι ντόπιοι, είτε από την πλευρά του Αγίου Δημητρίου, είτε από την πλευρά του Κοκκινοπλού, αν και έχουν χωράφια εκεί δεν θεωρούν ότι είναι Όλυμπος. Κατά τους Α. Philippson (1897) και Β. Δούσμανη (1934) η λέξη Βουλγάρα είναι λαϊκή ονομασία πουλιού.

Βούλγαρης : Ονομασία τμήματος του Σαραντάπορου ποταμού, από την περιοχή της Βουβάλας (Αζωρος) μέχρι τη συμβολή του με τον Ελασσονίτικο ποταμό. Συνεχίζει ως Τιταρήσιος (Ξεριάς). Λέγεται και Βούργαρης. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη λατινική λέξη *burgarii* = φρουροί, φύλακες πύργων.

Βουρτόπα : Τοποθεσία μεταξύ των κορυφών Δραγασιά και Αχριάνη στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη *vuirtara* = μικρός επίπεδος βοσκότοπος. Ορισμένοι ντόπιοι το αναφέρουν βουρτόπα και το εξηγούν ως λιβαδότοπο.

Βουρτόπα : Τοποθεσία, σε υψ. 1.900-2.000μ., στα νότια της κορυφογραμμής Γρίβα-Χότζα. Σύμφωνα με τους βοσκούς της περιοχής σημαίνει ίσωμα σε επικλινές έδαφος. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη *vuirtara* = μικρός επίπεδος βοσκότοπος. Ορισμένοι το προφέρουν βρουτόπα.

Βράχη : Παλιά ονομασία των κορυφών Μύτικας και Στεφάνι που στις αρχές του 20ου αι. ήταν μάλλον ανώνυμες. Την ονομασία «Βράχη» ή «τα τρία βράχη» τη χρησιμοποιούσαν οι κάτοικοι της ΒΔ πλευράς του Ολύμπου.

Βρίγκας (ή Βρίνκας) : Μικρό ρέμα ΒΑ του Κοκκινοπλού που αναφέρεται από τον Μ. Kurz (1923).

Βροντού : Νέο χωριό, από το 1951, στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 120μ. Γνωστή και ως Νέα Βροντού, σε αντίθεση με την Παλαιά Βροντού (ή Βροντούσα) που καταστράφηκε κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου και ήταν κτισμένη πιο ψηλά και στα ΝΔ του σημερινού χωριού. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1884. Η Βροντού, που έχει 2081 κατοίκους (απογραφή 2001), υπάγεται στο Δήμο Δίου (έδρα Κονταριώτισσα).

Βροντούς ρέμα : Μικρή ρεματιά στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου. Είναι η συνέχεια του ρέματος Παπά προς την Παλαιά Βροντού. Οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν ρέμα Πόρος.

Βρυσοπούλες : Τοποθεσία στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, δυτικά της χαράδρας Μαυρατζά, σε υψ. 1.750-1.800μ., εκεί που βρίσκεται σήμερα το στρατόπεδο Κ.Ε.Ο.Α.Χ., καθώς και το καταφύγιο Β της Ε.Ο.Ο.Α. Πήρε την ονομασία αυτή από τις πολλές πέτρινες βρύσες που υπήρχαν παλαιότερα εκεί. Στην αρχή η τοποθεσία λεγόταν Βρυσούλες.

Βρυσούλα : Μικρή πηγή στον κεντρικό Όλυμπο, σε υψ. 1.780μ., πάνω στο μονοπάτι Μαυρόλογγου - Μπάρας ή Καλόγερου. Κοινή ονομασία και για άλλες μικρές πηγές, κυρίως εποχιακές, του Ολύμπου. Σύμφωνα με περιγραφή του D. Baud-Bovy το 1919 είχε πολύ νερό. Σήμερα το νερό της κατεβαίνει με λάστιχο μέχρι το μονοπάτι για καταφύγιο, όπου και παγκάκια.

Βρυσούλες : Παλιά ονομασία της τοποθεσίας Βρυσοπούλες στον Όλυμπο. Η ονομασία δόθηκε το 1910, όταν κτίστηκαν οι πέτρινες βρύσες.

Βρωμονέρι : Πηγή στη ρεματιά της Βλάχας, στο τέλος σχεδόν του δρόμου που διασχίζει το Μπιχτέςι, ΒΑ της Καρυάς. Βρωμονέρι λέγεται και όλη η ρεματιά.

Βύθος : Έτσι ονομάζεται ο Ενιπέας ποταμός του Ολύμπου, λίγο πριν την έξοδό του στο Λιτόχωρο, όπου βρίσκονται και τα πιο στενά σημεία του, με τα ψηλά

κάθετα τοιχώματα και τις χαρακτηριστικές γούρνες. Η ονομασία Βύθος (από το αρχαίο βυθός) πρωτοαναφέρεται στο χάρτη του L. Heuzey το 1860.

Γαβρόλακκα : Η χαλικοαμμώδης πεδινή ρεματιά στους Β-ΒΑ πρόποδες του Ολύμπου, μεταξύ των εξόδων των ρεμάτων Ορλιάς και Αραπλάκος, βόρεια του Αγίου Βασιλείου. Προέλευση της ονομασίας από το φυτό γάβρος.

Γέννεση του Χριστού : Μικρό ερημοκκλήσι, σε υψ. 750μ., μέσα στο σπήλαιο Αγίου Διονυσίου στον Όλυμπο.

Γιαμπάδι : Μικρή ράχη, υψ. 1.639μ., που αναφέρει ο χάρτης της Γ.Υ.Σ. του 1934, στη ΒΔ προέκταση της Κόψης Μπαρμπαλά.

Γιάννακα ρέμα : Μικρό ρέμα στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει από την κορυφή Άνω Τσουκνίδα και καταλήγει στον Ενιπέα. Στη συμβολή του με το μονοπάτι Ε4 υπάρχει ξύλινο γεφύρι και βρύση. Πιθανώς πήρε την ονομασία αυτή προς τιμήν του Λιτοχωρίτη οπλαρχηγού του 1819 Δημητρίου Γιάννακα.

Γκαβός ρέμα : Βρίσκεται στην κεντρική περιοχή του Ολύμπου. Αρχίζει από το οροπέδιο των Μουσών και το λαιμό της Σκούρτας και καταλήγει στον Ενιπέα ποταμό στα Πριόνια. Πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz το 1923. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την κουτσοβλάχικη - αρωμουνική λέξη *gavan* = τυφλός, που ταιριάζει στην «κλειστή» αυτή ρεματιά που δεν έχει φανερή έξοδο.

Γκαλντριμά ή Γκαλντεριμά ρέμα : Μικρό ρέμα στη ΒΑ πλευρά του Ολύμπου, βόρεια της Νέας Μονής Οσίου Διονυσίου που καταλήγει στο Ξερολάκκι. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη *Kaldirim* = λιθόστρωτο, που υπήρχε παλαιότερα στην αρχή της ρεματιάς. Οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. το αναφέρουν Γκαλντριμός ρέμα.

Γκέκα Καραούλι : Ονομασία που ανέφεραν οι παλαιότεροι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1934) για μία κορφούλα, υψ. 1.789μ., στις Βρυσοπούλες. Οι νεότεροι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1970) την αναφέρουν Νίκη. Είναι η μικρή έξαρση/λοφίσκος που βρίσκεται μέσα στο στρατόπεδο του Κ.Ε.Ο.Α.Χ. Πιθανώς πήρε την ονομασία από τον αρματωλό και κουρσάρο Γκέκα από το Λιβάδι, που έδρασε στην περιοχή μαζί με τους Λαζαίους κατά την προεπαναστατική περίοδο.

Γκόλιανη : Άλλη ονομασία της κορυφής Γούλενα ή Γυμνοκορυφή στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου. Προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη *gol-u* = γυμνός, φαλακρός, ή τον τοπογραφικό όρο *gol-o* που δηλώνει τόπο γυμνό από βλάστηση.

Γκόλια(ς) : Τοποθεσία στη βόρεια πλευρά της κορυφής Καλόγερος, που οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. την ονομάζουν Γκόλιας. Προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη *gol-u* = γυμνός, φαλακρός, ή τον τοπογραφικό όρο *gol-o* που δηλώνει τόπο γυμνό από βλάστηση. Όλα τα γυμνά ορεινά μέρη οι ντόπιοι τα λένε γκόλια.

Γκόλινα : Κορυφή στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου με υψ. 1.032μ. Βρίσκεται Δ-ΝΔ του Λιτοχώρου και στη νότια πλευρά του Ενιπέα ποταμού. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1916. Προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη *gol-u* = γυμνός, φαλακρός, ή τον τοπογραφικό όρο *gol-o* που δηλώνει τόπο γυμνό από βλάστηση. Οι παλαιότεροι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1934) την αναφέρουν Γκόλινα, ενώ οι νεότεροι (1970) Ράχη.

Γκόλνα : Ονομασία της κορυφής Στήθωμα που ανέφεραν πο παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. Σε χάρτη του 1916 αναφέρεται Gojona.

Γκοροσκόλα : Ονομασία (Goroskola) που αναφέρεται σε χάρτη του 1916 για μία περιοχή του Ολύμπου, στα βόρεια της Πετρόστρουγκας.

Γκορτσιά : Τοποθεσία στον Όλυμπο, σε υψ. 1.120μ., στο 13,5 χλμ. του δασικού ορεινού δρόμου Λιτόχωρο - Πριόνια, εκεί ακριβώς που βρίσκεται η αρχή του μονοπατιού (διασταύρωση) για Σκούρτα - οροπέδιο Μουσών. Πήρε την ονομασία αυτή από το ομώνυμο δέντρο (αγριοαχλαδιά) που υπήρχε εκεί. Προέλευση της ονομασίας από την αλβανική λέξη gorrice = αγριοαχλαδιά ή gorrishtea = τόπος με αγριοαχλαδιές.

Γκορτσιλα ρέμα : Ρεματιά στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, μεταξύ των κορυφών Παλιόκαστρο και Καρδάρα. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1884. Τη συνέχειά του στην πεδιάδα οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν ρέμα Αγίου Μηνά.

Γκούλεμα : Λανθασμένη ονομασία της κορυφής Γούλενα ή Γυμνοκορφή. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1884.

Γολγοθάς : Ονομασία που είχε δώσει ο Όσιος Διονύσιος στην απότομη πλαγιά και τη βράχνη κορφούλα όπου είχε κτίσει μάλλον ερημοκλήσι και που σήμερα υπάρχουν μόνο κάτι ερείπια, καθώς και πύργος. Η τοποθεσία ονομάζεται Παλαιομονάστηρο.

Γολόσι : Τοποθεσία στη δυτική πλευρά του Ολύμπου και ανατολικά του χωριού Πύθιο. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη gol-u = γυμνός, ή τον τοπογραφικό όρο gol-o που δηλώνει τόπο γυμνό από βλάστηση.

Γομαρόσταλος : Τοποθεσία στην κεντρική περιοχή του Ολύμπου. Βρίσκεται στη μακριά ράχη που κατεβαίνει από τη ΝΑ άκρη του οροπέδιου των Μουσών μέχρι σχεδόν τα Πριόνια. Στη ράχη αυτή υπάρχουν τρεις τοποθεσίες με την ονομασία γομαρόσταλος (1ος στα 1.750μ., 2ος στα 1.900μ. και 3ος στα 2.100μ.) που προσδιορίζουν τα μέρη που σάλιζαν παλαιότερα τα ζώα των υλοτόμων. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη γομάριον = μουλάρι και τη λέξη στάλος = μαντρί. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. (1934) ως Γομαρόσταυλος.

Γούλενα : Άλλη ονομασία της κορυφής Γυμνοκορφή του Ολύμπου. Λέγεται και Γκόλιανη. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη gol-u = γυμνός, φαλακρός, ή τον τοπογραφικό όρο gol-o που δηλώνει τόπο γυμνό από βλάστηση. Σε ορισμένους παλιούς χάρτες και βιβλία έχει γραφτεί λανθασμένα Γουλενά και Γκούλεμα.

Γούρνα Ηλία : Παλαιά ονομασία της Γούρνας Στεφανιού στον Όλυμπο, που βρίσκεται στα νότια της κορυφής Προφήτης Ηλίας (παλιά Άγιος Ηλίας). Πρωτοαναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923

Γούρνα Σταυροϊτιάς : Μεγάλος, βαθύς και αμφιθεατρικός λάκκος στο κέντρο σχεδόν του Ολύμπου, βόρεια της Μεγάλης Σταυροϊτιάς και νότια της Σκάλας - Σκολιού. Το βαθύτερο σημείο είναι σε υψ. 2.480μ.

Γούρνα Στεφανιού : Μεγάλος, βαθύς και αμφιθεατρικός λάκκος στο βόρειο τμήμα του Ολύμπου, Α-ΒΑ της κορυφής Στεφάνι και νότια του Προφήτη Ηλία. Το βαθύτερο σημείο της είναι σε υψ. 2.540μ.

Γούρνες : Έτσι λέγονται από τους ντόπιους όλες οι μεγάλες και βαθιές λάκκες του Ολύμπου. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη γρώνη = κοιλότητα, βαθούλωμα.

Γουρούνα : Η ΝΑ ράχη της κορυφής Πάνω Πύργος στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου που φθάνει μέχρι τη Μονή Κανάλων και τη Ζιλιάνα. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη γουρούνιον (αρχαία γρυ).

Γραμμένη Πέτρα : Κορυφή στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.091μ. Μαζί με την κορυφή Κουκούλι ή Ορθόλιθος (1.154μ.) του Κάτω Ολύμπου σχηματίζουν τα Στενά της Διάβας. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1935.

Γρίβα ρέμα : Μεγάλη ρεματιά στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, μήκους 9 χλμ. Αρχίζει από την τοποθεσία Μπιχτέςι, ΒΑ του χωριού Καρυά και καταλήγει στην Παλαιά Λεπποκαρυά με την ονομασία Μέγας Λάκκος. Πρωτοαναφέρεται Λάζη Γρίβα σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Γρίβας : Κορυφή στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.394μ., μεταξύ των κορυφών Χότζα και Πύργος Γρίβα. Πρωτοαναφέρεται από τον Ε. Richter (1911) και από τον Μ. Kurz (1923) και πιθανόν να είναι όνομα κτηνοτρόφου.

Γρίβας : Ράχη στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.350μ.-2.281μ. και ΝΑ της κορυφής Φράγκου Αλώνι.

Γυμνοκορυφή : Νέα ονομασία της κορυφής Γούλενα ή Γκόλιανη του Ολύμπου, που βρίσκεται στη Ν-ΝΔ πλευρά του, με υψ. 1.268μ., νότια του χωριού Κρυόβρυση (παλ. Πολιάνα). Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1969

Γυφτοπήγαδο : Παλιό πηγάδι νότια του Κοκκινοπλού, σε υψ. 1.050μ. Πρωτοαναφέρεται σε έγγραφο του 1858. Σήμερα υπάρχει και βρύση.

Δαμασκηιές : Ονομασία στην τοποθεσία Σούρι ή Σούρια όπου δαμασκηιές. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη δαμάσκηον.

Δαμασκηιές : Ονομασία στον Ενιπέα, εκεί όπου το μονοπάτι από το Λιτόχωρο προς τα Πριόνια διασταυρώνεται για πρώτη φορά με τον Ενιπέα, σε υψ. 610μ.

Δέματα : Άγνωστη ονομασία υψώματος στη Ν-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου που αναφέρουν ελληνικοί χάρτες του 1884 και 1910. Πιθανώς είναι κακή απόδοση του Mt. Detnata (δηλ. Τιτνάτα) που αναφέρει ο L. Heuzey στο χάρτη του του 1860. Έχει αποδοθεί και ως Δερνάζα.

Δεμιράδες : Η μέχρι το 1928 ονομασία του χωριού Κοκκινόγη που υπαγόταν στο Πύθιο.

Δενδροράχη : Ονομασία που ανέφεραν οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για την κορυφή Μεγάλη Πάδη του Πυθίου.

Δερνάζα : Άλλη ονομασία του άγνωστου υψώματος Δέματα (βλ. λέξη).

Διάβα : Παλιός οικισμός στην αρχή της ρεματίας της Διάβας (καταστράφηκε από τους Τούρκους το 1822). Λέγεται και Ντιάβα.

Διάβας ρέμα : Μεγάλη ρεματιά-χαράδρα, μήκους 10 χλμ., στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, που αρχίζει από τη δυτική άκρη του οροπέδιου της Καρυάς, σε υψ. 800μ., και συνεχίζει ως Ελασσονίτικος ποταμός. Χωρίζει τον Όλυμπο από τον Κάτω Όλυμπο. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη διάβα = διάβαση, πέρασμα. Παλαιότερα λεγόταν και ρέμα Ντιάβας.

Διάβας Στενά : Έτσι ονομάζεται το πιο στενό και βαθύ τμήμα της ρεματίας της Διάβας στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, μεταξύ των κορυφών Κουκούλι ή Ορθόλιθος (1.154μ.) του Κάτω Ολύμπου και Γραμμένη Πέτρα (1.091μ.) του Ολύμπου. Παλαιότερη ονομασία και Στενά της Ντιάβας.

Διακόπι : Διάσελο και τοποθεσία μεταξύ των κορυφών Χότζα και Γρίβας σε υψ. 2.360μ. Δηλώνει το μέρος που διακόπτεται, είτε λόγω της μορφολογίας του εδάφους, είτε από το πέρασμα/μονοπάτι των κοπαδιών. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη διακόπτω. Μερικοί ντόπιοι την αναφέρουν Διακοπτό ή Διακόφτης, ενώ οι παλαιότεροι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1934) την ανέφεραν Διακόπτης. Σε πολλά μέρη της Ελλάδος η λέξη έχει την ίδια έννοια.

Διακόπτης : Ονομασία που έδιναν οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για την τοποθεσία Διακόπι. Λόγω της τοποθέτησης του τοπωνυμίου πάνω στο χάρτη, αρκετοί ορειβάτες και ιδιωτικοί χάρτες ανέφεραν τη διπλανή κορυφή Χότζα ως Διακόπτης. Οι E. Richter (1911) και M. Kurz (1923) αναγράφουν την κορυφή Καφενείο.

Διασέλα : Ράχη στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.583μ. - 1.357μ. Είναι η συνέχεια της ράχης Αλαταριά, μεταξύ των ρεμάτων Ορλιά και Αράπη. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη σελλίον = σέλα ή την αρχαία λέξη έλλα = καθέδρα. Οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Διάσελλον.

Διασταύρωση : Έτσι συνηθίζεται να λέγεται από τους ορειβάτες,

1. η θέση Γκορτσιά, στο δασικό ορεινό δρόμο Λιτόχωρο - Πριόνια, όπου αρχίζει το μονοπάτι, σε υψ. 1.120μ., για Σκούρτα - οροπέδιο Μουσών.

2. η θέση, σε υψ. 2.480μ., στη Χονδρομεσοράχη, όπου διακλαδίζεται το κύριο μονοπάτι για την κορυφή σε αυτό για Ζωνάρια - οροπέδιο Μουσών και σε αυτό για Σταυροϊτιές - Σκολιό.

Διμάρκα : Τοποθεσία στη ΒΑ πλαγιά της κορυφής Φλάμπουρο του Ολύμπου, σε υψ. 2.000μ περίπου. Κατά μία εκδοχή σημαίνει διδυμάρικα. Πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz (1923).

Δίον : Αρχαία μακεδονική πόλη στους Β-ΒΑ πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 0-20μ., που υπήρξε πρωτεύουσα - λιμάνι της αρχαίας Πιερίας και ήκμασε για πάνω από 1.000 χρόνια (5ος π.Χ. αι. - 5ος μ.Χ. αι.). Ο Στέφανος ο Βυζάντιος (6ος αι.) στα «Εθνικά» του γράφει : πόλις εστι και Μακεδονίας, ένθα τον Ολυμπικόν αγώνα ετέλουν. Κατά τον λεξικογράφο Ησύχιο (5ος αι.) Δίον σημαίνει το θείον, αλλά και το εκ Διός γενόμενον αγαθόν. Σε χάρτη πρωτοαναφέρεται το 1579.

Δίον : Χωριό στους Β-ΒΑ πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 30μ., στο χώρο περίπου του αρχαίου Δίου. Αναγνωρίστηκε ως Κοινότητα το 1918 με συνοικισμούς την Καρύτσα, τη Μαλαθριά και τα Καλύβια Μαλαθριάς. Το 1961 μετονομάστηκε

σε Καρίτσα, ενώ η Μαλαθριά μετονομάστηκε σε Δίον. Το Δίον, που έχει 1554 κατοίκους (απογραφή 2001), υπάγεται στο Δήμο Δίου (έδρα Κονταριώτισσα).

Δίσωβο : Ονομασία που δίνουν οι νέοι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1970) στο μικρό ύψωμα Κουρί στη ΝΔ άκρη του Ολύμπου, με υψ. 746μ., βόρεια του μικρού οικισμού Ασπρόχωμα και δυτικά του χωριού Καλύβια.

Δόξα : Ονομασία που δίνουν οι νέοι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. στη λάκκα που βρίσκεται ΝΔ της κορυφής Άγιος Αντώνιος. Οι ντόπιοι την ονομάζουν Οντάς.

Δολίχη : Πόλη της αρχαίας Περραιβίας, που μαζί με την Άζωρο και το Πύθιο αποτελούσαν την αρχαία Τρίπολη ή Τριπολίτιδα. Σημερινή ονομασία ίδια. Παλαιά ονομασία Δούχλιστα. Μέχρι το 1976 υπαγόταν στο Πύθιο.

Δούλος ή Δούλοι : Παλιός κτηνοτροφικός οικισμός του Κοκκινοπλού στη ΒΔ άκρη του Ολύμπου, σε υψ. 760μ., στον ορεινό όγκο της Βουλγάρας. Λέγεται και στου Δούλου. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη δούλος = σκλάβος, αν έχει αυτή την έννοια το τοπωνύμιο. Αν και είναι αρκετά παλιό τοπωνύμιο, δεν αναφέρεται στους παλιούς (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. αλλά πρωτοαναφέρεται σε αυτούς του 1970.

Δουροβίτσα : Ρεματιά στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει από τις κορυφές Εννέα Πύργοι και Κακάβρακας και καταλήγει στο ρέμα Σπαρμού. Λέγεται και Ντουροβίτσα.

Δραγασιά : Άλλη ονομασία της κορυφής Σαμάρι του Ολύμπου. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη δραγασιά = καλύβα, ή σκοπιά, που μένει ο δραγάτης = ο αμπελοφύλακας, ο αγροφύλακας. Στην τοπική διάλεκτο λέγεται και Ντραγασιά. Οι παλαιότεροι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1934) την ανέφεραν Σαμάρι, με υψ. 2.253μ.

Δραγατσά : Πιθανή παλαιά ονομασία του τοπωνυμίου Κεραμίδι. Παραφθορά του Δραγατσιά - Δραγασιά.

Δραγατσιά : Τοποθεσία στη ΝΔ άκρη του Ολύμπου, σε μία μικρή έξαρση, υψ. 643μ., της πεδιάδας ΝΔ από το χωριό Πύθιο. Λέγεται και Δραγασιά.

Δρακότρυπα : Τοπική ονομασία ενός βάραθρου στα ανατολικά του Κοκκινοπλού και πάνω από τη βρύση Ρούδι.

Δρίμα : Έτσι ονομάζεται η έξοδος της χαράδρας Μαυρατζά στη μικρή πεδιάδα γύρω από τον παλιό οικισμό Σπαρμός στο ΝΔ Όλυμπο. Ο Ε. Richter (1911) ανέφερε Δρίμα την αρχή της χαράδρας κοντά στις Βρυσσοπούλες. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη δρίμαι = ψύχος - λεξικό Ησύχιου, 5ος αι. - ή από τη λέξη δρυς ή και δρυμός = δάσος από βαλανιδιές.

Δωδώνη : Πόλη της αρχαίας Περραιβίας στην πεδιάδα, ΝΔ του Ολύμπου.

Ε.Κ.Ο. : Επιστημονικό Κέντρο Ολύμπου. Έτσι λεγόταν το κτήριο στην κορυφή Άγιος Αντώνιος του Ολύμπου που στέγαζε το Μετεωρολογικό Σταθμό του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ελασσόνα : Κωμόπολη στα δυτικά του Κάτω Ολύμπου, σε υψ. 300μ. Αρχαία ονομασία Ολοοσσών.

Ελασσονίτικος ποταμός : Έτσι ονομάζεται η συνέχεια της μεγάλης ρεματιάς Διάβα στη Ν-ΝΔ άκρη του Ολύμπου, που περνάει από την Ελασσόνα και καταλήγει στον Τιταρήσιο (Σαραντάπορος - Βούλγαρης).

Ελικών : Αρχαία ονομασία ποταμού στη Β-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου, που συνέχιζε ως Βαφύρας ποταμός στην περιοχή του Δίου. Σημερινή ονομασία ρέμα Ορλιάς. Οι παλιοί χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1934) ανέφεραν (λανθασμένα) Ελικώνα τον Πετριώτικο ποταμό. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1788.

Έλος : Ονομασία που δίνουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. στη λάκκα Μπάρα της ΒΔ πλευράς του Ολύμπου. Δηλώνει το μέρος που λιμνάζουν νερά, το τέλμα.

Ελπειός : Όνομα ποταμού (Είρεus) στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου που αναφέρεται από τον Τ. Livius. Μάλλον αποδόθηκε ως Επیرهus (Ενιπεύς), ονομασία που παρέμεινε.

Έλυμπος : Παλαιή και όχι συνηθισμένη ονομασία του Ολύμπου. Αποτελεί παραφθορά της ονομασίας Όλυμπος και παρατηρείται κυρίως σε νησιά. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1828, σε έγγραφο του 1858 που όριζε τα σύνορα Κοκκινόπλου - Σέλους, καθώς και σε έγγραφο του 1897. Δεν αναφέρεται τέτοια ονομασία στα αρχαία λεξικά.

Ενιπέας ποταμός : Μεγάλη ρεματιά-χαράδρα, μήκους 9 χλμ. στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου. Λέγεται και ρέμα Αγίου Διονυσίου. Αρχίζει από την τοποθεσία Πριόνια, όπου και οι πηγές του σε υψ. 1.100μ. και καταλήγει στην πεδιάδα και στη θάλασσα του Λιτοχώρου. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την πελασγική λέξη ινέβ ή ενέβ (euneb) που σημαίνει ορμητικός ή την ομηρική λέξη οίνοψ-οίνοπος που σημαίνει τον πόντο. Δεν αναφέρεται στα αρχαία λεξικά ότι λεγόταν Ενιπέας, ούτε από τον Τ. Livius που αναφέρουν ορισμένοι συγγραφείς, ο οποίος ονόμαζε τα δύο ποτάμια της περιοχής Mitys (Μίτυς) και Είρεus (Ελπειός). Πρωτοαναφέρεται Ενιπέας σε χάρτη του τέλους του 18ου αι. Οι περιηγητές τον ανέφεραν είτε Λάκκος, είτε Βύθος, είτε ποτάμι Λιτοχώρου.

Εννέα Πύργοι : Κορυφή στη νότια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.450μ. Είναι η συνέχεια προς νότο της κορυφής Κακάβρακας. Το υψομετρικό της Γ.Υ.Σ. είναι τοποθετημένο στα 2.420μ. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Εξώστης : Άλλη ονομασία της θέσης Μπαλκόνι, όπου το καταφύγιο Α ή «Σπήλιος Αγαπητός» του Ολύμπου.

Επάνω Περιβόλι : Βλ. Πάνω Περιβόλι.

Ευδίερον : Αρχαία τοποθεσία στη νότια πλευρά του Ολύμπου, πιθανώς στο οροπέδιο της Καρυάς, ή κατ' άλλη εκδοχή στην κορυφή Παλαιόκαστρο. Σε χάρτη πρωτοαναφέρεται το 1788. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη διερός = υγρός και το πρόθεμα eu και σημαίνει υγρός τόπος.

Ζερπίλι : Άλλη ονομασία της θέσης Τσεμπίλι στον Όλυμπο. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη zembil = ψάθινος σάκκος με χερούλια.

Ζερβόμυλος : Ονομασία μέρους της ρεματιάς Μακρύρεμα στη ΒΔ άκρη του Ολύμπου, από τον οικισμό Παλιάμπελα μέχρι την ένωσή της με το Ξερολάκκι. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη ζαρβός-ζερβός =

αριστερός και την αρχαία λέξη μύλη-μύλος. Σημαίνει ή αριστερός μύλος ή μύλος του Ζερβού, ενώ κατά τους ντόπιους ονομάστηκε έτσι γιατί η ρεματιά είναι «ανάποδη».

Ζηλιάννα : Λανθασμένη γραφή του τοπωνυμίου Ζιλιάνα. Πρωτοαναφέρεται ως Ζηλιάννα, αντί του αρχικού Ζιλιάνα, από τον Ν. Γεωργιάδη (1894).

Ζηλινιά : Λανθασμένη γραφή του τοπωνυμίου Ζιλινιά.

Ζιλιάνα : Μεγάλη ρεματιά - χαράδρα, μήκους 13 χλμ. περίπου, στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, που αρχίζει από το οροπέδιο της Καρυάς, σε υψ. 800μ. και καταλήγει στην πεδιάδα μεταξύ Λεπτοκαρυάς και Σκοτίνας. Χωρίζει τον Όλυμπο από τον Κάτω Όλυμπο. Πρωτοαναφέρεται από τον L. Heuzey (1860). Η αρχαία ονομασία της ήταν Συς ποταμός. Σε παλιά μοναστηριακά έγγραφα λεγόταν Ζιλιάνα, ενώ οι ντόπιοι τη λένε Ζιλιάνα και Ζελιάνα. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη zelien = πράσινο. Στην τοπική διάλεκτο ζιλινιά (στην Ελασσόνα: ζιλινίκα) λέγεται ένα είδος θάμνου σαν το φιλικί (από τη σλαβική λέξη zelenika-zelnika).

Ζιλινιά : Τοποθεσία στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 700-800μ. στα αριστερά του ορεινού δρόμου Λεπτοκαρυά - Καρυά, λίγο πριν και ΝΑ από το καταφύγιο στις Κορομηλιές. Στην τοπική διάλεκτο ζιλινιά λέγεται ένα είδος θάμνου σαν το φιλικί (από τη σλαβική λέξη zelenika-zelnika).

Ζιλινιά : Έτσι ονομάζεται η ράχη που βρίσκεται δυτικά του Λιτοχώρου και πάνω ακριβώς (βόρεια) από τον Ενιπέα ποταμό, στην τοποθεσία Βύθος. Παλαιότερα ονομαζόταν Ζιλινιά. Στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934 αναφέρεται Ζηλινιά. Έχει πολύ απότομες ορθοπλαγιές και μεγαλύτερο υψ. 930μ. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη zelien = πράσινο. Στην τοπική διάλεκτο ζιλινιά λέγεται ένα είδος θάμνου σαν το φιλικί (από τη σλαβική λέξη zelenika-zelnika).

Ζιλινιάς σπηλάιο : Βρίσκεται σε υψ. 550μ. περίπου, στη μέση της δυτικής ορθοπλαγιάς της Ζιλινιάς. Είναι μία γαλαρία διαμέτρου 6-8μ. και άγνωστου βάθους. Για την επίσκεψη της σπηλιάς χρειάζεται αναρρίχηση.

Ζιλιάνα : Αρχική τοπική ονομασία της ρεματίας Ζιλιάνα.

Ζύγι ή Ζυγός : Παλαιότερη ονομασία της ράχης Σαμάρι στη δυτική πλευρά της κορυφής Σμέος. Δηλώνει τη ράχη, την κορυφογραμμή. Πρωτοαναφέρεται από το 1858 σε έγγραφα και από τον J. Cvijic το 1904 σε χάρτη.

Ζυγός : Έτσι έλεγαν παλαιότερα οι κάτοικοι του Κοκκινοπλού το διάσελο μεταξύ των κορυφών Στεφάνι και Τούμπα. Πρωτοαναφέρεται από τους Fr. Boissonnas (1919) και M. Kurz (1923) με τη σημείωση ότι λέγεται και Πόρτα. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη ζυγός που στη μεσαιωνική, αλλά και σήμερα στην Πίνδο κ.α., δηλώνει το λαιμό, την κορυφογραμμή.

Ζωνάρια : Έτσι ονομάζονται τμήματα των ανατολικών απότομων πλαγιών των κορυφών Σκάλα - Μύτικας - Στεφάνι, γιατί κοντά στη βάση τους σχηματίζουν σχεδόν παράλληλες πτυχώσεις σαν ζώνες (γεωλογικό φαινόμενο). Πρωτοαναφέρονται Ζουνάρι ή Ζνάρι από τον M. Kurz το 1923, αλλά έτσι λέγονται ακόμα και σήμερα και σε άλλες περιοχές π.χ. στον Κάτω Όλυμπο. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη ζώνη και τη μεσαιωνική ζουνάρι-ζωνάρι.

Στην Πίνδο, ζωνάρια λέγονται τα μονοπάτια που διασχίζουν, σαν ζώνη, τις απόκρημνες, πετρώδεις και γυμνές πλαγιές των βουνών.

Ζωναριών βάραθρο-χιονότρυπα : Βρίσκεται σε υψ. 2.560μ. στην κεντρική περιοχή του Ολύμπου, ανατολικά του λουκιού του Στεφανιού. Η είσοδός του που «βλέπει» το καταφύγιο Γ (ή «Χρήστος Κάκαλος») έχει διάμετρο 12μ. Το βάθος στο ψηλότερο σημείο του είναι 16μ. περίπου.

Ηράκλεια ή Ηράκλειον : Αρχαία ονομασία του Πλαταμώνα, που ορισμένοι χαρτογράφοι (1796 και μετά) το ταύτισαν με το Λιτόχωρο.

Θρόνος Διός : Άλλη ονομασία της κορυφής Στεφάνι του Ολύμπου. Η ονομασία αυτή δόθηκε το 1913 (έγινε γνωστή το 1919) από τους Ελβετούς Fred. Boissonnas και Daniel Baud-Bovy.

Θρόνος Διός και Θρόνος Ήρας : Ονομασίες που δόθηκαν το 1914 από τους Α. Φουτρίδη και Fr. Farquhar για τις κορυφές Μύτικας και Στεφάνι του Ολύμπου, αλλά τελικά δεν καθιερώθηκαν.

Ιθακήσιου σπηλιά : Βρίσκεται σε υψ. 1.880μ. στη ΒΑ πλευρά του Ολύμπου και κοντά στο μονοπάτι για Πετρόστρουγκα. Η σπηλιά, που ονομάστηκε από το «ζωγράφο του Ολύμπου» Β. Ιθακήσιο Άσυλο Μουσών, είναι μόνο ένα στέγαστρο με ωφέλιμες διαστάσεις 10x6x6μ. και έχει Α.Σ.Μ. 1.313. Ο Ιθακήσιος έζησε εκεί από το 1928 μέχρι το 1940 (τα καλοκαίρια και κατά διαστήματα).

Ίσωμα Ηλία : Ονομασία που έδιναν οι ντόπιοι στο οροπέδιο των Μουσών, επειδή ήταν κάτω και γύρω από την κορυφή Προφήτης Ηλίας. Πρωτοαναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923. Σήμερα η ονομασία αυτή χρησιμοποιείται για τη λάκκα βόρεια του Προφήτη Ηλία.

Ισώματα : Έτσι λέγονται από τους ντόπιους όλες οι μεγάλες, αλλά ανάβατες λάκκες του Ολύμπου. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη ίσος και τη μεσαιωνική ίσιος.

Ίταμος : Τοποθεσία στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου και στη ΒΑ άκρη της κορυφής Σπήθωμα. Δηλώνει την παρουσία του δέντρου ίταμος. Οι νεότεροι χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Πυξάρι.

Ίταμος : Άλλη ονομασία του Πετριώτικου ποταμού, που μετά τα Στενά της Πέτρας λέγεται Αγιονέρι. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη ίτης = ορμητικός. Μάλλον, όμως, δηλώνεται η παρουσία του ομώνυμου δέντρου. Πρωτοαναφέρεται από τον L. Heuzey το 1860.

Ίτανο(ς) : Ονομασία του Μακρυρέματος που ο J. Cvijic το 1904 το αναφέρει Ίτον και ο Μ. Kurz το 1923 Ίτανο ή Ύτανο, από το αρχαίο ύτνον ή ύδνον, και που κατ' αυτόν σημαίνει μανιτάρι. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη ιτός - ιτόν = διαβατός - διαβατά. Μάλλον, όμως, δηλώνεται η παρουσία του δέντρου ίταμος, που οι ντόπιοι το λένε ίτανο.

Ίτανο(ς) : Ονομασία του ρέματος Ξυλιάς ή Ξιδιάς, βόρεια της περιοχής Μπάρμπα. Κατά μία εκδοχή σημαίνει μανιτάρι, ενώ αν προέρχεται από την αρχαία λέξη ιτός-ιτόν σημαίνει διαβατός. Πρωτοαναφέρεται σε περιγραφή ανάβασης του 1928. Είναι παραφθορά της λέξης ίταμος που δηλώνει την παρουσία του ομώνυμου

δέντρου. Ίτάνια λένε οι ντόπιοι τα μαύρα έλατα, δηλαδή τους ίταμους.

Ίτσουμα : Ονομασία (Itchouma) που αναφέρεται από τον L. Heuzey το 1860 πιθανώς για την κορυφή Μεταμόρφωση. Κατά μία εκδοχή σημαίνει «η Τσούμα», ενώ κατά μία άλλη σημαίνει «ίτσουμα, δηλ. ίσωμα».

Κάβος : Έτσι αναφέρεται από τον M. Kurz το 1923 η ορθοπλαγιά μεταξύ Καλόγερου και Πάγου. Η ονομασία είναι άγνωστη και πιθανώς να σημαίνει Χάβος (βλ. λέξη).

Καβουρόλακκα : Μικρό ρέμα (δηλαδή λάκκος) στη ΝΑ άκρη του Ολύμπου, ΒΔ της ακρόπολης των αρχαίων Λειβήθρων, που καταλήγει στη Ζιλιάνα.

Καγκέλια : Το ανηφορικό ελικοειδές μονοπάτι που από τη Σκούρτα οδηγεί στο οροπέδιο των Μουσών στον Όλυμπο. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη kangal = σπείρα σχοιγιού ή φιδιού. Στην ορεινή Θεσσαλία καγκέλια ή καγκιόλια ονομάζουν και τις πολλές στροφές των δρόμων.

Καζακκάρη : Έτσι ονομάζεται από τους βοσκούς των χωριών του ΝΔ Ολύμπου μία τοποθεσία στο διάσελο των κορυφών Καρδαράς - Φλάμπουρο. Δόθηκε όταν το 1937 σκοτώθηκε εκεί από κεραυνό ο βοσκός Λάζος Καζακκάρης.

Καζανιές : Έτσι λεγόντουσαν και λέγονται ακόμα από τους ντόπιους οι μεγάλες χροανοειδείς βαραθρώδεις κοιλάτρες του Ολύμπου (αναφέρονται από τον J. Cnijic το 1904 και τον M. Kurz το 1923). Σήμερα έχουν επικρατήσει οι ονομασίες που έδωσαν οι ορειβάτες, δηλαδή Μεγάλα Καζάνια και Μικρά Καζάνια. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη kazan = ατμοκάζανο.

Κακάβρακα βάραθρο-χιονότρυπα : Βρίσκεται σε υψ. 2.440μ. στη βόρεια ράχη της κορυφής Κακάβρακας του Ολύμπου. Έχει περίμετρο 20μ. και κατακόρυφο βάθος γύρω στα 18μ.

Κακάβρακας : Κορυφή στη νότια περιοχή του Ολύμπου, με υψ. 2.618μ., νότια της Μπάρας και ανατολικά από τις Βρυσσοπούλες. Στην κορυφή υπάρχουν πολλά θραύσματα από αρχαία κεραμίδια (πιθανώς ρωμαϊκά). Λέγεται και Κακάβρακος, που πιθανό να σημαίνει κακός βράχος. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934. Ο M. Kurz το 1923 ανέφερε τις κορυφές της περιοχής τα Σκαμνιά ή Πύργοι.

Κακή Σκάλα : Βλ. Κακόσκαλα.

Κακόλακκος : Η χαλικοαμμώδης πεδινή ρεματιά στους βόρειους πρόποδες του Ολύμπου δυτικά της Βροντούς. Προέλευση της ονομασίας από τις αρχαίες λέξεις κακός+λάκκος. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970.

Κακόσκαλα : Ονομασία του ΝΑ τμήματος της κορυφής Δραγασιά ή Σαμάρι, όπου και η αρχή της απόκρημνης ρεματιάς Μόρια, εκεί όπου το παλιό μονοπάτι (σήμερα δασικός ορεινός δρόμος) από το Μπιχτέσι ανέβαινε για το Πάνω Περιβόλι. Λέγεται και Κακή Σκάλα.

Κακόσκαλα : Λανθασμένη ονομασία της κορυφής Σκάλα του Ολύμπου και της από εκεί διαδρομής για το Μύτικα. Ονομάστηκε έτσι από μερικούς φυσιολάτρες και πρωτοαναφέρεται σε κείμενα του 1935. Η ονομασία αυτή χρησιμοποιείται από πολλούς γιατί προσδιορίζει την κακοτράχαλη ανηφορική διαδρομή.

Καλάγια : Έτσι ονομάζονται οι δύο N-NA εξάρσεις στην άκρη του οροπέδιου των Μουσών στον Όλυμπο, που έχουν υψ. 2.640μ. και 2.625μ. και πέφτουν απότομα προς νότο. Πρωτοαναφέρονται από τον M. Kurz το 1923. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη kalay = κασίτερος, που μάλλον είναι δάνειο από τη μεσαιωνική, ή από την αρχαία κάλαϊς = πολύτιμος λίθος γαλαζοπράσινου χρώματος. Το λεξικό σούδα του 10ου αι. αναφέρει για το καλαΐνον χρώμα. Πάντως οι N-NA ορθοπλαγιές τους λάμπουν και ακτινοβολούν στον ήλιο σαν πλάκες κασιτέρου.

Καλαμαράς : Τοποθεσία στη ΝΑ πλαγιά της κορυφής Σαμάρι ή Δραγασιά του Ολύμπου. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Καλλιθέα : Ονομασία κορυφής, που αναφέρεται σε χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1970), στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.404μ., Α-ΝΑ της τοποθεσίας Μπιχτές. Προέλευση της ονομασίας από τις αρχαίες λέξεις καλλι+θέα = ωραία θέα. Η ονομασία είναι άγνωστη στους ντόπιους (την αναφέρουν πυροφυλάκιο).

Καλλιθέα : Χωριό στα ΝΔ του Ολύμπου, στην πεδιάδα, σε υψ. 520μ. Παλαιότερη, προ του 1928, ονομασία Σάντοβον. Η Καλλιθέα, που έχει 737 κατοίκους (απογραφή 2001), αποτελεί την έδρα του Δήμου Ολύμπου στον οποίο υπάγονται και τα χωριά Κοκκινόγειο, Κοκκινόπλος, Λόφος, Ολυμπιάδα, Πύθιο και Φλάμπουρο.

Καλόγερος : Η ψηλότερη κορυφή του N-NA τμήματος του Ολύμπου. Έχει υψ. 2.701μ. και απόκρημνες πλευρές προς τα βόρεια. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη του L. Heuzey (1860). Κατά την παράδοση πήρε αυτή την ονομασία από κάποιον καλόγερο της Μονής Αγίου Διονυσίου που πέθανε εκεί από ξαφνική χιονοθύελλα. Ίσως να πήρε την ονομασία αυτή από τον λήσταρχο (από το Λιτόχωρο) Παναγιώτη Καλόγηρο που δρούσε στην περιοχή και που αργότερα πολέμησε ως οπλαρχηγός στην επανάσταση του 1878. Στους χάρτες της Γ.Υ.Σ. αναγράφεται Γκόλιας.

Καλύβα : Ονομασία που είχε η Παλιοκαλύβα πριν κτιστεί το καταφύγιο Α του Ολύμπου το 1931 και που χρησίμευε για τη διανυκτέρευση των ορειβατών ή για κατάλυμα των υλοτόμων παλαιότερα. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη καλύβη. Αναφέρεται Καλύβια από τον D. Baud-Bovy το 1919.

Καλύβια : Χωριό στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου σε υψ. 600μ. Ιδρύθηκε το 1952 από κατοίκους του Κοκκινόπλου, που μέχρι τότε το χρησιμοποιούσαν ως χειμερινό οικισμό.

Καλύβια Βαρικού : Παλιός συνοικισμός του Λιτοχώρου δίπλα στη θάλασσα, βόρεια του Χελιοτάμου. Το 1940 είχε 9 κατοίκους και 40 το 1951.

Καλύβια Κοκκινόπλου : Η αρχική ονομασία του χωριού Καλύβια στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου.

Καλύβια Κονταριώτισσας : Η αρχική ονομασία (1952-1958) του χωριού Άγιος Σπυρίδων.

Καλύβια Λιτοχώρου : Παλιός οικισμός κοντά στο Λιτόχωρο που αναφέρεται σε έγγραφο του 1878.

Καλύβια Μαλαθριάς : Παλιός συνοικισμός της τότε Κοινότητας του Δίου

(σήμερα Καρίτσα). Πιθανή ίδρυση στα τέλη του 19ου αι. από κτηνοτρόφους του Κοκκινοπλού που χρησιμοποιούσαν την περιοχή ως χειμαδιό, όπως και οι βοσκοί Σαρακατσάνοι του Ολύμπου. Σε κείμενο του 1938 οι καλύβες των βοσκών στη θέση Κορομηλιά αναφερόντουσαν (μάλλον λανθασμένα) Καλύβια Μαλαθριάς.

Καλύβια Μπάρας : Ονομασία βόρεια του Κοκκινοπλού που αναφέρεται σε χάρτη του 1916. Η περιοχή είναι γνωστή ως Παλιόχωρα.

Καλύβι του Παππού : Έτσι ονομάζεται από τους ντόπιους μία μικρή σπηλιά/στέγαστρο δυτικά του Λιτοχώρου και της τοποθεσίας Μύλοι, στη νότια πλαγιά του Ενιπέα, που κατά την παράδοση ασκήτευσε εκεί ο Όσιος Διονύσιος.

Καμίνια Κοκκινοπλού : Έτσι ονομάζονται τα διάφορα καμίνια, που βρίσκονται λίγο πριν τον Κοκκινοπλό σε υψ. 1.000μ. περίπου, όπου παρασκευάζουν ξυλοκάρβουνα. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη κάμινος.

Καμπά : Ονομασία κορυφής στην περιοχή της Μπάρας στη ΒΔ άκρη του Ολύμπου που πρωτοαναφέρεται από τον J. Cvijic το 1904.

Καμπάνα : Κορυφή στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου με υψ. 1.142μ. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη λατινική λέξη *campana-campagna* = επίπεδο μέρος, από το *campus* = πεδιάδα. Στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. (1935) το μικρό ρέμα του υψώματος αναφερόταν ως ρέμα Τσούκα που μάλλον δηλώνει και την ονομασία της κορυφής.

Καμπαναριά ή Καμπάνες : Έτσι ονομάζονται από τους ντόπιους οι κορυφές ΝΑ της ράχης Κάτω Τσουκνίδα.

Καμπούρα : Τοποθεσία, που αναφέρεται σε χάρτες της Γ.Υ.Σ. από το 1970, στη ΒΑ πλευρά του Ολύμπου και μεταξύ των ρεμάτων Παλιοκάλυβα και Ξυλιά.

Κανάκη ράχη : Βρίσκεται στο δυτικό τμήμα του Ολύμπου, μεταξύ της Μικρής Γούρνας και της Σταλαματιάς, με υψ. 2.460μ. και στη βόρεια προέκταση της κορυφής Χότζα. Είναι όνομα κτηνοτρόφου της περιοχής. Πρωτοαναφέρεται *odjac* (*ocak*) Kanaki από τον M. Kurz το 1923.

Κανάκη ράχης βάραθρο : Βρίσκεται σε υψ. 2.330μ. στη ράχη Κανάκη του Ολύμπου. Είναι ένα σχίσμα 15μ. με στόμιο βάραθρου 5x3μ. και βάθος γύρω στα 12μ.

Κανάλια : Έτσι ονομάζεται το ανατολικό τμήμα του οροπέδιου μεταξύ Ολύμπου και Κάτω Ολύμπου, γιατί υπάχουν πολλά μικρά κανάλια που διοχετεύουν τα νερά της περιοχής προς τη ρεματιά της Ζιλιάνας. Προέλευση της ονομασίας από τη λατινική λέξη *canalis* = οχετός, διώρυγα. Ο H. Tozer το 1865 αναφέρει ότι η λέξη κανάλια είναι ταυτόσημη με τη λέξη λάκκος = ρεματιά.

Κανάλια : Ονομασία των μικρορεμάτων της Ζιλιάνας προς την πεδιάδα, όπου και τα αρχαία λείβηθρα που σημαίνει τόπος που διαρρέεται από άφθονα νερά.

Κανάλια : Τοποθεσία στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, προς την έξοδο της ρεματιάς της Μάννας, όπου υπήρχε μέχρι το 1930 περίπου μεγάλη πέτρινη βρύση, καθώς και καλύβες Σαρακατσαναίων.

Κανάλων Μονή : Παλιό μοναστήρι στη Ν-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 820μ., στη βόρεια πλευρά της χαράδρας Ζιλιάνα. Παλαιότερα η Μονή λεγόταν

και Παναγία Καναλιώτισσα, ίσως γιατί ήταν κοντά στην τοποθεσία Κανάλια του οροπέδιου της Καρυάς. Πρωτοαναφέρεται Canalia στο χάρτη του L. Heuzey το 1860. Είναι αφιερωμένη στη Γέννηση της Θεοτόκου και σήμερα λειτουργεί ως γυναικεία μονή.

Καναπίτσα : Τοποθεσία βόρεια του Λιτοχώρου προς την πεδιάδα. Προέλευση της ονομασίας από το φυτό λυγαριά που λέγεται και καναπίτσα.

Καραγιάννη ρέμα : Μικρό ρέμα στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου. Είναι η συνέχεια της Φαρδιάς Χούνης και καταλήγει στον Ενιπέα. Όνομα ιδιοκτήτη ή κτηνοτρόφου της περιοχής. Πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz το 1923.

Καραγκούνη : Μικρή ράχη και πλάτωμα στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.466μ., στην αρχή της ρεματιάς Σκανδάλη. Έχει πάρει την ονομασία ή από κτηνοτρόφο της περιοχής, ή από τον αγωνιστή Καραγκούνη Χατζηϊωάννου που έδρασε μαζί με τον Χατζηπέτρο στη Θεσσαλία.

Καραϊσκήνη βρύση : Βρίσκεται σε υψ. 1.600μ. στη Β-ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, μέσα στο ομώνυμο ρέμα. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν βρ. Καρασκήνη. Πιθανώς όνομα κτηνοτρόφου, ή κατά μία εκδοχή υποκοριστικό του Καραϊσκού.

Καραϊσκήνη ρέμα : Βρίσκεται στη Β-ΒΔ πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει από τα ΒΔ της Τούμπας και καταλήγει στο μεγάλο ρέμα Ξερολάκκι. Πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz το 1923. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. το αναφέρουν ρ. Καρασκήνη.

Καρακόλι : Βράχινη κορυφή, υψ. 457μ., στη ΒΔ άκρη του Ολύμπου, δίπλα στο δρόμο Κατερίνης - Αγίου Δημητρίου, κοντά στο μεσαιωνικό κάστρο της Πέτρας. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη karakol = περιπολία, φρουρά, φυλάκιο. Λέγεται και Παλάτι Κόλι ή Παλιόπετρα ή Παλιόχωρα. Οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Μαυροκορυφή.

Καραμάν : Ονομασία που ανέφεραν οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για τοποθεσία στα ΝΔ της κορυφογραμμής Γρίβα - Χότζα, που οι ντόπιοι ονομάζουν Ρίτσος και οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. Πρόβατο.

Καραμπά ρέμα : Ονομασία που δίνουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για το τμήμα του ρέματος Ξερολάκκι, ΒΔ της Μπάρας, μέχρι την ένωσή του με το Ζερβόμυλο.

Καραούλι : Παλαιά ονομασία του χωριού Σκοπιά. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη karaul = σκοπιά, φυλάκιο.

Καραούλι Γκέκα : Βλ. Γκέκα καραούλι.

Καραπέτσα : Ράχη υψ. 1.300μ. στην Α-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου, μεταξύ των κορυφών Μπάρμπα και Σέλωμα (αν σημαίνει μαύρη πέτσα τότε η προέλευση της ονομασίας προέρχεται από την τουρκική kara = μαύρη και την ιταλική pezza = πέτσα).

Καρδάρα : Μικρή κορυφή στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 914μ., στην ανατολική απόληξη της ράχης Κορομηλιές. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη κάδος, μεσαιωνική καλδάριον, κουτσοβλάχικη-αρωμουνική cardare = ξύλινο δοχείο για γάλα.

Καρδαράς : Κορυφή στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.451μ. Αποτελεί τη ΝΑ απόληξη της κορυφής Φλάμπουρο. Πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz (1923).

Καρδαράς : Ύψωμα 1.527μ. στο ΝΔ άκρο του ορεινού όγκου της Βουλγάρας και ΒΔ του Κοκκινοπλού. Πιθανή παλαιά ονομασία (1916) Καρούτια.

Καρίτσα : Χωριό στα βόρεια του Ολύμπου, στην πεδιάδα, σε υψ. 20μ. Αρχικά υπαγόταν ως Καρύτσα στο Δίον (1918). Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τις καρυδιές που είχε. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1884. Το 1961 αναγνωρίστηκε ως Κοινότητα. Η Καρίτσα, που έχει 2.220 κατοίκους (απογραφή 2001), υπάγεται στο Δήμο Δίου (έδρα Κονταριώτισσα).

Καρούτια : Πηγή στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 750μ. περίπου, δίπλα στο δρόμο που πηγαίνει στο οροπέδιο Κρεβάτια. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη κορύτα = ξύλινη σκάφη.

Καρούτια : Τοποθεσία που αναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923 στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου και στη σημερινή θέση και βρύση Πόρος.

Καρούτια : Ονομασία που αναφέρεται σε χάρτη του 1916 για μία κορυφή της Βουλγάρας, πιθανώς τον Καρδαρά ή τις Κοπάνες.

Καρυά : Χωριό στη νότια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 900μ. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη καρύα = καρυδιά. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1828. Στην Κοινότητα της Καρυάς, που έχει 833 κατοίκους (απογραφή 2001), υπάγονται η Κρυόβρυση και η Σκαμνιά (Συκαμινέα).

Καρυάς οροπέδιο : Μεγάλο ανώμαλο οροπέδιο/υψίπεδο στη νότια πλευρά του Ολύμπου, που τον ενώνει με τον Κάτω Όλυμπο. Κύριο γνώρισμά του τα πολλά ρέματα και κανάλια που έχει, τα οποία δέχονται τα νερά του Ολύμπου και του Κάτω Ολύμπου και τα διοχετεύουν στα δύο μεγάλα ρέματα της Διάβας και της Ζιλιάνας. Έχει διαστάσεις 9x3,5 χλμ. και βρίσκεται σε υψ. 800-900μ. Κατά μία εκδοχή, παλαιότερα ένα τμήμα του λεγόταν οροπέδιο της Κονόσπολης.

Καρυές : Μικρή κορυφή στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.182μ., δίπλα στο δασικό ορεινό δρόμο Λιτόχωρο - Πριόνια και ΝΔ του Σταυρού. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη καρύαι = καρυδιές.

Καρυότοπος : Νέα ονομασία τμήματος του Μαυρόλογγου, του βάλτου-λίμνης που υπήρχε Α-ΝΑ του Δίου.

Καστάνα ρέμα : Μικρό ρέμα στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει από την κορυφή Κάτω Τσουκνίδα και καταλήγει στον Ενιπέα, περνώντας από παλιό κτήμα με καστανιές και πηγή που παλαιότερα σχημάτιζε καταρράκτη. Πρωτοαναφέρεται στο Β.Δ. του 1938 για την ίδρυση του εθνικού δρυμού. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη κάστανα = καστανιά.

Καστανάρα : Σημερινή ονομασία της Παλιόχωρας Κοκκινοπλού. Πιθανή ονομασία από κτηνοτρόφο και ιδιοκτήτη της περιοχής.

Καστανариό : Τοποθεσία στα ΒΔ του Ολύμπου και στη ΒΑ άκρη της Βουλγάρας προς το Ζερβόμυλο. Στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970 αναφέρεται Καστανιές.

Καστανιές : Ράχη και μικρό οροπέδιο στη νότια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.322μ., στα ΒΑ του χωριού Καρυά και νότια από το Μπιχτέσι. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη κάστανα = καστανιά. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1934) την ανέφεραν Καστάνα.

Καστράκι : Μικρή κορφούλα στους Β-ΒΑ πρόποδες του Ολύμπου, στην έξοδο του Ορλιά. Πιθανώς να υπήρχε αρχαία οχύρωση, ή πήρε την ονομασία από τη μορφολογία της. Στις αρχές του 20ου αι. λεγόταν Κάστρο το μέρος στο κέντρο των εκεί ευρεθέντων αρχαίων τάφων.

Καστρί : Μικρή κορυφή στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 969μ., πάνω (ανατολικά) από το χωριό Πύθιο. Προέλευση της ονομασίας από τη λατινική λέξη castrum = φρούριο, οχυρωμένο κτίσμα. Σώζονται αρκετά ερείπια του αρχαίου ή βυζαντινού τείχους που περιβάλλει το λόφο.

Κάστρο : Ονομασία (λανθασμένη) που δίνουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. στην κορυφή Άγιος Αντώνιος του Ολύμπου. Οι παλαιότεροι χάρτες (1934) ανέφεραν και τις δύο ονομασίες.

Κάστρο : Ονομασία της μικρής ράχης βόρεια του παλιού οικισμού Σπαρμός, όπου έχουν βρεθεί υπολείματα αρχαίου τείχους. Λέγεται και Ράχη του Βασίλη.

Κατάρτι : Τοποθεσίες στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου (Ν-ΝΔ της Αγίας Κόρης και περιοχή Σταυρού) όπου υπήρχαν ισοκέφαλα ρόμπολα που τα χρησιμοποιούσαν παλαιότερα για κατάρτια στα πλοία. Το 19ο αι. το Λιτόχωρο ήταν ονομαστό για το στόλο των ιστιοφόρων που είχε (πάνω από 100). Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934. Τοπωνύμιο Κατάρτι υπάρχει και στο βουνό της Ρόδου τον Ατάβυρο. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη κατάρτιον.

Καταφύγια Ολύμπου :

1. καταφύγιο Α ή «Σπήλιος Αγαπητός». Βρίσκεται στο κέντρο σχεδόν του Ολύμπου, στη θέση Μπαλκόνι, σε υψ. 2.060μ. Ανήκει στην Ε.Ο.Ο.Α. και διαθέτει 110 θέσεις ύπνου.

2. καταφύγιο Β. Βρίσκεται στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, στη θέση Βρυσοπούλες, σε υψ. 1.800μ. Το κτίσμα είναι κατασκευασμένο από την Ε.Ο.Ο.Α., και σήμερα βρίσκεται μέσα στο στρατόπεδο Κ.Ε.Ο.Α.Χ. Διαθέτει περίπου 30 θέσεις ύπνου.

3. καταφύγιο Γ ή «Χρήστος Κάκαλος». Βρίσκεται στο οροπέδιο των Μουσών σε υψ. 2.650μ. Ανήκει στην Ε.Ο.Ο.Α. και διαθέτει 22 θέσεις ύπνου.

4. καταφύγιο Δ ή «Σταυρού» ή «Δημήτρης Μπουντόλας». Βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου στη θέση Σταυρός και σε υψ. 930μ. Ανήκει στον Ε.Ο.Σ. Θεσσαλονίκης και διαθέτει 30 θέσεις ύπνου.

5. καταφύγιο Σ.Ε.Ο. ή «Γιώσος Αποστολίδης». Βρίσκεται σε υψ. 2.700μ. μεταξύ των κορυφών Προφήτης Ηλίας και Τούμπα. Ανήκει στο Σ.Ε.Ο. Θεσσαλονίκης και διαθέτει 80 θέσεις ύπνου.

6. καταφύγιο στην τοποθεσία Λιβαδάκι, σε υψ. 2.080μ. Διαθέτει 6 θέσεις ύπνου. Το διαχειρίζεται ο Ε.Ο.Σ. Λιτοχώρου.

7. καταφύγιο στο Πυξάρι (Σαλατούρα), σε υψ. 1.800μ. Διαθέτει 6 θέσεις ύπνου. Το διαχειρίζεται ο Ε.Χ.Ο.Σ. Ελασσόνας.

8. καταφύγιο Σ.Ε.Ο. Λεπτοκαρυάς, στη θέση Άνω Πηγάδι, στην Α-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.400μ. Διαθέτει 18 θέσεις ύπνου.

9. καταφύγιο στην τοποθεσία Κρεβάτια στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 960μ., ΝΔ της Παλαιάς Βροντούς. Δεν λειτουργεί ακόμα.

10. καταφύγιο στην Α-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 880μ., στην τοποθεσία Κορομηλιές. Δεν λειτουργεί ακόμα.

11. καταφύγιο ανάγκης στην κορυφή του Αγίου Αντωνίου (αίθουσα του μισοε-ρειπωμένου κτίσματος του μετεωρολογικού σταθμού), σε υψ. 2.815μ.

12. καταφύγιο ανάγκης στη Μεγάλη Γούρνα, σε υψ. 2.430μ.

13. καταφύγιο ανάγκης στη νότια πλευρά του Αγίου Αντωνίου, σε υψ. 2.360μ.

Κατερίνη : Η πρωτεύουσα του Νομού Πιερίας από το 1949, σε υψ. 35μ. Αναγνωρίστηκε ως Κοινότητα το 1918 και ως Δήμος το 1929

Κατραμαριά : Τοποθεσία στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου στην αρχή του ρέματος Παπά. Η ονομασία δηλώνει ότι υπήρχαν κατραμοκάμινια ή καλύβες που φύλαγαν το κατράμι. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη Katran = κατράμι. Πρωτοαναφέρεται σε κείμενα του 1934.

Κάτω Όλυμπος : Μεγάλος ορεινός όγκος στο ΒΑ τμήμα του Νομού Λαρίσης, ανατολικά της Ελασσόνας και Β-ΒΔ από τα Τέμπη, που η κορυφή του, η Μεταμόρφωση, έχει υψ. 1.585μ. Χωρίζεται από τον Όλυμπο με τα δύο μεγάλα ρέματα της Διάβας και της Ζιλιάνας και το οροπέδιο της Καρυάς. Από τους παλιούς χαρτογράφους αναφερόταν Όλυμπος όλη η περιοχή από τα Τέμπη μέχρι τα Πιέρια. Πρωτοαναφέρεται Bas Olympe από τον L. Heuzey (1860).

Κάτω Περιβόλι : Η ανατολική απόληξη της μεγάλης ράχης Πάνω Περιβόλι στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.349μ. Τοπική ονομασία Ακατνό Περιβόλι.

Κάτω Πηγαδάκι : Πηγή σε υψ. 1.440μ., στη ρεματιά που αρχίζει από την κορυφή Πάνω Περιβόλι του Ολύμπου και 500μ. από το καταφύγιο του Σ.Ε.Ο. Λειποκαρυάς στο Άνω Πηγάδι. Οι ντόπιοι ονομάζουν την περιοχή Πηγάδια, που σημαίνει πηγές. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη πηγάδιον, υποκοριστικό της αρχαίας ελληνικής λέξης πηγή. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Κάτω Πύργος : Η ανατολική άκρη της ράχης Πύργος στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.338μ. Τοπική ονομασία Ακατνός (Κάτω) Πύργος.

Κάτω Τσουκνίδα : Κορυφή στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.220μ., μεταξύ της Γκόλνας και της ρεματιάς Σκανδαλιάρα. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη τσουκνίδα (αρχαία κνίδη).

Καφενείο : Παλιά ονομασία (πρωτοαναφέρεται από τον E. Richter το 1911 και τον M. Kurz το 1923) της κορυφής Χότζα του Ολύμπου. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη kahve-hane = καφενές.

Κεραμίδι : Μικρή έξαρση στη βόρεια πλευρά της Μπάρας, με υψ. 2.402μ. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970. Πιθανή παλαιότερη ονομασία Δραγατσά. Από το μονοπάτι του Μαυρόλογγου για το καταφύγιο Α φαίνεται πραγματικά σαν προεξέχον κεραμίδι ή γείσο. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη κεραμής και κέραμος.

Κερελί ή Κέρελι : Η παλαιότερη ονομασία της μικρής κορυφής Κερί, που πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Κερί : Ονομασία που δίνουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. σε μία μικρή κορυφή στη Δ-ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ.1.046μ., μεταξύ των ρεμάτων Μακρύρεμα και Βαρδαμπά-Ξερολάκκι, δυτικά της Μπάρας. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη κηρίον. Παλαιότερη ονομασία Κερελί ή Κέρελι.

Κίτρος : Κορυφή στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.422μ. (το κολονάκι της Γ.Υ.Σ. στα 2.416μ.), πάνω (ανατολικά) από το χωριό Κοκκινοπλός. Πρωτοαναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923. Η ονομασία αυτή πιθανώς να δόθηκε προς τιμήν του Μητροπολίτη Κίτρος Νικόλαο, που έδρασε στην περιοχή κατά την επανάσταση του 1878.

Κλεφτόβρυση : Πηγή στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.380μ., στην αρχή του ρέματος Αράπη. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970, αλλά σε κείμενα πολύ παλαιότερα.

Κλημάδων Μονή : Παλιό μοναστήρι στη Ν-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, που καταστράφηκε το 1833 στα Β-ΒΑ της Καρυάς. Σώζεται μόνο ο ναός της Αγίας Τριάδας και λίγα ερείπια κελιών. Λεγόταν και Μονή Αγίας Τριάδας και Αγίου Ιερομάρτυρος Ελευθερίου του Κλήμεντος.

Κόκκα : Έτσι λεγόταν το μικρό διάσελο (εγκοπή) μεταξύ των κορυφών Προφήτης Ηλίας και Τούμπα του Ολύμπου, δηλαδή εκεί που βρίσκεται σήμερα το καταφύγιο του Σ.Ε.Ο. Στην ορεινή Θεσσαλία κόκκα ονομάζουν το πέρασμα, το άνοιγμα, το κομμένο μέρος. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνολατινική *cocca* = εγκοπή, αλλά και κεφάλι.

Κόκκα : Ονομασία του μικρού διασέλου (1.720μ.) στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, στο μονοπάτι για Πετρόστρουγκα και μετά το δάσος με τις οξυές.

Κόκκα : Τοποθεσία στην κορυφογραμμή του Παλαιόκαστρου της Καρυάς.

Κόκκα : Ονομασία της ανατολικής κόψης της ράχης που αναφέρεται Κορομηλιές στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου. Ο χάρτης της Γ.Υ.Σ. την αναφέρει Κόκκινες.

Κόκκα ράχη : Έτσι λέγεται η ράχη στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου που αποτελεί τη συνέχεια της κορυφής Λιβαδάκι προς τον Ενιπέα ποταμό. Έχει μεγαλύτερο υψ. 2.080μ. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνολατινική *cocca* = εγκοπή, αλλά και κεφάλι. Ίσως η ράχη να πήρε την ονομασία από κάποιον κτηνοτρόφο Κόκκα.

Κόκκαλα : Ονομασία που πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. (1934) για ράχη Β-ΒΑ της Πετρόστρουγκας - Σκούρτας. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη κόκκαλον.

Κόκκινα Τρόχαλα : Ονομασία μεγάλων βράχων στη νότια πλευρά του Ολύμπου, μεταξύ Καρυάς και Σκαμνιάς.

Κόκκινη Πιστεριά : Μικρή σπηλιά (πιστιριά) στην έξοδο της ρεματιάς της Ζιλιάνας. Σημαίνει Κόκκινη σπηλιά. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934. Πιο σωστή γραφή Κόκκινη Πιστιριά.

Κοκκινόβραχος : Παλαιότερη ονομασία του Κόκκινου Τρόχαλου στον Όλυμπο. Λεγόταν και Κόκκινος Βράχος. Πρωτοαναφέρεται από τον D. Baud-Bovy (1919).

Κοκκινόγειο : Χωριό στους δυτικούς πρόποδες του Ολύμπου και ΝΔ του Πυθίου, σε υψ. 540μ. Παλαιότερη, πριν από το 1928, ονομασία Δεμιράδες. Λέγεται και Κοκκινόγι ή Κοκκινόγη. Το Κοκκινόγειο, που έχει 326 κατοίκους (απογραφή 2001), υπάγεται στο Δήμο Ολύμπου (έδρα Καλλιθέα).

Κοκκινόλοφος : Μικρό ύψωμα στη ΝΔ άκρη του Ολύμπου, με υψ. 758μ., Β-ΒΔ του χωριού Καλύβια. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970. Πιθανή παλαιότερη ονομασία Μελίσι.

Κοκκινόπετρα : Μικρή κορυφή, υψ. 572μ., στη ΒΔ άκρη του Ολύμπου δυτικά της παλιάς Μονής Πέτρας. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970.

Κοκκινόπηλος : Χωριό στη δυτική πλευρά του Ολύμπου σε υψ. 1160μ. Η ονομασία οφείλεται στο κόκκινο χρώμα της περιοχής, δηλ. κόκκινος πηλός. Ήταν μετά το Λιβιάδι το μεγαλύτερο βλαχοχώρι της περιοχής. Ιδρύθηκε το 16ο αι. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη του L. Heuzey το 1860. Ο Κοκκινόπηλος το 1978 προσαρτήθηκε στο Πύθιο και ανεξαρτητοποιήθηκε το 1991. Σήμερα έχει 726 κατοίκους (απογραφή 2001) και υπάγεται στο Δήμο Ολύμπου (έδρα Καλλιθέα).

Κόκκινο Τρόχαλο : Τοποθεσία στα ΝΑ του λαιμού της Σκούρτας, στην αρχή του ρέματος Γκαβός, όπου βρίσκονται χαρακτηριστικά κόκκινα βράχια. Παλαιότερα λεγόταν Κόκκινος Βράχος ή Κοκκινόβραχος (τρόχαλο = βράχος, κρόκαλο).

Κοκκινόχωμα : Ρεματιά στη νότια πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει από την κορυφή Φράγκου Αλώνι και καταλήγει στη ρεματιά της Ζιλιάνας με την ονομασία Ξηρόλακκος ή Ξερόλακκας.

Κοκκώνα ρέμα : Μικρό ρέμα στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει σχεδόν από το Λιβαδάκι και καταλήγει στον Ενιπέα. Όνομα ιδιοκτήτη ή κτηνοτρόφου της περιοχής. Αναγράφεται λανθασμένα και ρέμα Κοκώνα.

Κολοκυθιές : Τοποθεσία στη ΒΑ πλευρά του Ολύμπου, μεταξύ της περιοχής Μπάρμπα και της ράχης Πετρόστρουγκα, στην αρχή σχεδόν του ρέματος Ξιδιάς/Ίτανος. Παλαιότερα λεγόταν Κολοκύθες (αναφέρεται σε κείμενα του 1928) και στην τοποθεσία αυτή υπάρχει πηγή (σήμερα δεξαμενή-βρύση).

Κομμένη Πέτρα : Τοποθεσία στη ΒΔ άκρη του Ολύμπου, όπου περνούσε το μονοπάτι για τη διάβαση (στενά) της Μπάρας. Παλιά ονομασία, πριν να ανοιχθεί ο δρόμος, Μεγάλη Σκάλα. Πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz το 1923.

Κονιαρόπουλο : Ονομασία που αναφέρουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για μία κορυφή στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου με υψ. 1.240μ. Σημαίνει τουρκόπουλο από το Ικόνιο (Κονία). Οι Κονιάρηδες Τούρκοι από το Ικόνιο της Μικράς Ασίας είχαν εγκατασταθεί στα γύρω από τον Όλυμπο μουσουλμανικά χωριά. Το κολονάκι της Γ.Υ.Σ. στα 1.233μ.

Κονόσπολη ή Κονίσπολη : Πιθανή παλιά ονομασία τμήματος του οροπέδιου της Καρυάς, ή παλιού οικισμού στο οροπέδιο που αφανίστηκε από την πανούκλα του 1812-1814. Άλλες ονομασίες Πεδίων Κονισπόλεως και Παλιοκονόσπολη. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1884. Κατά μία εκδοχή σημαίνει στα σλαβικά

αλογότοπος, από το Κοη=άλογο και Ροιη=πόλη, καρστική πεδιάδα.

Κονταριώτισσα : Χωριό στα βόρεια του Ολύμπου, στην πεδιάδα, σε υψ. 60μ. Η Κονταριώτισσα, που έχει 1.980 κατοίκους (απογραφή 2001), αποτελεί την έδρα του Δήμου Δίου στον οποίο υπάγονται και τα χωριά Άγιος Σπυρίδων, Βροντού, Δίον, Καρίτσα και Νέα Έφεσος.

Κοπάνες : Ράχη στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.164μ.-1.100μ., μεταξύ των δύο μεγάλων ρεμάτων Γρίβα και Ζιλιάνα. Πήρε την ονομασία αυτή από τις ξύλινες ποτίστρες (κοπάνες) των ζώων που υπήρχαν παλαιότερα εκεί. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη κόπανος = είδος σκάφης. Λέγεται και Κουπάνες. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Κοπάνες : Βρύση με ποτίστρα στο Μπιχτέσι, ΒΑ της Καρυάς. Λέγεται και Ακατνές κοπάνες, δηλ. Κάτω κοπάνες.

Κοπάνες : Τοποθεσία μεταξύ Καρδαρά - Τρόχαλου του ορεινού όγκου της Βουλγάρας, βόρεια του Κοκκινοπλού. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934. Πιθανή παλαιότερη ονομασία (1916) Καρούτια.

Κοπρές : Ονομασία πλατώματος, σε υψ. 1.565μ., στη νότια πλαγιά της κορυφής Εννέα Πύργου του Ολύμπου. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη κοπρία. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970.

Κόρακα ρέμα : Μικρή ρεματιά στη ΒΑ πλευρά του Ολύμπου. Είναι η συνέχεια του ρέματος της Μάννας προς την πεδιάδα. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Κορακοφωλιά : Τοποθεσία, όπου μικρή σπηλιά, στη νότια πλαγιά της ράχης Κορομηλιές στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου προς τη χαράδρα της Ζιλιάνας. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη κόραξ+φωλιά.

Κορομηλιά : Ράχη με υψ. 986μ., στη Β-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου, όπου πρόκειται να γίνει καταφύγιο. Στην Κορομηλιά πηγαίνει χωματόδρομος από το Δίον. Από τα τέλη του 19ου αι. υπήρχαν στην περιοχή κτηνοτρόφοι Σαρακατσάνοι που το χειμώνα κατέβαιναν στα Καλύβια Μαλαθριάς. Σε περιγραφή ανάβασης του 1938 αναφέρεται η τοποθεσία Κορομηλιές και (λανθασμένα) οι εκεί καλύβες ως Καλύβια Μαλαθριάς.

Κορομηλιές : Ράχη στην Α-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.369μ., πάνω (βόρεια) από το ρέμα Μάλτας. Πήρε την ονομασία αυτή από τις πολλές αγριοκορομηλιές που υπάρχουν στην περιοχή. Τοπική ονομασία Κορομπλιές. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Κορομηλιές : Ράχη στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 700-900μ., στα δεξιά του ορεινού δρόμου Λεπτοκαρυά - Καρυά, όπου και καταφύγιο. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. Κορομηλιές ονομάζουν μία ράχη νότια του δρόμου.

Κορτζά : Ονομασία που αναφέρουν οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για τη ράχη Σέλωμα, που οι νεότεροι (1970) την αναφέρουν Κώνωπες.

Κορυφή της Νίκης : Βλ. Ταρπηϊά Πέτρα.

Κοτταβίτσες : Τοπική ονομασία της τοποθεσίας Πνάκια.

Κότ(τ)α Πλάκα : Ράχη στη ΒΔ άκρη του Ολύμπου, με υψ. 646μ., ΒΔ του χωριού Πέτρα. Πιθανή σωστή ονομασία Κάτω Πλάκα ή Κώττα Πλάκα, δηλ. η Πλάκα του Κώττα (από τον Καπετάν Κώττα, οπλαρχηγό του Μακεδονικού Αγώνα). Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970.

Κουκούλι : Βλ. Τρανό Κουκούλι.

Κουκούλι : Κορυφή του Κάτω Ολύμπου, στα Στενά της Διάβας, με υψ. 1.154μ. Λέγεται και Ορθόλιθος. Πιθανή προέλευση από τη λατινική λέξη cucullus = κουκούλα. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1884.

Κουπάνες : Τοποθεσίες στα Β-ΒΔ του Ολύμπου και Δ-ΒΔ του Πυθίου. Λέγονται και Κοπάνες.

Κουρί : Μικρή κορυφή, υψ. 746μ., στη ΝΔ άκρη του Ολύμπου. Προέλευση της ονομασίας από την κουτσοβλάχικη - αρωμουνική λέξη curie = δασάκι από πουρνάρια. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Δίσωβο.

Κουφός : Τοποθεσία στη ΝΑ άκρη του Ολύμπου, βόρεια από τα αρχαία Λειβηθρα και από τη συμβολή των ρεμάτων Γρίβα και Ζιλιάνα. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη κωφός, αλλά είναι άγνωστο γιατί δόθηκε αυτή η ονομασία.

Κόψη Μπαρμπαλά : Έτσι λέγεται η κόψη στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, που βρίσκεται μεταξύ των ρεμάτων Ξερολάκκι και Παπά. Αρχίζει από την κορυφή Μικρή Τούμπα και καταλήγει στο οροπέδιο Κρεβάτια.

Κόψη Ναούμ : Έτσι λέγεται η κόψη στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, που βρίσκεται μεταξύ των ρεμάτων Καραϊσκήνη και Μεγάλων Καζανιών - Ναούμ. Αρχίζει από την κορυφή Τούμπα και καταλήγει στο Ξερολάκκι. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Χτένια, που είναι παραφθορά της τοπικής ονομασίας Πρένια. Μερικοί αναρριχητές την ονομάζουν λανθασμένα Κόψη Ξερολακκιού. Πιο σωστή ονομασία είναι κόψη Ναούμ - Καραϊσκήνη.

Κόψη Ξερολακκιού : Λανθασμένη ονομασία της Κόψης Ναούμ.

Κράνα : Η ράχη μεταξύ των ρεμάτων Ξιδιά και ανώνυμου. Κράνα λέγονται οι καρποί του δέντρου κρανιά. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Κρανιά βρύση : Η παλιά ονομασία της σημερινής βρύσης Σαφέτη, Β-ΒΑ του Κοκκινοπλού. Αναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923.

Κρεβάτια : Μικρό οροπέδιο, μέσου υψ. 930μ., στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, ΝΔ της Παλαιάς Βροντούς, όπου καινούργιο ορειβατικό καταφύγιο. Οι παλαιοί (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. το είχαν ανώνυμο, ενώ οι νεότεροι (1970) το αναφέρουν Παλιοκέλλια, ονομασία άγνωστη στους βοσκούς. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. αναφέρουν Κρεβάτια τη δυτική πλαγιά του Μπαρμπαλά προς το Ξερολάκκι. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη κράβ(β)ατος.

Κρόντζ : Ονομασία (Krontz) που αναφέρει ο Μ. Kurz το 1923 για την ανώνυμη μέχρι τότε κορυφή Φράγκου Αλώνι. Σύμφωνα με τον Kurz οι κάτοικοι του Λιτοχώρου την ονομάζουν έτσι από κάποιον Κλέφτη που σκοτώθηκε εκεί. Πιθανώς ο Kurz δεν απέδωσε σωστά τη λέξη, που πρέπει να σημαίνει σταυρός (Κρουτσ) στην κουτσοβλάχικη (αρωμουνική) γλώσσα.

Κρυόβρυση : Χωριό στη νότια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.040μ. Παλαιά ονομασία, πριν το 1928, Πολυάνα ή Πουλιάνα. Η Κρυόβρυση, που έχει 82 κατοίκους (απογραφή 2001), υπάγεται στην Κοινότητα Καρυάς.

Κρυόβρυση : Πηγή στη νότια πλευρά του Ολύμπου, στη βόρεια πλευρά της κορυφής Τούμπα Καρυάς. Προέλευση της ονομασίας από τις αρχαίες λέξεις κρύος+βρύω.

Κυριακούς ράχη : Ράχη στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου με υψ. 1.050μ. Βρίσκεται μεταξύ της θέσης Γκορτσιά και Μονής Αγίου Διονυσίου, δίπλα ακριβώς από το δασικό ορεινό δρόμο Λιτόχωρο - Πριόνια, όπου και το εικονοστάσι της Αγίας Κυριακής. Πήρε την ονομασία αυτή προς τιμήν της Κυριακής ή Κυριακούς, αδελφής του Οσίου Διονυσίου.

Κωνώπες : Ράχη στη ΒΑ πλευρά του Ολύμπου, μεταξύ της κορυφής Σέλωμα και του ρέματος Ξιδιάς/Ξυλιάς. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1970) αναγράφουν Κωνώπες την κορυφή Σέλωμα, ενώ τη ράχη την αναγράφουν Περιστερία.

Κωστή βρύση : Βρίσκεται ανατολικά της ράχης Αχριάνη, σε υψ. 1.400μ. Πήρε την ονομασία από κάποιον κτηνοτρόφο της περιοχής.

Κωστή ράχη : Η ράχη, υψ. 1.540μ., μεταξύ των κορυφών Αχριάνη και Κορομηλιές στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου.

Κωστή ρέμα : Μικρό �έμα στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου που αρχίζει από τη ράχη Αχριάνη και καταλήγει στη Σκανδαλιάρα στο σημείο που περνά ο δασικός ορεινός δρόμος. Πρωτοαναφέρεται στο Β.Δ. του 1938 για την ίδρυση του εθνικού δρυμού.

Κώττα Πλάκα : Πιθανή σωστή ονομασία της κορυφής Κόττα Πλάκα.

Λαγοπήγαδο : Περιοχή με βρύση στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου στην κοιλάδα του Μακρυρέματος.

Λαγούδια : Τοποθεσία στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, στην αρχή του ρέματος της Σκανδαλιάρας. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη λαγώς = λαγός. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Λάζη Γρίβα ρέμα : Οι κάτοικοι της περιοχής ονομάζουν τη ρεματιά Γρίβα (βλ. λέξη) και την αρχή της ρέμα Βλάχας. Με την ονομασία Λάζη εννοούν τη βόρεια πλευρά της ρεματίας, ενώ με την ονομασία Γρίβας εννοούν το �έμα και τη νότια πλευρά του. Πρωτοαναφέρεται Λάζη Γρίβα στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Λαιμός Σκούρτας : Έτσι ονομάζεται στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου η στενή ράχη που οδηγεί από την κορυφή Σκούρτα στην αρχή του οροπέδιου των Μουσών. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη λαιμός = ράχη.

Λάκκος : Τοπική ονομασία των ρεμάτων του Ολύμπου, όπως στη ΝΑ πλευρά (περιοχή Λειπτοκαρυάς), στη νότια πλευρά (περιοχή Καρυάς) και στη δυτική πλευρά (περιοχή Κοκκινοπλού), π.χ. Ξερολάκκι, Ξερόλακκος, Ξηρόλακκος, Σκαμνιώτικος Λάκκος κ.ά. Έτσι λέγεται και ένα τμήμα του Ενιπέα στο Λιτόχωρο, ενώ ο Η. Tozer το 1865 ονομάζει Λάκκο όλο το �έμα του Ενιπέα και ο Η. Barth το 1864 ονομάζει Λάκκο τη Σταλαματιά. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη λάκκος = κοίλωμα, φρέαρ.

Λάπατα : Τοποθεσία στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 300-400μ., νότια του Αγίου Μηνά και ανατολικά του εκεί λατομείου. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη λάπαθον = λάκκος, αλλά και αγριολάχανο. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934 ως Λαπατά.

Λάσα : Περιέργη ονομασία (Lacha) για τον Όλυμπο που αναφέρεται σε χάρτες του τέλους του 17ου αι. (1683) και μετά. Μάλλον είναι τα συνηθισμένα λάθη των χαρτογράφων της εποχής. Σε χάρτη του J.Pedemontatus (16ος αι.) η ονομασία Lacha δινόταν σε ένα βουνό μεταξύ Λαμίας και Τρικάλων, ενώ σε χάρτη του J.D. Barbie du Bocage (1821) αναφέρεται η ονομασία De Lacha σε βουνό στα ΝΔ των Φαρσάλων.

Λείβηθρα : Αρχαία πόλη στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, μεταξύ των ρεμάτων Γρίβα και Ζιλιάνας, όπου και αρχαιολογικά ευρήματα σε υψ. 150μ. Σημαίνει τόπος που διαρρέεται από άφθονα νερά, εξ' ου και η σημερινή ονομασία Κανάλια για την περιοχή. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1788.

Λειρί του Κόκορα : Έτσι ονόμασαν (Crete de coq) οι Ελβετοί Fred. Boissonnas και D. Baud-Bovy (1913) την άκρη της οδοντωτής κορυφογραμμής (τα χτένια) που ενώνει την Ταρπηΐα Πέτρα με το Μύτικα.

Λεπτοκαρυά : Η αρχική ονομασία του οικισμού Παλαιά Λεπτοκαρυά. Πρωτοαναφέρεται από τον L. Heuzey το 1860. Σήμερα η (Νέα) Λεπτοκαρυά βρίσκεται σε υψ. 30μ. στη ΝΑ άκρη του Ολύμπου, δίπλα στη θάλασσα.

Λεύκα : Τοποθεσία στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.000μ. περίπου, μεταξύ της κορυφής Καρυές και της τοποθεσίας Γκορτσιά και δίπλα στο δασικό ορεινό δρόμο Λιτόχωρο - Πριόνια. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη λεύκη.

Λεύκος : Η αρχαία ονομασία του ποταμού Πέλεκας της Πιερίας.

Λεφτοκαρυές : Ονομασία που αναφέρει ο M. Kurz το 1923 για τοποθεσία στη δυτική πλευρά της κορυφής Χριστάκη προς το Ξερολάκκι. Δηλώνει πιθανώς την ύπαρξη λεπτοκαρυών (φουντουκιές). Προέλευση της ονομασίας από τις αρχαίες λέξεις λεπτός+καρυές.

Λιάκος : Τοποθεσία στη ΒΑ πλευρά της κορυφής Στήθωμα. Πιο σωστή ονομασία Ταμπούρι του Λιάκου. Πήρε την ονομασία προς τιμήν του Κλεφτοαρματωλού Μήτρου Λιάκου που συμμετείχε στην επανάσταση του 1822. Υπάρχει και κλέφτικο τραγούδι με τίτλο Λιάκος. Πρωτοαναφέρεται Λιάκου Ταμπούρι στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Λιανοξυά : Ράχη στην Α-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.240μ. και ΒΑ της Πετρόστρουγκας, μεταξύ των ρεμάτων Ορλιάς και Ξιδιάς/Ξυλιάς. Πιο σωστή γραφή Λειανοξυά = λεπτή οξυά. Προέλευση της ονομασίας από τις αρχαίες λέξεις λείος+οξυά. Ορισμένοι ντόπιοι τη λένε Οξυώνα, δηλ. δάσος με οξυές.

Λιβαδάκι : Έτσι συνηθίζεται να λέγεται η ράχη στο Α-ΝΑ τμήμα του Ολύμπου, με υψ. 2.381μ. Αποτελεί τη συνέχεια προς τα Α-ΒΑ της κορυφογραμμής του Καλόγερου-Πάγου. Πήρε την ονομασία αυτή από το μικρό λιβάδι που βρίσκεται στα ανατολικά της ράχης αυτής, σε υψ. 2.100μ.-2.040μ. Οι νέοι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Σημαιοφόρος, ενώ οι παλαιότεροι (1934) την

ανέφεραν Λειβαδάκι. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη λιβάς-λιβάδος = πηγή, ρυάκι. Στις αρχές του 20ου αι. (1907) αναφέρεται ως κορυφή Λιβαδάκια και ως Λιβαδάκι από τον M. Kurz το 1923, με τη σημείωση ότι έτσι αναφερόταν στο πρωτόκολλο της Γ.Υ.Σ. για τα τριγωνομετρικά σημεία.

Λιβάδι Ολύμπου : Λανθασμένη ονομασία του χωριού Λιβάδι Ελασσόνας που βρίσκεται στην περιοχή Σιάγκα του Τίταρου. Λέγεται και Βλαχολίβαδο.

Λιβάδι των Θεών : Ονομασία που δόθηκε στο Ίσωμα Ηλία (σήμερα οροπέδιο των Μουσών) από τους Ελβετούς Fred. Boissonnas και D. Baud-Bovy, κατά την πρώτη ανάβασή τους στον Όλυμπο (1913).

Λιτόχωρο : Κωμόπολη στους ανατολικούς πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 300μ. Πρωτοεμφανίζεται σε ένα χρυσόβουλο του 1730 και αργότερα στη Χάρτα της Ελλάδος του Ρήγα Βελεστινλή το 1796-1797. Η ίδρυσή του πιθανολογείται το 14ο-15ο αι. (μνημονεύεται στο Συναξάριο της ακολουθίας του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω). Έχει γραφτεί Λιτόχωρον (= ελεύθερος χώρος;) το 1821 και το 1882, Λειτόχωρον το 1836, καθώς και Λητόχωρον το 1878. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη λίτος-λίθος και χωριό - έχει γραφτεί παλαιότερα και Λιθόχωρον. Αναγνωρίστηκε ως Κοινότητα το 1918 και ως Δήμος το 1965. Σύμφωνα με την απογραφή του 2001 έχει 7.011 κατοίκους.

Λόκοβη : Η παλιά, μέχρι το 1950, ονομασία του χωριού Πέτρα στον Όλυμπο. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1884.

Λούκι : Έτσι ονομάζεται η πολύ στενή και απότομη χαράδρωση που μοιάζει σαν λούκι και οδηγεί από τα Ζωνάρια στην κορυφή Μύτικας του Ολύμπου. Για το Στεφάνι συνηθίζεται η έκφραση «λούκι του Στεφανιού» σε αντίθεση με το «λούκι του Μύτικα». Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη oluk = υδροροή, που μάλλον είναι δάνειο από την αρχαία ελληνική λέξη αύλαξ.

Λόφος : Χωριό στους Δ-ΝΔ πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 540μ. Παλαιά ονομασία Παζαρλάδες. Ο Λόφος, που έχει 304 κατοίκους (απογραφή (2001), υπάγεται στο Δήμο Ολύμπου (έδρα Καλλιθέα).

Μαγαλιάς : Τοποθεσία στο κέντρο σχεδόν του Ολύμπου, σε υψ. 1.600μ., στα ανατολικά του Καταφυγίου Α και πάνω στο μονοπάτι που έρχεται από τα Πριόνια. Στο Μαγαλιά υπάρχει η διακλάδωση του μονοπατιού για Γομαρόσταλο και ρέμα Γκαβός. Πρωτοαναφέρεται στο Β.Δ. του 1938 για την ίδρυση του εθνικού δρυμού. Πήρε την ονομασία ή από το βοσκό Αστέριο Μαγαλιά που αγωνίστηκε στην απελευθέρωση του Λιτοχώρου (16-10-1912), ή από απόγονό του.

Μάγγος : Μικρή ράχη-διάσελο (800μ.) στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου στα δυτικά του Παλιόκαστρου και μεταξύ των ρεμάτων Σκανδαλιάρα και Γκορτσιά. Ίσως όνομα ιδιοκτήτη της περιοχής.

Μαγούλες : Κορυφή στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.849μ., πάνω (ΒΑ) από τη Μονή Σπαρμού. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη μάγουλον = μάγουλο, αλλά και μικρό ύψωμα με ομαλές πλαγιές. Πρωτοαναφέρεται στο γεωλογικό χάρτη του J. Cvijic το 1904.

Μακρύρεμα : Μεγάλη ρεματιά στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, μήκους 10 χλμ., που χωρίζει τον Όλυμπο από τον ορεινό όγκο της Βουλγάρας. Αρχίζει από την

τοποθεσία Σταυρός, ενώνεται με το Ξερολάκκι και καταλήγει στον Ίταμο ποταμό ή Αγιονέρι στα Στενά της Πέτρας. Ο J. Cnijic το 1904 την ανέφερε Ίτον και ο M. Kurz το 1923 Ίτανο.

Μαλαθριά : Χωριό στα βόρεια του Ολύμπου. Πρωτοαναγνωρίστηκε ως Κοινότητα το 1959, ενώ από το 1918 ήταν συνοικισμός της Καρύτσας (τότε Δίον). Το 1961 μετονομάστηκε σε Δίον. Πιθανή ίδρυση το 15ο αι. στο χώρο του αρχαίου Δίου. Πήρε την ονομασία από το αρωματικό φυτό μάλαθρο. Πρωτοαναφέρεται από τον L. Heuzey το 1860.

Μάλεσι : Παλιά ονομασία του οικισμού Πετρωτό στους ΝΔ πρόποδες του Ολύμπου. Προέλευση της ονομασίας από την αλβανική λέξη malesi = ορεινή περιοχή.

Μάλτας ρέμα : Μεγάλη ρεματιά στην Α-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου μήκους 9 χλμ. Αρχίζει από τη ράχη Δραγασιά (Σαμάρι) και καταλήγει στη θάλασσα της Λειπτοκαρυάς με την ονομασία Τσακανιώτης. Πρωτοαναφέρεται στο Β.Δ. του 1938 για την ίδρυση του εθνικού δρυμού. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την κουτσοβλάχικη - αρωμουνική λέξη malta = μεγάλο χωράφι.

Μάνδρες : Ράχη στην Α-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου με υψ. 2.247μ. Είναι η προέκταση, προς τα ανατολικά, της κορυφής Σκούρτα. Πήρε την ονομασία αυτή από τα μαντριά που υπήρχαν εκεί. Γράφεται και Μάντρες. Οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Πετρόστρουγκα. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη μάνδρα και τη μεσαιωνική μάντρα.

Μάννα : Πλούσια πηγή (νερομάννα) στα βόρεια της Καρυάς, απ' όπου υδρεύονταν παλαιότερα το χωριό. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη μάμμη και τη μεσαιωνική μάννα.

Μάννα : Πηγή, σε υψ. 820μ., στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου στη μικρή ρεματιά που περνά από τον Άγιο Ιωάννη. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη μάμμη και τη μεσαιωνική μάννα.

Μάννας ρέμα : Ρεματιά στη ΒΑ πλευρά του Ολύμπου, που αρχίζει από την κορυφή Μπάρμπα και τις Καρυές και καταλήγει στην πεδιάδα του Λιτοχώρου - Δίου με την ονομασία ρέμα Κόρακα. Μέσα στη ρεματιά, σε υψ. 940μ. περίπου, υπήρχαν οι πλούσιες πηγές (νερομάννες) που σήμερα τροφοδοτούν τη Νέα Μονή Οσίου Διονυσίου, καθώς και το καταφύγιο Δ στο Σταυρό.

Μαντριλιά : Τοποθεσία στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, λίγο πριν την τοποθεσία Σταυρός, όπου και μαντριά. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη μάνδρα και τη μεσαιωνική μάντρα.

Μανώλακκας : Μικρό ρέμα στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, δυτικά της Παλαιάς Βροντούς. Σημαίνει ο λάκκος (δηλ. το ρέμα) του Μανώλη. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Μαστορούλη : Βρύση στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 970μ. περίπου στο ρέμα της Αγίας Κόρης.

Μαυρατζά ρέμα : Μεγάλη ρεματιά - χαράδρα στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, μήκους 13 χλμ., που αρχίζει σχεδόν από το οροπέδιο της Μπάρρας και καταλήγει στο ρέμα Σπαρμού.

Μαύρη κεφαλή-κορυφή : Ονομασία που έδωσαν το 1913 οι Fred. Boissonnas και D. Baud-Bovy για το Σκολιό, βλέποντάς το από τον Προφήτη Ηλία.

Μαυρόλογγος : Μεγάλη ρεματιά - χαράδρα στο κέντρο σχεδόν του Ολύμπου, μήκους 5 χλμ., που αρχίζει από το οροπέδιο της Μπάρας και τις Σταυροϊτιές και καταλήγει στον Ενιπέα ποταμό, στη θέση Πριόνια, όπου μικρός καταρράκτης σε υψ. 1.070μ. Πήρε την ονομασία αυτή από το πολύ πυκνό δάσος που έχει. Πρωτοαναφέρεται από τον L. Heuzey το 1860. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη μαυρός-αμαυρός και τη μεσαιωνική λόγγος.

Μαυρόλογγος : Ονομασία που αναφέρεται σε χάρτη του 1910, αλλά και σε νεότερους χάρτες της Γ.Υ.Σ. για την περιοχή του βάλτου-λίμνης Α-ΝΑ του Δίου, που καταλήγουν μικρορέματα του Ενιπέα. Στους σύγχρονους χάρτες ένα τμήμα του αναφέρεται Καρυότοπος.

Μαυρονέρι : Ποτάμι μεταξύ των Πιερίων και του Τίταρου, που ενώνεται με τον Πετριώτικο - Ίταμο ή Αγιονέρι και καταλήγει στο Θερμαϊκό κόλπο νότια της Κατερίνης. Αρχαία ονομασία Αίσων ποταμός. Η ονομασία δηλώνει το σκούρο χρώμα του νερού που προέρχεται από τις ρίζες και τα φύλλα των καστανιών.

Μαυροπόταμος : Παλαιότερη ονομασία του Χελοπόταμου. Πρωτοαναφέρεται σε χρυσόβουλο του 1730.

Μέγα : Τοποθεσία στη Β-ΒΔ πλευρά του Ολύμπου και στα ανατολικά της κορυφής Ραδομίρ προς το Ξερολάκκι. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη μέγας = μεγάλος.

Μεγαλάκκα : Τοπική ονομασία της Μεγάλης Λάκκας.

Μεγάλα Καζάνια : Έτσι ονομάζεται η μεγαλύτερη βαραθρώδης χροανοειδής κοιλότητα του Ολύμπου, που σχηματίζεται από τις κορυφές Σκολιό - Σκάλα - Μύτικας - Στεφάνι - Τούμπα. Έχουν άνοιγμα (Σκολιό - Στεφάνι) 1.000μ. και βάθος 600-700μ., ενώ στα ΒΔ έχουν διέξοδο με το ρέμα Ναούμ προς το Ξερολάκκι. Παλαιότερη ονομασία (μέχρι το 1940) Μεγάλη Καζανιά, που πρωτοαναφέρεται από τον J. Cvijic το 1904. Προέλευση της μισής ονομασίας από την τουρκική λέξη kazan = ατμοκάζανο.

Μεγάλη Γούρνα : Μεγάλη και βαθιά λάκκα στον Όλυμπο, μεταξύ των κορυφών Χριστάκης - Σκολιό - Άγιος Αντώνιος και δύο ανώνυμων. Προέλευση της μισής ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη γρώνη = κοιλότητα, βαθούλωμα.

Μεγάλη Λάκκα : Μικρή ράχη-πλάτωμα στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.503μ., στην αρχή της ρεματίας Σκανδάλη, όπου καλλιεργήσιμα κτήματα-χωράφια. Οι ντόπιοι την ονομάζουν Μεγαλάκκα.

Μεγάλη Πάδη : Κορυφή στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.051μ., Ν-ΝΑ του χωριού Πύθιο. Οι παλαιότεροι χάρτες (1934) της Γ.Υ.Σ. την ανέφεραν Δενδροράχη. Πάδη ήταν συνοικία του Πυθίου.

Μεγάλη Ράχη : Μικρό ύψωμα 722μ., στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, βόρεια του χωριού Ολυμπιάδα. Ο νεότερος χάρτης της Γ.Υ.Σ., αν και υπάρχει η υψομετρική καμπύλη των 720μ., αναγράφει υψόμετρο 716μ. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1935.

Μεγάλη Σκάλα : Παλιά ονομασία τοποθεσίας στη διάβαση (στενά) της Μπάρας στη Β-ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, που δήλωνε το απότομο και απόκρημνο του μονοπατιού. Σήμερα μετά τη διάνοιξη του δρόμου λέγεται Κομμένη Πέτρα.

Μεγάλη Σούδα : Ονομασία της αρχής της ρεματιάς της Βλάχας στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου στην τοποθεσία Μπιχτέσι. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη σούδα = χαντάκι.

Μεγάλης Γούρνας σπήλαιο/στέγαστρο : Βρίσκεται μέσα στη Μεγάλη Γούρνα του Ολύμπου, σε υψ. 2.390μ. και έχει διαστάσεις 10x3x6μ.

Μεγάλων Καζανιών σπήλαιο : Βρίσκεται σε υψ. 2.550μ., στη ΝΑ άκρη των Μεγάλων Καζανιών του Ολύμπου, στη ρίζα της δυτικής ορθοπλαγιάς του Μύτικα. Έχει διαστάσεις 4x5x2,5μ. περίπου.

Μέγα Πλάϊ : Ονομασία της νότιας μεγάλης πλαγιάς της κορυφής Πάνω Περιβόλι. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη μέγας = μεγάλος. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Μέγας Λάκκος : Ονομασία του τέλους της ρεματιάς Γρίβα στην περιοχή της Παλαιάς Λεπτοκαρυάς. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαίες λέξεις μέγας+λάκκος = μεγάλο κοίλωμα ή ρέμα κατά τους ντόπιους. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934, αλλά λίγο βορειότερα.

Μέζολα : Ονομασία (Mesola) που αναφέρεται σε χάρτη του 1916 για τις ΝΔ πλαγιές του Ολύμπου, που ο M. Kurz το 1923 ανέφερε Σκαμιά.

Μελίσσι : Παλιά ονομασία της κορυφής Κοκκινόλοφος, υψ. 758μ. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Μελτζάνη ρέμα : Μικρή ρεματιά στον Όλυμπο που αρχίζει από τις πλαγιές του Πάγου και του Καλόγερου και καταλήγει στο Μαυρόλογο. Πιο σωστή ονομασία Λάκκος Μελτζάνη που αναφέρουν και οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. Η αρχή του λέγεται από τους ντόπιους και Παλιοκόπρι.

Μεσονήσι : Το πλάτωμα, νότια του Δίου, μεταξύ των εξόδων των ρεμάτων Ορλιάς και Ξυλιάς.

Μεταμόρφωση : Κορυφή στη νότια περιοχή του Ολύμπου, με υψ. 2.699μ., νότια της Μπάρας. Είναι νέα ονομασία (από το 1921) και πιθανώς να πήρε την ονομασία αυτή από ομώνυμο εκκλησάκι που ίσως να υπήρχε εκεί ή στη βόρεια απόληξη της κορυφής σε υψ. 2.620μ. Υπάρχει τέτοια αναφορά, αλλά ασαφής, στην ιστορία της Μονής Αγίου Διονυσίου, αλλά και στην περιγραφή του L. Heuzey, που αναφέρει ότι βρήκε ερείπια από ναΐσκο. Ο H. Barth το 1864 την αναφέρει Άγιος Ηλίας (νότιος). Ο M. Kurz το 1923 την αναφέρει Σαράϊ. Ο L. Heuzey το 1860 την αναφέρει Itchouma, που κατά μία εκδοχή σημαίνει Ίσωμα, ενώ κατά μία άλλη σημαίνει η Τσούμα ή η Τσιούμα.

Μετόχι Αγίου Διονυσίου : Μικρομονάστηρο της Μονής Αγίας Τριάδας (Αγίου Διονυσίου) που υπήρχε στη θέση Σκάλα του Λιτοχώρου και χρησίμευε για μετόχι της μονής, κυρίως κατά τους χειμερινούς μήνες. Σήμερα στη θέση αυτή λειτουργεί η Νέα Μονή του Οσίου Διονυσίου του εν Ολύμπω.

Μετόχι Σπαρμού : Μικρομονάστηρο της Μονής Αγίας Τριάδας που υπήρχε

παλαιότερα στον παλιό οικισμό Σπαρμό και χρησίμευε ως μετόχι της μονής. Αναφέρεται σε όλους τους χάρτες μέχρι το 1940.

Μητσούνι : Η παλαιότερη ονομασία του χωριού Φλάμπουρο.

Μικρά Καζάνια : Μεγάλη βαραθρώδης χοανοειδής κοιλότητα στον Όλυμπο, που σχηματίζεται από τις κορυφές Σκολιό και Χριστάκης. Παλαιότερη (μέχρι το 1940) ονομασία Μικρή Καζανιά που πρωτοαναφέρεται από τον J. Cvijic το 1904.

Μικρή Γούρνα : Βαθιά λάκκα στον Όλυμπο, σε υψ. 2.260μ. - 2.300μ., ανατολικά της Ράχης Κανάκη. Πρωτοαναφέρεται από τον H. Barth το 1864.

Μικρής Γούρνας σπήλαιο : Βρίσκεται σε υψ. 2.270μ., στη ΒΔ άκρη της Μικρής Γούρνας του Ολύμπου. Το στόμιό του, που είναι συνέχεια μιας κάθετης σχισμής στη βραχώδη πλαγιά, έχει διαστάσεις 8x4μ. και η αίθουσά του 12x8x10μ.

Μικρή Τούμπα : Η μικρή έξαρση στη βόρεια προέκταση της κορυφής Τούμπα του Ολύμπου, με υψ. 2.740μ.

Μικρός Μύτικας : Ονομασία που δόθηκε το 1926 από ορειβάτες σε κάποια προκορυφή του Μύτικα, άγνωστο ποιιά. Πιθανώς σε κάθε περίπτωση να δινόταν και σε άλλη. Οι προκορυφές και η οδοντωτή κορυφογραμμή όπως τις ονόμασαν το 1913 οι Fred. Boissannas και D. Baud-Bovy είναι η Ταρπηϊά Πέτρα (Roche Tarpeienne), η Παρθένος (Vierge) και το Λειρί του Κόκορα (Crete du Cor).

Μίτυς : Όνομα ποταμού (Mitys) στη Β-ΒΔ πλευρά του Ολύμπου (μάλλον προς Κατερίνη) που αναφέρεται από τον T. Livius.

Μοναστηριακά : Τοποθεσία μεταξύ Λιτοχώρου - Λεπτοκαρυάς στην περιοχή της Τοπόλιανης, όπου υπήρχαν παλαιότερα κτήματα/κληροδοτήματα της Μονής Κανάλων. Οι ντόπιοι την ονομάζουν Βακούφι ή Βακούφικα.

Μονή ..... : Βλ. Αγίας Τριάδας, Αγίου Διονυσίου, Κανάλων, Κλημάδων και Πέτρας. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη μένω-μονή.

Μόρια ρεματιά : Μικρή απόκρημνη ρεματιά στη Ν-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, ΒΑ της Καρυάς. Αρχίζει από την κορυφή Δραγασιά ή Σαμάρι και καταλήγει στη ρεματιά της Βλάχας στη Μεγάλη Σούδα.

Μόρια σπηλαιοβάραθρο : Βρίσκεται σε υψ. 1.220μ., στη Ν-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, και ΒΑ του χωριού Καρυά, μέσα στην ομώνυμη απόκρημνη ρεματιά και λίγο μετά την τοποθεσία Μπιχτέσι. Το σπήλαιο, που η είσοδός του έχει διαστάσεις 3x1,7μ., έχει συνολικό βάθος 65μ. και χωρίζεται σε 4 θαλάμους, που ο τελευταίος έχει διαστάσεις 15x5x5μ., καθώς και ωραίους σταλακτίτες και σταλαγμίτες. Λέγεται σπηλιά του Μόρια ή Μώρια, από το όνομα παλιού κτηνοτρόφου και ιδιοκτήτη της μικρής λάκκας πάνω από τη σπηλιά.

Μπαϊρακλή : Η παλαιότερη, μέχρι το 1924, ονομασία του χωριού Ασπρόχωμα. Λεγόταν και Μπαρακάδες.

Μπαλκόνι : Θέση στο κέντρο σχεδόν του Ολύμπου, σε υψ. 2.060μ., στο πρώτο βόρειο αντέρεισμα της Χονδρομεσοράχης, όπου είναι κτισμένο το καταφύγιο Α. Πρωτοαναφέρεται σε περιγραφή ανάβασης του 1928. Λέγεται και Εξώστης.

Μπαλτακούκη : Τοποθεσία στην ανατολική περιοχή του Ολύμπου, ανατολικά

του ρέματος Γκαβός και πάνω (βόρεια) του δασικού ορεινού δρόμου Λιτόχωρο - Πριόνια, όπου το Παλαιομονάστηρο. Πρωτοαναφέρεται Valtokoukki από τον M. Kurz το 1923.

Μπάρα : Ονομασία της λάκκας στην αρχή της περιοχής Μπιχτές, ΒΑ της Καρυάς. Προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη bara = τέλμα.

Μπάρα : Μεγάλη λάκκα-βύθισμα στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 680-720μ., δίπλα στο δασικό δρόμο Κοκκινοπλού - Πέτρας, που μέχρι την αρχή του καλοκαιριού σχηματίζεται λούτσα (περιοδική λιμνούλα). Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1910, καθώς και στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934. Οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. αναφέρουν την περιοχή με την ονομασία Έλος. Προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη bara = τέλμα. Στην περιοχή υπήρχε παλιός κτηνοτροφικός οικισμός του Κοκκινοπλού.

Μπάρα : Μεγάλη λάκκα στο κέντρο σχεδόν του Ολύμπου, σε υψ. 2.300μ.-2.350μ., μεταξύ των κορυφών Άγιος Αντώνιος και Μεταμόρφωση. Πρωτοαναφέρεται από τον H. Barth το 1864. Προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη bara = τέλμα. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (από το 1970) την αναφέρουν Πηγές και Αναβρυκό.

Μπάρας σχίσμα-βάραθρο : Βρίσκεται σε υψ. 2.450μ., στη ΝΑ πλευρά της Μπάρας, πάνω στο αντέρεισμα που υπάρχει ανάμεσα στις δύο μεγάλες λάκκες της Μεταμόρφωσης και του Καλόγερου. Το κύριο σχίσμα έχει άνοιγμα 7x3μ. και βάθος γύρω στα 25μ.

Μπάρμπα : Τοποθεσία στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.520μ., πάνω στο μονοπάτι που πηγαίνει από τη Γκορτσιά στην Πετρόστρουγκα. Πρωτοαναφέρεται σε περιγραφή ανάβασης ορειβατών το 1931.

Μπάρμπα : Έτσι συνηθίζεται να λέγεται το ύψωμα πάνω ακριβώς (ΝΔ) από την ομώνυμη θέση του Ολύμπου. Έχει υψ. 1.748μ. και πρωτοαναφέρεται σαν ύψωμα Μπάρμπα σε κείμενα του 1934.

Μπαρμπαλός : Κορυφή στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.841μ., μεταξύ των δύο μεγάλων ρεμάτων Ξερολάκκι και Παπά. Πιθανώς να πήρε την ονομασία από κάποιον κτηνοτρόφο ή ιδιοκτήτη Μπαρμπαλά.

Μπιχτές ή Μπιχτές : Τοποθεσία, όπου μικρό οροπέδιο - κοιλάδα, στη Ν-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.300-1.350μ., ΒΑ του χωριού Καρυά στην αρχή της ρεματιάς της Βλάχας. Έχει γραφτεί κατά καιρούς Μπεχτές, Μπεκτέση, Μπεκτάς (Behtas-1916), Bektech (L. Heuzey-1860). Παλαιότερα υπήρχαν υδρόμυλοι και νεροτριβές στη ρεματιά. Σήμερα υπάρχουν στρουγγές. Κατά μία εκδοχή είναι τουρκική λέξη και σημαίνει μοναχός-καλόγερος (ίσως από το μοναστήρι των Κλημάδων που ήταν δίπλα), ενώ κατά μία άλλη προέρχεται από το bektasi = κάποιος που κάνει ιεροτελεστίες, ή από το bektasi usumu = φραγκοστάφυλο. Ίσως να είναι και επώνυμο παλιού ιδιοκτήτη της περιοχής.

Μύλοι : Τοποθεσία στα δυτικά του Λιτοχώρου, στον Ενιπέα, όπου παλαιότερα υπήρχαν νερόμυλοι. Σε χάρτη του 1810 ο Ενιπέας αναφέρεται Μύλις.

Μύτικας : Η ψηλότερη κορυφή του Ολύμπου και της Ελλάδος με υψ. 2.918μ. Πρωτοαναφέρεται ως Mítka από τον M. Kurz το 1923. Το 1927 ονομάστηκε από

τους ορειβάτες Πάνθεον, αλλά σήμερα δεν πολυχρησιμοποιείται. Κατακτήθηκε για πρώτη φορά το 1913 από τους Χρήστο Κάκαλο, Fred. Boissonnas και Daniel Baud-Bovy και επειδή ήταν ανώνυμη την ονόμασαν κορυφή Βενιζέλος. Για την ανάβαση του Μύτικα υπάρχουν μόνο δύο, λίγο δύσκολα «μονοπάτια» το Λούκι και η Σκάλα. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη μυττίς ή μυττός = μύτη, που σημαίνει οξύ άκρο ή αιχμηρή κατάληξη κάποιου πράγματος, π.χ. βράχου, κορυφής, στεριάς κ.ά.

Μύτικας : Μικρή έξαρση του εδάφους στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 762μ., που υψώνεται μέσα στη λάκκα Μπάρρα (υψ. 680μ.). Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970.

Μυτίκια : Έτσι ονομάζονται οι πολύ απόκρημνες και μυτερές κορφούλες (βράχια) της Α-ΝΑ πλευράς του Μύτικα του Ολύμπου, πάνω από τα Ζωνάρια.

Νάνα : Κορυφή στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.284μ. Αποτελεί τη συνέχεια της κορυφής Κίτρος προς Β-ΒΑ. Πήρε την ονομασία από τα μικρά έρποντα δηλητηριώδη φυτά που υπάρχουν εκεί και που οι ντόπιοι τα λένε νάνες. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την κουτσοβλάχικη - αρωμουνική λέξη nana = είδος φυτού, που ίσως είναι δάνειο από την αρχαία λέξη νάνος. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Ναούμ βρύση : Βρίσκεται σε υψ. 1.450μ., στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου και στους ΒΔ πρόποδες της κορυφής Χριστάκης, προς το νοτιότερο άκρο του δασικού δρόμου του Ξερολακκιού.

Ναούμ κόψη : Βλ. Κόψη Ναούμ.

Ναούμ ρέμα : Ρεματιά στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, που αρχίζει από το βάθος των Μεγάλων Καζανιών και καταλήγει στο Ξερολάκκι. Η ονομασία αυτή δόθηκε προς τιμήν του καπετάν Π. Ναούμ, που έδρασε στη Μακεδονία κατά την επανάσταση του 1878. Πρωτοαναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923. Οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. το αναφέρουν Τηγάνια, ενώ Ναούμ ονόμαζαν το διπλανό ρέμα των Μικρών Καζανιών, όπως και οι βοσκοί της περιοχής που το ρέμα των Μεγάλων Καζανιών το λένε ρέμα Τόσκα.

Ναούμ σπηλιές : Έτσι ονομάζονται τα στέγαστρα που βρίσκονται στο ομώνυμο ρέμα του Ολύμπου, στην έξοδο προς το Ξερολάκκι.

Νέα Μονή Οσίου Διονυσίου του εν Ολύμπω : Νέο αντρικό μοναστήρι στα Β-ΒΔ του Λιτοχώρου, σε υψ. 400μ., στη θέση Σκάλα που παλαιότερα υπήρχε το Μετόχι της Μονής Αγίας Τριάδας (Αγίου Διονυσίου).

Νεραπέδες : Τοποθεσία στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, Ν-ΝΑ του Πυθίου, όπου παλαιότερα υπήρχαν νερόμυλοι.

Νερότοπος : Ονομασία που δίνουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. στη δολίνη Ντριστελά του Ολύμπου.

Νίκη : Ονομασία (άγνωστη στην περιοχή) που αναφέρουν οι νεότεροι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1970) για την κορφούλα Γκέκα Καραούλι που ανέφεραν οι παλαιότεροι χάρτες της (1934).

Νταμπούρια : Βλ. Ταμπούρια.

Ντελή : Τοποθεσία στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, νότια της Γκόλνας, όπου αρχίζει το μονοπάτι για Τσουκνίδα-Λιβαδάκι. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη *deli* = τρελός. Ίσως και όνομα παλιού ιδιοκτήτη της περιοχής.

Ντιάβα : Βλ. Διάβα.

Ντιμάρκα : Βλ. Διμάρκα.

Ντιπνάτα : Βλ. Τιπνάτα.

Ντουροβίτσα : Βλ. Δουροβίτσα.

Ντραγασιά : Βλ. Δραγασιά.

Ντριστελά : Μεγάλη και βαθιά δολίνη στον Όλυμπο, ανάμεσα στις κορυφές Χότζα και Πύργος. Έχει διάμετρο 400μ. και βάθος 80-90μ. Πρωτοαναφέρεται από τον H. Barth το 1864. Οι νέοι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Νερότοπος, ενώ οι παλαιότεροι (1934) Ντριστελά. Προέλευση της ονομασίας από την κουτσοβλάχικη - αρωμουνική λέξη *dristela* = νερότοπος.

Νυζάμιδες : Ονομασία που ανέφεραν οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για την τοποθεσία Παλαιοχώραφα στη Β-ΒΔ πλευρά του Ολύμπου.

Ξεριάς : Τοπική ονομασία του Τιταρήσιου ποταμού. Λέγεται και Ξηριάς.

Ξεροκάμπι : Τοπική ονομασία της πεδιάδας του Λιτοχώρου. Λέγεται και Ξηροκάμπι.

Ξερολάκκι : Το μεγαλύτερο ρέμα του Ολύμπου μήκους 16 χλμ. Αρχίζει από τη συμβολή σχεδόν της Μεγάλης και Μικρής Γούρνας, ανάμεσα στις κορυφές Χριστάκη και Φλάμπουρο, συνεχίζει βόρεια, ενώνεται ως ρέμα Βαρδαμπά με το Μακρύρεμα στο Ζερβόμυλο και καταλήγει στον ποταμό Ίταμο (Αγιονέρι). Πρωτοαναφέρεται από τον H. Barth το 1864. Προέλευση της ονομασίας από τις αρχαίες λέξεις *ξηρός* = ξερός, άνυδρος και *λάκκος*.

Ξερολάκκι : Μικρό ρέμα στη δυτική πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει από την περιοχή του Σταυρού και τις νότιες πλαγιές της Βουλγάρας-Καρδαρά και ενώνεται με τον Ασπροπόταμο στην πεδιάδα δυτικά του χωριού Πύθιο για να καταλήξουν στον Σαραντάπορο-Βούλγαρη.

Ξερολάκκι : Ονομασία του ξηρορέματος βόρεια του Λιτοχώρου προς το Ξεροκάμπι, όπου γίνονται αμμοληψίες.

Ξερολακκιού κόψη : Λανθασμένη ονομασία της Κόψης Ναούμ.

Ξερολούτσα Καλόγερου : Μικρή λούτσα (περιοδική λιμνούλα), σε υψ. 2.530μ., μεταξύ των κορυφών Καλόγερος και Φράγκου Αλώνι στον Όλυμπο. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη *ξηρός* και τη σλαβική *luza* = τέλμα, βάλτος.

Ξηροκάμπι : Τοπική ονομασία της πεδιάδας της Λεπτοκαρυάς. Λέγεται και Ξεροκάμπι.

Ξηρολάκκι : Μεγάλο ρέμα στη ΒΔ άκρη του Ολύμπου που αρχίζει από την περιοχή της Πέτρας, διασχίζει την πεδιάδα και καταλήγει στο Μαυρονέρι.

Ξηρόλακκος : Μικρό ρέμα στη νότια πλευρά του Ολύμπου συνέχεια της ρεματιάς Κοκκινόχωμα που καταλήγει στη Ζιλιάνα. Προέλευση της ονομασίας από τις αρχαίες λέξεις ξηρός και λάκκος.

Ξιδιάς : Ρεματιά στη Β-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει από τις πλαγιές των κορυφών Μπάρμπα και Πετρόστρουγκα και καταλήγει στην πεδιάδα μεταξύ Δίου και Πλατανάκια με την ονομασία Ξυλές που αναφέρουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη όξος = ξίδι, οπότε η γραφή Ξυδιάς είναι λανθασμένη, εκτός αν η σωστή του ονομασία είναι Ξυλιάς που είναι το πιθανότερο. Λέγεται και Ίτανος.

Ξυλές ή Ξιλές : Ονομασίες που δίνουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (από το 1934) στο τμήμα του ρέματος Ξιδιάς στην έξοδο του προς το χωριό Πλατανάκια. Οι ντόπιοι αναφέρουν όλο το ρέμα Ξυλιάς.

Ξυλιάς : Η σωστή ονομασία του ρέματος Ξιδιάς - Ξυλές στη Β-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου. Λέγεται έτσι γιατί το χειμώνα κατεβάζει πολλά ξύλα. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη ξύλον.

Οκτόλοφος : Ονομασία που ανέφεραν παλαιοί χάρτες (1788 κ.ά.) για την κορυφή Ορθόλιθος ή Κουκούλι. Ή είναι η ονομασία λάθος ή εννοούσαν τη λοφώδη περιοχή (οκτώ λόφοι) μεταξύ Ολύμπου και Κάτω Ολύμπου. Πιθανώς από το *Ottolobus* των Ρωμαίων, που αναφέρει ο T. Livius, ομώνυμο με αυτό της αρχαίας Αλβανίας. Ο L. Heuzey το 1860 ονομάζει Οκτώλοφο τον Κάτω Όλυμπο (*Bas Olympe - Octolophos*).

Ολυμπιάδα : Χωριό στους ΝΔ πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 550μ. Ιδρύθηκε το 1923-1924 από πρόσφυγες της Μικράς Ασίας. Η Ολυμπιάδα, που έχει 398 κατοίκους (απογραφή 2001), υπάγεται στο Δήμο Ολύμπου (έδρα Καλλιθέα).

Όλυμπος : Το ψηλότερο βουνό της Ελλάδος, με υψ. 2.918μ. Οι διαστάσεις του είναι: μήκος 25 χλμ., πλάτος 30 χλμ., περίμετρος 150 χιλ. και εμβαδόν περίπου 600 τετρ. χλμ. Βρίσκεται στη ΒΑ πλευρά της Θεσσαλίας και στο ΝΔ άκρο της Κεντρικής Μακεδονίας, στα σύνορα των Νομών Λαρίσης και Πιερίας. Έχει 56 κορυφές πάνω από τα 2.000μ., 58 κορυφές από 1.000μ. μέχρι 2.000μ., καθώς και 18 κορυφές μέχρι τα 1.000μ. Ο Όλυμπος υπήρξε το κέντρο της ελληνικής μυθολογίας, καθώς και «κατοικία» των 12 αρχαίων ολυμπίων θεών. Για την προέλευση της ονομασίας Όλυμπος υπάρχουν πολλές εκδοχές (βλ. σχετικό κεφάλαιο στο βιβλίο).

Οντάς : Τοπική ονομασία (χωριά ΝΔ Ολύμπου) της ανώνυμης σήμερα κοιλάδας (λάκκας) στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου που βρίσκεται βόρεια της κορυφής Πύργος και της Ντριστελάς. Πρωτοαναφέρεται, λανθασμένα, Ουρλιάς από τον H. Barth το 1864 και Οντάς από τον M. Kurz το 1923. Οι νέοι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Δόξα και οι παλαιότεροι (1934) Οντάς. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη *oda-odasi* = δωμάτιο-κοιτών.

Οξυά ή Οξυές : Τοποθεσία με οξυές στο δάσος της Μάλτας, νότια της ράχης Κορομηλιές. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη οξυά. Έτσι λέγονται και όλες οι περιοχές που έχουν οξυές.

Οξυά : Τοπική ονομασία της κορυφής Παλαιόκαστρο ή Τιτνάτα δυτικά της Καρυάς.

Οξυώνας : Τοπική ονομασία μιας περιοχής με πολλές οξυές. Σημαίνει δάσος με οξυές.

Ορθόλιθος : Βλ. Κουκούλι και Οκτόλοφος. Πρωτοαναφέρεται Ορθόλοφος σε χάρτη του 1884.

Ορκάν : Ονομασία μικρής κορυφής στην περιοχή της Μπάρας, στη ΒΔ άκρη του Ολύμπου, που πρωτοαναφέρεται από τον J. Cvijic το 1904.

Ορλιάς : Ρεματιά στη Β-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει από τις κορυφές Σκούρτα και Μάνδρες και συνεχίζει στην πεδιάδα του Δίου με την ονομασία Βαφύρας - Χελοπόταμος. Πρωτοαναφέρεται Ουρλιάς από τον L. Heuzey το 1860. Πιθανώς η ονομασία να προέρχεται από το ουρλιαχτό των ζώων ή το ουρλιαχτό (βουητό) των εκεί πολλών καταρρακτών. Είναι ο αρχαίος Ελικών ποταμός. Στους χάρτες της Γ.Υ.Σ. αναφέρεται λανθασμένα Αράπης (βλ. λέξη) η αρχή του ρέματος.

Οροπέδιο Μουσών : Έτσι λέγεται το ανώμαλο υψίπεδο που βρίσκεται Ν-ΝΔ της κορυφής Προφήτης Ηλίας του Ολύμπου. Η αρχική του ονομασία ήταν Ίσωμα Ηλία. Το 1913 οι Fred. Boissonpas και D. Baud-Bony το ονόμασαν Λιβάδι των Θεών. Κατά τη δεκαετία του 1940 λεγόταν και οροπέδιο Προφήτη Ηλία. Το 1961 ονομάστηκε από τον Γιώσο Αποστολίδη οροπέδιο Μουσών, ονομασία που καθιερώθηκε.

Ορτζίνι : Παλαιότερη ονομασία τοποθεσίας στα ανατολικά του Αγίου Αθανασίου του Κοκκινοπλού. Αναφέρεται από τον M. Kurz το 1923. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την κουτσοβλάχικη - αρωμουνική λέξη ordju = κριθάρι. Οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. ανέφεραν Ουρτζίν την υπερκείμενη κορυφή που οι νεότεροι (1970) αναφέρουν Άνθιμος.

Ορφανός : Μικρό ύψωμα στη ΝΔ άκρη του Ολύμπου, με υψ. 735μ., ΝΑ του χωριού Καλύβια. Δεν αναφέρεται στο παλιό (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ.

Ορφέα σπηλιά : Λανθασμένη ονομασία της σπηλιάς του Απόλλωνα.

Οσίου Διονυσίου του εν Ολύμπω Μονή : Βλ. Αγίου Διονυσίου και Νέα Μονή.

Πάγος : Ράχη στο Ν-ΝΑ ψηλό τμήμα του Ολύμπου, με υψ. 2.682μ. Βρίσκεται στη ΒΑ προέκταση του Καλόγερου και δεν αποτελεί ξεχωριστή κορυφή. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη πάγος = υψηλός τόπος ή πάγοι = αι εξοχαί - προεξοχαί - των πετρών και των ορέων. Πήρε την ονομασία μάλλον από το παγωμένο χιόνι που διατηρούσε και εφοδίαζε τους βοσκούς μέχρι το τέλος του καλοκαιριού. Πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz το 1923 με τη σημείωση ότι έτσι αναφερόταν στο πρωτόκολλο της Γ.Υ.Σ. για τα τριγωνομετρικά σημεία και ότι η προηγούμενη ονομασία ήταν Βράχος. Ο νέος (1982) χάρτης της Γ.Υ.Σ. αναγράφει ύψος 2.676μ. (εκεί είναι σήμερα το υψομετρικό κολονάκι).

Πάδες : Τοποθεσία στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.150μ. - 1.200μ., ΝΑ της Μονής Αγίας Τριάδας Σπαρμού. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την κουτσοβλάχικη - αρωμουνική λέξη pade = επίπεδο μέρος, ομαλή τοποθεσία

ή από τη σλαβική *rad* = κατηφορικό μέρος. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Πάδες : Ονομασία ομαλής περιοχής στη ΝΑ πλευρά της κορυφής Καρδάρα προς τη ρεματιά της Μάλτας.

Παζαρλάδες : Η παλαιότερη ονομασία του χωριού Λόφος.

Παλαβός : Τοπική ονομασία της περιοχής, όπου οι πηγές του Ενιπέα.

Παλαιά Βροντού : Ερειπωμένο, από την περίοδο του εμφυλίου πολέμου, χωριό στη Β-ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 320μ. Λεγόταν και Άνω Βροντού και ανήκε μέχρι το 1927 στην Κοινότητα Κουντουριώτισσα (Κονταριώτισσα).

Παλαιά Λεπτοκαρυά : Μικρός οικισμός στη ΝΑ άκρη του Ολύμπου, σε υψ. 300μ. Το 1952 η έδρα της Κοινότητας Λεπτοκαρυάς (από το 1918) μεταφέρθηκε στη νέα θέση δίπλα στη θάλασσα, λόγω κατολισθήσεων.

Παλαιά Σκαμνιά : Ερειπωμένος οικισμός στη νότια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.050μ., Β-ΒΑ της Σκαμνιάς. Καταστράφηκε από τους Γερμανούς το 1943.

Παλαιο- : Βλ. Παλιο- ή Παλιο-.

Παλαιόκαστρο : Κορυφή στη νότια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.447μ., πάνω (δυτικά) από το χωριό Καρυά. Παλαιότερα λεγόταν και Τιτνάτα, ενώ οι ντόπιοι την ονομάζουν Τιτνάτες, αλλά και Οξυά. Γύρω από την κορυφή υπάρχουν ερείπια αρχαίας κυκλικής οχύρωσης, ενώ λίγο ψηλότερα (εσωτερικά του τείχους) υπάρχουν άλλα ερείπια πιθανώς βυζαντινής εποχής (υπήρχε εκκλησάκι της Ανάληψης).

Παλαιο Μαλαθριά : Ονομασία που αναφέρει ο L. Heuzey το 1860 για το Παλιοχώρι του Λιτοχώρου.

Παλιομονάστηρο : Τοποθεσία στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.160μ. και στα δεξιά του δασικού - ορεινού δρόμου για Μονή Αγίου Διονυσίου (300μ. πριν τη διασταύρωση, όπου πέτρινη βρύση). Ονομάζεται έτσι από τους ντόπιους λόγω των λίγων ερειπίων που υπάρχουν και που κατά την παράδοση πρωτοέκτισε εκεί το μοναστήρι του ο Όσιος Διονύσιος. Ο σωζόμενος πύργος έχει κτιστεί από τον Επίσκοπο Πλαταμώνα μετά το θάνατο του Οσίου. Το πιο πιθανό είναι να υπήρχε εκεί ερημοκλήσι που είχε κτίσει ο Όσιος Διονύσιος στη θέση που ονόμαζε Γολγοθά.

Παλιομονάστηρο : Ονομασία περιοχής στη νότια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.320μ., ΒΑ της Καρυάς, όπου ήταν παλαιότερα το μοναστήρι του Αγίου Ελευθερίου και της Αγίας Τριάδας που λεγόταν και Μονή Κλημάδων και καταστράφηκε από πυρκαγιά το 1833.

Παλιός Σπαρμός : Ερειπωμένος οικισμός στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 700μ. Καταστράφηκε από τους Γερμανούς κατακτητές το 1943.

Παλιοχώραφα : Τοποθεσία στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, ανατολικά της Μπάρας. Οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. ανέφεραν την περιοχή Νυζάμιδες.

Παλιορουμάνα : Ονομασία που αναφέρεται στους παλιούς χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1934) για το τελευταίο κομμάτι του ρέματος Γκορτσίλα, που οι νεότεροι χάρτες

αναφέρουν ρέμα Αγίου Μηνά.

Παλιάμπελα : Ονομασία πολλών περιοχών του Ολύμπου με παλιά αμπέλια, όπως στην περιοχή Λεπτοκαρυάς, περιοχή Καρυάς και περιοχή Κοκκινοπλού.

Παλιάμπελα : Παλιός κτηνοτροφικός οικισμός του Κοκκινοπλού στη ΒΔ άκρη του Ολύμπου, σε υψ. 720μ., στον ορεινό όγκο της Βουλγάρας. Αναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Παλιο- : Βλ. Παλαιο-.

Παλιοδέρβενο : Το διάσελο μεταξύ της Βουλγάρας και του Τίταρου, σε υψ. 1.020μ., στο σημείο που ο δρόμος Αγίου Δημητρίου - Ελασσόνας διακλαδίζεται με αυτόν για το Λιβάδι. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη *dervent* = κλεισούρα, μεθοριακό φυλάκιο. Λέγεται και Παλιοδέρβενα. Ορισμένοι συγγραφείς παλαιότερα το ανέφεραν (λανθασμένα) ως Στενά της Πέτρας.

Παλιοκαλύβα : Έτσι ονομάστηκε μετά το 1932 η Καλύβα που υπήρχε στον Όλυμπο και χρησίμευε για κατάλυμα των υλοτόμων και ορειβατών πριν να κτιστεί το καταφύγιο Α (1931).

Παλιοκάλυβα ρέμα : Μικρή ρεματιά στη ΒΑ πλευρά του Ολύμπου που αρχίζει από τη ράχη Κωνώπες και «σβήνει» στην πεδιάδα κοντά στα Πλατανάκια. Πιθανώς πήρε την ονομασία από τις καλύβες των Σαρακατσαναίων που υπήρχαν παλαιότερα εκεί.

Παλιοκάστρο : Ράχη στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 860μ., μεταξύ των ρεμάτων Σκανδαλιέρα και Γκορτσίλα. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934 ως Παληοκάστρο. Δεν υπάρχει κανένα ίχνος που να υποδηλώνει ύπαρξη κάστρου. Μόνο από τη θέση του και τη μορφολογία της απόκρημνης ράχης μπορεί να χαρακτηριστεί έτσι.

Παλιοκέλλια : Ονομασία που αναφέρουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για το μικρό οροπέδιο Κρεβάτια στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, ΝΔ της Παλαιάς Βροντούς.

Παλιοκονόσπολη : Βλ. Κονόσπολη.

Παλιοκόπρι : Τοπική ονομασία της αρχής της Λάκκας ή Λάκκου Μελτζάνη, όπου παλαιότερα στάλιζαν τα πρόβατα. Προέλευση της ονομασίας από τις αρχαίες λέξεις παλαιός+κοπρία.

Παλιοκόπρι : Τοποθεσία νότια του Κοκκινοπλού, στην αρχή της Σταλαματίας, όπου και μαντριά. Αναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923

Παλιοκοπρισιές : Τοποθεσία στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, βόρεια της Σκούρτας προς την Κλεφτόβρυση.

Παλιομονάστερο : Ονομασία που αναφέρουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (από το 1934) στη δυτική πλαγιά της ράχης Παπά. Η ονομασία είναι άγνωστη στους βοσκούς της περιοχής, ούτε έχει γραφτεί και τίποτε σχετικό. Ο Μ. Kurz το 1923 το αναφέρει Πατραλέξη (έτσι είναι γνωστό και σήμερα).

Παλιομοναστήρι : Ονομασία (Palimanastri) που αναφέρει ο Μ. Kurz το 1923 για την κορυφή Άγιος Αντώνιος.

Παλιόπετρα : Τοπική ονομασία της περιοχής όπου η αρχαία Πέτρα.

Παλιοπρίονο : Τοποθεσία στον Ενιπέα, ανατολικά της σημερινής τοποθεσίας Πριόνια, κοντά στο δίδυμο καταρράκτη, όπου στις αρχές του 19ου αι. είχαν εγκατασταθεί τα πρώτα υδραυλικά πριόνια.

Παλιόχανο : Ονομασία ΝΔ του Πυθίου, κοντά στο λόφο των Αγίων Αποστόλων, όπου τα ερείπια του ναού του Πυθίου Απόλλωνα.

Παλιόχωρα : Ονομασία της περιοχής όπου ήταν η αρχαία ή η βυζαντινή Πέτρα.

Παλιόχωρα : Άλλη ονομασία της Παλαιάς Λεπποκαρυάς.

Παλιόχωρα : Τοποθεσία στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου στην αρχή του Μακρυρέματος, όπου παλιά βοσκοτόπια και εποχική εγκατάσταση κτηνοτρόφων του Κοκκινοπλού. Σήμερα λέγεται Καστανάρα (όνομα παλιού κτηνοτρόφου και ιδιοκτήτη της περιοχής).

Παλιοχώρι : Ονομασία περιοχής, βόρεια της νέας Μονής Αγίου Διονυσίου, όπου και το ερημοκκλήσι της Αγίας Παρασκευής. Ο L. Heuzey το 1860 το αναφέρει Παλαιο Μαλαθριά.

Παναγία : Ερημοκκλήσι στον Όλυμπο,

1. στη νότια πλευρά, βόρεια της Καρυάς, σε υψ. 1.145μ. (Παναγία η Φανερωμένη). Στη θέση αυτή υπήρχε παλιό μοναστήρι που καταστράφηκε κατά το 12ο ή 13ο αι.

2. στη Ν-ΝΔ πλευρά, ΝΑ της Κρυόβρυσης, σε υψ. 1.150μ. (Κοίμηση της Θεοτόκου). Στους χάρτες της Γ.Υ.Σ. του 1935 εμφανίζεται στα ΒΑ του χωριού, αλλά στους νεότερους (1969) εμφανίζεται ερειπωμένο και απεικονίζεται το νέο.

Παναγία : Κορυφή στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.010μ., δυτικά του ερειπωμένου οικισμού Παλιός Σπαρμός. Πρωτοαναφέρεται από τον L. Heuzey το 1860, όπου βρήκε ερείπια αρχαίου κάστρου.

Παναγία ή Παρθένος : Ονομασία (Vierge) που έδωσαν οι Fred. Boissonnas και D. Baud-Bovy το 1913 για μία «βελόνα» της απόκρημνης κορυφογραμμής Λειρι του Κόκορα του Μύτικα.

Παναγιώτη βρύση : Τοποθεσία με παλιά πηγή-ποτίστρα στη δυτική πλευρά της κορυφής Σαλατούρα στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Πάνθειον : Άλλη ονομασία της κορυφής Μύτικας του Ολύμπου, που δόθηκε το 1927 και σημαίνει τόπος αφιερωμένος σε όλους τους θεούς μιας θρησκείας. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη πάνθειον = τόπος κοινός πάντων των θεών. Δεν χρησιμοποιείται σήμερα.

Πάνω ..... : Βλ. Άνω .....

Πάνω Περιβόλι : Μεγάλη ράχη στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.740μ. και στα βόρεια της ρεματιάς Γρίβα. Τοπική ονομασία Απαλνό (Πάνω) Περιβόλι. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη περίβολος και τη μεσαιωνική περιβόλιον. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Πάνω Πύργος : Η δυτική άκρη της ράχης Πύργος, στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.418μ. Τοπική ονομασία Απαλνός (Πάνω) Πύργος. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Πάνω Τσουκνίδα : Βλ. Άνω Τσουκνίδα.

Παπά αλώνι : Ξέφωτο στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.050-1.100μ., ανατολικά του ρέματος και της ράχης Παπά. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. ονομάζουν λανθασμένα το ρέμα Παπά ως Παπά Αλώνι ρέμα.

Παπαδήμου σπηλιά (πιστιριά) : Μεγάλη σπηλιά (σύμφωνα με τους βοσκούς της περιοχής) κοντά στην τοποθεσία Αντάρτες, μεταξύ των κορυφών Χριστάκης και Φλάμπουρο-Κίτρος. Πήρε την ονομασία προς τιμήν του Καπετάν Παπαδήμου που σκοτώθηκε στην περιοχή το 1896, όπως αργότερα (το 1897) ο υπαρχηγός του Χριστάκης. Πρωτοαναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923.

Παπαζήση Ντόνα βρύση : Πετρόκτιστη βρύση στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.080μ., στο δρόμο Κοκκινοπλού - Πέτρας και στη συμβολή με το δρόμο για Ξερολάκκι. Πήρε την ονομασία από την κατασκευάστρια της βρύσης.

Παπαμισιώτη ράχη : Η ΝΑ ράχη της κορυφής Γρίβας στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου που φτάνει μέχρι το Μπιχτέσι. Πρωτοαναφέρεται σε κείμενο του 1922. Πιθανώς όνομα κτηνοτρόφου της περιοχής.

Παπαμίχου : Τοποθεσία στις νότιες πλαγιές της κορυφής Φλάμπουρο που Ολύμπου, σε υψ. 1.200μ. περίπου. Πρωτοαναφέρεται από τον Η. Barth το 1864. Πιθανώς όνομα κτηνοτρόφου της περιοχής.

Παπά ράχη : Ράχη στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.940μ. - 1.865μ., στη Β-ΒΔ προέκταση της Τούμπας και της λάκκας του Προφήτη Ηλία. Πιθανώς η ονομασία αυτή δόθηκε προς τιμήν του αγωνιστή Εμμανουήλ Παπά, που έδρασε στην περιοχή του Ολύμπου και της Χαλκιδικής κατά την Επανάσταση του 1821, ή για το μεγάλο αγωνιστή Παπά-Θύμιο Βλαχάβα, ή το πιθανότερο για τον οπλαρχηγό Παπαδήμο που τον έλεγαν Καπετάν Παπά. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970.

Παπά ρέμα : Μεγάλη ρεματιά στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, μήκους 10 χλμ. Αρχίζει από τις βόρειες πλαγιές του Προφήτη Ηλία και της Ράχης Παπά και καταλήγει στην πεδιάδα (Παλαιά Βροντού) και στο Ξηρολάκκι ως ρέμα Βροντούς. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. το αναφέρουν λανθασμένα Παπά Αλώνι ρέμα και τη συνέχειά του Πόρος.

Παπού βρύση : Πηγή στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.500μ., μέσα στη ρεματιά Πόρος, στη θέση Σμίξη. Η ονομασία αυτή δόθηκε προς τιμήν του αγωνιστή Ζήση Σωτηρίου που πρωτοστάτησε στην επανάσταση του Ολύμπου το 1854 και επονομαζόταν ο Παπούς του Ολύμπου. Πρωτοαναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. του 1934 την αναφέρουν βρύση Παπού, ενώ αυτοί του 1970 και μετά την αναφέρουν Σμίξη.

Πατραλέξη : Τοποθεσία στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.300μ. περίπου, στις δυτικές πλαγιές της ράχης Παπά προς το Ξερολάκκι. Ονομάστηκε έτσι προς τιμήν του αρχηγού των Βλάχων του Βερμίου Παύλου Πατραλέξη, που πρωταγωνίστησε στην επανάσταση του Ολύμπου το 1878 μαζί με τον Επίσκοπο

Κίτρος Νικόλαο. Πρωτοαναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923, ενώ οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. από το 1934 την αναφέρουν, άγνωστο γιατί, Παλιομονάστηρο.

Πέλεκας : Ποτάμι που πηγάζει από τα Πιέρια, διαρρέει την Κατερίνη και καταλήγει στο Μαυρονέρι. Αρχαία ονομασία Λεύκος ποταμός.

Πελεκούδια : Ράχη στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.800μ., μεταξύ ράχης Κόκκα και κορυφής Άνω Τσουκνίδα. Η ονομασία πελεκούδια σημαίνει τα κομμάτια από τα πελεκημένα από λατόμους ξύλα. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη πέλεκυς και πελέκιον. Κατά μία εκδοχή λέγεται ράχη Πελεκούδα από όνομα κτηνοτρόφου της περιοχής.

Πέντε Αδέλφια : Τοποθεσία στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.400μ. περίπου, μεταξύ της κορυφής Πάνω Περιβόλι και της ρεματιάς Γρίβα. Η ονομασία δηλώνει το μεγάλο δέντρο που ο κορμός του έχει πέντε κύριες διακλαδώσεις.

Πέρασμα Γιώσου : Έτσι ονομάζεται το μικρό μονοπάτι, σε υψ. 2.500μ., που από το λαιμό της Σκούρτας οδηγεί στην αρχή του οροπέδιου των Μουσών στον Όλυμπο. Πήρε την ονομασία αυτή γιατί κατασκευάστηκε (1959-1962) από τον Γιώσο Αποστολίδη και άλλους ορειβάτες του Σ.Ε.Ο. Θεσσαλονίκης και έγινε προσιτό και ασφαλέστερο για ορειβάτες και ζώα.

Περιστερία : Ονομασία που αναφέρουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για τη ράχη Κωνώπες.

Περιστεριές : Βλ. Πιστιριές.

Περραιβία : Αρχαία ονομασία της περιοχής μεταξύ Ολύμπου - Καμβουνίων.

Πέτρα : Αρχαία μακεδονική πόλη στη ΒΔ άκρη του Ολύμπου, πλησίον του σημερινού ομώνυμου οικισμού. Έχουν βρεθεί τάφοι του 11ου π.Χ. αι. και ερείπια αρχαίων τειχών. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη πέτρα ή πέτρη ή πέτρος = βράχος, κρημνός. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1810.

Πέτρα : Χωριό στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 520μ. Παλαιότερα λεγόταν Λόκοβη και μετονομάστηκε το 1950.

Πέτρας Μονή : Παλιό μοναστήρι στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 380μ., που ιδρύθηκε πιθανώς στις αρχές του 14ου αι. Η εκκλησία της που σώζεται μέχρι σήμερα κτίστηκε το 1151. Το 1918 ήταν συνοικισμός της Κοινότητας Κουντουριώτισσας (Κονταριώτισσα) και το 1920 είχε 58 κατοίκους. Πριν το 1940 μετατράπηκε σε σανατόριο (328 άτομα το 1940), ενώ σήμερα λειτουργεί ως νοσοκομείο-ψυχιατρείο. Πρωτοαναφέρεται από τον L. Heuzey το 1860.

Πέτρας Στενά : Βρίσκονται στη ΒΔ άκρη του Ολύμπου, μεταξύ των υψωμάτων Σέλωμα (911μ.), Κοκκινόπετρα (572μ.) και Χουλιάρα (739μ.) και στη συμβολή των ρεμάτων Μακρύρεμα-Ξερολάκκι (Ολύμπου) και Πετριώτικο (Βουλγάρας). Παλαιότερα Στενά Πέτρας ονόμαζαν όλη την περιοχή μεταξύ Βουλγάρας και Τίταρου, από τη θέση Παλιοδέρβενο μέχρι τα σημερινά στενά και κατά μήκος του Πετριώτικου ή Ίταμου ποταμού.

Πετριώτικος : Ποτάμι μεταξύ του Τίταρου και της Βουλγάρας, που ενώνεται στα Στενά της Πέτρας με τα ρέματα του Ολύμπου Μακρύρεμα και Ξερολάκκι και καταλήγει με την ονομασία Αγιονέρι στο Μαυρονέρι. Λέγεται και Ίταμος.

Πετρογέφυρο : Τοποθεσία στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, μεταξύ των τοποθεσιών Κορομηλιές, όπου καταφύγιο, και Ζιλινιά. Παλαιότερα, πριν να κατασκευαστεί ο δρόμος Λεπτοκαρυάς - Καρυάς, υπήρχε πέτρινο γεφύρι ή πέτρινη συμπαγής κατασκευή σαν γεφύρι για να περνούν με ασφάλεια τα ζώα.

Πετρόστρουγκα : Ράχη στη ΒΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.935μ., συνέχεια της ράχης Μάνδρες. Ονομάστηκε έτσι από τις στρούγκες που ήταν κτισμένες εκεί. Πρωτοαναφέρεται από τους Fred. Boissonnas και Daniel Baud-Bovy στα διάφορα κείμενά τους για την πρώτη ανάβαση το 1913. Σε χάρτη του 1916 αναφέρεται Petroska. Προέλευση της ονομασίας από την κουτσοβλάχικη - αρωμαυλική λέξη strunga = πέτρινη στρούγκα. Οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. αναφέρουν Πετρόστρουγκα όλη τη ράχη 2.247μ. (Μάνδρες) - 1.935μ., που είναι και η πιο σωστή ονομασία.

Πετρωτό : Μικρός οικισμός στους Δ-ΝΔ πρόποδες του Ολύμπου. Παλιά ονομασία Μάλεσι.

Πηγάδια : Γενική ονομασία περιοχής στην Α-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου (βλ. Άνω Πηγάγι και Κάτω Πηγαδάκι). Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη πηγάδιον, υποκοριστικό της αρχαίας ελληνικής λέξης πηγή. Στην περιοχή δεν υπάρχουν πηγάδια, αλλά πηγές.

Πηγαδούλι : Ονομασία μέσα στο ρέμα που κατεβαίνει από το καταφύγιο «Σπ. Αγαπητός» και πριν τη συμβολή του με το Μαυρόλογγο. Κατά μία εκδοχή παλαιότερα υπήρχε μικρή πηγή, ενώ κατά μία άλλη γιατί η περιοχή μοιάζει σαν φυσικό πηγάδι. Λέγεται και Πηγαδούλια. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη πηγάδιον, υποκοριστικό της αρχαίας ελληνικής λέξης πηγή.

Πηγές : Ονομασία που αναφέρουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1970) για τη Μπάρα, μεταξύ Καλόγερου και Μεταμόρφωσης.

Πιερία : Περιοχή και Νομός της Κεντρικής Μακεδονίας. Στην αρχαιότητα εκτεινόταν από το Βέρμιο και τον Αλιάκμονα μέχρι τα Τέμπη και τον Πηνειό. Ως Νομός συστήθηκε το 1949 με πρωτεύουσα την Κατερίνη. Παλαιότερα αποτελούσε την Επαρχία Πιερίας του Νομού Θεσσαλονίκης.

Πίμπλεια : Αρχαία πόλη στους ανατολικούς πρόποδες του Ολύμπου που δεν έχει εντοπιστεί ακόμη. Πιθανώς στη θέση του Λιτοχώρου, ή λίγο βορειότερα προς Αγία Παρασκευή, ή λίγο νοτιότερα προς Άγιο Μηνά. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη το 1788.

Πινάκι(α) : Βλ. Πνάκια.

Πιστιριές : Τοποθεσίες σε διάφορες περιοχές του Ολύμπου (Καρυά, Λεπτοκαρυά, Λιτόχωρο κ.α.), όπου πολλές μικρές σπηλιές, κυρίως μέσα σε ρέματα. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική-βουλγαρική λέξη pesteria = σπηλιά. Κατά μία εκδοχή η αρχική ονομασία ήταν περιστεριές, δηλαδή σπηλιές που φωλιάζουν αγριοπερίστερα.

Πιστριάκι : Λανθασμένη ονομασία που αναφέρουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. από το 1970 σε τοποθεσία βόρεια της Μικρής Γούρνας προς το Ξερολάκκι. Υπάρχει στην περιοχή το τοπωνύμιο πιστιριά, δηλ. σπηλιά και αναφέρεται ή στη σπηλιά της Μικρής Γούρνας ή στη σπηλιά του Παπαδήμου μέσα στο Ξερολάκκι.

Πλάκα Μεγάλων Καζανιών : Έτσι ονομάζεται μία ορθοπλαγιά που βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, μέσα στα Μεγάλα Καζάνια, στην οποία γίνονται αναρριχήσεις.

Πλατανάκια : Χωριό Β-ΒΑ του Ολύμπου, στην πεδιάδα και σε υψ. 20μ., νότια του Δίου στο οποίο και υπάγεται.

Πνάκια : Ονομασία τοποθεσίας στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου στο δάσος της Μάλτας. Η λέξη δηλώνει μικρές γούρνες/λεκάνες με νερό στο βραχώδες έδαφος που χρησιμοποιούνται και ως αλαταριές. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη πίναξ-πίνακος = κομμάτι ξύλου και πινάκιον = ξύλινο πιάτο, δηλ. πινάκια - πνάκια. Πρωτοαναφέρεται από τον Η. Barth το 1864. Λέγεται από τους ντόπιους και Κοτταβίτσες, χωρίς να ξέρουν τι σημαίνει.

Πολυάνα : Η παλαιότερη ονομασία της Κρυόβρυσης του Ολύμπου. Λεγόταν και Πουλιάνα. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη poljana = λιβάδι, οροπέδιο. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1884.

Πόρος : Μικρή ρεματιά στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, που αρχίζει από την κορυφή Κίτρος και καταλήγει στο Μακρύρεμα. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη πόρος = το ρεύμα του ποταμού, αλλά και η διάβαση αυτού.

Πόρος : Πηγή στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.260μ., νότια (500μ.) του δασικού δρόμου Κοκκινοπλού - Πέτρας.

Πόρος : Ονομασία που αναφέρουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για το ρέμα της Βροντούς (περιοχή Παλαιά Βροντού) που καταλήγει στο Ξηρολάκκι.

Πόρτα : Έτσι ονομάζεται το μικρό διάσελο που βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του Ολύμπου, ανάμεσα στις κορυφές Στεφάνι και Τούμπα, σε υψ. 2.710μ. Το πέραςμα αυτό για τα Μεγάλα Καζάνια πρωτοαναφέρεται από τον Η. Barth το 1864. Παλαιότερη ονομασία Ζυγός, που την έλεγαν έτσι οι κάτοικοι του Κοκκινοπλού. Προέλευση της ονομασίας από τη λατινική λέξη porta = πύλη, δίοδος, στενά.

Πόρτες : Θέσεις στη Β-ΒΑ πλευρά της Γκόλνας, σε υψ. 360μ.-600μ.-570μ., απ' όπου περνάει το μονοπάτι ανάμεσα από χαρακτηριστικά και απότομα βράχια. Προέλευση της ονομασίας από τη λατινική λέξη porta = πύλη, δίοδος, στενά.

Πόρτες : Στενό πέραςμα στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου και Ν-ΝΔ της τοποθεσίας Κοπάνες, όπου σήμερα περνά ο ορεινός δρόμος Λειπτοκαρυά - Καρυά και μέχρι πρόσφατα υπήρχε παλιό στρατιωτικό φυλάκιο. Στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934 αναφέρεται ένα ρέμα Πόρτες λίγο νοτιότερα, μέσα στη Ζιλιάνα.

Πόρτες : Ονομασία που αναφέρουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για τη ράχη μεταξύ των Μικρών και Μεγάλων Καζανιών.

Πρένια : Έτσι έλεγαν παλαιότερα οι κάτοικοι της Β-ΒΔ πλευράς του Ολύμπου τα απόκρημνα βράχια της Κόψης Ναούμ. Τις ψηλότερες κορυφές τις ονόμαζαν «τα τρία Πρένια». Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη πρηών = το υπερέχον και πρηώνες = οι προεξέχοντες βράχοι των ορέων.

Πριόνια : Τοποθεσία στο ανατολικό τμήμα του Ολύμπου, σε υψ. 1060μ. (κτίσμα) - 1.070μ. (καταρράκτης), στην αρχή του Ενιπέα ποταμού, όπου υπήρχαν μέχρι το 1920 νεροπρίονα. Ο L. Heuzey το 1860 τα αναφέρει Πριονιστήρια, ο Η. Barth

το 1864 Πριόνι και ο Γ. Κοντογόνης το 1910 Πριόνια. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη πρίων και τη μεσαιωνική πριόνιον = πριόνι.

Πριόνια : Τοποθεσία στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου στη ρεματιά της Βλάχας, όπου παλαιότερα υπήρχαν νεροπρίονα (ιδιωτικά ή της Μονής Κανάλων).

Πρόβατο : Ονομασία που αναφέρουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1970) για την τοποθεσία που οι ντόπιοι ονομάζουν Ρίτσος και οι παλαιότεροι (1934) χάρτες Καραμάν.

Προσήλιο : Τοποθεσία στον Όλυμπο, στην αρχή του Μαυρόλογγου και στις ΒΑ πλαγιές της Μπάρας, κάτω από τη μικρή κορφούλα Σπαθούλα. Πρωτοαναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923 ως Προήλιο.

Προφήτης Ηλίας : Κορυφή στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.803μ. Ακριβώς στην κορυφή υπάρχει εκκλησάκι, το ψηλότερο της Ελλάδος, που πρωτοκτίστηκε το 16ο αι. Αν και είναι σχεδιασμένη η υψομετρική καμπύλη των 2.800μ. οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. αναφέρουν υψ. 2.787μ., όπως και ο Μ. Kurz το 1923 (ίσως να υπήρχε παλαιότερα κολονάκι σε αυτό το ύψος).

Προφήτης Ηλίας : Μικρό ύψωμα με ομώνυμο ερηκοκκλήσι στη ΝΔ άκρη του Ολύμπου, με υψ. 620μ., νότια του χωριού Καλύβια.

Προφήτης Ηλίας : Ερημοκκλήσι στον Όλυμπο,

1. στη βόρεια πλευρά, σε υψ. 2.803μ., πάνω στην ομώνυμη κορυφή.
2. στη Ν-ΝΔ πλευρά, σε υψ. 1.150μ., ΝΑ της Κρυόβρυσης (αναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1935), εκεί που είναι σήμερα το εικονοστάσι, αλλά και το ερημοκκλήσι της Παναγίας.
3. στη Ν-ΝΔ πλευρά, σε υψ. 950μ., Β-ΒΑ της Κρυόβρυσης (ερειπωμένο).
4. στη Ν-ΝΔ πλευρά, σε υψ. 700μ., δυτικά της Κρυόβρυσης.
5. στη ΝΔ πλευρά, σε υψ. 620μ., νότια του χωριού Καλύβια.
6. στην ανατολική πλευρά, σε υψ. 510μ., πάνω (ΝΔ) από το Λιτόχωρο.

Πτίνα : Άλλη ονομασία (άγνωστη στους ντόπιους) του τοπωνυμίου Φθίνα, που αναφέρεται από τους Η. Barth το 1864 και Ν. Γεωργιάδη το 1894.

Πύθιο : Χωριό στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 720μ. Παλαιότερη, μέχρι το 1928, ονομασία Σέλος. Το Πύθιο, που έχει 639 κατοίκους (απογραφή 2001), υπάγεται στο Δήμο Ολύμπου (έδρα Καλλιθέα).

Πύθιον : Αρχαία πόλη στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, κοντά στη σημερινή θέση του χωριού Πύθιο. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1788. Μαζί με την Αζωρο και τη Δολίχη αποτελούσαν την αρχαία Τρίπολη ή Τριπολίτιδα.

Πυξάρι : Ονομασία που δίνουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. σε τοποθεσία στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.796μ. πάνω στη μεγάλη ράχη Κίτρους - Σαλατούρας, όπου και καταφύγιο. Πήρε την ονομασία αυτή από το ομώνυμο φυτό που υπάρχει εκεί. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη πυξ και μεταγενέστερη πύξος. Ο Μ. Kurz το 1923 το τοποθετεί στη ρεματιά ΝΑ της κορυφής Κίτρος.

Πυξάρι : Τοποθεσία με βρύση, στη νότια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.640μ., στη ΝΔ πλαγιά της κορυφής Εννέα Πύργοι.

Πυξάρι : Τοποθεσία στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 800μ. περίπου, στη ΒΑ πλαγιά της κορυφής Στήθωμα ή Γκόλνα. Οι ντόπιοι την ονομάζουν Ίταμο.

Πύργος : Με τη λέξη πύργος δηλώνεται στον Όλυμπο ο μικρός πυργίσκος από πέτρες που φτιάχνεται και χρησιμοποιείται από τους βοσκούς ως ορόσημο.

Πύργος : Ονομασία που αναφέρουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. από το 1970 για θέση στην αρχή της ρεματιάς της Σταλαματιάς, όπου σήμερα μικρό κτίσμα κτηνοτρόφων.

Πύργος : Ονομασία που αναφέρουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. για τη Σκούρτα.

Πύργος : Κορυφή στο ΝΔ τμήμα του Ολύμπου, με υψ. 2.442μ., πάνω (Β-ΒΔ) από τις Βρυσοπούλες. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970.

Πύργος : Μεγάλη ράχη στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.338μ., νότια της ρεματιάς της Βλάχας. Η δυτική κορυφή (1.418μ.) λέγεται Πάνω (Απαλνός) Πύργος και η ανατολική (1.338μ.) λέγεται Κάτω (Ακατνός) Πύργος. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη πύργος.

Πύργος Γρίβα : Θέση στη ΝΔ-Δ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.324μ., πάνω στην κορυφογραμμή που οι ντόπιοι την ονομάζουν Γρίβα. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Ραδομίρ : Ονομασία θέσης υψ. 1.879μ. πάνω στη μεγάλη ράχη Κίτρος - Σαλατούρα. Πρωτοαναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923 και έτσι τη λένε και σήμερα οι βοσκοί. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. την έχουν ανώνυμη.

Ράχη : Ονομασία που αναφέρουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για την κορυφή Γκόλνα, Δ-ΝΔ του Λιτοχώρου.

Ρεμπελάκια : Ράχη στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου με υψ. 1.500μ., μεταξύ των ρεμάτων της Αγίας Κόρης και του Αράπη. Παλιά τοπική ονομασία των μικρών ρόμπολων, δηλ. ρομπολάκια. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Ρήγας : Ονομασία που αναφέρουν οι νέοι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για την κορυφή Σμέος. Η θέση Ρήγας είναι πάνω στην κορυφογραμμή, ΝΑ του Σμέου, σε υψ. 2.140μ. περίπου. Η ονομασία Ρήγας ίσως να δόθηκε προς τιμήν του Ρήγα (Βελεστινλής) ή του καπετάν Ρήγα (Καβοντόρος) που αγωνίστηκε κατά την περίοδο των Μακεδονικών Αγώνων το 1906.

Ρίτσος : Ονομασία θέσης στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου. Οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. από το 1934 την τοποθετούν δίπλα στον ορεινό δρόμο Σπαρμού - Βρυσοπούλες, όπου μικρό πλάτωμα σε υψ. 1.525μ. Οι βοσκοί της περιοχής ονομάζουν Ρίτσος ένα μικρό πλάτωμα δυτικότερα, υψ. 1.512μ., που οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1970) το αναφέρουν Πρόβατο και οι παλαιότεροι (1934) Καραμάν.

Ρομπολάκια : Βλ. Ρεμπελάκια.

Ρούδι : Παλαιά βρύση-ποτίστρα στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.800μ., πάνω (ανατολικά) από το χωριό Κοκκινοπλός. Πρωτοαναφέρεται από τον Η. Barth το 1864. Στη βρύση αυτή αιχμαλωτίστηκε το 1911 ο Ed. Richter. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από το δέντρο ρούδι, που στην αρχαιότητα λεγόταν ρους και μεταγενέστερα ροΐδιον και κοινώς ρούδι.

Σαλατούρα : Κορυφή στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.431μ. Αποτελεί την άκρη της μεγάλης ράχης που από την κορυφή Κίτρος πέφτει ΒΑ προς τη Μπάρα. Πρωτοαναφέρεται Σολατούρα από τον J. Cnijic το 1904 και Σαλατούρα από τον M. Kurz το 1923. Σαλατούρα ονομάζουν οι ορειβάτες όλη την κορυφογραμμή με τις κορυφές Νάνα, Στενή Σαλατούρα, Ραδομίρ, Πυξάρι και Σαλατούρα. Σε διάφορες τοποθεσίες της ράχης, ίσως στους εκεί πέτρινους τεχνητούς λάκκους και πλάκες, αποθήκευαν οι κτηνοτρόφοι αλάτι για τα ζώα τους και η φράση στην αλατούρα έγινε σαλατούρα. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη αλς - άλας = αλάτι, αλατίζω, εξ' ου και το λατινικό sal = αλάτι και το μεταγενέστερο salamura = άλμη.

Σαμαρά Βρύση : Πέτρινη βρύση και τόπος ξεκούρασης, σε υψ. 920μ., στο δρόμο Λεπτοκαρυάς - Καρυάς, πριν τη διασταύρωση για Μονή Κανάλων. Πήρε την ονομασία από τον κατασκευαστή της βρύσης.

Σαμάρι : Ράχη στο ΝΑ τμήμα του Ολύμπου, με υψ. 2.253μ., ανατολικά της κορυφής Φράγκου Αλώνι. Πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz το 1923 και από τους χάρτες της Γ.Υ.Σ. το 1934. Λέγεται και Δραγασιά, ονομασία που αναφέρουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη σάγμα και τη μεσαιωνική σαγμάριον.

Σαμάρι : Ονομασία που αναφέρεται στους χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1970) για τη δυτική ράχη της κορυφής Σμέος. Σε έγγραφο του 1858 αναφέρεται Ζύγι.

Σανατόριο Πέτρας : Ονομασία που ανέφεραν οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για τη Μονή Πέτρας, γιατί λειτουργούσε στο χώρο σανατόριο.

Σαράϊ : Ονομασία της κορυφής Μεταμόρφωση, που πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz το 1923. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη saray = παλάτι, μέγαρο. Οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ., αλλά και αρκετοί ντόπιοι, Σαράϊ ονομάζουν μία κορφούλα βόρεια της Ντριστελάς, που οι νεότεροι (1970) την ονομάζουν Τρύπες.

Σαράντα καγκέλια : Τοποθεσία στη νότια πλευρά της κορυφής Φράγκου Αλώνι στον Όλυμπο. Δηλώνει ελικοειδές μονοπάτι σε βραχώδεις πλαγιές (βλ. καγκέλια). Τοπική ονομασία Σαράντα Καγκιόλια, που πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Σαραντάπορος : Ποτάμι μεταξύ Καμβουνίων και Τίταρου. Αρχίζει από τα Στενά της Πόρτας ή Σαραντάπορου (αρχ. Βολουστάνα), συνεχίζει προς τα νότια ως Βούλγαρης και Τιταρήσιος (Ξεριάς) και καταλήγει στον Πηγειό ποταμό στα νότια του Κάτω Ολύμπου.

Σαφέτη βρύση : Σημερινή ονομασία της παλιάς βρύσης Κρασιά στα Β-ΒΑ του Κοκκινοπλού, σε υψ. 1.340μ. Πήρε την ονομασία από τον κατασκευαστή της.

Σέλος : Παλαιά ονομασία, πριν το 1928, του χωριού Πύθιο. Προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική/βουλγαρική λέξη selo = χωριό. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη του L. Heuzey το 1860.

Σέλωμα : Μικρή ράχη, με υψ. 1.158μ., στη νότια πλευρά του Ολύμπου ΒΑ της Καρυάς, όπου βρύση - ποτίστρα. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1969. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη λατινική λέξη sella = σέλα,

σαμάρι, που είναι δάνειο από την αρχαία ελληνική λέξη έλλα = καθέδρα.

Σέλωμα : Ράχη στην Α-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.135μ. Χωρίζεται από το καταφύγιο του Σταυρού με τη ρεματιά της Μάννας. Οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Κώνωπες, ενώ οι παλαιότεροι (1934) Κορτζά.

Σέμαβατέβι : Περίεργη τουρκική ονομασία (Semavateni) για τον Όλυμπο που πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1859.

Σημαιοφόρος : Ονομασία που δίνουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. στη ράχη 2.366μ. που οι ορειβάτες και οι παλιοί χάρτες την ονομάζουν Λιβαδάκι.

Σιούρι : Άλλη ονομασία της τοποθεσίας Σούρι. Πρωτοαναφέρεται στο Β.Δ. του 1938 για την ίδρυση του εθνικού δρυμού.

Σκάλα : Ονομασία της τοποθεσίας όπου ήταν το μετόχι της Μονής Αγίου Διονυσίου Ολύμπου, εκεί που είναι σήμερα η νέα μονή. Πρωτοαναφέρεται σε ένα σιγίλλιο του Πατριάρχη Κύριλλου Ε΄ το 1753. Δηλώνει το μέρος που οι υλοτόμοι συγκέντρωναν τα ξύλα για φόρτωση.

Σκάλα : Ονομασία της ανατολικής άκρης, της κορυφογραμμής του Σκολιού στον Όλυμπο, με υψ. 2.882μ. (το παλαιό υψόμετρο 2.866 είναι λανθασμένο). Έχει καθιερωθεί να χαρακτηρίζεται σαν ξεχωριστή κορυφή. Από τη Σκάλα ξεκινά το ένα από τα δύο «ορειβατικά μονοπάτια» για την ανάβαση στο Μύτικα. Μάλλον δόθηκε αυτή η ονομασία γιατί υπάρχουν φυσικές βαθμίδες στην απότομη πλαγιά. Πρωτοαναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923. Προέλευση της ονομασίας από τη λατινική λέξη scala = βαθμίδα.

Σκάλα : Βλ. Κακόσκαλα, Μεγάλη Σκάλα, Τρανή Σκάλα.

Σκάλας σχίσμα-βάραθρο : Βρίσκεται σε υψ. 2.680μ., στην ανατολική απόκρημνη πλαγιά της κορυφής Σκάλα στον Όλυμπο, 80μ. πάνω από τα Ζωνάρια. Το σχίσμα είναι 15x6μ. και έχει δύο ανοίγματα που το μεγαλύτερο είναι διαμέτρου 1,5-2μ. Το βάθος υπολογίστηκε γύρω στα 20μ.

Σκάλες : Ονομασία που αναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923 για την κατηφορική πλαγιά (σχεδόν ορθοπλαγιά) της Μικρής Σταυροϊτίας προς το Μαυρόλογγο.

Σκαμνιά : Έτσι αναφέρονται από τον Μ. Kurz το 1923 οι νότιες κορυφές πάνω (βόρεια) από το χωριό Σκαμνιά. Πιθανώς να είναι οι προκορυφές 2.276μ. και 2.463μ. του Κακάβρακα, ή και η κορυφή Εννέα Πύργοι. Δήλωναν «τα σκαμνιά» (δηλ. τις βαθμίδες) για να ανέβει κάποιος στην κορυφή. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη σκαμνίον = βάθρο, βαθμίδα. Ο Χρ. Κάκαλος τις κορυφές αυτές τις ανέφερε στον Kurz με την ονομασία Πύργοι.

Σκαμνιά : Χωριό στη νότια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 920μ. Επίσημη ονομασία, από το 1940, Σκαμινέα που σημαίνει μουριά. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη συκάμινον = μούρο. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1828. Η Σκαμνιά, που έχει 171 κατοίκους (απογραφή 2001), υπάγεται στην Κοινότητα Καρυάς.

Σκαμνιάς ρέμα : Έτσι ονομάζουν οι νεότεροι (1969) χάρτες της Γ.Υ.Σ. τη ρεματιά που διασχίζει το Δ-ΝΔ τμήμα του οροπέδιου της Καρυάς και καταλήγει στη ρεματιά της Διάβας.

Σκαμνιώτικος λάκκος : Έτσι ονομάζεται το ρέμα που περνάει από την Παλαιά Σκαμνιά και συνεχίζει ως ρέμα Σπαρμού.

Σκανδάλη ρέμα : Μικρή ρεματιά στη δυτική πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει από τις πλαγιές των κορυφών Πύργος Γρίβα και Γρίβας και καταλήγει στη ρεματιά της Διάβας και στον Ελασσονίτικο. Λέγεται και ρέμα Σκαντάλη.

Σκανδαλιάρια : Μεγάλη ρεματιά-χαράδρα στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, μήκους 7 χλμ., που αρχίζει από το Λιβαδάκι και καταλήγει στην πεδιάδα Λιτοχώρου - Λεπτοκαρυάς. Μετά την έξοδό της στον Άγιο Μηνά έχει την ονομασία ρέμα Τοπόλιανη. Λέγεται και Σκανταλιάρια.

Σκολιό : Κορυφή στο βόρειο τμήμα του Ολύμπου, με υψ. 2.904μ. Οι ορθοπλαγιές του σχηματίζουν το δυτικό και νότιο τείχος των Μεγάλων Καζανιών. Η ονομασία Σκολιό ίσως προέρχεται από την αρχαία λέξη σχολή και μεταγενέστερες σχολείο - σχολειό - σκολιό, γιατί κατά την παράδοση οι ασκητές που υπήρχαν στην περιοχή του Αγίου Αντωνίου έκαναν μάθημα στους βοσκούς, ή στα παιδιά των οικογενειών τους, όταν ανέβαιναν τα καλοκαίρια στο βουνό. Κατά μία άλλη εκδοχή ίσως προέρχεται από την αρχαία λέξη σκολιόν = στρεβλό. Ο H. Barth το 1864 το αναφέρει Skholion, ο M. Kurz το 1923 Skolion και ο χάρτης της Γ.Υ.Σ. το 1934 Σχολειόν.

Σκολιού βάραθρο-χιονότρυπα : Βρίσκεται σε υψ. 2.780μ., στη Δ-ΒΔ κόψη της κορυφής Σκολιό του Ολύμπου. Το άνοιγμά του έχει περίμετρο 30μ. και το βάθος του είναι γύρω στα 13μ.

Σκοπιά : Χωριό στους ΝΔ πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 540μ., στη νότια πλευρά του υψώματος, 614μ., που παλαιότερα λεγόταν Καραούλι. Υπάγεται στο Φλάμπουρο.

Σκούρτα : Κορυφή στη ΒΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.483μ. (το κολονάκι της Γ.Υ.Σ. στα 2.475μ.). Προέλευση της ονομασίας από την αλβανική λέξη shkurta = ορτύκια. Οι νεότεροι χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Πύργος, ενώ οι παλαιότεροι (1934) ονόμαζαν Σκούρτα τη ράχη Μπάρμπα. Πρωτοαναφέρεται Siskurta σε χάρτη του 1916.

Σμέος : Κορυφή στη δυτική πλευρά του Ολύμπου με υψ. 2.087μ. Πρωτοαναφέρεται σε έγγραφο του 1858, καθώς και από τον H. Barth το 1864. Έχει γραφτεί και Σμαίος και Σμιαίος (δεν έχει εξακριβωθεί τι σημαίνει - πιθανώς να είναι όνομα). Κατά μία εκδοχή (E. Fels - 1930) σημαίνει κυψέλη μελισσών (από το αρχαίο εσμός), ενώ κατά άλλες εκδοχές προέρχεται ή από την αρχαία λέξη σπέος = κοίλωμα, άντρο (υπάρχει φυσικό κοίλωμα όπου μαζεύεται νερό από χιόνια και βροχές) ή από τη σλαβική λέξη smeo = θαρραλέος, τολμηρός. Οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Ρήγας, ενώ οι παλαιότεροι (1934) Σμέος. Η θέση Ρήγας είναι λίγο ψηλότερα. Οι βοσκοί την ονομάζουν Σμέος, αλλά και Σμένος.

Σμίξη : Τοποθεσία με βρύση στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, μέσα στη ρεματιά Πόρος, σε υψ. 1.500μ., στη συμβολή των δασικών δρόμων για Κοκκινόπλο και Σαλατούρα. Παλαιότερη ονομασία βρύση του Παπού. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1970.

Σουλουμάδα : Μικρή ράχη στη ΝΔ-Δ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 834μ., ΝΑ από το χωριό Καλύβια. Πιθανή προέλευση από την τουρκική λέξη suluma = πασάλειμμα, αλλά και είδος καλυντικού - σούλουμα. Πάντως το τοπωνύμιο πρέπει να έχει σχέση με το νερό, από το su = νερό και sulu = νερούλος. Ίσως είναι παραφθορά της λέξης sulama = πότισμα ή sulumahal = νερότοπος ή suluoda = το σπίτι του νερού, δηλ. νερόμυλος.

Σούρδανι : Μικρό ύψωμα της Βουλγάρας στα βόρεια του Κοκκινοπλού, που αναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923.

Σούρι : Τοποθεσία στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.220μ., λίγο πιο πάνω από τα Πριόνια, στην πρώτη συμβολή μικρού ρέματος με το Μαυρόλογο. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη σωρός, π.χ. ανεμοσούρι = σωρός από χιόνι. Λέγεται και Σούρια και Σιούρι, ονομασία που πρωτοαναφέρεται στο Β.Δ. του 1938 για την ίδρυση του εθνικού δρυμού. Κατά μία εκδοχή είναι βλάχικη ονομασία και σημαίνει πριόνι. Παλαιότερα υπήρχαν στρούγκες.

Σπάθες : Τοποθεσία, με αρχαιολογικά ευρήματα, στη δυτική πλευρά του ορεινού όγκου Καρδαρά - Βουλγάρας, νότια του Αγίου Δημητρίου.

Σπαθούλα : Μικρή έξαρση στην ανατολική άκρη της Μπάρας στον Όλυμπο, με υψ. 2.220μ., ΒΔ του Καλόγερου προς το Μαυρόλογο. Οι νέοι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Σπιθάρι (σημαίνει βαθούλωμα), ενώ οι παλαιότεροι (1934) την ανέφεραν Σπηθούλα. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη σπάθη και τη λατινική spathula = φαρδιά σπάθα, σπάτουλα. Πρωτοαναφέρεται Σπάτουλας από τον Μ. Kurz το 1923.

Σπανού σπηλιά : Ίσως η παλιά ονομασία της σπηλιάς του Απόλλωνα.

Σπαρμός : Νέος οικισμός στους Ν-ΝΔ πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 540μ., δίπλα στην Ολυμπιάδα. Ο παλιός οικισμός, που πρωτοαναφέρεται από τον L. Heuzey το 1860, είναι λίγο πιο ψηλά, και καταστράφηκε ολοσχερώς από τους Γερμανούς κατακτητές τον Απρίλιο του 1943.

Σπάρμος : Παλαιά ονομασία της πεδιάδας του Λιτοχώρου στις εκβολές του Ενιπέα. Σημαίνει καλλιεργήσιμος τόπος και πρωτοαναφέρεται σε χρυσόβουλο του 1730.

Σπαρμού Μονή : Βλ. Αγίας Τριάδας Σπαρμού Μονή.

Σπαρμού ρέμα : Μεγάλη ρεματιά στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου. Αρχίζει από την Παλαιά Σκαμνιά και καταλήγει στη ρεματιά της Διάβας και στον Ελασσονίτικο ποταμό.

Σπάτουλας : Ονομασία που αναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923 σε τοποθεσία ΒΔ του Καλόγερου. Σημερινή ονομασία, σχετικά άγνωστη, Σπαθούλα.

Σπηλιά : Έτσι λεγόταν από τους ντόπιους η σπηλιά Ιθακήσιου στον Όλυμπο, πριν να ονομαστεί Άσυλο Μουσών το 1930 και σπηλιά Ιθακήσιου αργότερα. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη σπήλαιον, ομόρριζο με το σπέος. Πρωτοαναφέρεται σε περιγραφή ανάβασης το 1921.

Σπήλια : Τοποθεσία στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, ανατολικά από το χωριό Πύθιο, όπου βρίσκονται τα δύο σπήλαια-ασκηταριά και μια μικρή ρεματιά με πηγές και επιφανειακές καρστικές μορφές (μικρές σπηλιές).

Σπιθάρι : Ονομασία που αναφέρουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. για τη Σπαθούλα, που οι παλαιότεροι (1934) ανέφεραν Σπηθούλα.

Σταλαματιά : Μεγάλη ρεματιά-χαράδρα στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, μήκος 7 χλμ. Αρχίζει από τις πλαγιές των κορυφών Φλάμπουρο, Γρίβας και Πύργος Γρίβα και καταλήγει στο ρέμα Ξερολάκκι ΝΔ του Κοκκινοπλού. Πρωτοαναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη στάλαγμα.

Στάλος : Τοποθεσία βόρεια της ράχης Κορομηλιές, στην Α-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, όπου στάλιζαν τα πρόβατά τους οι τσοπάνηδες. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη στάλος = μαντρί.

Σταυροϊτιάς βάραθρο-χιονότρυπα : Βρίσκεται σε υψ. 2.600μ., στη ΒΔ πλευρά της Μεγάλης Σταυροϊτιάς στον Όλυμπο. Έχει περίμετρο 45μ. και βάθος γύρω στα 15μ.

Σταυροϊτίες : Έτσι ονομάζονται οι δύο ανατολικές απολήξεις της κορυφής Άγιος Αντώνιος του Ολύμπου που πέφτουν απότομα προς το Μαυρόλογγο. Η Μεγάλη Σταυροϊτιά (η βόρεια) έχει υψ. 2.640μ. και η Μικρή Σταυροϊτιά (η νότια) έχει υψ. 2.620μ. Πήρε την ονομασία αυτή από κάποιον σταυρό που είχαν τοποθετήσει παλαιότερα εκεί. Ο Η. Barth το 1864 την αναφέρει Σταυροϊτιά ή Σταυροπηγιά.

Σταυροπηγιά : Παλαιότερη ονομασία της κορυφής Σταυροϊτιά του Ολύμπου. Πρωτοαναφέρεται από τον Η. Barth το 1864. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη σταυροπήγιον = τοποθέτηση σταυρού.

Σταυρός : Ράχη στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 944μ. και στην οποία είναι κτισμένο το καταφύγιο Δ, σε υψ. 930μ. Το κολονάκι της Γ.Υ.Σ. στα 938μ. Πιθανώς να υπήρχε παλαιότερα κάποιος σταυρός εκεί, ή κάποιο δέντρο με κλαδιά σε σχήμα σταυρού. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη σταυρός = όρθιος πάσσαλος. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Σταυρός : Έτσι ονομαζόταν μέχρι το 1925 η θέση που είναι σήμερα το εικονοστάσι της Αγίας Κυριακής στον Όλυμπο, κοντά στη ράχη της Κυριακούς. Πήρε την ονομασία αυτή από το σταυρό που σχημάτιζαν τα κλαδιά ενός δέντρου και από τον ξύλινο Εσταυρωμένο που ήταν κρεμασμένος εκεί. Κατά την παράδοση μέχρις εδώ έφθασε η αδελφή του Όσιου Διονύσιου Κυριακή, γιατί δεν της επιτράπηκε να προχωρήσει προς το μοναστήρι.

Σταυρός : Διάσελο σε υψ. 1.220μ., στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, λίγο πιο έξω (βόρεια) από τον Κοκκινοπλό, όπου είναι το σημείο διαχωρισμού του Ολύμπου από τον ορεινό όγκο της Βουλγάρας. Στη θέση αυτή υπάρχει εικονοστάσι, καθώς και διασταύρωση του δρόμου. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934, ενώ ο Μ. Kurz το 1923 ονομάζει την τοποθεσία Σούρδανι.

Στενά : Βλ. Διάβας, Πέτρας.

Στενή Σαλατούρα : Ράχη στη Β-ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.089μ. Είναι προέκταση προς Β-ΒΑ της κορυφής Κίτρος. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934. Η ονομασία είναι άγνωστη στους βοσκούς της περιοχής. Η ονομασία θα είχε νόημα εάν η λέξη σαλατούρα σήμαινε ράχη (σημαίνει αλαταριά, δηλ. πλάκες που βάζουν αλάτι οι βοσκοί για τα ζώα).

Στεφάνι : Η πιο εντυπωσιακή και απόκρημη κορυφή του Ολύμπου με υψ. 2.912μ. Τα τελευταία 200-250μ. υψώνονται κάθετα από τα Μεγάλα Καζάνια και τη Γούρνα του Στεφανιού. Υπάρχει μόνο ένα, λίγο δύσκολο, «ορειβατικό μονοπάτι» για την ανάβαση στην κορυφή. Ο Fr. Rouquerville το 1810 αναφέρει την κορυφή Στεφάνια, ενώ ο M. Kurz το 1923 την αναφέρει Στεφάνι. Προέλευση της ονομασίας ή από την αρχαία λέξη στεφάνη = εξοχή/προεξοχή όρους, ή από τη νεότερη λέξη στεφάνι = στέμμα, διάδημα. γείσο, προεξοχή, που ταιριάζει απόλυτα στη μορφολογία της κορυφής.

Στήθωμα : Ράχη στη ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.133μ., στην ανατολική προέκταση της κορυφής Κάτω Περιβόλι. Η ονομασία αναφέρεται στους χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1970) και δηλώνει την απότομη ανηφοριά. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη στήθος. Οι παλαιότεροι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1934) ανέφεραν την κορυφή Γκόλνα, ενώ σε χάρτη του 1916 αναφέρεται Gojona.

Στραγγονέρι : Άλλη ονομασία της πηγής Στράγγος στον Όλυμπο. Πρωτοαναφέρεται σε κείμενο του 1928.

Στραγγοπούτσι : Άλλη ονομασία της πηγής Στράγγος στον Όλυμπο που αναφέρεται σε κείμενο του 1931.

Στράγγος : Πηγή στην Α-ΒΑ πλευρά του Ολύμπου σε υψ. 1.880μ. Λέγεται και Στραγγονέρι, αλλά είναι γνωστή και ως βρύση Αποστολίδη. Βρίσκεται δυτικά της σπηλιάς Ιθακήσιου και κοντά στο μονοπάτι για Γομαρόσταλο. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη στράγγξ - στραγγός = σταγόνα - σταγόνες.

Στριβάδα : Έτσι ονομάζεται το απόκρημνο διάσελο μεταξύ των κορυφών Μύτικας και Στεφάνι του Ολύμπου. Πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz το 1923.

Συκαμινέα : Η επίσημη ονομασία, από το 1940, του χωριού Σκαμινιά του Ολύμπου. Παλαιότερη ονομασία, πριν το 1940, Σκαμινιά.

Συς ποταμός : Η αρχαία ονομασία (σημαίνει αγριόχοιρος) της ρεματιάς της Ζιλιάνας. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1788.

Ταμπούρια : Πολυκόρυφο ύψωμα, όπου υπάρχουν πολλά ορύγματα, στη Ν-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.486μ. - 1.425μ. - 1.417μ., βόρεια της Καρυάς. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη tabur = τάγμα, οχύρωμα. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1935.

Ταμπούρια : Τοποθεσία στην Α-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 600μ. περίπου, Δ-ΒΔ της Παλιάς Λεπτοκαρυάς, όπου και πολλές μικρές σπηλιές.

Ταμπούρι του Λιάκου : Η σωστή και πλήρης ονομασία του τοπωνυμίου Λιάκος.

Ταρπηϊά Πέτρα : Περίεργη ονομασία που έδωσαν οι Fred. Boissonnas και D. Baud-Bovy το 1913 στην πρώτη προκορυφή του Μύτικα, όταν αντελήφθηκαν ότι δεν είναι η ψηλότερη του Ολύμπου. Ίσως επειδή μοιάζει με την Ταρπηϊά Πέτρα της Ρώμης, που είναι ένας απόκρημνος μεγάλος βράχος, προσιτός μόνο από τη μία πλευρά. Στην αρχή, νομίζοντας ότι είναι η ψηλότερη, την ονόμασαν Κορυφή της Νίκης.

Τερψιθέα : Ονομασία που δίνουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. στην κορυφή Χότζα του Ολύμπου. Οι παλαιότεροι (1934) την είχαν ανώνυμη, ενώ άλλοι χάρτες την ανέφεραν Διακόπτης (βλ. λέξη).

Τηγάνια : Έτσι ονόμαζαν οι παλαιότεροι χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1934) το ρέμα Ναούμ και τα Μεγάλα Καζάνια. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη τήγανον και τη νεότερη τηγάνιον. Η ονομασία είναι άγνωστη στους βοσκούς της περιοχής, αλλά και στους παλιούς ορειβάτες.

Τιπαρήσιος : Ονομασία τμήματος του Σαραντάπορου ποταμού, από τη συμβολή του με τον Ελασσονίτικο μέχρι την κατάληξή του στον Πηνειό ποταμό. Λέγεται και Ξεριάς ή Ξηριάς.

Τίταρος : Ορεινός όγκος στη βόρεια πλευρά του Νομού Λαρίσης με υψ. 1.838μ., νότια των Πιερίων. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1811.

Τιτνάτα : Παλαιότερη ονομασία της κορυφής Οξιμά ή Παλαιόκαστρο του νότιου Ολύμπου. Λεγόταν και Ντιτνάτα (Detnata), όπως αναφέρει ο L. Heuzey το 1860. Δεν έχει εξακριβωθεί τι σημαίνει ή από που προέρχεται, αν και έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις, όπως από τη λέξη τιτάνας ή από τη λέξη τιτανίτης ή τιτανόλιθος που είναι πέτρωμα. Γύρω από την κορυφή υπάρχουν ερείπια αρχαίας κυκλικής οχύρωσης, καθώς και ερείπια βυζαντινής εποχής. Σε ελληνικούς χάρτες του 1884 και 1910 έχει αποδοθεί (λανθασμένα) ως Δέματα και ως Δερνάζα.

Τοπόλια : Παλιός οικισμός στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, Ν-ΝΑ του Λιτοχώρου. Ήταν κτισμένος πάνω στα ερείπια αρχαίου οικισμού, πιθανώς της Πίμπλειας. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη torol-a = λεύκα. Διαγράφηκε ως ακατοίκητος συνοικισμός της Λειπτοκαρυάς το 1928. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1884.

Τοπόλιανη : Τοπική ονομασία του παλιού οικισμού Τοπόλια, Ν-ΝΑ του Λιτοχώρου. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη torol-a = λεύκα. Έχει αναφερθεί και Τουπόνιτσα.

Τοπόλιανη : Παλιός οικισμός στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, ΝΔ του Πυθίου. Είχε πολλές πηγές και νερόμυλο. Έχει βρεθεί νεκροταφείο της Μεσοελλαδικής Εποχής, καθώς και αρχαίος βωμός. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη torol-a = λεύκα.

Τοπόλιανη ρέμα : Έτσι ονομάζεται η συνέχεια της ρεματίας Σκανδαλιάρα στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου που καταλήγει στην Πλάκα Λιτοχώρου. Παλαιότερα υπήρχαν νερόμυλοι. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη σλαβική λέξη torol-a = λεύκα.

Τόσκα ρέμα : Έτσι λέγεται από τους βοσκούς της περιοχής το ρέμα Ναούμ το οποίο τοποθετούν δίπλα στα Μικρά Καζάνια, όπως και οι παλιοί χάρτες της Γ.Υ.Σ. (1934). Πιθανώς η ονομασία να προέρχεται από τον Τόσκα που ήταν προεστός του Κοκκινοπλού στη επανάσταση του 1822.

Τούμπα : Κορυφή στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.801μ., δυτικά του Προφήτη Ηλία και βόρεια του Στεφανιού. Πρωτοαναφέρεται από τον H. Barth το 1864. Προέλευση της ονομασίας από τη λατινική λέξη tumba, που είναι δάνειο από την ελληνική τύμβος = γήλοφος.

Τούμπα : Μικρή κορυφή στη νότια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.161μ., ανατολικά της Καρυάς. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1935.

Τουπόνιτσα : Παλιά ονομασία της τοποθεσίας Τοπόλιανη, που βρίσκεται στην έξοδο της ρεματιάς Σκανδαλιάρα, Ν-ΝΑ του Λιτοχώρου.

Τουρτοφωλιά : Κορυφή στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.241μ., ανατολικά από το χωριό Καλύβια. Το κολονάκι της Γ.Υ.Σ. στα 1.233μ. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη λατινική λέξη *turtur* = τρυγόνι. Η ομαλή αυτή κορυφή χρησιμοποιείται από τους αθλητές του αλεξιπτωτου πλαγιάς, ως τόπος απογείωσης. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Τρανή : Με την ονομασία αυτή οι ντόπιοι της ΒΔ πλευράς του Ολύμπου έλεγαν τη λέξη μεγάλη, π.χ. Τρανή Γούρνα, Τρανή Καζανιά κ.ά. Πρωτοαναφέρεται από τον Η. Barth το 1864. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη τρανής-τρανός = μεγάλος.

Τρανή Πλαγιά : Ονομασία της νότιας πλαγιάς της ράχης που οι νεότεροι χάρτες της Γ.Υ.Σ. την ονομάζουν Κορομηλιές, προς τη ρεματιά της Ζιλιάνας.

Τρανή Σκάλα : Τοποθεσία στη βόρεια πλευρά της ράχης Κορομηλιές, στην Α-ΝΑ πλευρά του Ολύμπου προς τη ρεματιά. Πιθανώς δηλώνει το μέρος που οι υλοτόμοι συγκέντρωναν τα ξύλα για φόρτωση.

Τρανό Κουκούλι : Τοπική ονομασία της κορυφής Παλαιόκαστρο ή Οξυά, δυτικά της Καρυάς, στη νότια πλευρά του Ολύμπου.

Τρεις Πίπες : Ονομασία που ανέφερε ο J. Cnijic το 1904 για τις τρεις κορυφές του Στεφανιού-Μύτικα, του Σκολιού και του Χριστάκη. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την ιταλική λέξη *pirra* = μυτερή κορυφή (στην ορειβατική διάλεκτο), ή την κουτσοβλάχικη - αρωμουνική λέξη *pirone* = μύτη.

Τρία Αδέλφια : Ονομασία που ανέφερε ο Η. Tozer το 1869 για τις τρεις ψηλότερες κορυφές του Ολύμπου Σκολιό - Μύτικας - Στεφάνι, που τις ονόμαζαν έτσι οι Έλληνες οδηγοί του.

Τρία Βράχη : Παλιά ονομασία των ψηλών κορυφών του Ολύμπου που αναφέρεται από τον M. Kurz το 1923.

Τρία Πρένια : Παλιά ονομασία των ψηλών κορυφών του Ολύμπου που αναφέρεται από τον M. Kurz το 1923 (βλ. λέξη Πρένια).

Τρίπολις ή Τριπολίτιδα : Αρχαία ονομασία περιοχής μεταξύ Ολύμπου και Καμβουνίων, όπου και οι αρχαίες πόλεις Άζωρος, Δολίχη και Πύθιον. Αποτελούσε τμήμα της Περραιβίας χώρας.

Τρίσυλλον : Ονομασία που πρωτοαναφέρεται από τον Η. Kierpert το 1871 για την κορυφογραμμή Πύργος Γρίβα - Γρίβας - Χότζα στο Δ-ΝΔ Όλυμπο.

Τρόχαλα Χαλκιά : Μικρές ράχες με μεγάλα βράχια στη νότια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.185μ. και 1.166μ., βόρεια του χωριού Σκαμιά και δίπλα στο δρόμο για Παλαιά Σκαμιά. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1969.

Τρόχαλο Αγίου Ιωάννου : Μικρή βραχώδης κορυφή στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 720μ., ΝΔ της τοποθεσίας Άγιος Ιωάννης. Τρόχαλο σημαίνει στρογγυλός βράχος και πιθανώς προέρχεται από τις αρχαίες λέξεις τροχός και τροχαλός.

Τρόχαλος : Κορυφή, υψ. 1.536μ., του ορεινού όγκου της Βουλγάρας, Β-ΒΔ του Κοκκινοπλού.

Τρύπες : Ονομασία που αναφέρεται στους νεότερους (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ., ίσως από τις δολίνες που βρίσκονται εκεί, στην ανώνυμη κορυφή 2.607μ. του Ολύμπου, δυτικά του Αγίου Αντωνίου. Οι παλαιότεροι (1934) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την ανέφεραν Σαραΐ (βλ. λέξη), όπως και αρκετοί ντόπιοι.

Τσακανιώτης : Χείμαρρος, απόληξη της ρεματιάς της Μάλτας, που καταλήγει στη θάλασσα, στη νότια πλευρά της Λεπτοκαρυάς. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τα τσάκανα ή τσάκνα = κλαδιά βελανιδιάς, ή σπασμένα ξύλα.

Τσαμπάς : Ονομασία της κορυφής Άνθιμος που αναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923. Ίσως όνομα κτηνοτρόφου της περιοχής.

Τσέλε : Περιέργη ονομασία (Tschele) για τον Όλυμπο που πρωτοαναφέρεται σε χάρτες του 19ου αι. (1840 και μετά).

Τσεμπίλι : Τοποθεσία στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, στην αρχή σχεδόν της ρεματιάς Σκανδαλιάρα, σε υψ. 920μ. περίπου, όπου το σημερινό υδραγωγείο του Λιτοχώρου. Πρωτοαναφέρεται στο Β.Δ. του 1938 για την ίδρυση του εθνικού δρυμού. Λέγεται και Τσιμπίλι και Ζεμπίλι.

Τσιούκα : Βλ. Τσούκα

Τσιούμα : Βλ. Τσούμα.

Τσιρκνιά : Ονομασία που αναγράφουν οι χάρτες της Γ.Υ.Σ. από το 1934 για τη ράχη 1.120μ.-975μ. στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, μεταξύ των ρεμάτων Παπά και Αγίας Κόρης.

Τσοκανάρα : Έτσι ονομάζεται η Β-ΒΑ ράχη της κορυφής Άνω Τσουκνίδα του Ολύμπου. Πρωτοαναφέρεται στο Β.Δ. του 1938 για την ίδρυση του εθνικού δρυμού. Πιθανή προέλευση από την αλβανική λέξη chocane = κουδούνι για γίδες, ή από τη μεσαιωνική τυκάνιον-τσουκάνι-τσόκανο = σφυρί για πέτρες. Ίσως και από το Τσοκανάρας, όνομα κτηνοτρόφου της περιοχής.

Τσούκα : Μικρή κορυφή, υψ. 376μ., νότια της Παλαιάς Λεπτοκαρυάς. Λέγεται και Τσιούκα. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την αλβανική λέξη cuke-a = ακρώρεια, κορυφή, ή τη σλαβική λέξη cuka = κορυφή, λόφος, όλες δάνεια από την ιταλική zucca = κολοκύθι ή κεφάλι. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Τσούκα : Η παλαιότερη ονομασία του υψώματος Καμπάνα στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου.

Τσουκνίδα : Βλ. Πάνω και Κάτω Τσουκνίδα. Η ονομασία Τσουκνίδα πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Τσούμα : Μικρό ύψωμα, με υψ. 656μ., στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, ανατολικά από το χωριό Ολυμπιάδα. Λέγεται και Τσιούμα. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από την κουτσοβλάχικη - αρωμουνική λέξη ciuima = κορυφή ή τη σλαβική/βουλγαρική λέξη ciuima = κορυφή. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1969.

Τσούμα : Ονομασία που αποδίδεται στην κορυφή Μεταμόρφωση. Ο L. Heuzyet το 1860 την αναφέρει Itchouma που κατά μία εκδοχή ερμηνεύεται η Τσούμα ή η Τσιούμα.

Τσουρέκα βρύση : Βρίσκεται στη ΒΔ πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.140μ., δίπλα στο δασικό δρόμο Πέτρας - Κοκκινοπλού και στη συμβολή με το ρέμα Πόρος. Πήρε την ονομασία από τον κατασκευαστή της.

Φαράγγι : Ονομασία που δίνουν οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. στο ρέμα της Αγίας Σοφίας ή Αγίας Βαρβάρας στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου.

Φαργκάνη : Έτσι ονομάζεται η τοποθεσία στη συμβολή του ρέματος Καστάνα με τον Ενιπέα ποταμό του Ολύμπου, σε υψ. 480μ. περίπου. Πρωτοαναφέρεται Φαργκάνι στο Β.Δ. του 1938 για την ίδρυση του εθνικού δρυμού. Ίσως πήρε την ονομασία από κάτοικο της περιοχής ονόματι Φαργκάνη, αφού υπάρχει και μύλος Φαργκάνη λίγο πιο κάτω.

Φαρδιά Χούνη : Ρέμα στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου που αρχίζει από την κορυφή Πάγος και καταλήγει ως ρέμα Καραγιάννη στον Ενιπέα. Πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz το 1923. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη ευφραδεία και την αρχαία χώνη.

Φθίνα : Παλιά ονομασία, που αναφέρεται από τον D. Baud-Bovy το 1919 (άγνωστη σήμερα στους ντόπιους), της αρχής του Μαυρόλογγου, κάτω ακριβώς από τις ορθοπλαγιές των Σταυροϊτιών του Ολύμπου, που αναφέρει Ptina ο H. Barth το 1864 και ο N. Γεωργιάδης το 1894.

Φλαμπουριώτικο ρέμα : Μικρή ρεματιά στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου που καταλήγει στο ρέμα Σπαρμού.

Φλάμπουρο : Μικρή ράχη στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 697μ. Ο χάρτης της Γ.Υ.Σ. του 1935 το αναφέρει Φλαμπούρι.

Φλάμπουρο : Χωριό στους ΝΔ πρόποδες του Ολύμπου, σε υψ. 510μ. Παλαιότερη ονομασία Μητσούνι. Το Φλάμπουρο, που έχει 458 κατοίκους (απογραφή 2001), υπάγεται στο Δήμο Ολύμπου (έδρα Καλλιθέα).

Φλάμπουρο : Κορυφή στο ΒΔ τμήμα του Ολύμπου, με υψ. 2.473μ. Πρωτοαναφέρεται από τον M. Kurz το 1923. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη φλάμουλον και φλάμπουλο κατά τη μακεδονική διάλεκτο που έχει ρίζα τη λατινική flammulum = πολεμική σημαία.

Φούρνοι : Τοποθεσία στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, Ν-ΝΔ του Αγίου Μηνά, όπου παλαιότερα υπήρχαν καμίνια για ξυλοκάρβουνα. Προέλευση της ονομασίας από τη λατινική λέξη furnus = καμίνι, κλίβανος.

Φουσκίνα : Περιοχή στη δυτική πλευρά του Ολύμπου, δυτικά του Κοκκινοπλού προς το δρόμο για Άγιο Δημήτριο, όπου και ο λόφος της Ζωοδόχου Πηγής. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1910.

Φράγκου Αλώνι : Κορυφή στη νότια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.684μ., νότια ακριβώς του Καλόγερου. Στην κορυφή υπάρχουν θραύσματα από αρχαία κεραμίδα. Για την ονομασία αυτή υπάρχουν πολλές εκδοχές, αλλά επειδή η κορυφή ήταν ανώνυμη μέχρι το 1923, που ο M. Kurz την ανέφερε Krontz, ίσως να

δόθηκε προς τιμήν του Υποστράτηγου Αθ. Φράγκου που έδρασε στην περιοχή κατά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 και αργότερα στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913, ή να είναι όνομα κλεφτοαρματωλού ή κτηνοτρόφου της περιοχής. Προέλευση της ονομασίας αλώνι από την αρχαία λέξη άλως και τη μεσαιωνική αλώνιον. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934. Το κολονάκι της Γ.Υ.Σ. είναι τοποθετημένο στα 2.677μ.

Φραψί : Μικρή ράχη στη Ν-ΝΔ πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 1.004μ. απ' όπου περνά ο δρόμος Ολυμπιάδας - Κρυόβρυσης. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1935. Η γραφή Φραψή είναι λανθασμένη. Δηλώνει το φυτό φράξος (θεσσαλικό ιδίωμα φράψος - φραψί) που προέρχεται από τη λατινική λέξη *fraxinus* = φράξος.

Χαβάρα : Βλ. Χάβος και Χάβρα.

Χάβος : Έτσι ονομάζονταν από τους ντόπιους οι απόκρημνες πλευρές πολλών κορυφών του Ολύμπου που σχηματίζουν ένα είδος μεγάλου βάραθρου, όπως είναι οι βόρειες πλευρές του Καλόγερου και του Πάγου, η γούρνα (δολίνη) ανατολικά του Αγίου Αντωνίου προς τις Σταυροϊτίες κ.ά. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη χάος και τη μεταγενέστερη ελληνική χάβος που στα τουρκικά έγινε *hanuz* = χαβούζα, δεξαμενή. Ο Μ. Kurz το 1923 την αναφέρει Κάβος.

Χάβρα : Παλιά ονομασία των απόκρημνων πλευρών κορυφών του Ολύμπου. Λεγόταν αντί του Χαβάρα που προέρχεται από το Χάβος.

Χαντόλια : Ονομασία της ράχης νότια του Σταυρού προς τον Ενιπέα.

Χαρβαλόβρυση : Βρύση στη νότια πλευρά του Ολύμπου, σε υψ. 1.420μ., στη βόρεια πλαγιά της κορυφής Ταμπούρια. Πιθανή προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη χάλαβρο-χάρβαλο = χαλασμένο, δηλ. χαλασμένη βρύση.

Χελοπόταμος : Ονομασία τμήματος του αρχαίου ποταμού Βαφύρα από το αρχαίο Δίον μέχρι τη θάλασσα. Πήρε την ονομασία από τα πολλά χέλια που είχε. Προέλευση της ονομασίας από τις αρχαίες λέξεις εγχέλειον+ποταμός. Πρωτοαναφέρεται σε χάρτη του 1884. Ορισμένοι χάρτες τον ανέφεραν Μαυροπόταμο, ενώ το βάλτο-λίμνη που υπήρχε τον ανέφεραν Μαυρόλογγο.

Χονδρομεσοράχη : Ράχη στον Όλυμπο, νότια ακριβώς από το καταφύγιο Α, μεταξύ του Μαυρόλογγου και μιας δευτερεύουσας χαράδρας που κατεβαίνει από τα Ζωνάρια. Πρωτοαναφέρεται από τον Μ. Kurz το 1923. Προέλευση της ονομασίας από τις αρχαίες λέξεις χονδρός+μέσος+ράχης.

Χότζα : Κορυφή στη ΝΔ πλευρά του Ολύμπου με υψ. 2600μ. Οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. την αναφέρουν Τερψιθέα, ενώ ο Μ. Kurz το 1923 τη γράφει Καφενείο. Προέλευση της ονομασίας από την τουρκική λέξη *hoca* = κύριος, δάσκαλος. Σε ορειβατικά κείμενα του 1935 αναφέρεται Χότζα, όπως είναι και σήμερα γνωστή στους ντόπιους. Σε μερικούς χάρτες και άρθρα αναφέρεται Διακόπτης (βλ. λέξη).

Χουλιάρα : Η βόρεια άκρη, υψ. 739μ., του ορεινού όγκου της Βουλγάρας προς τα Στενά της Πέτρας. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934. Οι νεότεροι (1970) χάρτες της Γ.Υ.Σ. τη γράφουν Χλιαρά.

Χούνη : Ονομασία της χαράδρας, βόρεια της Πετρόστρουγκας, που αναφέρει ο χάρτης της Γ.Υ.Σ. του 1934. Προέλευση της ονομασίας από την αρχαία λέξη χώνη = χοάνη.

Χριστάκης : Κορυφή στη βόρεια πλευρά του Ολύμπου, με υψ. 2.706μ., μεταξύ της Μεγάλης Γούρνας και των Μικρών Καζανιών. Πήρε την ονομασία αυτή προς τιμήν του Αρματολού Χριστάκη που σκοτώθηκε από τους Τούρκους το 1897 στην περιοχή αυτή. Κατά μία εκδοχή γκρεμίστηκε μόνος του προς τα Μικρά Καζάνια για να μην πιαστεί. Στο σημείο που βρέθηκαν τα κόκκαλά του υπάρχει σχετική πέτρινη πλάκα. Πρωτοαναφέρεται από τον J. Cvijic το 1904. Η γραφή Χριστάκι ή Χρηστάκι είναι λανθασμένη.

Χριστόμυλος : Ονομασία που αναφέρει ο L. Heuzey το 1860 για το τελευταίο (ψηλότερο) πριονιστήριο στη χαράδρα του Αγίου Διονυσίου. Μάλλον δηλώνει το μύλο του Χρήστου ή το πριόνι του Χριστομήλιου.

Χρόνη ράχη : Βλ. Αχριάνη ράχη.

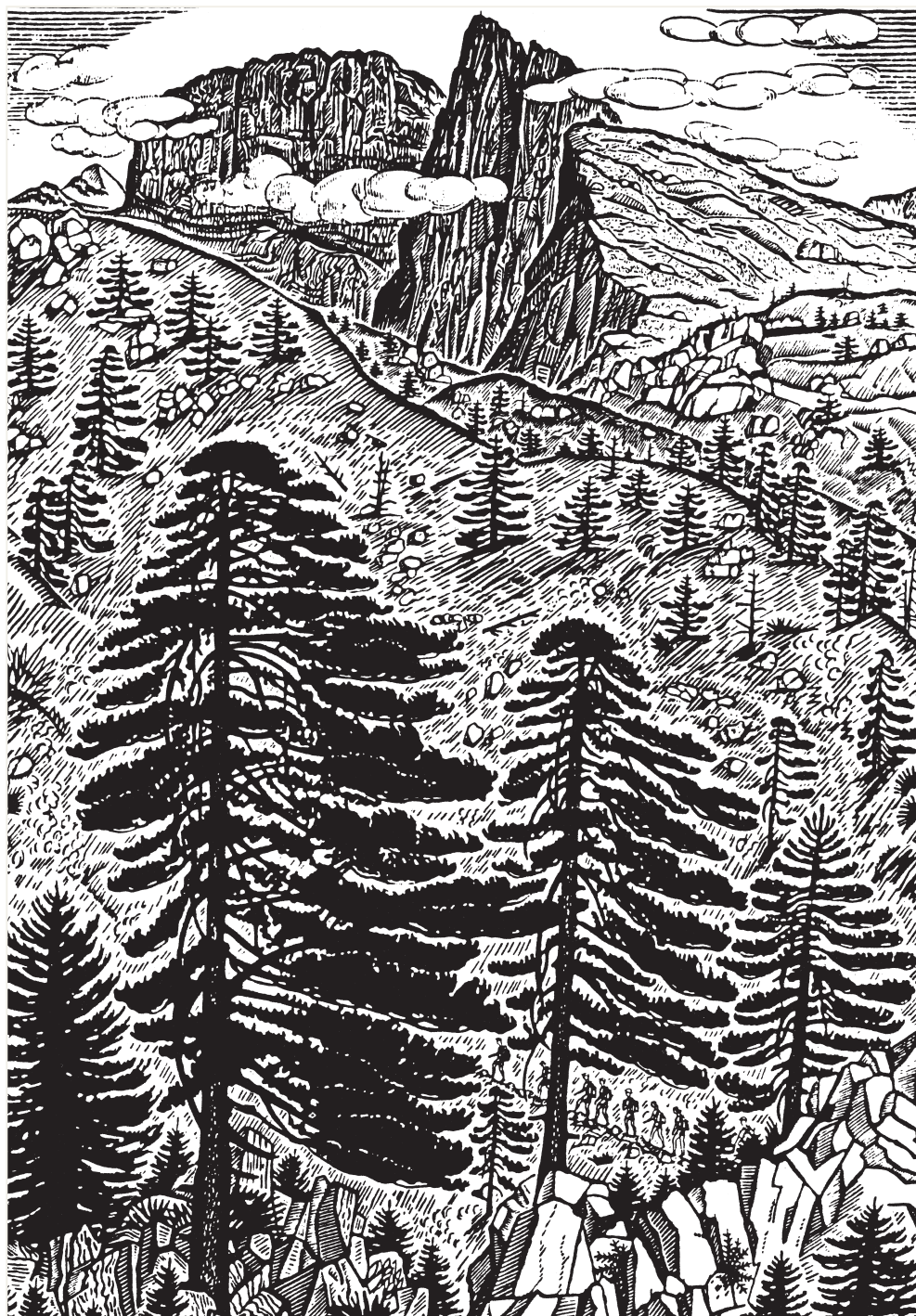
Χρόνος : Ονομασία που αναφέρει χάρτης της Γ.Υ.Σ. του 1934 για μία θέση (υψ. 2.397μ.) της κορυφής Φράγκου Αλώνι, που ο M. Kurz το 1923 ονόμαζε Κρόντζ.

Χτένι : Η ΝΑ ομαλή ράχη της κορυφής Μεταμόρφωση. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Χτένια : Η ονομασία του απόκρημνου μέρους της Κόψης Ναούμ στον Όλυμπο. Προέλευση της ονομασίας από τη μεσαιωνική λέξη κτένα. Πρωτοαναφέρεται στο χάρτη της Γ.Υ.Σ. του 1934.

Χτένια : Η ονομασία της απόκρημνης ΒΑ απόληξης της κορυφής Παλιόκαστρο στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου.

Χωνί : Λανθασμένη ονομασία της Γούρνας Στεφανιού.

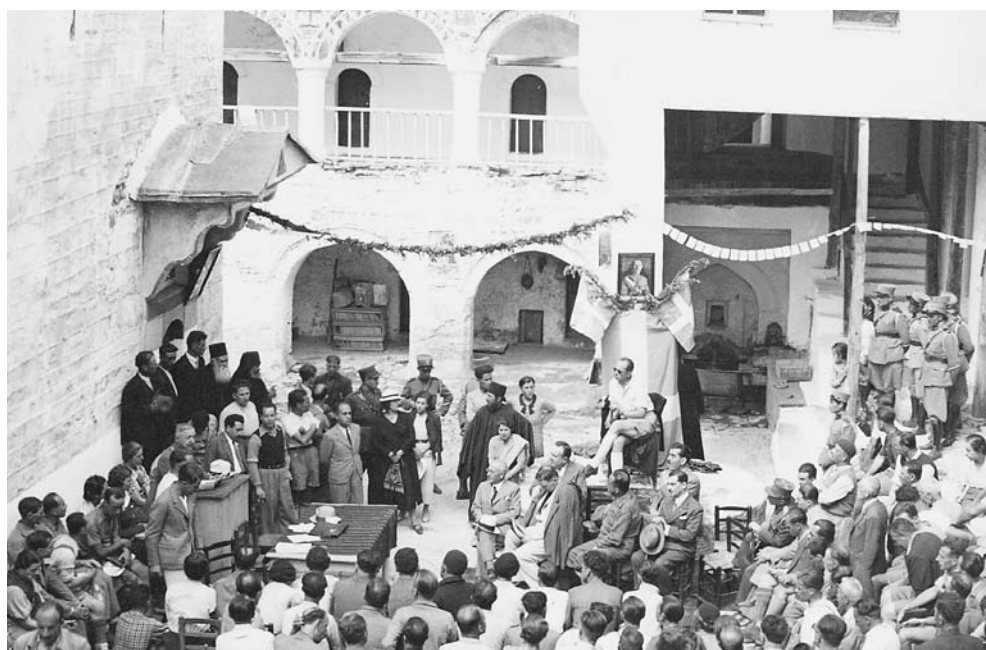
Όλυμπος. «Η στέγη της ελληνικής γης» (ξυλογραφία Γ. Μόσχος - 1969)

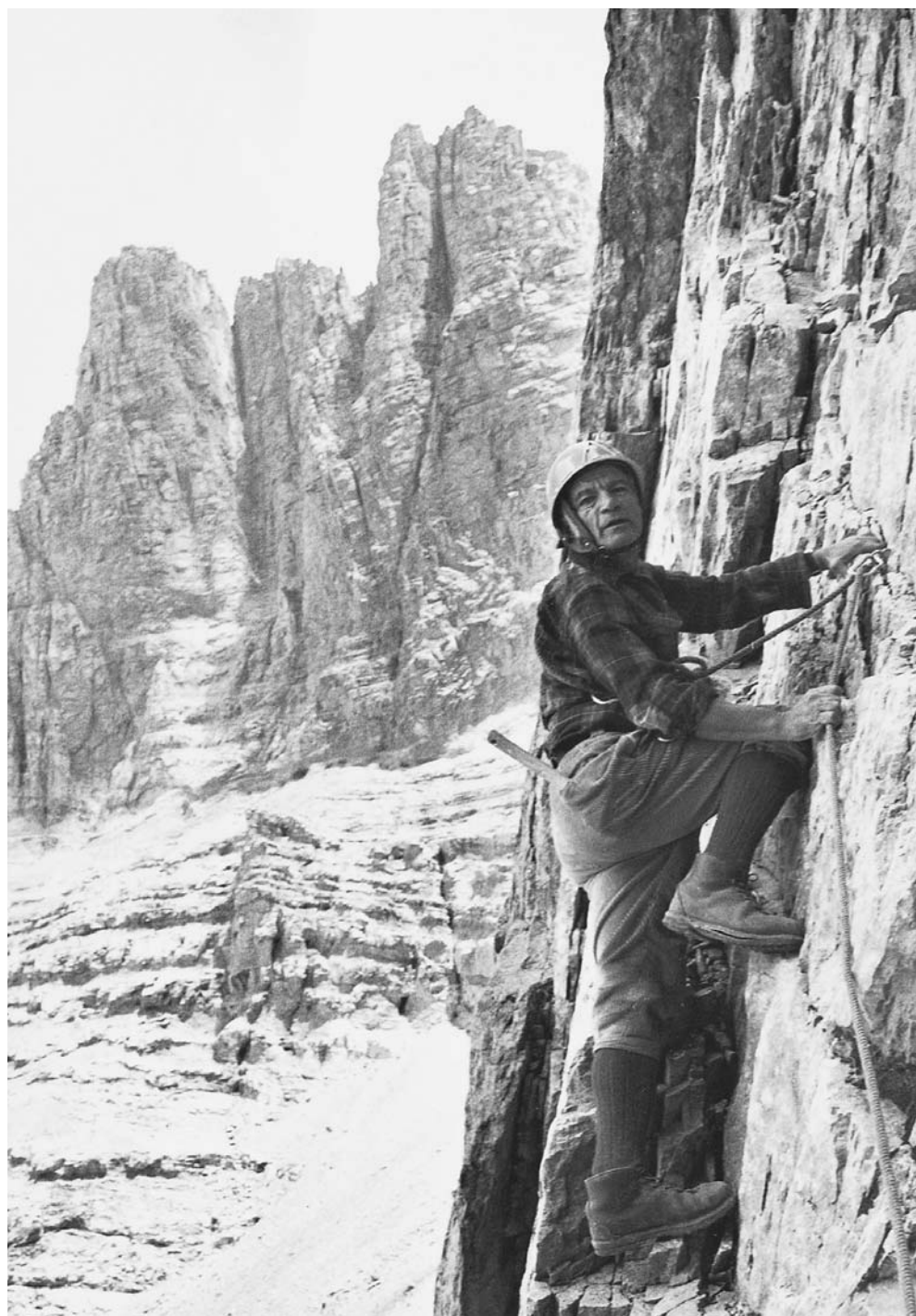
Η Ολυμπιακή Φλόγα στον Όλυμπο - 1968 (αρχείο Γ. Μωϋσίδης)

Οι F. Boissonnas και D. Baud-Bovy στο Μύτικα - 1919 (φωτ. H. Boissonnas)

Α΄ ορειβατικό συνέδριο στη Μονή Αγίου Διονυσίου - 1936 (φωτ. Α. Βερτόδουλος)

Ο Γ. Μιχαηλίδης σε αναρρίχηση στο Σκολιό - 1977 (φωτ. Ι. Μαυρίδης)

- 42. Μπεϊνάς Ιωάννης (Γιάννης) :** Όλυμπος. Οδηγός τσέπης. Κατερίνη, Πιερική Αναπτυξιακή, 2001, σχ. 19,5x11, σ. 62+1 χάρτ., ISBN 960-87132-0-X
- 43. Νέζης Νίκος :** Τα ελληνικά βουνά. Ορειογραφία - οδηγός. Αθήνα, 1979, σχ. 24x17, σ. 217+1 χάρτ. {Όλυμπος : σ. 78-79 & χάρτ. κλ. 1:75.000}.
- 44. Νέζης Νίκος**
Όλυμπος (φυσική γεωγραφία - κλίμα - πανίδα - χλωρίδα - μυθολογία - ιστορία - αρχαιολογία - μοναστήρια - ποίηση - οικολογία - τοπωνύμια - βιβλιογραφία - ορειβασία - αναρρίχηση - χιονοδρομία - χάρτες). Αθήνα, Πιτσιλός, 1986, σχ. 24x17, σ. 174+24 φωτ.+1 χάρτ. κλ. 1:28.000, (βιβλ. 147-174/τίτλοι 470).
- 45. Νικόπουλος Ηλίας :** Όλυμπος.
Αθήνα, 1956, σχ. 26x19, σ. 31+16 φωτ.+1 πανόγραμμα+1 χάρτ. {B' έκδ. 1972}. {επίσης :} Mount Olympus. Αθήνα, 1957
- 46. Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Ν. Πιερίας**
Πιερία. Ακτές Ολύμπου. (Κατερίνη), χ.χ., σχ. 29x21, σ. (32).
- 47. Παντερμαλής Δημήτριος**
Όλυμπος. Η κατοικία των Θεών. Olympus. The dwelling of the Gods. Φωτ. Γ. Πούπης, Ε.Ο.Σ. Λιτοχώρου, Ε.Ο.Σ. Κατερίνης, Δ. Τλούπας, Σ. Τσιλιγγιρίδης. χ.τ., Πιερική Αναπτυξιακή, (1998), σχ. 28x23,5, σ. 127
- 48. Παρασκευόπουλος Κοσμάς**
Πιερία, η γη της Επαγγελίας (γη εύφορη και πλούσια σε κάθε είδους αγαθό). Γεωγραφικός, φυσικός, πολιτικός, πολιτιστικός, τουριστικός, αρχαιολογικός οδηγός Πιερίας. Αθήνα, 1999, σχ. 24x17, σ. 103
- 49. Παρθένιος (Βαρδάκας) Επίσκοπος Κίτρους**
Περιγραφή επισκοπικής περιφέρειας Κίτρους επί Τουρκοκρατίας. Φωτοτ. έκδ. Κατερίνη, 1986, σχ. 21x15 (δεμ.), σ. 122 {αρχ. έκδ. 1918}.
- 50. Πίσσας Ευστράτιος :** Μαθήματα στρατιωτικής γεωγραφίας. Ορειογραφία της Ελλάδος : Θεσσαλία - Μακεδονία - Ήπειρος. Αθήνα, 1908, τεύχος 1, σ. 204, τεύχος 2, σ. 142
- 51. Πουρλιώτης Γιώργος - Αποστόλου Αθανάσιος (Θανάσης)**
Όλυμπος, το βουνό. Λιτόχωρο, η πόλη των θεών. Φωτ. Ν. Μπέντας, Μ. Κάκαλος, Α. Αποστόλου, Μ. Μουρσιώτης, Θ. Χιονίδης. Αθήνα, Δήμος Λιτοχώρου, 1998, σχ. 29x21, σ. 93, ISBN 960-89189-0-8
- 52. Ράπτης Γεώργιος :** Τουριστικός οδηγός Πιερίας. Κατερίνη, Πιερική Αναπτυξιακή, 1995, σχ. 20,5x14, σ. 63
- 53. Σαχίνης Γεώργιος (Υδρέος) :** Ελληνικά βουνά. Χαρακτηρισμοί βουνών. Ιστορία - αρχαιολογία - ποίησης - μυθολογία. Μέρος δεύτερον. Αθήνα, 1978, σχ. 21x14, σ. 69 {Όλυμπος : σ. 7-19}.
- 54. Στούρνας Κώστας :** Ελληνικά βουνά. Αθήνα, 1959, σχ. 21,5x14,5, σ. 159+16 φωτ. {Όλυμπος : σ. 11-22} {αρχική έκδοση : 1938, σχ. 23x17,5, σ. 126}.
- 55. Σφήκας Γιώργος :** Τα βουνά της Ελλάδας {Όλυμπος : σ. 150-158}. Αθήνα, Ευσταθιάδης, 1980, σχ. 17,5x12,5, σ. 204
- 56. Τσίρου Διονυσία :** The Pierian Olympus - L' Olympie de Pieria. Φωτ. Κώστας Ζολώτας, Μ. Μουρσιώτης. Θεσσαλονίκη, Νομαρχία Πιερίας - Δήμος Λιτοχώρου, (1994), σχ. 27x14,5, σ. (24).

57. Τσίππρας Κώστας : Όλυμπος (μονογραφία του βουνού των θεών). Αθήνα, Νέα Σύνορα, 1998, σχ. 20x12, σ. 260+32 φωτ., ISBN 960-236-949-3

58. Τσουλιάς Θωμάς : Ταξιδεύοντας στην Πιερία. Μια επαρχία για όλες τις εποχές. Τουριστικός οδηγός - λεύκωμα. Κατερίνη, 1981, σχ. 27x20,5, σ. 36

59. Φαρίδης Κωνσταντίνος

Όλυμπος - Δίον - Ακτές Πιερίας. Ιστορία, αρχαιολογία, τουρισμός. Θεσσαλονίκη, Ρέκος, χ.χ., σχ. 21x14, σ. 96, ISBN 960-358-077-5

60. Heuzey Leon

Le Mont Olympe et l' Acarnanie. Exploration de ces deux regions, avec l' etude de leurs antiquites, de leurs populations anciennes et modernes, le leur geographie et de leur histoire. Ouvrage accompagne de planches. Paris, Firmin-Didot, 1860, σχ. 24x17, σ. 496+1 χάρτ. {Όλυμπος σ. 1-220 & Επιγραφές σ. 465-492}.

61. Koder Johannes - Hild Friedrich : Hellas und Thessalia.

Wien, Osterreichischen Akademie der Wissenschaften, 1976, σ. 316+2 χάρτ.

62. Kurz Marcel : Le Mont Olympe (Thessalie).

Paris/Neuchatel, Victor Attinger, 1923, σχ. 25x16,5,

σ. x+232+2 πανοράματα+2 χάρτ.+14 φωτ./γκραβ./χάρτ.

63. Kurz Marcel : Όλυμπος - Le Mont Olympe. Μετ. Ουρανία Κατσαμάκα.

Κατερίνη, Μάτι, 2003, σχ. 24,5x17 (δεμ.), σ. 223+1 πανόραμα+2 χάρτ.

ISBN 960-8042-38-0

64. Lucas Gerard

Les cites antiques de la haute vallee du Titarese. Etude de topographie et de geographie historique antique, avec corpus des inscriptions {διδ. διατρ.}.

Lyon, 1992, σ. 560+89 πίν./φωτ. {και Lyon, Maison de l' Orient Meditteraneen, 1997}.

65. Marker Sherry : Θαυμαστός κόσμος. Όλυμπος - Κατερίνη - Δίον.

Αθήνα, Ευσταθιάδης, (1988), σχ. 24x16, σ. 70 {επίσης :}

The wonderful world of Olympos - Katerini - Dion.

Cuveni svet Olimpa - Katerini - Diona.

De wonderschone wereld van Olympos - Katerini - Dion.

Die wundervolle welt Olymp - Katerini - Dion.

Le monde marveilleux de Olympe - Katerini - Dion.

66. Sivignon Michel : Θεσσαλία. Γεωγραφική ανάλυση μιας ελληνικής περιφέρειας. Μετ. Γιούλη Αναστοπούλου. Αθήνα, Μορφωτικό Ινστιτούτο Αγροτικής Τράπεζας, 1992, σχ. 24x17, σ. 693, ISBN 960-8405-03-3

{αρχ. έκδ. «La Thessalie», Lyon, 1975}.

67. Staehlin Friedrich

Das hellenische Thessalien. Landeskundliche und geschichtliche Beshreibung

Thessaliens, in der hellenischen und roemischen Zeit. Stuttgart 1924

{ανατ. : Amsterdam, Hakker, 1967, σχ. 23x17, σ. 246+24 φωτ. + 1 χάρτ.}.

Άρθρα - Ανακοινώσεις

68. Αδαμακόπουλος Τριαντάφυλλος - Ματσούκα Πηνελόπη : Όλυμπος. Στα μονοπάτια του μύθου και της ζωής. Περιοδ. «Cliff», τ. 3, Καλοκ. 1995, σ. 16-38

69. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης) : Υψομετρήσεις και χαρτογραφήσεις του Ολύμπου από τον 2ο π.Χ. αιώνα (Ξεναγόρας - M. Kurz).

- Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Γ΄ Συνέδριο (1986), Ελασσόνα, σ. 11-14
- 70. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης)** : Τα τοπωνύμια της Τσαρίτσανης, Κοκκινοπλού & Πυθίου της περιοχής Ελασσόνας. Περιοδ. έκδ. «Όνόματα», 1999-02, σ. 31-41
- 71. Ανδρώνης Ευστάθιος (Στάθης)** : Ένα Σπαρμιώτικο χειρόγραφο. (1602-1798). Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 9, 1986, σ. 9-13
- 72. Γεωργαλός Γεώργιος** : Όλυμπος. «Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια - Π. Δρανδάκη», τ. ΙΗ, 1932, σ. 845-854
- 73. Γκολιομήτη Αναστασία** (κείμ.) - **Δημητράτος Σπυρογεράσιμος** (φωτ.). Όλυμπος : Αυτός ο άγνωστος. Περιοδ. «Κορφές», τ. 147, Ιαν. 2001, σ. 42-50 & τ. 148, Μάρτ. 2001, σ. 46-52
- 74. Δαλαμπύρας Στέφανος** : Ο νερόμυλος της Διάβας-Ντιάβας ιδιοκτησίας της Μ. Ολυμπιώτισσας. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», 1998, σ. 287-288
- 75. Δαλαμπύρας Στέφανος** : Ο νερόμυλος της Παναγίας Ολυμπιώτισσας στη Γεράνια της Ελασσόνας. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», 2000, σ. 92-97
- 76. Δαλαμπύρας Στέφανος** : Ο νερόμυλος της Ολυμπιώτισσας στο Πύθιο της Ελασσόνας. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 40, 2001, σ. 265-269
- 77. Ζδάνης Νίκος** : Πληθυσμιακά στοιχεία για τους οικισμούς της Ελασσόνας το 1904. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 27, 1995, σ. 241-247
- 78. Καλονάρος Πέτρος**
Όλυμπος. «Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν - Ήλιος», τ. ΙΖ, 1979, σ. 9-15
- 79. Κατσάμπαλος Κωστής - Μπαντέλας Άνθιμος - Σαββαΐδης Πάρις**
Προσδιορισμός του υψόμετρου κορυφών του Ολύμπου με τη βοήθεια σύγχρονης τεχνολογίας. Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 101, Ιαν. 1997, σ. 13-15
- 80. Λάμπρης Χρήστος** : Όλυμπος. Το βουνό των βουνών. Περιοδ. «Γαϊόραμα», τ. 40, Νοέμ. 2000, σ. 82-119
- 81. Λασπόπουλος Αθανάσιος** : Πιερία. Περιοδ. έκδ. «Μακεδονικόν Ημερολόγιον», τ. 1, 1908, σ. 81-89 & 94-95 και Βιβλ. «Όλυμπος - Κείμενα και εικόνες δύο αιώνων», του Σ. Κουρουζίδη, σ. 125-132
- 82. Μιχαηλίδης Γιώργος**
Το χρονικό του Ολύμπου. Περιοδ. «Κορφές+Ski», τ. 99, Ιαν. 1993, σ. 25-29
- 83. Μιχοπούλου Νίκη - Νούτσιας Στέφανος**
Όλυμπος. Περιοδ. «Must/Ελληνικό πανόραμα», τ. 3, 1996, σ. 8-53
- 84. Παμπέρης Λάζαρος** : Όλυμπος. Περ. «Κορφές», τ. 45, Ιαν. 1984, σ. 22-28, τ. 46, Μάρτ. 1984, σ. 26-32, τ. 47, Μάϊ. 1984, σ. 26-32, τ. 48, Ιούλ. 1984, σ. 26-32
- 85. Παπάζογλου Πέτρος** : Όλυμπος. Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 12, 1967, σ. 26-35 και περιοδ. «Όλυμπος», τ. 88, Οκτ. 1993, σ. 40-46
- 86. Παπαζώτος Αθανάσιος** : Μεσαιωνική τοπογραφία της Πιερίας. Βιβλίο «Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία» - Καλοκαίρι 1986, σ. 49-67
- 87. Σαρρής Ιωάννης**
Αι υψηλαί κορυφαί του Ολύμπου. Περ. «Η Διάλεξις», τ. 1-2, 30-1-1928, σ. 34-46
- 88. Σ. Ε. Ο. Κατερίνης** : ΒΔ Όλυμπος. Περιοδ. «Κορφές», τ. 141, Ιαν. 2000, σ. 18-19 και περιοδ. «Όλυμπος», τ. 113, Ιαν. 2000, σ. 52-54
- 89. Σ. Ε. Ο. Κατερίνης**
Μεγάλα Καζάνια Ολύμπου. Περιοδ. «Κορφές», τ. 148, Μάρτ. 2001, σ. 59-61
- 90. Σ. Ε. Ο. Κατερίνης**
Βόρειος Όλυμπος. Περιοδ. «Κορφές», τ. 154, Μάρτ. 2002, σ. 56-58

91. Χασιώτης Ιωάννης : Η επιστημονική έρευνα και η περιοχή του Ολύμπου. Ιστορία, προϋποθέσεις, προβλήματα, προοπτικές. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α΄ Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 193-200

92. Χατζηρβασάνης Βασίλης

Λίγα λόγια για τον Όλυμπο. Περιοδ. «Ανάβαση», τ. 6, Νοέμ. 1982, σ. 6-8

93. Χατζόπουλος Δημήτριος («Ο Απτικός»)

Το όρος Όλυμπος. Εφημ. «Η Καθημερινή»: 25-11-1928, σ. 3-4, 26-11-1928, σ. 3-4, 27-11-1928, σ. 3-4, 28-11-1928, σ. 3 & 29-11-1928, σ. 3

94. Freshfield Douglas

The summits of Olympus. «Geographical Journal», τ. XLVII, Απρ. 1916, σ. 293-297

95. Helly Bruno : Ένας κατάλογος των πόλεων της Περραιβίας στο Α΄ μισό του 4ου αιώνα π.Χ. Μετ. Βασ. Χατζηαντωνίου. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 7, 1984, σ. 161-170

96. Heuzey Leon : Η Περραιβία του 1858. Μετ.-σχόλ. Κώστας Σπανός.

Περιοδ. «Περραιβία», 1978, τ. 27-28, σ. 489-495 & τ. 29-30, σ. 560-569

97. Heuzey Leon : Το όρος Όλυμπος και η Ακαρνανία {αποσπάσματα}.

Μετ. Ε. Χαραλαμποπούλου. Βιβλ. «Όλυμπος - Κείμενα και εικόνες δύο αιώνων», του Σ. Κουρουζίδη, σ. 81-88

98. Hild Friedrich - Koder Johannes - Σπανός Κώστας - Αγραφιώτης Δημ.

Η Βυζαντινή Θεσσαλία. Οικισμοί - Τοπωνύμια - Μοναστήρια - Ναοί. Μετ. Γιώργος Παρασκευάς. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 12, 1987, σ. 11-112

99. Kurz Marcel : Το όρος Όλυμπος (Θεσσαλία) {αποσπάσματα}.

Μετ. Μ. Καραβασίλη - Ε. Χαραλαμποπούλου. Βιβλ. «Όλυμπος - Κείμενα και εικόνες δύο αιώνων», του Σ. Κουρουζίδη, σ. 147-157

100. Lucas Gerard

Οι αρχαίες μαρτυρίες για τις πόλεις της άνω κοιλάδας του Τιταρήσιου.

Μετ. Gino Polese. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 22, 1992, σ. 101-119

101. Lucas Gerard : Ασκυρίδα. Μία πόλη στους πρόποδες του Ολύμπου. Μετ.

Σοφία Παναγιώτου. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 24, 1993, σ. 18-29

102. Staehlin Friedrich : Η Περραιβία. Μετ. Τόμης Αλεξόπουλος.

Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 6, 1984, σ. 17-52

103. Wiche K. : Beitrag zur Morphologie des Thessalischen Olymp. «Geogr. Jahresb. der Osterreich», Wien, 1956, τ. XXVI, σ. 25-40

ΓΕΩΛΟΓΙΑ

(Γεωλογία - Υδρολογία - σεισμοί - σπήλαια)

Πρακτικά συνεδρίων

104. Νομαρχία Πιερίας : Ορυκτός και υδάτινος πλούτος στην Πιερία. Τρόποι και μέθοδοι αξιοποίησής του. Πρακτικά Γ΄ επιμορφωτικού σεμιναρίου Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Επιμ. Νίκος Πασχαλούδης - Διονυσία Τσίρου.

Κατερίνη, Νομαρχιακό Συμβούλιο Πιερίας, 1985, σχ. 28x20,5, σ. 168

Βιβλία - Φυλλάδια

105. 1ο Δημοτικό Σχολείο Λιτοχώρου : Όλυμπος. Τα νερά και οι χρήσεις τους. Υπεύθυνοι : Γ. Λάμπρου - Ν. Νίκας. Λιτόχωρο, 1997, σ. 43

106. Δάβη Ελευθερία - Μιγκίρος Γεώργιος : Γρανιτικά διεισδύσεις εντός του μεταμορφωμένου συστήματος εις Ανατολικήν Θεσσαλίαν {Κάτω Όλυμπος}. Αθήνα, 1981, σχ. 23,5x17, σ. 18 {ανάτ. από το Δελτίο της Ε.Γ.Ε., τ. XV, 1980-81}.

107. Ιωάννου Ιωάννης : Σπηλαιολογικές έρευνες στην περιοχή Ελασσόνας Λαρίσης. Αθήνα, Ελληνική Σπηλαιολογική Εταιρεία, 1977, σχ. 23x16,5, σ. (13). {ανάτ. από το Δελτίο της Ε.Σ.Ε., τ. XIV, 1977, σ. 141-151}.

108. Μαραβελάκις Μάξιμος

Μακροσεισμική σπουδή των σεισμών Κατερίνης (Φεβρουάριος 1940). Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 1941, σχ. 24x17, σ. (8)+31

109. Μιγκίρος Γεώργιος : Η γεωλογική δομή της Αν. Θεσσαλίας. Αθήνα, 1983, σχ. 29x21, σ. 13+3 χάρτ. {πολυγρ. έκδ.}.

110. Μιγκίρος Γεώργιος

Γεωλογική μελέτη περιοχής Κάτω Ολύμπου Θεσσαλίας {διδακτορική διατριβή στο Πανεπιστήμιο Πατρών}. Πάτρα, 1983, σχ. 29x21, σ. 216+24 φωτ.

111. Παπασπύρου-Ποιμενίδου Σοφία : Οι γνεύσιοι της περιοχής Αργυροπούλου Κάτω Ολύμπου {διδακτορική διατριβή στο Π.Α.}. Αθήνα, 1966, σχ. 24x17, σ. 31

Άρθρα - Ανακοινώσεις

112. Ιωάννου Ιωάννης : Σπηλαιολογικές έρευνες. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β' Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 109-112

113. Καίρης Ανέστης

Η σπηλιά του Μόρια. Περιοδ. «το βουνό», τ. 48, Δεκ. 1937, σ. 287-288

114. Κατσικάτσος Γιώργος - Μιγκίρος Γιώργος - Βιδάκης Μ.

Structure geologique de la region de Thessalie orientale (Grece). «Annales de la Societe Geologique du Nord», Lille, τ. Cl, 1981, σ. 177-188 {και ανάτυπο}.

115. Κίλιας Αδαμάντιος : Τριτογενής πλαστική έκταση και κατάρρευση στο όρος Όλυμπος. Βιβλίο «Μετεωρολογικές ανακοινώσεις από τα Πρακτικά των Συνεδρίων Γ', Δ', Ε', ΣΤ'.», σ. 113-117

116. Κωτούλας Δημήτριος : Ο Όλυμπος και τα υδατορεύματά του.

Βιβλίο «Η ανάδειξη του Ολύμπου ως φυσικού - πολιτιστικού και τουριστικού πόλου της χώρας». Πρακτικά διημέρου συνεδρίου, Λάρισα (1993), σ. 90-95

117. Παπαϊωάννου Μιχαήλ

Η σπηλιά του Μόρια. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 139, Απρ. 1946, σ. 53-54 & 57

118. Παυλίδης Θεοφάνης - Λιάπης Σ. : Η συμβολή του υδάτινου δυναμικού στη διαμόρφωση του ολύμπιου περιβάλλοντος και στην υδατική οικονομία της ευρύτερης περιοχής. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β' Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 111-114

119. Σωτηριάδης Λάζαρος : Γεωλογική ερμηνεία των πιτανομαχιών στον Όλυμπο. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - ΣΤ' Συνέδριο (1992), σ. 219-229

120. Σωτηριάδης Λάζαρος : Παγετώδη φαινόμενα στον Όλυμπο. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ' Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 91-96 (Β' βιβλίο).

121. Τασιός Νικόλαος

Υδρογεωλογία του Ολύμπου. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β΄ Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 107-110

122. Ψιλοβίκος Αντώνιος - Σωτηριάδης Λάζαρος

Περί των χερσαίων ολισθολίθων στην ανατολική παρυφή του Ολύμπου.

«Δελτίο Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρείας», τ. 16, 1982-83, σ. 196-213

123. Barton C. : Mount Olympus. «Journal Geological Society of London», τ. 131, 1975, σ. 389-396

124. Barton C.

The tectonic vector & emplacement age of an allochthonous basement slice in the Olympus area. «Bull. Soc. Geol. de France», τ. 18, 1976, σ. 253-258

125. Clerkin Margo : Erosional and depositional evidence for pleistocene glaciation of the mount Olympus upland, Pieria, Greece. Στοιχεία διάβρωσης και εναπόθεσης για την πλειστοκαινο παγετοποίηση του υψιπέδου του Ολύμπου, Πιερία, Ελλάδα. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β΄ Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 50-65

126. Cvijic Jovan : Grundlinien der Geographie und Geologie von Mazedonien und Altserbien nebst Beobachtungen in Thrazien, Thessalien, Epirus und Nord-Albanien. «Petermann's Mitteilungen», Ergaenzungsband XXXIV, Heft 162, Gotha, 1908 {Der Thessalische Olymp : σ. 311-330+1 χάρτ. κλ. 1:500.000}.

127. Cvijic Jovan

Beobachtungen uber die Eiszeit auf der Balkanhanlbinself U.S.W. und auf dem Mysischen Olymp. «Zeits. fur Gletscherkunde», Berlin, 1908, τ. II, σ. 1-35

128. Cvijic Jovan : L' epoque glaciaire de la peninsule Balkanique. «Annales des Geographie», Paris, 1917, τ. XXVI {Όλυμπος : σ. 273-290}.

129. Faugeres L. : Naissance & developpement du relief de l' Olymppe. «Revue de Geographie Physique & Geologie Dynamique», 1977, No 19, σ. 7-25

130. Faugeres L. : Le massif d' Olymppe et la plaine de Katerini :

Un exemple remarquable poul la preservation de l' heritage geologique.

Βιβλίο «2ο Διεθνές Συμπόσιο : Μνημεία της φύσης και γεωλογική κληρονομιά». 30 Ιουνίου - 2 Ιουλίου 1997, Μόλυβος-Λέσβος, σ. 175-177 {έκδ. Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου-2001}.

131. Fleury J. - Godfriaux I. : Arguments pour l' attribution de la serie de la fenetre de l' Olymppe a la zone de Gavrovo-Tripolitza. «Annales de la Societe Geologique du Nord», Lille, τ. 94, 1974-1975, σ. 149-156

132. Godfriaux Ivan : Sur la presence de l' Eocene dans les calcaires de l' Olymppe. «Bulletin de la Societe Geologique de France», Paris, 1962-A, σ. 49-54

133. Godfriaux Ivan

L' Olymppe : Une fenetre tectonique dans les Hellenides Internes. «Comptesrends de l' Academie des Sciences», Paris, 1962 - B, τ. 255, σ. 1761-1763

134. Godfriaux Ivan

Sur le metamorphisme de la zone pelagonienne orientale (region de l' Olymppe Grece). «Bulletin de la Societe Geologique de France», Paris, 1964, σ. 146-162

135. Godfriaux Ivan : Etude stratigraphique de l' Olymppe. «Annales de la Societe Geologique du Nord», Lille, τ. LXXIV, 1964-B, σ. 191-203

136. Godfriaux Ivan : Panorama de la geologie de l' Olympe. «Bull. Soc. Belge Geol.», 1967, No 72, σ. 114-124

137. Godfriaux Ivan : Etude geologique de la region de l' Olympe (Grece). Επετ. Πανεπιστημίου Αθηνών «Annales Geologiques des Pays Helleniques», τ. XIX-1968Α, σ. xvi+1-282+1 διάγραμμα+1 χάρτ.+i-xxvii πίν./φωτ.

138. Neumayr Melchior

Das Schiefergebirge der Halbinsel Chalkidike und der Thessalischen Olymp. «Jahrbuch Geologischen Reichsanstalt», Wien, 1876, τ. XXVI, σ. 249-260

139. Neumayr M. - Burgerstein D. : Geologische beobachtungen im Gebiete des Thessalischen Olymp. «Denkschrift der Wiener Akademie der Wissenschaften-Mathematisch-Natur Klasse», Wien, 1879-1880, τ. XL, σ. 315-320

140. Smith Geoffrey : A re-evaluation of the extent of pleistocene glaciation in the mount Olympus region, Greece. Επανεκτίμηση της έκτασης της παγετοποίησης κατά την πλειστόκαινη περίοδο στην περιοχή του Ολύμπου, Ελλάδα. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β' Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 33-45

ΚΛΙΜΑ

Πρακτικά συνεδρίων

141. Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Ελασσόνας : Ο Όλυμπος στους αιώνες. Μετεωρολογικές ανακοινώσεις από τα Πρακτικά των Συνεδρίων Γ', Δ', Ε', ΣΤ'.

Ελασσόνα, Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Ελασσόνας, 1994, σχ. 24x17, σ. 159

142. Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Ελασσόνας : Ο Όλυμπος στους αιώνες. Μετεωρολογικές ανακοινώσεις (από το) Ζ' Πανελλήνιο Συνέδριο. Ελασσόνα, (Αύγουστος) 1994. Ελασσόνα, Πολ. Οργ. Δ. Ελασσόνας, χ.χ., σχ. 24x17, σ. 111

Βιβλία - Φυλλάδια

143. Κυριαζόπουλος Βασίλειος

Το κλίμα της ελληνικής κεντρικής Μακεδονίας {διατριβή για υπηγεσία}.

Αθήνα, Υπ. Γεωργίας, 1939, σχ. 24x17, σ. 362+28 φωτ./σχεδ. (βιβλ. 347-352).

144. Κυριαζόπουλος Βασίλειος

The meteorological observatory of Ayios Antonios peak of Mount Olympus.

Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ., 1966, σχ. 24x17, σ. 19 {Μετεωρολογικά No 8}.

145. Κυριαζόπουλος Β. - Λιβαδάς Γ. - Αγγουριδάκης Βλαδίμηρος : Olympus cumulus project. I. Artificial draining of summer ground-clouds. Preliminary report.

Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ., 1968, σχ. 24x17, σ. 36+4 φωτ.+5 πίν.

{Μετεωρολογικά No 9}.

146. Κυριαζόπουλος Β. - Λιβαδάς Γ. - Αγγουριδάκης Β. : Olympus cumulus project. II. Artificial draining of summer ground-clouds by cloud catchers of different types. Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ., 1976, σχ. 24x17 {Μετεωρολογικά No 25}.

147. Κυριαζόπουλος Β. - Λιβαδάς Γ. - Αγγουριδάκης Β.

Olympus cumulus project. III. Quantitative measurements of water from artificial draining of summer ground-clouds by large cloud-catchers.

Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ., 1978, σχ. 24x17 {Μετεωρολογικά Νο 67}.

148. Λιβαδάς Γεώργιος - Σεμερτζίδης Βλαδίμηρος

Sunshine duration on Mt. Olympus-Greece.

Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ., 1973, σχ. 24x17, σ. 18 {Μετεωρολογικά Νο 28}.

149. Λιβαδάς Γεώργιος - Σεμερτζίδης Βλαδίμηρος

On the effect of ground relief upon sunshine duration on Mt. Olympus-Greece.

Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ., 1974, σχ. 24x17, σ. 16 {Μετεωρολογικά Νο 38}.

150. Σαχσαμάνογλου Χαράλαμπος

Ο ορεινός όγκος του Ολύμπου ως πηγή θερμάνσεως της κατωτέρας

Τροποσφαίρας {διδακτορική διατριβή}. Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ., 1977

Άρθρα - Ανακοινώσεις**151. Αγγουριδάκης Βλαδίμηρος :** Όλυμπος, η στέγη της Ελλάδος.

Επετ. «Σ.Ε.Ο. Θεσσαλονίκης - 20 χρόνια», 1978, σ. 81-94

152. Γκίκα Σοφία - Μπαλαφούτης Χρήστος

Οι θερινές καταιγίδες στον Όλυμπο. Βιβλίο «Μετεωρολογικές ανακοινώσεις από τα Πρακτικά των Συνεδρίων Γ, Δ, Ε, ΣΤ.», σ. 41-47

153. Γκουσιδίου - Σουρουμάνη

Θερμοκρασία εδάφους στον Όλυμπο. Βιβλίο «Μετεωρολογικές ανακοινώσεις από τα Πρακτικά των Συνεδρίων Γ, Δ, Ε, ΣΤ.», σ. 137-148

154. Καρατζίνας Γιώργος

Καταφύγια-μετεωρολογικοί σταθμοί. Περιοδ. «το βουνό», τ. 25, Ιαν. 1936, σ. 14-15 και τ. 52, Απρ. 1938, σ. 85-87

155. Μακρογιάννης Τιμολέων

Συγκριτική μελέτη των τιμών θερμοκρασίας και υγρασίας των περιοχών Κ.Ε.Ο.Α. (Όλυμπος) και Κασσάνδρα (Χαλκιδική) κατά το θέρος 1993. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ' Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 49-56 (Β' βιβλίο).

156. Μπακογιάννης Τ. : Ανάλυση των τιμών της θερμοκρασίας της ευρύτερης περιοχής Ολύμπου. Βιβλίο «Μετεωρολογικές ανακοινώσεις από τα Πρακτικά των Συνεδρίων Γ, Δ, Ε, ΣΤ.», σ. 149-159

157. Μπαλαφούτης Χρήστος - Αρσένη-Παπαδημητρίου Αγγελική

Δυνατότητα αιολικής εκμετάλλευσης του Ολύμπου. Βιβλίο «Μετεωρολογικές ανακοινώσεις από τα Πρακτικά των Συνεδρίων Γ, Δ, Ε, ΣΤ.», σ. 119-126

158. Μπλούτσος Αντώνιος : Μαθηματική έκφραση της μεταβολής της βροχής καθ' ύψος στις πλαγιές του Ολύμπου. Βιβλίο «Μετεωρολογικές ανακοινώσεις από τα Πρακτικά των Συνεδρίων Γ, Δ, Ε, ΣΤ.», σ. 21-36

159. Σαχσαμάνογλου Χαράλαμπος

Οι καλοκαιρινές χιονοπτώσεις στην ορεινή περιοχή του Ολύμπου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ' Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 107-111 (Β βιβλίο).

160. Σαχσαμάνογλου Χ. - Μακρογιάννης Τ. - Μπλούτσος Α. : Οι καλοκαιρινές καταιγίδες στην ορεινή περιοχή του Ολύμπου. Βιβλίο «Μετεωρολογικές ανακοινώσεις από τα Πρακτικά των Συνεδρίων Γ, Δ, Ε, ΣΤ.», σ. 37-40

- 161. Τρόμπακας Ζαφείρης :** Χιονοστιβάδες στον Όλυμπο. Πού & πώς. Περιοδ. «Ανεβαίνοντας», τ. 16, Χειμώνας 2001-02, σ. 80-81
- 162. Φλόκας Απόστολος :** Μετεωρολογικά του Ολύμπου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ' Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 33-42 (Β βιβλίο).

ΧΛΩΡΙΔΑ - ΒΛΑΣΤΗΣΗ

Βιβλία - Φυλλάδια

- 163. 1ο Δημοτικό Σχολείο Λιτοχώρου** (Υπεύθυνοι : Γ. Λάμπρου - Ν. Νίκας). Όλυμπος. Τα δέντρα και οι θάμνοι του. Λιτόχωρο, 1996, σ. 32
- 164. Διαπούλης Χαράλαμπος :** Χλωρίς λειβαδίων Δυτικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Αθήνα, Υπ. Γεωργίας, 1940, σχ. 24,5x16,5, σ. 97+9 φωτ.+1 σχεδ.
- 165. Νομαρχία Κατερίνης/Διεύθυνση Δασών :** Η δασική Πιερία. Κατερίνη, Νομαρχία Κατερίνης (Πιερίας), 1979, σχ. 22x16, σ. 20
- 166. Σφήκας Γιώργος :** Αγριολούλουδα του Ολύμπου {τετραγλωσσο}. Αθήνα, Αφοί Τολίδη, 1974, σχ. 24x17, σ. 63
- 167. Σφήκας Γεώργιος :** Οι βοτανικοί παράδεισοι της Ελλάδας {Όλυμπος : σ. 78-81}. Αθήνα, Τουμπής, 2001, σχ. 29x21 (δεμ.), σ. 253, ISBN 960-540-420-6
- 168. Adamovitsch Luji :** Vegetationsbilder aus Mazedonien. Jena, 1916
- 169. Bornmuller J. :** Beitrage zur Flora Mazedonien. Leipzig, 1928
- 170. Strid Arne**
Φυτά του Ολύμπου. Προσαρμογή - μετάφραση : Ε. Οικονομίδου. Κηφισιά, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, 1980, σχ. 31,5x24,5 (δεμ.), σ. xxix+402 {επίσης :} Wild flowers of mount Olympus, 1980, σ. xxviii+394

Άρθρα - Ανακοινώσεις

- 171. Διαπούλης Χαράλαμπος**
Από τη χλωρίδα του Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 24, Δεκ. 1935, σ. 413-424
- 172. Διαπούλης Χαράλαμπος**
Περί τινών λειχηνών του Ολύμπου. Περ. «το βουνό», τ. 34, Οκτ. 1936, σ. 225-232
- 173. Διαπούλης Χαράλαμπος** (Diapulis Charal.)
Beitrag zur Kenntnis der Waldvegetation des Olymps und des Pierriagebirges. «Fedde's Repertorium», τ. XL, 30 Ιουν. 1936, σ. 282-287 και βιβλίο «Das Pflanzenkleid der Mittelmeerlander», τ. II, του Μ. Rikli, Bern, 1946, σ. 622-626
- 174. Διαπούλης Χαράλαμπος**
Φυτογεωγραφική επισκόπησης Βερμίου - Πιερίων - Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 82, Οκτ. 1940, σ. 223-233 & τ. 83-84, Νοέμ. 1940, σ. 249-254
- 175. Διαπούλης Χαράλαμπος**
Λειχήνες του Ολύμπου. Επετ. του Ε.Ο.Σ. «το βουνό-1946», σ. 163-165

- 176. Καλιαμπός Ελ. :** Η χλωρίδα, η πανίδα και τα αισθητικά δάση του Ολύμπου. Βιβλίο «Η ανάδειξη του Ολύμπου ως φυσικού - πολιτιστικού και τουριστικού πόλου της χώρας». Πρακτικά διημέρου συνεδρίου, Λάρισα (1993), σ. 97-101
- 177. Μπλιώνης Γιώργος - Βώκου Δέσποινα**
Αποκρίσεις φυτικών ειδών σε μεταβολές κλιματικών συνθηκών. Η περίπτωση των ειδών *Campanula* στον Όλυμπο. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β΄ Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 122-125
- 178. Μπρούσαλης Πέτρος :** Βοτανικός παράδεισος. Περιοδ. «Η Καθημερινή - Επτά Ημέρες-Αφιέρωμα : Όλυμπος, το βουνό των θεών», 19 Σεπτ. 1999, σ. 6-10
- 179. Παπάζογλου Μίνα :** Αγριολούλουδα - άνοιξη του Αυγούστου στον αλπικό Όλυμπο. Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 303, 1991, σ. 26-30
- 180. Χαριστός Παύλος :** Η αρωματική και φαρμακευτική χλωρίδα του Ολύμπου. Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 99, Ιούλ. 1996, σ. 44-45
- 181. Χριστοδουλόπουλος Αντώνιος**
Χλωρίς και εδαφική οικονομία του Ολύμπου. Βιβλίο «Πρώτον πανελλήνιον ορειβατικών συνεδρίων», Όλυμπος (1936), σ. 55-56
- 182. Bornmuller J.**
Beitrage zur Flora Mazedonien. «Engl. Botan. Jahrberrichte», 1924-25, σ. 286-504
- 183. Cyren Otto - Hayek August**
Der Thessalische Olymp. «Vegetationsbildern», τ. XVIII, Taf. 31-42, Jena, 1928
- 184. Hayek August :** Die Panzerföhre und ihr Vorkommen auf Thessalischen Olymp. «Zentralblatt für das Gesamte Forstwesen», 1926, σ. 143-147
- 185. Hayek August - (Handel Mazetti)**
Ein Beitrag zur Kenntnis der Vegetation und der Flora des Thessalischen Olymp. «Beihefte zum Botan. Zentralblatt», τ. XLV, 1928, σ. 220-328
- 186. Heldreich Theodor :** Περί της φυτολογικής εξετάσεως της Θεσσαλίας. Περιοδ. «Παρνασσός», τ. Ζ, 1883, σ. 257-266
- 187. Merxmuller H. - Strid A. :** A new species in the *Cerastium alpinum* group from Mt. Olympus, Greece. «Botaniska Notiser», τ. 130, 1977, σ. 469-472
- 188. Quezel P. :** Vegetation des hautes montagnes de la Grece meridionale. «Vegetatio», τ. 12, 1964, σ. 289-385
- 189. Quezel P. :** Contribution a l' etude de la Pinde central et septentrional et de l' Olympie de Thessalie. «Candolea», τ. 20, 1965
- 190. Sintenis Paul**
Olymp. «Oesterreiche Botanische Zeitschrift», Wien, Febr. 1890
- 191. Stojanoff N. - Jordanoff D. :** Botanische Studien auf dem Thessalischen Olymp. I. Floristische Ergebnisse «Jahrbuch Universität Sofia Physicalish - Mathematische - Fakultät», τ. XXXIV-3, Sofia, 1938, σ. 147-249+6 φωτ.
- 192. Strid Arne :** Floristic notes from Mt. Olympus & Mt. Falakron. «Botaniska Notiser», τ. 129, 1976, σ. 251-256
- 193. Strid Arne :** The endemic plant species of mount Olympus. Περιοδ. «Η Φύσις», τ. 19-20, 1980, σ. 5-7 & 42-54

ΠΑΝΙΔΑ

Άρθρα - Ανακοινώσεις

194. Κανέλλης Αντώνης - Χατζησαράντος Χαρίλαος

Τα θηλαστικά της Ελλάδος. Περιοδ. «το βουνό», τ. 230, Ιαν. 1963, σ. 6-21

195. Μαλακού Μυρσίνη : Μελέτη της πανίδας του Εθνικού Δρυμού Ολύμπου. (υποβλήθηκε στην Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσεως, Δεκ. 1985, σχ. 29,5x21, σ. 43+7 σχεδ.).

196. Μπούσμπουρας Δημήτρης : Τα πουλιά του Ολύμπου. Βιβλίο «Όλυμπος - Κείμενα και εικόνες δύο αιώνων», του Σ. Κουρουζίδη, σ. 343-349

197. Τσουνής Γρηγόρης

Όλυμπος : Οрниθοπανίδα - θηλαστικά - ερπετά - χλωρίδα. Προτάσεις για την προστασία του Δρυμού. Περιοδ. «Η Φύσις», τ. 38, Σεπτ. 1987, σ. 22-25

198. Υφαντής Σταύρος

Τα αγριόγιδα του Ολύμπου. Περιοδ. «Οικοτοπία», τ. 16, Δεκ. 1991, σ. 10-12

199. Χατζηρβασάνης Βασίλης

Καταφύγιο για ζώα και πουλιά. Περιοδ. «Η Καθημερινή/Επτά Ημέρες - Αφιέρωμα: Όλυμπος, το βουνό των θεών», 19 Σεπτ. 1999, σ. 11-14

200. Χατζηρβασάνης Βασίλης

Αναζητώντας ζώα στις σκιές. Η κρυφή ζωή του Ολύμπου. Βιβλ. «Όλυμπος - Κείμενα και εικόνες δύο αιώνων», του Σ. Κουρουζίδη, σ. 335-342

201. Χατζησαράντος Χαρίλαος - Κανέλλης Αντώνης : Αγριόγιδα και αγριοκάτσικα της Ελλάδος. Περιοδ. «το βουνό», τ. 187, Δεκ. 1955, σ. 142-164

202. Chaworth-Musters J. L. : A contribution to our Knowledge of the mammals of Macedonia and Thessaly «Ann. Nat. Hist.», London, 1932, σ. 166-171

203. Janssens Emile : Un naturaliste chez les dieux. «Le Flambeau», τ. 5, 1953 {έντομα στον Όλυμπο και Πήλιο}.

204. Koller O. : Das Vorkommen von Rupicapra rupicapra auf dem Berge Olymp (Griechenland). «Mammol. Mit. III, Zool. Anz.», 1929, σ. 46

205. Meixner J. : Zwei neue Trechen vom Thessalischen Olymp. «Coleopt. Rdsch.», τ. 14, 1928, σ. 126-128

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ

Πρακτικά συνεδρίων

206. Δήμος Λιτοχώρου : Β' Διεθνές Συμπόσιο - Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου. (Λιτόχωρο 20-22 Ιουλίου 1995).

Κατερίνη, Δήμος Λιτοχώρου, χ.χ., σχ. 29,5x21, σ. 239

207. Ελληνικός Ορειβατικός Σύνδεσμος (Ε.Ο.Σ.) : Πρώτον Πανελλήνιον Ορειβατικόν Συνέδριον - Όλυμπος 1936 Αθήνα, Ε.Ο.Σ., 1937, σχ. 24x17, σ. 70

208. Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος/Τμ. Κεντρικής & Δυτικής Θεσσαλίας
Πρακτικά διήμερου συνεδρίου για τον Όλυμπο με θέμα: Η ανάδειξη του Ολύμπου

ως φυσικού - πολιτιστικού και τουριστικού πόλου της χώρας.

Λάρισα 13 & 14 Μαρτίου 1993. Λάρισα, Τ.Ε.Ε./Τμήμα Κεντρικής & Δυτικής Θεσσαλίας, (1994), σχ. 29,5x21, σ. 204

Βιβλία - Φυλλάδια

209. Αγαπητός Σπήλιος : Ο Όλυμπος, μέγα τουριστικόν κέντρον της Ελλάδος. Αθήνα, 1936, σχ. 21x15, σ. 7

210. Ανδρεδάκης Παύλος : Εθνικός Δρυμός Ολύμπου. Μελέτη αναθεώρησης Γενικού Διαχειριστικού Σχεδίου. Κατερίνη, Διεύθυνση Δασών Πιερίας, 1996, σχ. 29,5x21, σ. iv+52+7 χάρτ./σχεδ.+ 4 παραρτήματα {φωτοτ. έκδ.}.

211. Δημητριάδης Ιωάννης & συνεργάτες

Τουριστική αξιοποίηση Βορειοανατολικού Ολύμπου.

Κατερίνη, Νομαρχιακό Ταμείο Πιερίας, 1984, σχ. 29,5x21, σ. 196 {φωτοτ. έκδ.}.

212. Δημητριάδης Ιωάννης & συνεργάτες

Τουριστική αξιοποίηση Νότιου Ολύμπου

Κατερίνη, Νομαρχιακό Ταμείο Λάρισας, 1985, σχ. 29,5x21, σ. 202 {φωτοτ. έκδ.}.

213. Καραΐσκος Νίκος : Ο Όλυμπος κινδυνεύει.

Κατερίνη, 1993, σχ. 23x16,5, σ. 144

214. Κορφιιάτης Κώστας - Κατσακιώρη Μαρία - Ντάφης Σπύρος

Ο Όλυμπος και το φαράγγι του Ενιπέα.

Ένα εργαστήρι ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης για το περιβάλλον.

χ.τ. Αναπτυξιακή Εταιρεία Λιτοχώρου - Ε.Κ.Β.Υ., χ.χ., σχ. 21x17, σ. 24

215. Κυρίσης Ιωάννης - Φαρμάκης Νίκος

Όλυμπος : Προστασία - αξιοποίηση. Μία δειγματοληπτική έρευνα των απόψεων των Ελλήνων και ξένων επισκεπτών του. (Λιτόχωρο), 1986, σχ. 29x21, σ. 77

216. Μαλαμίδης Γεώργιος - Ανδρεδάκης Παύλος - Μαλακού Μυρσίνη -

Πισώκας Ελευθέριος - Ρωμανός Λάμπρος : Εθνικός Δρυμός Ολύμπου. Γενικό διαχειριστικό σχέδιο (Master Plan). Κατερίνη, Νομαρχία Πιερίας/Διεύθυνση Δασών, 1988, σχ. 29,5x21, σ. iii+117+8 χάρτ./σχεδ. {φωτοτ. έκδ.}.

217. Μαλαμίδης Γεώργιος - Ελευθεριάδης Νικόλαος - Αϊδίνης Ευστράτιος

Εθνικός δρυμός Ολύμπου. Μια έρευνα της κοινωνικής του διάστασης.

Θεσσαλονίκη, Τ.Ε.Ι. Καβάλας/Τμ. Δασοπονίας Δράμας, 1992, σχ. 24x17, σ. 55

218. Μπούσμπουρας Δημήτρης - Μπλιώνης Γιώργος

Όλυμπος - χαράδρα Ενιπέα. Από τη θάλασσα έως την ψηλότερη κορυφή της Ελλάδος. Αθήνα, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, χ.χ., σχ. 24x17, σ. 16

219. Σφήκας Γιώργος : Τα εθνικά πάρκα της Ελλάδας {Όλυμπος : σ. 41-59}.

Αθήνα, Explorer, 2002, σχ. 22x13, σ. 360, ISBN 960-8303-04-4

220. Υπουργείο Γεωργίας : Εθνικοί Δρυμοί της Ελλάδας {Όλυμπος : σ. 30-33}.

Αθήνα, Υπουργείο Γεωργίας, 2002, σχ. 21x14,5, σ. 48

221. Boissonnas Frederic

L' Olympe - Park national de la Grece. Paris, G. Bude, 1928, σχ. 24x17, σ. 12 {ανάτ. από το «L' Acropole - Revue du Monde Hellenique», Ιαν- Ιούν. 1928}.

222. Boissonnas Frederic : Le tourisme en Grece {Όλυμπος : σ. 46-67}.

Geneva, P. Trembley, 1930, σχ. 19,5x14, σ. 96 {επίσης :}

Der Tourismus in Griechenland - El turismo en Grecia - Touring in Greece.

Άρθρα - Ανακοινώσεις

223. Ανδρεδάκης Παύλος : Οργάνωση-διαχείριση του Εθνικού Δρυμού Ολύμπου. Προβλήματα-προοπτικές. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β΄ Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 149-154

224. Αποστόλου Αθανάσιος

Όλυμπος : «Ανάπτυξη» ή αρμονική συμβίωση με τη φύση; Εφημ. «Κίνηση για το Λιτόχωρο και τον Πολιτισμό», φ. 7, Ιαν. 1997, σ. 16-17

225. Βλαχοβασίλης Θ.

Όλυμπος. Κίνδυνοι και πραγματικότητα. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β΄ Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 145-148

226. Βώκου Δέσποινα - Μακροδήμος Νίκος - Τζιόλας Μιχάλης

Επισκέπτες στον εθνικό δρυμό Ολύμπου. Χαρακτηριστικά, συμπεριφορές και απόψεις. Περιοδ. «Οικοτοπία», Απρ. 2000, σ. 36-39

227. Γιαννούλης Χρήστος

5 δις επένδυση στον Όλυμπο; Περιοδ. «Η Σαρακατσάνα», τ. 1, Άνοιξη 1988, σ. 7

228. Δενδρινός Κλεόβουλος

Τι λέγει ο ζωγράφος Ιθακήσιος για τον εξωραϊσμό του Ολύμπου. Ένα βράδυ μαζί του στο Άσυλον Μουσών. Περιοδ. «Εκδρομικά», τ. 77, Οκτ. 1935, σ. 249-251

229. Δημητριάδης Ιωάννης

Μια συνθετική προσέγγιση για τη διερεύνηση προοπτικών ανάπτυξης και τη δημιουργία στόχων για ενέργειες και παρεμβάσεις στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου. Βιβλίο «Η ανάδειξη του Ολύμπου ως φυσικού - πολιτιστικού και τουριστικού πόλου της χώρας». Συνέδριο (1993), Λάρισα, σ. 176-187

230. Ε. Ο. Σ. Αχαρνών : Αξιοποίηση της ορεινής υπαίθρου - Ο Όλυμπος.

Περιοδ. «Κορφές», τ. 54, Ιούλ. 1985, σ. 20 & 39

231. Ε. Ο. Σ. Αχαρνών : Ατενίζοντας τις κορφές του Ολύμπου....,

μία κουβεντούλα. Περιοδ. «Κορφές», τ. 79, Σεπτ. 1989, σ. 56-59

232. Ε. Ο. Χ. Ο.

Σύσκεψη στον Όλυμπο για την τουριστική του οργάνωση και προστασία.

«Ενημερωτικό Δελτίο Ε.Ο.Σ. Αθηνών», τ. 134, Μάϊ. 1981, σ. 6-7, περιοδ. «Κορφές», τ. 31, Σεπτ. 1981, σ. 3-6, περιοδ. «Η Φύσις», τ. 25, 1981, σ. 31-33

233. Ζάγκας Θεοχάρης : Τα οικοσυστήματα του Ολύμπου και οι τρόποι ανόρθωσης των υποβαθμισμένων νοτιοδυτικών πλαγιών του. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - ΣΤ΄ Συνέδριο (1992), Ελασσόνα, σ. 163-170

234. Ζάγκας Θεοχάρης

Η συμβολή της ανόρθωσης των υποβαθμισμένων οικοσυστημάτων των δυτικών και νότιων πλαγιών του Ολύμπου στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ΄ Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 97-105

235. Ιθακήσιος Βασίλειος : Τα βότανα του Ολύμπου και ο κίνδυνος εξαλείψεώς των. Περιοδ. «Εκδρομικά», τ. 65, Οκτ. 1934, σ. 237-238

236. Καμπύλης Τάκης

Όλυμπος - Εθνικός Δρυμός. Εφημ. «Τα Νέα», 21-4-1989, σ. 32-33

237. Καραΐσκος Νίκος : Ο Όλυμπος, η αξιοποίησή του και οι συνέπειες που θα έχει η αξιοποίηση αυτή για την περιοχή του. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ΄ Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 151-154

238. Κονιτσιώτου Ελ. - Παπουτσή-Κωστοπούλου Ελένη

Ο Όλυμπος, θησαυροφυλάκιο ανεκτίμητου γενετικού υλικού. Βιβλίο «Η ανάδειξη του Ολύμπου ως φυσικού - πολιτιστικού και τουριστικού πόλου της χώρας». Πρακτικά διημέρου συνεδρίου, Λάρισα (1993), σ. 107-114

239. Κυριαζής Παύλος : Τώρα απειλείται και ο Όλυμπος με καταστροφή. Περιοδ. «Οικονομικός», 22-9-1988, σ. 59-60

240. Κυρίτσης Ιωάννης

Ο Όλυμπος στο επίκεντρο του διεθνούς ορειβατισμού. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β' Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 57-63

241. Κυρίτσης Ιωάννης

Η επίδραση της ορειβατικής κίνησης στις κοινωνικοοικονομικές και πολιτισμικές παραμέτρους. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β' Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 155-157

242. Κωτούλας Δημήτριος : Το φυσικό περιβάλλον της Πιερίας - Όλυμπος. Εφημ. «Κοντά στα βουνά μας» του Ε.Ο.Σ. Κατερίνης, 1 Απρ. 1999, σ. 1-2

243. Λαμπρινός Γεώργιος : Δια την προστασίαν των δασών του Ολύμπου. Περιοδ. «Δασική Ζωή», τ. 35-36, Νοέμ. 1935, σ. 463-465

244. Λάμπρου Γιώργος

Σκέψεις και προτάσεις για την προστασία του Ολύμπου. Εφημ. «Κίνηση για το Λιτόχωρο και τον Πολιτισμό», φ. 7, Ιαν. 1997, σ. 18-19

245. Λέκκας Νικόλαος : Το Εθνικόν Πάρκον του Ολύμπου. Βιβλίο «Πρώτον Πανελλήνιον Ορειβατικόν Συνέδριον», Όλυμπος (1936), σ. 53-54

246. Μακρής Κώστας : Η επιστημονική αξιοποίηση του Ολύμπου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α' Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 187-191

247. Μιχαηλίδης Γιώργος : Όλυμπος. Το παγκόσμιο μνημείο που κινδυνεύει. Περιοδ. «Κορφές+Ski», τ. 105, Ιαν. 1994, σ. 9-12

248. Μπλάνας Ν. : Δυνατότητες και προοπτικές χειμερινής αξιοποίησης των ΝΔ πλαγιών του Ολύμπου. Βιβλίο «Η ανάδειξη του Ολύμπου ως φυσικού - πολιτιστικού και τουριστικού πόλου της χώρας». Πρακτικά διημέρου συνεδρίου, Λάρισα (1993), σ. 167-170

249. Μπλιώνης Γιώργος

Όλυμπος, υπό διαρκή απειλή ανάπτυξης. Περ. «Οικοτοπία», Ιούν. 1994, σ. 12-16

250. Ξηρός Ιωάννης (Γιάννης) : Απαράδεκτα σχέδια και εναλλακτικές προτάσεις για τον Όλυμπο (προτάσεις Ομάδας Προστασίας Ορεινής Φύσης). Περιοδ. «Η Νέα Οικολογία», τ. 12, Οκτ. 1985, σ. 58-59

251. Παμπέρης Λάζαρος

Ο Όλυμπος καταστρέφεται. Περιοδ. «Κορφές», τ. 101, Μάϊ. 1993, σ. 26-29

252. Παπαγγελής Αργύρης

Όλυμπος. Μνημείο παγκόσμιας ακτινοβολίας και η ανάλογη αντιμετώπισή του. Βιβλίο «Η ανάδειξη του Ολύμπου ως φυσικού - πολιτιστικού και τουριστικού πόλου της χώρας». Πρακτικά διημέρου συνεδρίου, Λάρισα (1993), σ. 86-90

253. Παπαγιάννης Ιωάννης (Γιάννης)

Η νομική προστασία του Ολύμπου. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β' Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 206-207

254. Παπαδόπουλος Νίκος

Το όρος Όλυμπος. Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 93, Ιαν. 1995, σ. 3-5

- 255. Παπαδόπουλος Στέλιος :** Ένας δρόμος ... Ένα βήμα προς την αξιοποίηση του Ολύμπου. Περιοδ. «Περιηγητική», Φεβρ. 1961, σ. 16-20
- 256. Παπαθανασίου Αθανάσιος :** Υπό εξέταση ο ξένιος Δίας απ' τον Όλυμπο. Περιοδ. «Ελληνικό Υπαιθρο», τ. 316, Οκτ.-Δεκ. 1988, σ. 18-20
- 257. Παπαϊωάννου Απόστολος :** Ο Όλυμπος σήμερα. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α΄ Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 179-185
- 258. Παπανικολάου Μάνος**
Χωροταξική θεώρηση και δυνατότητες ανάπτυξης του Ολύμπου. Βιβλίο «Η ανάδειξη του Ολύμπου ως φυσικού - πολιτιστικού και τουριστικού πόλου της χώρας». Πρακτικά διημέρου συνεδρίου, Λάρισα (1993), σ. 140-151
- 259. Πασχαλούδης Νικόλαος :** Ο Εθνικός Δρυμός Ολύμπου ως παράγων ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β΄ Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 115-118
- 260. Παυλίδης Θεοφάνης - Λεφάκης Π. - Κυρίσης Ιωάννης**
Δυνατότητες προστασίας και αξιοποίησης της χαράδρας του Ενιπέα. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β΄ Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 119-121
- 261. (Πισσάνος Παύλος) :** Αρχίζει ο σχεδιασμός της αρχαίας πόλης. Εφημ. «Όλυμπος», τ. 2, Ιαν. 1986, σ. 1-5-15
- 262. Πλάτανος Βασίλης :** Οι θεοί του Ολύμπου σημαίνουν συναγερμό. Κίνδυνος από την τουριστική αξιοποίηση. Εφημ. «Τα Νέα», 28-6-1973, σ. 7 και περιοδ. «Ο Παν», τ. 388, Οκτ.-Δεκ. 1973, σ. 188-193 & 204
- 263. Πουλάκη-Παντερμαλή Ευτυχία (Έφη) :** Ο Μακεδονικός Όλυμπος. Αξιοποίηση και προστασία. Βιβλίο «Η ανάδειξη του Ολύμπου ως φυσικού - πολιτιστικού & τουριστικού πόλου της χώρας». Συνέδριο 1993, Λάρισα, σ. 28-44
- 264. Πουλάκη-Παντερμαλή Ευτυχία (Έφη) :** Μακεδονικός Όλυμπος. Προστασία και αξιοποίηση. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β΄ Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 186-190
- 265. Πουρλιώτης Γιώργος :** Όλυμπος : Κεφάλαιο ζωής και όχι κεφάλαιο επενδύσεων. Εφημ. «Κίνηση για το Λιτόχωρο», φ. 7, Ιαν. 1997, σ. 12-13
- 266. Σαντοριναίος Ιάκωβος**
Το εθνικό πάρκο στον Όλυμπο. Περιοδ. «το βουνό», τ. 19, Ιούλ. 1935, σ. 193-200
- 267. Σαντοριναίος Ιάκωβος :** Η ίδρυση του Εθνικού Δρυμού του Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 56, Αύγ. 1938, σ. 189-191
- 268. Σύλλογος Ορειβατών Λάρισας**
Το έγκλημα σχεδιάζεται προσεχτικά. Υποψήφιο θύμα ο Όλυμπος. Εμείς όλοι αμέτοχοι θεατές; Περιοδ. «Κορφές+Ski», τ. 106, Μάρτ. 1994, σ. 18-19
- 269. Σύλλογος Ορειβατών Λάρισας**
Κινητοποιήσεις για τον Όλυμπο. Περ. «Κορφές+Ski», τ. 112, Μάρτ. 1995, σ. 48
- 270. Σταύρου Μάκης :** Όλυμπος. Αφιέρωμα στον αγώνα για την προστασία και σωτηρία του μυθικού βουνού. Περ. «Αζιμούθιο», τ. 2, Απρίλ. 1995, σ. 15 & 18-20
- 271. Σφήκας Γιώργος**
Ο Όλυμπος ως ορεινό οικοσύστημα. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β΄ Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 132-136
- 272. Σφήκας Γιώργος**
Ο Εθνικός Δρυμός του Ολύμπου. Περιοδ. «Η Καθημερινή/Επτά Ημέρες -

Αφιέρωμα: Όλυμπος, το βουνό των θεών», 19 Σεπτ. 1999, σ. 15-18

273. Τσιβελέκας Κώστας : Κραυγή αγωνίας από τον Όλυμπο.

Περιοδ. «Ορειβατικά Χρονικά», τ. 2, Μάϊ, 1988, σ. 4-5

274. Τσιβελέκας Κώστας

Κάτω τα χέρια από τον Όλυμπο. Περιοδ. «Κορφές», τ. 73, Σεπτ. 1988, σ. 49

275. Τσιουβάρας Κωνσταντίνος : Συμβολή των φυσικών λιβαδιών του Ολύμπου στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ' Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 71-75 (Β' βιβλίο).

276. Υφαντής Σταύρος : Όλυμπος : Νέες απειλές για τον Εθνικό Δρυμό. Περιοδ. «Οικοτοπία», Νοέμ. 1989, σ. 35-39

277. Χαρχαντής Γεώργιος

Τουριστική αξιοποίηση του Ολύμπου. Περιοδ. «Κορφές», τ. 60, Ιούλ. 1986, σ. 14-16 (αναδημ. από την εφημ. «Καρυά», Μαρτ.-Απρ. 1986).

278. Χατζήνας Πέτρος

Δεδομένα και προοπτικές ανάπτυξης της δυτικής παραολύμπιας περιοχής. Βιβλίο «Η ανάδειξη του Ολύμπου ως φυσικού - πολιτιστικού και τουριστικού πόλου της χώρας». Πρακτικά διήμερου συνεδρίου, Λάρισα (1993), σ. 170-176

279. Χατζηρβασάνης Βασίλης : Σύνθεση στοιχείων πανίδας και χρήσεων γης, για μια σωστότερη οργάνωση της προστασίας του Ολύμπου. Βιβλίο «Η ανάδειξη του Ολύμπου ως φυσικού - πολιτιστικού και τουριστικού πόλου της χώρας». Συνέδριο (1993), Λάρισα, σ. 101-107

280. Χατζίδης Διομήδης

Όλυμπος - Συνέδριο Λάρισας. Περιοδ. «Βουνά», τ. 22, Ιούλ. 1993, σ. 60-61

281. Boissonnas Frederic : Ο ιστορικός Όλυμπος, εθνικό πάρκο της Ελλάδος. Εφημ. «Πατρίς», 16-17 Ιαν. 1929 & Βιβλίο «Όλυμπος - Κείμενα και εικόνες δύο αιώνων», του Σ. Κουρουζίδη, σ. 196-198

282. Boissonnas Frederic : Εθνικόν Πάρκον ο Όλυμπος (αποσπάσματα από το βιβλίο «Le tourisme en Grece»). Μετ. Φ. Κλαδάκη-Ανδρουτσοπούλου. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 378, Απρ. 1971, σ. 166-169 & τ. 379, Ιούλ. 1971, σ. 196-198

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ - ΑΡΧΑΙΑ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Βιβλία - Φυλλάδια

283. Θεολόγος Σημαιοφόρος

Αποκωδικοποιήσις Θεογονίας Ησιόδου. Ελικωνιάδες Μούσαι - Ολυμπιάδες. Αθήνα, Ρα-Μα-Φα, 1998, σχ. 24x17, σ. 624, ISBN 960-86028-3-1

284. Λεκατσάς Παναγής : Ησιόδος - Άπαντα (εισ. μετ. σχόλ.).

Αθήνα, Ζαχαρόπουλος, χ.χ., σχ. 18x12 (δεμ.), σ. 287

285. Λεκατσάς Παναγής : Διόνυσος. Καταγωγή και εξέλιξη της διονυσιακής θρησκείας. Β' έκδ. Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Σχολή Μωραΐτη), 1985, σχ. 24,5x17, σ. 288 {Α' έκδ. 1971}.

286. Παπαδίσας Δ. - Λαδιά Ε. : Ορφικοί Ύμνοι. Κείμενο - μετάφραση - σχόλια. Αθήνα, Imago, χ.χ., σχ. 24x16, σ. 212

- 287. Πασσάς Ιωάννης :** Τα Ορφικά. Μετ. Σπύρος Μαγγίνας. Αθήνα, Εγκυκλοπαίδεια Ήλιος, (1984), σχ. 24,4x17,5 (δεμ.), σ. 448
- 288. Πολίτης Άγγελος :** Ο τρίτος Όλυμπος. Θεσσαλονίκη, Ερωδιός, 2002, σχ. 25x17,5 (δεμ.), σ. 367, ISBN 960-7942-40-X
- 289. Τζανάκου Ρενέ**
Εκάτη - Διόνυσος - Ερμής. Περιδιάβαση σε κείμενα αρχαίων μυθογράφων. Αθήνα, Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις, 1998, σχ. 24x17, σ. 253, ISBN 960-7800-04-4
- 290. Χιλιαδάκης Στέλιος :** Ο Όλυμπος, κατά τις μυθολογικές παραδόσεις. Αθήνα, Ελληνική Περιηγητική Λέσχη, 1940, σχ. 26x18,5, σ. 38+1 φωτ.
- 291. Decharme Paul**
Ελληνική μυθολογία. (στο εξώφ. : Εγκυκλοπαίδεια Ελληνικής Μυθολογίας). Μετ. Κώστας Ζαρούκας. Κριτ.-σχόλ. Ι. Προμπονάς. Αθήνα, Γ. Μέρμηγκας, (1981), σχ. 28,5x21,5 (δεμ.), τ. Α : σ. 254, τ. Β : σ. 255, τ. Γ : σ. 270
- 292. Gebhart Emile**
Un pelerinage aux sanctuaires du paganisme : L' Olympe et le Styx. Paris, 1867 {ανάτ. από το «Revue des Deux Mondes», σ. 985-1006}.
- 293. Godwin Joscelyn :** Μυστηριακές θρησκείες του αρχαίου κόσμου. Μετ. Παναγιώτης Χιωτέλλης. Αθήνα, Καρδαμίτσα, 1984, σχ. 24x17, σ. 177
- 294. Guthrie William :** Ο Ορφείας και η αρχαία ελληνική θρησκεία. Μετ. Χαρ. Μήνη. Αθήνα, Καρδαμίτσα, 2000, σχ. 25x17, σ. 448, ISBN 960-354-096-X
- 295. Kerenyi Carl :** Dionysus : Archetypal image of indestructible life. Princeton, 1976
- 296. Nilsson Martin :** Ιστορία της αρχαίας ελληνικής θρησκείας. Μετ. Αικατ. Παπαθωμοπούλου. Γ' έκδ. Αθήνα, Παπαδήμας, 1984, σχ. 22x15, σ. 334
- 297. Olalla Pedro Gonzalez de la Vega**
Μυθολογικός άτλας της Ελλάδας. Μια πρωτότυπη προσέγγιση της ελληνικής μυθολογίας, μέσα από την γεωγραφία και τις αρχαίες λογοτεχνικές πηγές. Αθήνα, Road, 2001, σχ. 25x22 (δεμ.), σ. 499 (χάρτ. 306-411), ISBN 960-8189-06-3 {Δίον: σ. 264 - Λείβηθρα: σ. 265 - Όλυμπος: σ. 68,90,93,135,143,145,164,165,207}.
- 298. Philippson Paula :** Thessalische mythologie. Zurich, 1944, σ. 195
- 299. Richepin Jean :** Ελληνική μυθολογία. Μετ. Κοσμάς Πολίτης - Άρης Αλεξάνδρου. Αθήνα, Αυλός, χ.χ., σχ. 29x21 (δεμ.), τ. 2, σ. 620
- 300. Warren Robert :** The Gods of Mount Olympus. Φωτ. William Moyers New York, Random, 1959, σχ. 23x16, σ. 52

Άρθρα - Ανακοινώσεις

- 301. Αναστασιάδης Μιχάλης :** Ο Όλυμπος στον Πίνδαρο. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β' Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 79-84
- 302. Αναστασίου Ιωάννης :** Ο Όλυμπος στην Οδύσσεια. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β' Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 7-11
- 303. Αναστασίου Ιωάννης :** Απόψεις των χριστιανών απολογητών του Β' αι. για τους θεούς του Ολύμπου. Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 102, Απρ. 1997, σ. 42-45
- 304. Δημόπουλος Μάριος :** Το Ωόν στην κοσμολογία του Ορφείας. Περιοδ. «Δαυλός», τ. 181, Ιαν. 1997, σ. 11041-11045

- 305. Ζωγραφάκης Γιώργος :** Ορφέας. Από τον μύθο στα άδυτα μυστήρια. Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 200, Ιαν. 1983, σ. 21-23
- 306. Λάζαρης Ιωάννης :** Τι ήταν τα ομηρικά όρη «Όλυμπος» και «Ίδη»; Οι βάσεις των ολυμπίων θεών από τη σκοπιά της τεχνολογίας. Περιοδ. «Δαυλός», τ. 239, Νοέμ. 2001, σ. 15383-15390
- 307. Μαργέτης Δημήτριος :** Ο Όλυμπος δεν είναι βουνό στην Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Περιοδ. «Δαυλός», τ. 243, Μάρτ. 2002, σ. 15686
- 308. Μπίντας Α. :** Ορφέας. Ο μεγάλος μύστης και ποιητής της Πιερίας. Εφημ. «Όλυμπος», τ. 2, Ιαν. 1986, σ. 6
- 309. Προμπονάς Ιωάννης :** Διόνυσος. Θρακικός ή ελληνικός θεός; Περιοδ. έκδ. «Ονόματα», τ. 11, 1987, σ. 103-107
- 310. Στεργιόπουλος Κ. :** Η θεσσαλική μυθολογία. Περιοδ. «Ηώς» - Θεσσαλία (Αφιέρωμα), τ. 92-97, 1966, σ. 22-28
- 311. Φρεμεντίτης Φίλιππος :** Όλυμπος, το βουνό των θεών. Περιοδ. «Ιστορία Εικονογραφημένη», τ. 383, Μάϊ. 2000, σ. 78-85
- 312. Χρυσοστόμου Π.**
Η λατρεία του Δία στην Ελασσόνα, στην Περραιβία και γενικότερα στη Θεσσαλία. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ε΄ Συνέδριο (1990), σ. 104-108

ΙΣΤΟΡΙΑ

Πρακτικά συνεδρίων

- 313. Εστία Πιερίδων Μουσών Κατερίνης - Ίδρυμα Εθνικού και Θρησκευτικού Προβληματισμού Θεσσαλονίκης.** Επιστημονικό Συνέδριο. Η Πιερία στα βυζαντινά και νεώτερα χρόνια (Κατερίνη 25-28 Νοεμβρίου 1993). Θεσσαλονίκη, Αφοί Κυριακίδη, (1997), σχ. 24,5x17,5 (δεμ.), σ. 437, ISBN 960-343-390-X
- 314. Εστία Πιερίδων Μουσών Κατερίνης.** Η Πιερία στα βυζαντινά και νεότερα χρόνια. 2ο Επιστημονικό Συνέδριο - Πρακτικά. Κατερίνη 2002, σχ. 24,5x17,5 (δεμ.), σ. 924, ISBN 960-8449-53-7
- 315. Σύλλογος των Αποδήμων Καρυωτών της Λάρισας και περιχώρων «Ο Ζευς».** Σελίδες από την ιστορία της Καρυάς. Πρακτικά της Α΄ Ημερίδας Καρυώτικης ιστορίας. Καρυά, 20 Αυγ. 1994. Λάρισα, 1995, σχ. 24x17, σ. 183

Βιβλία - Φυλλάδια

- 316. Αβραμέα Άννα :** Η βυζαντινή Θεσσαλία μέχρι το 1204. Συμβολή εις την ιστορικήν γεωγραφίαν {διδακτ. διατρ.}. Αθήνα, 1974, σχ. 24x17, σ. 256+2 χάρτ.
- 317. Αδαμόπουλος Αθανάσιος :** Τα σχολεία του Λιτοχώρου στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Κατερίνη, Δήμος Λιτοχώρου, 1992, σχ. 20,5x14, σ. 159
- 318. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης) :** Η Ελασσών εις τον αγώνα του 1821 Ελασσόνα, εφημ. «Η Μικρά της Ελασσόνος», 1971, σχ. 23x16, σ. 18
- 319. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης) :** Η υπόθεση Ρίχτερ. Ελασσόνα, εφημ. «Η Μικρά της Ελασσόνος», 1972, σχ. 22,5x16, σ. 34

- 320. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης) :** Ο Όλυμπος δια μέσου των αιώνων. Ελασσόνα, εφημ. «Η Μικρά της Ελασσόνας», 1973, σχ. 20,5x16,5, σ. 19+1 χάρτ.
- 321. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης) :** Μαρτυρολόγιο της Ελασσόνας. Ελασσόνα, εφημ. «Η Μικρά της Ελασσόνας», 1991, σχ. 24x16,5, σ. 73
- 322. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης) :** Η Ελασσόνα στον αγώνα του 1878 Ελασσόνα, εφημ. «Η Μικρά της Ελασσόνας», 1999, σχ. 23,5x17, σ. 78
- 323. Αρσενίου Λάζαρος :** Η Θεσσαλία στην Τουρκοκρατία. Αθήνα, Επικαιρότητα, 1984, σχ. 21x15, σ. 416
- 324. Βασδραβέλλης Ιωάννης :** Αρματολοί και Κλέφτες εις την Μακεδονίαν. Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 1948, σχ. 24,5x17, σ. η+115
- 325. Βέλκος Γρηγόριος :** Ιστορικόν σημείωμα περί Λαζαίων κ.λ.π. (ένα ανέκδοτο χειρόγραφο του γιατρού Γιάννη Δήμου Λάζου για τις επαναστάσεις του 1854 και 1878 στον Όλυμπο). Κατερίνη, Μορφωτικός & Πολιτιστικός Σύλλογος Κ. Μηλιάς Πιερίας «Οι Λαζαίοι», 1994, σχ. 24x17, σ. 72
- 326. Δούσμανης Βίκτωρ :** Ιστορία της Θεσσαλίας από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς. Βιβλίον Πρώτον : Αρχαίοι χρόνοι - Μεσαίων - Τουρκοκρατία. Αθήνα, Γκρέκα, 1925, σχ. 25x18, σ. 222
- 327. Ζητρίδου Πιπίτσα :** Αρματολοί και Κλέφτες στα θεσσαλικά βουνά. Αθήνα, Ιστορική & Λαογραφική Εταιρεία των Θεσσαλών, 1938, σχ. 23x15, σ. 16
- 328. Καζταρίδης Ιωάννης :** Η Πιερία κατά την Τουρκοκρατία. Αντιστασιακά κινήματα και απελευθερωτικές προσπάθειες. Κατερίνη, Δήμος Λιτοχώρου, 2000, σχ. 23x24,5, σ. 363, ISBN 960-86189-0-8
- 329. Κάκαλος Νίκος :** Το Λιτόχωρο κατά την επανάσταση του 1878 και ο Ευάγγελος Κοροβάγκος. Κατερίνη, Δήμος Λιτοχώρου, 1992, σχ. 20,5x14, σ. 110
- 330. Καλοσύπης Ιωάννης :** Μακεδονία (στο εξώφ. : Μακεδονία. Μελέτη οικονομική, γεωγραφική, ιστορική και εθνολογική της Μακεδονίας). Εισ.-σχόλ. Θεοδόσης Πυλαρινός. Αθήνα, Ιστορητής, 1993, σχ. 21x14, σ. 315 (βιβλ. 285-292), ISBN 960-7602-00-5 {Α' έκδ. Αθήνα, 1886, Β' έκδ. Πειραιάς, 1896}.
- 331. Καραϊσκος Νίκος :** Βασικές πληροφορίες για τη μυθολογία και την ιστορία του Ολύμπου. Λιβάδι, Εφημ. «Λιβάδι Ολύμπου», 1995, σ. 14
- 332. Κελέσης Αλέξανδρος :** Νικοτσάρας και οι Κλεφταρματολοί του Ολύμπου. Ελασσόνα, 1973, σ. 95
- 333. Κοεμτζόπουλος Κίμων :** Οι Λαζαίοι του Ολύμπου και απόγονοι. Αθήνα, Δωδώνη, 1994, σχ. 24x17,5, σ. 539, ISBN 960-248-690-2
- 334. Κουκούδης Αστέριος**
Οι Ολύμπιοι Βλάχοι και τα Βλαχομογλενά. Θεσσαλονίκη, Ζήτρος, 2001, σχ. 24,5x18 (δεμ.), σ. 404 (βιβλ. 197-208 & 365-383), ISBN 960-7760-51-4
- 335. Λαζάρου Αχιλλεύς :** Ο Όλυμπος, θρησκευτική και εθνική κοιτίδα του Ελληνισμού. Αθήνα, 1966, σχ. 21x14, σ. 19
{ανάτ. από τα «Θεσσαλικά Χρονικά», 1965, σ. 483-501}.
- 336. Λαζάρου Αχιλλεύς :** Η Θεσσαλία από τις αρχές της ως το 1881 Αθήνα, Ιστορική & Λαογραφική Εταιρεία των Θεσσαλών, 1981, σχ. 24x17, σ. 28
{ανάτ. από τα «Θεσσαλικά Χρονικά», τ. 14-1981}.
- 337. Λαζάρου Αχιλλεύς**
Ο Θ. Κολοκοτρώνης και η σύμπραξή του με τους Αρματολούς του Ολύμπου. Αθήνα, Ένωση Τριπολιτών Αττικής, 1984, σχ. 24x17, σ. 25

- 338. Λαζάρου Αχιλλεύς :** Βλάχοι ελληνικού χώρου. Επίγραμμα Ευγενίου του Αιτωλού και λατινοφωνία Ελλήνων. Αθήνα, 1986, σχ. 24x17, σ. (62).
{ανάτ. από τα Πρακτικά Συνεδρίου «Ευγένιος ο Αιτωλός και η εποχή του», σ. 222-278}.
- 339. Μπούμπας Σπύρος :** Περραιβία (Επαρχία Ελασσόνας). Η συμβολή της στην ιστορική πορεία της Ελλάδος. Αθήνα, 1993, σ. 196
- 340. Ράπτης Γεώργιος :** Όλυμπος - Πιέρια - Βέρμιο και Άθως στη ζωή των Μακεδόνων. Δ' έκδ. Κατερίνη, «Όλυμπος», 1996, σχ. 23,5x17, σ. 192+14 φωτ. (βιβλ. 127-192).
- 341. Σπυρόπουλος Ηλίας :** Μακεδονία και Μακεδόνες στον Ηρόδοτο. Αθήνα, Γκοβόστης, 1993, σχ. 23x15,5, σ. 109
- 342. Τσαγγαλίδης Ιωάννης :** Η Πιέρια. Μέρος Α. Σελίδες από την αρχαία της δόξα. Κατερίνη, 1962, σχ. 21,5x14,5, σ. 56+3 φωτ.
- 343. Τσακούμης Απόστολος :** Η απελευθέρωση της Πιερίας. Αφιέρωμα στα 80 χρόνια. Κατερίνη, Δήμος Λιτοχώρου, 1992, σχ. 24x17, σ. 125
- 344. Χατζηϊωάννου Θεμιστοκλής :** Στα ίχνη των Μακεδόνων, στη σκιά των θεών. Β' έκδ. Αθήνα, 1993, σχ. 20,5x14, σ. 160 (βιβλ. 153-160).
- 345. Χατζής Γεώργιος - Τερζόπουλος Μιλτιάδης :** Γιαγκούλας. Λήσταρχοι του Ολύμπου. Κατερίνη, Μάτι, 1991, σχ. 20,5x14, σ. (606).
- 346. Χιονίδης Γεώργιος :** Η εκστρατεία και η επανάσταση εις τον Όλυμπον κατά τα έτη 1821-1822 (μετά ανεκδότων εγγράφων και νέων στοιχείων περί των Λαζαίων και του Διαμαντή Νικολάου-Ολυμπίου). Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 1975, σχ. 24x17, σ. 99 (βιβλ. 89-93).
- 347. Borza Eugene :** In the shadow of Olympus : The emergence of Macedon. Princeton, Princeton University Press, 1992, σ. 347
- 348. Ferjancic Bozidar :** Thessalia u XII i XIV veku. Beograd, 1974
- 349. Hammond Nicolas Geoffrey Lempriere :** Ιστορία της Μακεδονίας. Τόμος Α (Ιστορική γεωγραφία και προϊστορία). Γεν. επιμ. Θανάσης Γεωργιάδης. Μετ. Μαίρη Χαλκιοπούλου - Γιώργος Φωτιάδης - Θανάσης Γεωργιάδης. Θεσσαλονίκη, Μαλλιάρης/Παιδεία, 1995, σχ. 24x16 (δεμ.), σ. 648, ISBN 960-239-208-8
- 350. Hammond N. G. L. - Griffith G. T. :** Ιστορία της Μακεδονίας. Τόμος Β (550-336 π.Χ.). Μετ. Αλέξανδρος Κοσμετόπουλος - Μίνα Παιδαράκη - Κατερίνα Σαρακώτση - Φρειδερίκη Σιδηροπούλου. Θεσσαλονίκη, Μαλλιάρης/Παιδεία, 1995, σχ. 24x16 (δεμ.), σ. 938, ISBN 960-239-209-6
- 351. Hammond N. G. L. - Walbank F. W. :** Ιστορία της Μακεδονίας. Τόμος Γ (336-167 π.Χ.). Μετ. Αλέξανδρος Κοσμετόπουλος. Θεσσαλονίκη, Μαλλιάρης/Παιδεία, 1995, σχ. 24x16 (δεμ.), σ. 806, ISBN 960-239-210-X

Άρθρα - Ανακοινώσεις

- 352. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης) :** Η μάχη της Πύδνας. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β' Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 73-77
- 353. Αρσενίου Λάζαρος :** Πρώτο το αρματολίκι του Ολύμπου αναγνώρισαν οι Τούρκοι. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α' Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 57-60

- 354. Βακαλόπουλος Απόστολος :** Η επανάσταση του Θύμιου Μπλαχάβα. Περιοδ. «Hώς» - Θεσσαλία (Αφιέρωμα), τ. 92-97, 1966, σ. 49-51
- 355. Βακαλόπουλος Απόστολος**
Νέες ειδήσεις για τους Κλεφταρματολούς του Ολύμπου και των Χασιών, τον Μάιο του 1808. Περιοδ. «Μακεδονικά», τ. 22, 1982, σ. 205-213
- 356. Βακαλόπουλος Απόστολος**
Νέα στοιχεία για τα ελληνικά αρματολίκια και για την επανάσταση του Θύμιου Μπλαχάβα στη Θεσσαλία το 1808. Περιοδ. «Τρικαλινά», τ. 6, 1986, σ. 59-82
- 357. Βασκαλής Ι. :** Ο Όλυμπος στην Επανάσταση του 1821. Περιοδ. «Περραιβία», τ. 19-20, 1977, σ. 297-300
- 358. Βέλκος Γρηγόρης :** Νικοτσάρας, ο σταυραετός του Ολύμπου και κουρσάρος του Αιγαίου. Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 114, 1975, σ. 28-30
- 359. Επιτροπάκης Γ. :** Ο Όλυμπος στη στρατιωτική ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Περιοδ. «Περραιβία», τ. 13-14, 1976, σ. 176-177
- 360. Ζιάκας Γιώργος :** Η «Αληπασιάδα» του Χατζή Σεχρέτη και ο φεγγοβόλος εθνομάρτυρας Παπα-Θύμιος Βλαχάβας (1770-1808). Βιβλίο «Η Καλαμπάκα μέσα απ' την ιστορία της» - Α' Συνέδριο (1998), Καλαμπάκα, σ. 289-318
- 361. Θεοδωρίδης Π.**
Ο Όλυμπος στη βυζαντινή εποχή. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β' Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 171-174
- 362. Κάκαλος Νίκος :** Ανέκδοτα έγγραφα για την επανάσταση του 1878. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β' Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 33-40
- 363. Κάκαλος Νίκος**
Όλυμπος, το ξεκίνημα της εθνικής αντίστασης. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β' Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 178-182
- 364. Καρατόλιας Αθανάσιος**
Ο Όλυμπος στις πηγές της ιστορίας του. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β' Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 13-22
- 365. Κατσάρας Νικόλαος**
Ο Όλυμπος στους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α' Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 61-66
- 366. Λαζάρου Αχιλλεύς :** Οι Βλάχοι του Ολύμπου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β' Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 139-148
- 367. Μπασλής Ιωάννης (Γιάννης)**
Ο Κάτω Όλυμπος στην προεπαναστατική περίοδο. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α' Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 49-55
- 368. Νάστος Κλεάνθης :** Τα πρωτάτα των αρματωμένων στον Όλυμπο, βουνό των θεών. Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 154, 1979, σ. 35-37
- 369. Παπαγιαννάκης Κωνσταντίνος :** Το ιστορικό τοπίο της Θεσσαλίας. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 37, 2000, σ. 408-414
- 370. Παπαϊωάννου Λάζαρος :** Ο θάνατος του Καπετάν Παπά στον Όλυμπο. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ' Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 221-228
- 371. Παπαϊωάννου Μιχαήλ :** Ιστορικά σημειώματα της Μονής Σπαρμού στον Όλυμπο. Περιοδ. «το βουνό», τ. 79, Ιούλ. 1940, σ. 154-165
- 372. Παπαϊωάννου Μιχαήλ :** Η βρύση του Παπού - Ζήσης Σωτηρίου. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 162/163, Μάρτ. 1948, σ. 25-26

373. Πουλάκη-Παντερμαλή Ευτυχία (Έφη) : Όλυμπος 3 : Μια παλιά ιστορία. Βιβλίο «Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία» - (Συνέδριο) 1986, σ. 84-95

374. Πουλάκη Ευτυχία (Έφη)

Ο Όλυμπος του μύθου και της ιστορίας. Περιοδ. «Η Καθημερινή/Επτά Ημέρες - Αφιέρωμα : Όλυμπος, το βουνό των θεών», 19 Σεπτ. 1999, σ. 2-5

375. Ράπτης Γιώργος

Πιερία. Περιοδ. έκδ. «Πιερικά Χρονικά», 1983, σ. 13-20

376. Σκούρτης Ιωάννης

Ανέκδοτα προξενικά έγγραφα για τον Όλυμπο (1924-1925). Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Γ Συνέδριο (1986), Ελασσόνα, σ. 99-104

377. Σωτηριάδης Γεώργιος : Αι κινήσεις του ρωμαϊκού στρατού εν Περραιβία υπό τον ύπατον Μάρκιον Φίλιππον εν έτει 169 π. Χ. (Ανακοίνωση στην Ακαδημία Αθηνών την 9 Οκτ. 1930). Περιοδ. «Ελληνικά», τ. 1, 1931, σ. 5-14

378. Τσομπανάκης Αγαπητός : Ο Όλυμπος, το κέντρο του ελληνικού πολιτισμού. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β΄ Διεθνές Συμπόσιο (1995), Λιτόχωρο, σ. 166-170

379. Φιλίππου Μ. : Ο Όλυμπος στους εθνικούς απελευθερωτικούς αγώνες.

Περιοδ. «Περιγητική», Μάρτ. 1961, σ. 47-48

380. Χιονίδης Γιώργος : Ανέκδοτα έγγραφα και άγνωστα στοιχεία για κλεφταρματολούς και για την επανάσταση 1821-1822 στη Μακεδονία και ιδιαίτερα στον Όλυμπο. Περιοδ. «Μακεδονικά», τ. 20, 1980, σ. 103-106

381. Χιονίδης Γιώργος : Οι Λαζαίοι. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α΄ Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 79-83

382. Χιονίδης Γιώργος

Οι ανέκδοτες αναμνήσεις του Γιώτη (Παναγιώτη) Ναούμ για τους Βλάχους της Ηπείρου και της Μακεδονίας στη διάρκεια του 19ου αιώνα και για την επανάσταση του 1878 στη Μακεδονία. Περ. «Μακεδονικά», τ. 24, 1984, σ. 36-98

383. Pritchett Kendrick W. : Xerxes' route over Mount Olympus.

«American Journal of Archaeology», τ. 65, No 4, 1961, σ. 103-119

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΑ - ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΑ

Βιβλία - Φυλλάδια

384. Γεωργίου Ηλίας : Τοπωνυμολογικά έρευνα (θεσσαλικά και ηπειρωτικά τοπωνύμια). Μέρος Α. Αθήνα, 1951, σχ. 24x17, σ. 48

385. Παπαϊωάννου Μιχαήλ

Γόλος - Βόλος και τα συγγενή σλάβικα τοπωνύμια στην Ελλάδα. Συμβολή στη μελέτη του τοπωνυμικού της Θεσσαλίας. Αθήνα, Ε.Ο.Σ., 1947, σχ. 23,5x17, σ. 23 {ανάτ. από την επετ. του Ε.Ο.Σ. «Το βουνό - 1946», σ. 126-146}.

386. Χατζής Γεώργιος : Τοπωνύμια της Λειπτοκαρυάς.

Κατερίνη, Κοινότητα Λειπτοκαρυάς, 1996, σχ. 20,5x14, σ. 111+1 χάρτ.

387. Weigand Gustav : Die Sprache der Olympo-Walachen

Leipzig, 1888. Φωτ. ανατ. Αθήνα, Δ. Καραβίας, 1988, σχ. 21,5x15, σ. viii+142

Άρθρα - Ανακοινώσεις**388. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης)**

Μερικά τοπωνύμια του Ολύμπου. Περιοδ. έκδ. «Ονόματα», τ. 11, 1987, σ. 51-53

389. Δουγά-Παπαδοπούλου Ευανθία

Αποτελέσματα γλωσσοσυλλεκτικών αποστολών σε χωριά της Πιερίας και παρατηρήσεις πάνω στο γλωσσικό τους ιδίωμα. Βιβλίο «Η Πιερία στα βυζαντινά και νεώτερα χρόνια». Επιστημονικό Συνέδριο (1993), Κατερίνη, σ. 325-354

390. Ζυγούρης Δημήτρης : Τα τοπωνύμια της Καρυάς του Ολύμπου.

Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 35, 1999, σ. 335-357

391. Κατσάνης Νίκος : Ανθρωπωνυμικό Λιτοχώρου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Γ΄ Συνέδριο (1986), Ελασσόνα, σ. 53-70**392. Κατσάνης Νίκος :** Γλωσσικά περιοχής Ολύμπου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - ΣΤ΄ Συνέδριο (1992), Ελασσόνα, σ. 135-138**393. Καφαμπέλης Ιωάννης (Γιάννης)**

Το τοπωνυμικό του Ολύμπου. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 152, Μάϊ. 1947, σ. 64-65

394. Μαρκάτος Κοσμάς : Ζευς ο Ολυμπικός. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ε΄ Συνέδριο (1990), Ελασσόνα, σ. 75-79**395. Μπασέα-Μπεζαντάκου Χρ. :** Η σημερινή γλωσσική κατάσταση στο νομό Πιερίας. «Λεξικογραφικόν Δελτίον», τ. 14, 1988, σ. 243-253**396. Μωραλίδης Ιωάννης**

Ο Ήλιος της Μακεδονίας είναι ο Όλυμπος. Εφημ. «Λαός» Ημαθίας, 31-3-1993

397. Μωραλίδης Ιωάννης : Ο Όλυμπος - Ήλιος, σύμβολο των Πρωτοελλήνων. Εφημ. «Ημερησία» Βέροιας, 26-27 Αυγ. 1995**398. Μωραλίδης Ιωάννης :** Φέλχανος - Όργανος - Volcanus (ο τρισυπόστατος θεός των Πρωτοελλήνων). Περιοδ. έκδ. «Ονόματα», τ. 16, 1999-2002, σ. 311-320**399. Ντελόπουλος Γιώργος :** Ο Όλυμπος στην ιστορική γλωσσολογία. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ΄ Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 69-73**400. Παπαϊωάννου Μιχαήλ**

Καζανιές-Χάβρα. Περιοδ. «το βουνό», τ. 41, Μάϊ. 1937, σ. 107

401. Παπαϊωάννου Μιχαήλ

Μύτκα. Περιοδ. «το βουνό», τ. 68, Αύγ. 1939, σ. 190-192

402. Παπαϊωάννου Μιχαήλ

Χριστάκη. Περιοδ. «το βουνό», τ. 73, Ιαν. 1940, σ. 14

403. Παπαϊωάννου Μιχαήλ : Ο Σουλτάνος Μεχμέτ Δ΄ στον Όλυμπο.

Περιοδ. «Ελληνικό Ύπαιθρο», Ιαν. 1946, σ. 15-16

404. Παπαϊωάννου Μιχαήλ : Δασκαλιό-Σκολιό, τ' Φράγκ' τ' αλώνι. Το τελευταίο μυστικό του Ολύμπου. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 149-150, Φεβρ. 1947, σ. 28-30**405. Παπαϊωάννου Μιχαήλ :** Σκολιό - Φράγκου Αλώνι (απάντηση στον κ. Κ. Ρωμαίο). Περιοδ. «Ο Παν», τ. 153-154, Ιούν. 1947, σ. 99-100**406. Παπαϊωάννου Μιχαήλ :** Βουνήσιες ώρες (τοπωνύμιο Καζακλάρη). Περιοδ. «Ο Παν», τ. 157-158, Οκτ. 1947, σ. 156**407. Παπαϊωάννου Μιχαήλ :** Τοπωνύμια των θεσσαλικών επαναστάσεων στον Όλυμπο. Περιοδ. «Ελληνικό Ύπαιθρο», τ. 61(174), Ιαν. 1954, σ. 5-6**408. Πατούλιας Κώστας :** Τα τοπωνύμια της Καλλιπεύκης.

Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 32, 1997, σ. 147-160

409. Ραχοβίτης Μ.

Φουσκίνα. Περιοδ. «Περιγηγητική», Φεβρ. 1959, σ. 28-29

410. Ρωμαίος Κώστας : Το Σκολιό, η τρίτη κορυφή του Ολύμπου.

Λαογραφική μελέτη. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 151, Απρ. 1947, σ. 48-52

411. Ρωμαίος Κώστας

Τα ονόματα των κορυφών του Ολύμπου (διαδοχική προφορική εξέλιξη της αρχαίας παράδοσης). Περιοδ. «Ο Παν», τ. 155-156, Αύγ.-Σεπτ. 1947, σ. 124-128

412. Σωτηριάδης Γεώργιος : Σημερινά ονόματα κορυφών του Ολύμπου.

Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών, 1930, σ. 3-5 (Συνεδρία 9 Ιαν. 1930).

413. Τσουκνίδας Γεώργιος : Όλυμπος : Ετυμολογικές προσεγγίσεις.

Περιοδ. έκδ. «Ονόματα», τ. 13, 1989-1990, σ. 285-291

414. Baud-Bovy Daniel : The mountain group of Olympus - an essay in nomenclature. «Geographical Journal», τ. LVII, Μάρτ. 1921, σ. 204-231**415. Deroys Louis :** Reflexions sur le nom de l' Olympes. Απόδ. Ι. Θωμόπουλος.

Περιοδ. έκδ. «Ονόματα», τ. 4, 1972, σ. 66

416. Oberhammer Eugene : Der name Olympus. «Anzeiger der Akad.-Wiss.-Philol.-Hist. Klasse», Wien, τ. 23-26, 1937, σ. 92-104**417. Oberhammer Eugene :** Olympus. «Scientia», Milano, 1941, σ. 122-126

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ - ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Βιβλία - Φυλλάδια

418. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης)

Τα κλέφτικα δημοτικά τραγούδια της Επαρχίας Ελασσόνας στην Επανάσταση του 1821. Ελασσόνα, εφημ. «Η Μικρά της Ελασσόνας», 1971, σχ. 17x12,5, σ. 29

419. Γυμνάσιο Κάτω Μηλιάς

Λαογραφικοί θησαυροί της Πιερικής γης. Επιμ. Ευαγγελία Κανάλη Κατερίνη, 2000, σχ. 20,5x14,5, σ. 92

420. Δημοτικό Σχολείο Καρίτσας : Δημοτικά τραγούδια Καρίτσας Πιερίας Κατερίνη, Όλυμπος, 1997, σχ. 20x13,5, σ. 93+50 φωτ.**421. Μελαχρινός Απόστολος :** Δημοτικά τραγούδια.

Αθήνα, Π. Καραβάκος, 1946, σχ. 21,5x14,5, σ. μθ+222

422. Οικονομίδης Αθανάσιος : Τραγούδια του Ολύμπου. Αθήνα, 1881,

σχ. 20,5x13,5, σ. 159 Ανατ. Λαογραφική-Αρχαιολογική Εταιρεία Ελασσόνας, χ.χ.

423. Οικονομίδης Αθανάσιος : Βίος, έθιμα, δοξασίες Ολυμπίων.

Αθήνα, 1883, σ. 32 Ανατ. Λάρισα, 1989 (επιμ. Ν. Σακελλαρίδης).

424. Πολίτης Νίκος : Κλέφτικα δημοτικά τραγούδια.

Ανατ. Αθήνα, Πέλλα, χ.χ., σχ. 21,5x14,5 (δεμ.), σ. 271

{αρχ. έκδ. 1914 με τίτλο : Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού}.

425. Ράπτης Γιώργος : Δημοτικά τραγούδια περιοχής Ολύμπου.

Κατερίνη, Πιερική Αναπτυξιακή, 2001, σχ. 24x17, σ. 95

426. Χρηστοβασίλης Χρήστος : Εθνικά άσματα (1453-1821).

Β' έκδ. Αθήνα, Ελληνισμός, 1902, σχ. 16x12, σ. 336 {Α' έκδ. 1896}.

427. Fauriel Claude : Δημοτικά τραγούδια της συγχρόνου Ελλάδος (στο εξώφ.: Ελληνικά δημοτικά τραγούδια). Εισ. Ν. Βέης. Μετ. Α. Χατζηεμμανουήλ. Αθήνα, Τεγόπουλος - Νίκας (1955), σχ. 21x14,5 (δεμ.), σ. 360 {Α' έκδ.: Chants populaires de la Grece moderne, Paris, Firmin-Didot, τ. 1-2, 1824-825}.

Άρθρα - Ανακοινώσεις

428. Βέης Νίκος

Ο Κωνσταντίνος Οικονόμος ο εξ Οικονόμων και μία καταγραφή του τραγουδιού του Ολύμπου και του Κισάβου. Περιοδ. «Νέα Εστία», τ. 39, 1946, σ. 16-18

429. Δημόφιλος Χρήστος

Ο Όλυμπος στα φτερά της ελληνικής ποίησης. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α' Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 101-110

430. Δούφλιας Κώστας : Ο Όλυμπος στα τραγούδια του λαού.

Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 102, 1974, σ. 40-41

431. Δούφλιας Κώστας : Τα κλέφτικα τραγούδια του Ολύμπου.

Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 109, 1975, σ. 18-19

432. Δούφλιας Κώστας : Ο παπα-Θύμιος Βλαχάβας στα χείλη του λαού με το δημοτικό τραγούδι. Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 115, Δεκ. 1975, σ. 15-17

433. Κάκαλος Νίκος : Τα σίχνα στο Λιτόχωρο του Ολύμπου. Βιβλίο

«Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α' Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 95-100

434. Κρεκούκιας Δημήτριος : Επιβιώσεις αρχαίων και βυζαντινών δοξασιών

στο λαό του θεσσαλικού Ολύμπου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 73-77

435. Κυριλλίδης Χαράλαμπος : Ο Όλυμπος στη λαογραφία. Βιβλίο

«Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α' Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 67-71

436. Λαζάρου Αχιλλεύς : Ο Όλυμπος στην ελληνική παράδοση. Βιβλίο

«Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α' Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 37-42

437. Λασπόπουλος Αθανάσιος : Όλυμπος και οι κάτοικοι αυτού. Ήθη και

έθιμα Λιτοχώρου. Περιοδ. «Παρνασσός», τ. 6, 1882, σ. 396-403 & 581-588

438. Μιχαήλ-Δέδε Μαρία

Ο Όλυμπος στο δημοτικό τραγούδι. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β' Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 95-103

439. Οικονόμου Ανδρομάχη - Γιαννιού Ευαγγελία

Ο φυσικός κόσμος του Ολύμπου στο δημοτικό τραγούδι της περιοχής. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α' Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 117-129

440. Σταλίδης Κώστας : Μαρτυρίες για τον Όλυμπο και την Ελασσόνα στη συλλογή δημοτικών τραγουδιών του Γάλλου Claude Fauriel. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α' Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 111-115

441. Χιονίδης Γιώργος

Πληροφορίες για τον Όλυμπο στο ποίημα το Κλεφτόπουλο. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β' Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 85-88

ΠΟΙΗΣΗ

Άρθρα - Ανακοινώσεις

442. Σταυρόπουλος Γ.

Ο Όλυμπος στην ποίηση του Άγγελου Σικελιανού. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β΄ Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 41-49

443. **Χειμώνας Χρήστος** : Ποιήματα για τον Όλυμπο. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α΄ Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 131-158

444. **Sinatra Francesco** : Ο Όλυμπος στην ποίηση του Βιργίλιου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β΄ Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 51-55

445. **Zetsev Marine** : Ο Όλυμπος κι εμείς οι Βούλγαροι. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ΄ Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 143-146

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ - ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

Βιβλία

446. **Βογιατζής Φώτης** : Η θεσσαλική ζωγραφική (1500-1980). Αθήνα, 1980, σχ. 24x17, σ. 352

447. **Τσακούμης Απόστολος** : Βασίλειος Ιθακήσιος. Ο ζωγράφος του Ολύμπου. Κατερίνη, Δήμος Λιτοχώρου, 1994, σχ. 20,5x14, σ. 254

Άρθρα - Ανακοινώσεις

448. Βογιατζής Φώτης

Τα τελευταία χρόνια του ζωγράφου του Ολύμπου Βασιλείου Ιθακήσιου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Γ΄ Συνέδριο (1986), Ελασσόνα, σ. 15-21

449. **Δενδρινός Κλεόβουλος** : Ο ολυμπολάτρης ζωγράφος Ιθακήσιος. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 74, Νοέμ. 1936, σ. 634-635

450. **Δημητριάδης Κώστας** : Με τον ζωγράφο του Ολύμπου και τις αναμνήσεις του. Περιοδ. «Περιηγητική», τ. 109, Ιαν. 1968, σ. 21-23

451. **Ιθακήσιος Βασίλης** : Η ζωή και το έργο μου πάνω στον Όλυμπο. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 324-326, Οκτ.-Δεκ. 1961, σ. 76-78

452. Καλλιέργης Μίχος

Ο ζωγράφος του Ολύμπου. Περιοδ. «Κορφές», τ. 48, Ιούλ. 1984, σ. 22-23

453. **Λουκόπουλος Νίκος** : Ο Γιώργος Μόσχος, στην Εθνική μας Πινακοθήκη. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 49, Απρ. 1982, σ. 96-97

454. **Παπαζώτος Αθανάσιος (Θανάσης)** : Η μεταβυζαντινή ζωγραφική στην Πιερία. Βιβλ. «Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία»-(Συμπόσιο), 1984, σ. 63-69

455. Ράπτης Ιωάννης (Γιάννης)

Όλυμπος και Ιθακήσιος. Περιοδ. «Ύπαιθρο», τ. 7, Οκτ. 1935, σ. 176-177 & 180

456. Τσιούμη Χρυσάνθη

Μεταβυζαντινές τοιχογραφίες στο Λιτόχωρο. Βιβλίο «Η Πιερία στα βυζαντινά και νεώτερα χρόνια». Επιστημονικό Συνέδριο (1993), Κατερίνη, σ. 279-304

457. Φατούρος Δ. : Ο Όλυμπος στη ζωγραφική. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β΄ Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 105-107

458. Χρηστίδης Κώστας : Ο ζωγράφος του Ολύμπου Βασίλειος Ιθακήσιος. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 155-156, Αύγ. 1947, σ. 117-118

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Πρακτικά συνεδρίων

459. Ν.Ε.Λ.Ε. (Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης) Πιερίας

Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία. 28-29 Ιουλίου και 4-5 Αυγούστου 1984 Θεσσαλονίκη, Ν.Ε.Λ.Ε. Πιερίας, 1985, σχ. 28x21, σ. 72+viii φωτ.

460. Ν.Ε.Λ.Ε. Πιερίας

Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία. Καλοκαίρι 1985. Επιμ. Διονυσία Τσίρου. Θεσσαλονίκη, Ν.Ε.Λ.Ε. Πιερίας, 1986, σχ. 28x21, σ. 71

461. Ν.Ε.Λ.Ε. Πιερίας : Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία. Καλοκαίρι 1986.

Επιμ. Διονυσία Τσίρου. Archaeologists speak about Pieria. Summer 1986

Die Archaeologen Sprechen uber die Pieria. Sommer 1986

Θεσσαλονίκη, Ν.Ε.Λ.Ε. Πιερίας, 1990, σχ. 28x23, σ. 107

Βιβλία - Φυλλάδια

462. Αναγνωστόπουλος Παναγιώτης : Η αρχαία ολυμπική Πιερία.

Θεσσαλονίκη, Εστία Πιερίδων Μουσών εν Κατερίνη, 1971, σχ. 24x17, σ. 242

463. Θεοδώρου Λουκία: Μακεδονία. Στα μονοπάτια των θεών και των ανθρώπων. Αθήνα, Καλειδοσκόπιο, 2001, σχ. 23,5x24 (δεμ.), σ. 165, ISBN 960-7846-17-6

464. Κυριαζόπουλος Βασίλειος - Λιβαδάς Γεώργιος

Αρχαιολογικά ευρήματα επί της κορυφής του Ολύμπου Άγιος Αντώνιος.

Αθήνα, 1967, σχ. 24x17, σ. 24 {ανάτ. από το «Αρχαιολογικόν Δελτίον», τ. 22}.

465. Παντερμαλής Δημήτριος : Δίον {Ελληνικά-Αγγλικά-Γερμανικά}.

Θεσσαλονίκη, 1985, σχ. 22,5x24, σ. 20

466. Παντερμαλής Δημήτριος

Δίον. Η ιερή πόλη των Μακεδόνων στους πρόποδες του Ολύμπου.

{Ελληνικά-Αγγλικά-Γερμανικά}. Αθήνα, Τ.Α.Π.Α., 1989, σχ. 22,5x24,5, σ. 37

467. Παντερμαλής Δημήτριος : Δίον. Αρχαιολογικός χώρος και μουσείο.

Αθήνα, Αδάμ, 1997, σχ. 21,5x12,5, σ. 101, ISBN 960-500-079-2 {επίσης :}

Dion. Site archeologique et musee, ISBN 960-500-081-4

Dion. Archaeologische Statte und Museum, ISBN 960-500-082-2

Dion. Sito archeologico e museo, ISBN 960-500-083-0

468. Παντερμαλής Δημήτριος : Δίον. Η ανακάλυψη.

Αθήνα, Αδάμ, (1999), σχ. 31x25 (δεμ.), σ. 300 (βιβλ. 295-300), ISBN 960-500-334-1

469. Ράπτης Γεώργιος : Όλυμπος και Νεολιθικός Μακρύγιαλος.

Ρήξη με την ιστορημένη και μη ιστορημένη εποχή της Ευρώπης.

Κατερίνη, «Όλυμπος», 1994, σχ. 24x17, σ. 96+32 φωτ. (βιβλ. 79-96).

470. Στεφανίδου-Τιβεριίου Θεοδοσία : Ανασκαφή Δίου. Τόμος 1. Η οχύρωση. Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ./Αρχαιολογικά Εργαστήρια Δίου, 1998, σχ. 28x22,5 (δεμ.), σ. 263+8 σχεδ., ISBN 960-86273-0-3

471. Χαραλαμπίδου Βάνα : Δώδεκα χρόνια αρχαιολογικό ρεπορτάζ για τη Θεσσαλονίκη και τη Μακεδονία 1981-1992. Θεσσαλονίκη, Διαγώνιος, 1994, σχ. 21,5x14,5, σ. ιε+319 {Όλυμπος - Δίον : σ. 116-123, 142-144, 220-221}.

472. Heuzey Leon : Mission archeologique de Macedoine.

Fouilles et recherches dans cette contree et dans les parties adjacentes de la Thrace, de la Thessalie, de l' Illyrie et de l' Epire en 1861. Paris, 1861

473. Heuzey Leon - Daumet Henri : Mission archeologique de Macedoine. Paris, Firmin-Didot, 1876, σχ. 35x26,5, τ. I : σ. xiii+470, τ. II : σ. 34 πίν+8 χάρτ.

474. Real Encyclopadie der classische Altertumswissenschaft. Stuttgart, τ. XVIII, 1939 {Johanna Schmidt : Όλυμπος : στ. 258-324}.

Άρθρα - Ανακοινώσεις

475. Γαλλής Κώστας : Ιερό του Ολυμπίου Διός στην κορυφή Άγιος Αντώνιος του Ολύμπου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη Ζωή των Ελλήνων» - Α΄ Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 15-22 & περιοδ. «Όλυμπος», τ. 96, Οκτ. 1995, σ. 22-25

476. Γαλλής Κώστας

Άτλας προϊστορικών οικισμών της Ανατ. θεσσαλικής πεδιάδας. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 22, 1992, σ. 144-208 & τ. 24, 1993, σ. 222-240

477. Καραδέδος Γιώργος : Το ελληνιστικό θέατρο του Δίου.

Βιβλίο «Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία» - (Συμπόσιο), 1984, σ. 26-30

478. Καραδέδος Γιώργος : Το ωδείο των θερμών στο Δίο.

Βιβλίο «Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία» - (Συνέδριο) 1986, σ. 30-48

479. Καραδέδος Γιώργος

Η ύδρευση του αρχαίου Δίου από τα νερά του Ολύμπου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ΄ Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 155-166

480. Μπακαλάκης Γεώργιος

Αρχαιολογικές προσδοκίες στην Πιερία. Από το «Λεύκωμα επί τη πεντηκονταετηρίδι από της απελευθερώσεως της Κατερίνης», 1962, σ. 35-43

481. Παλαιοκρασσά Λυδία : Το ρωμαϊκό θέατρο του Δίου.

Βιβλίο «Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία» - (Συμπόσιο), 1984, σ. 55-57

482. Παναγιωταρέα Άννα

Η γη της Μακεδονίας αποκαλύπτει το Δίον. Αφιέρωμα.

Περιοδ. «Η Καθημερινή/Επτά Ημέρες», 29 Νοεμ. 1992, σ. 2-23

483. Παντερμαλής Δημήτριος

Οι μακεδονικοί τάφοι της Πιερίας. Βιβλίο «Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία» - (Συμπόσιο), 1984, σ. 9-13

484. Παντερμαλής Δημήτριος : Στους δρόμους και τα εργαστήρια του Δίου.

Βιβλίο «Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία» - (Συνέδριο) 1986, σ. 10-15

485. Παντερμαλής Δημήτριος

Δίον. Περιοδ. «Αρχαιολογία», τ. 33, Δεκ. 1989, σ. 6-53

486. Πουλάκη-Παντερμαλή Ευτυχία (Έφη) : Τα Λείβηθρα.

Βιβλίο «Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία» - (Συμπόσιο), 1984, σ. 47-50

- 487. Πουλάκη-Παντερμαλή Ευτυχία (Εφη) :** Πανάρχαιοι τάφοι στο όρος των θεών. Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», Απρ. 1990, σ. 26 & 31-32
- 488. Ράπτης Γεώργιος**
Ο προϊστορικός οικισμός του Μακρύγυαλου Ολύμπου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ' Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 125-131
- 489. Ριζάκης Αθανάσιος**
Ο Κάτω Όλυμπος. Αρχαιολογική και ιστορική επισκόπηση. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη Ζωή των Ελλήνων» - Β' Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 119-138
- 490. Στεφανίδου-Τιβεριίου Θεοδοσία :** Η οχύρωση του Δίου.
Βιβλίο «Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία» - (Συμπόσιο), 1984, σ. 22-25
- 491. Σωτηριάδης Γεώργιος :** Ανασκαφή Δίου Μακεδονίας.
«Πρακτικά Αρχαιολογικής Εταιρείας», 1928, σ. 59-95
- 492. Σωτηριάδης Γεώργιος**
Περί δύο παρά το αρχαίον Δίον κωμών και περί δύο αγνώστων πόλεων εν ταις υπωρείαις του Ολύμπου. «Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών», τ. 7, 1932, σ. 65-71
- 493. Τζιαφάλιας Αθανάσιος**
Οι κλασικές αρχαιότητες στην περιοχή του θεσσαλικού Ολύμπου. Βιβλίο «Η ανάδειξη του Ολύμπου ως φυσικού - πολιτιστικού και τουριστικού πόλου της χώρας». Συνέδριο (1993), Λάρισα, σ. 45-50
- 494. Berard V. :** Inscriptions d' Olympos. «Bulletin de Correspondance Hellenique», τ. 16, Paris, 1892, σ. 213-239

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Βιβλία - Φυλλάδια

- 495. Αγγελόπουλος Αθανάσιος**
Η Επισκοπή Πέτρας Ολύμπου. Θεσσαλονίκη, 1992
- 496. Βαρνάβας (Μητροπολίτης Κίτρους) :** Ο Άγιος Διονύσιος ο εν τω Ολύμπω.
Κατερίνη, 1974, σχ. 14x12, σ. 15
- 497. Βασιλόπουλος Χαράλαμπος :** Ο Όσιος Διονύσιος ο εν Ολύμπω.
Αθήνα, Ορθόδοξος Τύπος, 1973
- 498. Γεννάδιος (Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης)**
Η Ιερά Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω. Θεσσαλονίκη, 1917, σχ. 25x17,5, σ. (42).
{ανάτ. από το περιοδ. «Γρηγόριος Παλαμάς», τ. 1, σ. 515-528, 545-560, 593-604}.
- 499. Γλαβίνας Απόστολος**
Η εν Ολύμπω Ιερά Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή του Αγ. Διονυσίου κατά το δεύτερον ήμισυ του ΙΗ αι. Θεσσαλονίκη, 1981, σ. 26
{ανάτ. από την Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ., τ. 26, σ. 175-200}.
- 500. Δημοτικό Σχολείο Βροντούς - Πολιτιστικός Σύλλογος Βροντούς**
Οδοιπορικό. Ξωκλήσια - Προσκυνήματα. Ιστορία Παλιάς και Νέας Βροντούς. Επιμ. Βασίλειος Τσιρώνης - Δημήτριος Κορινιώτης - Γεώργιος Σπανός.
Κατερίνη, 1998, σχ. 21x15, σ. 80

501. Ιερά Μητρόπολις Ελασσώνος : Ιερά Μονή Γενεσίου της Θεοτόκου Κανάλων. Ελασσόνα, Ι.Μ. Γενεσίου της Θεοτόκου Κανάλων, 2002, σχ. 20,5x14, σ. 16

502. Καραμαντζάνης Αθηνάγορας (Αρχιμανδρίτης)

Ο Όσιος του Ολύμπου (Ο Άγιος Διονύσιος).

Β' έκδ. Ασπροβάλτα, Ιερά Μονή Οσίου Διονυσίου, 1990, σχ. 21x14, σ. 95

503. Σκουβαράς Ευάγγελος (Βαγγέλης) : Ολυμπιώτισσα. Περιγραφή και ιστορία της Μονής. Κατάλογος των χειρογράφων, χρονικά σημειώματα, ακολουθία Παναγίας της Ολυμπιώτισσης, έγγραφα εκ του αρχείου της Μονής 1336-1900.

Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών, 1967, σχ. 24x17 σ. 655

504. Τσακίριδης Λάζαρος : Αγία Κόρη Ολύμπου

Βροντού/Θεσσαλονίκη, 1993, σχ. 20,5x14, σ. 87

505. Τσακούμης Απόστολος

Το φαράγγι του Ενιπέα και το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου. Τουριστικός οδηγός. Αθήνα, Βιβλιοεκδοτική, 2000, σχ. 20,5x14, σ. 94, ISBN 960-85248-7-3

506. Τσουλιάς Θωμάς : Ο Όσιος Διονύσιος του Ολύμπου. Η ζωή του και τα θαύματα. Κατερίνη, 1982, σχ. 24x17, σ. 36

507. Uspenskij Porfirij : Putesestivie v Meteorkie I Osoolimpiiske Monastiri Fessalii v 1858 goda. V 2-ch Castjah. Indanie «Imperatorskoi Akademii Nauk» pod redaktsieju P.A. Sirku. S. Petersburg, 1896, σ. xxx+614

{σε μετάφραση : Περιήγηση στα θεσσαλικά μοναστήρια των Μετεώρων, της Όσσας και του Ολύμπου το 1858. Επιμ. P.A. Sirku. Αγία Πετρούπολη, 1896}.

Άρθρα - Ανακοινώσεις

508. Αγγελόπουλος Αθανάσιος : Η συμβολή της Επισκοπής Πέτρας εις τα εθνικά και εκπαιδευτικά προβλήματα του Ελληνισμού της περιοχής Ολύμπου (1890-1896). Περιοδ. «Μακεδονικά», τ. 14, 1974, σ. 64-83

509. Αγιορείτης Μωϋσής : Η κοινωνική προσφορά των Μονών του Ολύμπου.

Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ε' Συνέδριο (1990), Ελασσόνα, σ. 93-98

510. Αθανασιάδου Ελένη : Μια πρώτη παρουσίαση των ναών και εξωκκλησιών του Λιτοχώρου. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β' Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 194-197

511. Αθηνάγορας (Μέγας Πρωτοσύγκελος)

Η βιβλιοθήκη της Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής του Αγ. Διονυσίου του εν Ολύμπω. Περιοδ. «Ο Νέος Ποιμήν», τ. Α, 1919, σ. 654-658

512. Αθηνάγορας (Μέγας Πρωτοσύγκελος)

Η εν Ολύμπω Ιερά Σταυροπηγιακή Μονή του Οσίου Διονυσίου. Περιοδ. «Γρηγόριος Παλαμάς», τ. 4, 1920, σ. 10-28 & τ. 6, 1926, σ. 580

513. Βαρνάβας (Μητροπολίτης Κίτρους)

Εκκλησιαστικά σελίδες δια την Πιερίαν και την Κατερίνην. Από το «Λεύκωμα επί τη πεντηκονταετηρίδι από της απελευθερώσεως της Κατερίνης», 1962, σ. 51-64

514. Βέλκος Γρηγόρης : Το πανηγύρι της Αγίας Τριάδας της Μονής του Σπαρμού ψηλά στον Όλυμπο. Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 274, 1989, σ. 38-41

515. Γλαβίνας Απόστολος : Ο Άγιος Διονύσιος ο Ολυμπίτης. Σκιαγραφία του βίου, της δράσης και της προσωπικότητάς του. Θεσσαλονίκη, Επιστ. Επετ. Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ., τ. 27, 1982

- 516. Γλαβίνας Απόστολος :** Η Αγία Κόρη, από τη Βροντού Πιερίας ή τα Ιωάννινα. Περιοδ. «Ο Πανσέληνος», τ. 1, Σεπτ.-Δεκ. 1997, σ. 21-27
- 517. Δαλαμπύρας Στέφανος**
Θεσσαλικά Μελετήματα : Το μοναστήρι της Αγίας Τριάδας των Κλημάδων του Ολύμπου. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 7, 1984, σ. 41-46
- 518. Δαλαμπύρας Στέφανος :** Η εσωτερική κρήνη της Μονής του Σπαρμού και το επίγραμμα του Κωνσταντίνου Οικονόμου. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 35, 1999, σ. 269-272
- 519. Δαραράς Αναστάσιος (Τάσος) :** Η μοναστηριολογία περιοχής Ολύμπου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Ζ' Συνέδριο (1994), Ελασσόνα, σ. 59-62
- 520. Δαραράς Αναστάσιος - Κουκουσάς Βασίλειος :** Το πρωτόκολλο παράδοσης της περιουσίας της Μονής των Κανάλων στη Μονή του Αγίου Διονυσίου του Ολύμπου. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 40, 2001, σ. 225-234
- 521. Δεριζιώτης Λάζαρος**
Βυζαντινά και μεταβυζαντινά μνημεία στην περιοχή του θεσσαλικού Ολύμπου. Βιβλίο «Η ανάδειξη του Ολύμπου ως φυσικού - πολιτιστικού και τουριστικού πόλου της χώρας». Πρακτικά διήμερου συνεδρίου, Λάρισα (1993), σ. 50-56
- 522. Ζυγούρης Δημήτρης :** Το μοναστήρι των Κλημάδων. Βιβλίο «Σελίδες από την ιστορία της Καρυάς» - Α' Ημερίδα (1994), Λάρισα, σ. 37-113
- 523. Κάκαλος Νίκος**
Πως διασώθηκαν τα κειμήλια της Ι. Μονής Αγίου Διονυσίου κατά την γερμανική κατοχή. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες», Συνέδριο (1992), σ. 153-158
- 524. (Κασαπίδης Δ.) :** Η ιστορία της Ιεράς Μονής της Παναγίας των Κανάλων (Καρυάς) μέσα από τα έγγραφα του αρχείου της. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - Δ' Συνέδριο (1988), Ελασσόνα, σ. 191-206
- 525. Κουγιουμτζόγλου Σπύρος :** Η Ιερή Μονή Κανάλων Καρυάς Ολύμπου. Βιβλ. «Σελίδες από την ιστορία της Καρυάς»-Α' Ημερίδα (1994), Λάρισα, σ. 9-22
- 526. Κουκουσάς Βασίλειος**
Πνευματικός πολιτισμός του Ολύμπου κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στους αιώνες» - ΣΤ' Συνέδριο (1992), Ελασσόνα, σ. 275-282
- 527. Λασπόπουλος Αθανάσιος :** Η Μονή του Αγίου Διονυσίου και οι κορυφαί του Ολύμπου. Περιοδ. έκδ. «Μακεδονικόν Ημερολόγιον», 1908, σ. 87-93
- 528. Λίτσας Ευθύμιος - Παπαδάκης Κωνσταντίνος :** Η βιβλιοθήκη της Μονής Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω. Νέα ευρήματα. Βιβλίο «Η Πιερία στα βυζαντινά και νεώτερα χρόνια». Επιστημονικό Συνέδριο (1993), Κατερίνη, σ. 355-364
- 529. Λυκούρη-Λαζάρου Έλλη :** Η βιβλιοθήκη της Μονής Διονυσίου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη Ζωή των Ελλήνων» - Β' Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 149-159
- 530. Μαυροπούλου-Τσιούμη Χρυσάνθη :** Οι γνώσεις μας για τη χριστιανική Πιερία. Βιβλίο «Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία»-Συμπόσιο, 1984, σ. 18-21
- 531. Μέντζος Αριστοτέλης :** Η κοιμητηριακή βασιλική του Δίου. Βιβλίο «Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία» - (Συμπόσιο), 1984, σ. 31-34
- 532. Μπούμπας Θωμάς :** Η επιγραφή της φορητής εικόνας της Αγ. Τριάδας της Ι. Μονής Αγίας Τριάδας Σπαρμού Ολύμπου. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 32, 1997, σ. 305-320
- 533. Μπούμπας Θωμάς :** Η Ι.Μ. Αγίας Τριάδας Σπαρμού Ολύμπου. Περιοδ. «Περραιβία», τ. 66-68, 1998, σ. 17-33 {και ανάτυπο}

- 534. Νάστος Κλεάνθης :** Μοναστήρια, εξωκκλήσια, εικονοστάσια. Τάματα και πανηγύρια. Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 136, Σεπτ. 1977, σ. 19-21
- 535. Νάστος Κλεάνθης :** Ο Όσιος Διονύσιος και ο θρύλος του. Ο ασκητής του Ολύμπου. Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 212, 1984, σ. 14-16
- 536. Νικονάνος Νίκος :** Τα ασηταριά του Πυθίου της Ελασσόνας. (14ος αιώνας). Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 2, 1981, σ. 113-115
- 537. Παπαϊωάννου Αποστόλης**
Δέκα ενθυμήσεις (1828-1903) από τη Μονή των Κανάλων της Καρυάς. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 14, 1988, σ. 49-60
- 538. Παπαϊωάννου Μιχαήλ**
Η Μονή Αγ. Τριάδας Σπαρμού. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 142, Ιούλ. 1946, σ. 116-118
- 539. Σιαξαμπάνη-Στεφάνου Χαρούλα**
Το καθολικό της Μονής Διονυσίου στον Όλυμπο. Βιβλίο «Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση», τ. 3, Αθήνα, Ε.Μ.Π., 1989, σ. 111-124 & απόσπασμα στο περιοδ. «Όλυμπος», τ. 97, Ιαν.-Μάρτ. 1996, σ. 38-42
- 540. Σιαξαμπάνη Χαρούλα :** Η αναστήλωση της Ι.Μ. Αγ. Διονυσίου της εν Ολύμπω. Βιβλίο «Η προστασία, ανάδειξη και ανάπτυξη του Ολύμπου» - Β΄ Διεθνές Συμπόσιο, Λιτόχωρο (1995), σ. 175-177
- 541. Uspenskij Porfirij :** Περιήγηση στις μονές της Όσσας και του Ολύμπου το 1859. Μετ. Τέσσα Λεβέντη. Σχόλ. Κώστας Σπανός. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 36, 1999, σ. 3-38 & τ. 37, 2000, σ. 38-58

ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΑ ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ

Άρθρα - Ανακοινώσεις

- 542. Ελληνικός Ορειβατικός Σύνδεσμος (Ε.Ο.Σ.) :** Η εβδομάδα του Club Alpin Suisse εν Ελλάδι. Περιοδ. «το βουνό», τ. 6, Ιούν. 1934, σ. 170-172
- 543. Ε.Ο.Σ. :** Επί τη επισκέψει των Ελβετών ορειβατών. Περιοδ. «το βουνό», τ. 7, Ιούλ. 1934, σ. 213-214
- 544. Ε.Ο.Σ. :** Η ορειβατική οργάνωσις του Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 43, Ιούλ. 1937, σ. 168 & τ. 52, Απρ. 1938, σ. 92
- 545. Ε.Ο.Σ. :** Θεμελίωσις του μεγάλου καταφυγίου στον Όλυμπο. Περιοδ. «το βουνό», τ. 57, Σεπτ. 1938, σ. 222-223
- 546. Ε.Ο.Σ. Αθηνών :** Καταφύγιο Ε.Ο.Σ. Θεσσαλονίκης στο Σταυρό. Περιοδ. «Δελτίον Τμ. Αθηνών», τ. 66, Ιαν. 1970, σ. 6 & 8
- 547. Λουκίσας Δημήτριος :** Το ορεινά καταφύγιο του Ε.Ο.Σ. Περιοδ. «το βουνό», τ. 211, Νοέμ. 1959, σ. 163-176
- 548. Μαλικόπουλος Στέφανος :** Το μεγάλο χειμερινόν καταφύγιον του Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 58, Οκτ. 1938, σ. 237-239
- 549. Παπαδημητρίου Δ.**
Η καλύβα του Χριστάκη. Εφημ. «Κοντά στα βουνά μας», Δ΄ τρίμ. 2000, σ. 4
- 550. Παπαδόπουλος Νίκος :** Το καταφύγιο «Γιώσος Αποστολίδης» και το Β΄ Κ.Π.Σ. Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 113, Ιαν. 2000, σ. 30-35

- 551. Πίσσαλας Σταύρος :** Επισκευές και βελτιώσεις εις καταφύγια του Κ.Σ. του Ε.Ο.Σ. Περιοδ. «το βουνό», τ. 199, Νοέμ. 1957, σ. 173-176
- 552. Σύλλογος Ελλήνων Ορειβατών (Σ.Ε.Ο.) Θεσσαλονίκης**
Τα καταφύγια. Επετ. «Σ.Ε.Ο. - 20 χρόνια», 1978, σ. 23-33
- 553. Σ.Ε.Ο. Θεσσαλονίκης :** Ο Σ.Ε.Ο. και η κυριότητα των καταφυγίων του. Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 109, Οκτ. 1998, σ. 17-19 & τ. 109, Ιαν. 1999, σ. 12-14
- 554. Τσεκούρας Νίκος :** Το πρώτο ελληνικό καταφύγιο κοντά στις ψηλές κορφές του Ολύμπου. Περιοδ. «Εκδρομικά», τ. 17, Οκτ. 1930, σ. 5-8

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ - ΟΡΕΙΒΑΣΙΑ

Βιβλία - Φυλλάδια

- 555. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης) :** Απόπειρες κατακτήσεως του Ολύμπου. Ελασσόνα, εφημ. «Η Μικρά της Ελασσόνας», 1977, σχ. 24x17, σ. 39
- 556. Γεραλέξης Χρήστος :** Από την ανάβαση στο βουνό των θεών τον θρυλικό Όλυμπο, 20-7-1975. Γιάννινα, 1981, σχ. 24x17, σ. 16
- 557. Δεμέστιχας Ιωάννης**
Από τα τοπεία της Αττικής στις κορυφές του Ολύμπου και της Πίνδου. Προσωπικές εντυπώσεις. Αθήνα, χ.χ., σχ. 20x15, σ. 95 {Όλυμπος : σ. 43-71}.
- 558. Δενδρινός Κλεόβουλος :** Μια νύχτα στον Όλυμπο. Σκέψεις - διαλογισμοί-αποφάσεις (1928-1978). Αθήνα, 1981, σχ. 21x15, σ. 32+6 φωτ. {φωτοτ. έκδ.}.
- 559. Θυμιόπουλος Δημήτριος :** Στους πρόποδες του Ολύμπου. Κατερίνη, 1991, σχ. 24x17, σ. 158
- 560. Κοντογιάννης Γιώργος :** Ορειάδες. Οι Νύμφες των βουνών. Αθήνα, 1963, σχ. 25x17,5, σ. 128+22 φωτ. {Όλυμπος : σ. 7-36}.
- 561. Κωνσταντινίδης Αθανάσιος (Θάνος)**
Ο μαέστρος Δημήτρης Μητρόπουλος στις κορυφές του Ολύμπου. Αθήνα, 1986, σχ. 21x14,5, σ. 45 - Β' έκδ. Αθήνα, Νεφέλη, 1996
- 562. Κωνσταντινίδης Αθανάσιος (Θάνος) :** Ο ορειβάτης Δημήτρης Μητρόπουλος. Αθήνα, 1990, σχ. 24,5x17,5, σ. 29 {ανάτ. από το περ. «Νέα Εστία», τ. 1519}.
- 563. Κωνσταντινίδης Αθανάσιος (Θάνος) :** Ο Καύκασος, ο Freshfield και ο Όλυμπος. Αθήνα, 1991, σχ. 21,5x15, σ. 116 (βιβλ. 109-116).
- 564. Κωνσταντινίδης Αθανάσιος (Θάνος)**
The conductor Dimitris Mitropoulos on the peaks of Olympos. Μετ. Π. Αδαμόπουλος. New York, 1996, σχ. 21,5x14, σ. 59
- 565. Μηλιαράκης Αντώνιος**
Οδοιπορικά Μακεδονίας, Ηπείρου, Θεσσαλίας κατά τον Emile Isambert. Αθήνα, 1878, σχ. 18,5x12,5, σ. κζ+320 {Όλυμπος : σ. 79-87}.
- 566. Παλαιολόγος Κλεάνθης :** Ανάβασις εις τον Όλυμπον. Αθήνα, 1951, σχ. 20,5x14, σ. 22
- 567. Παπαγιαννόπουλος Βασίλειος :** Εις τας κορυφάς του Ολύμπου. Αθήνα, 1921, σχ. 20,5x14,5, σ. 42

- 568. Πάρνης Πέτρος :** Στις κορυφές του Ολύμπου. Φυσιολατρικό διήγημα. Πειραιάς, 1935, σχ. 18,5x12,5, σ. 66 {Όλυμπος : σ. 49-66}.
- 569. Τουριστικός οδηγός για την Ελλάδα.** Δ΄ έκδ. Αθήνα, Οργανισμός Τουριστικών Εκδόσεων (Γ. Βαρελάς), 1967, σχ. 20x14 (δεμ.), τ. Α : σ. 613+χάρτ. {Όλυμπος : σ. 508-513}, τ. Β : σ. 516+χάρτ. {Α΄ έκδ. 1961}.
- 570. Χαρατσής Νίκος :** Οδηγός Ολύμπου για περιπατητές. 66 διαδρομές σε μονοπάτια του Ολύμπου. (Βόλος), 1998, σχ. 24x17, σ. 264, ISBN 960-8446-01-5
- 571. Aucher-Eloy Remi (Pierre Martin) :** Relations de voyages en Orient de 1830 a 1838 Paris, 1843, τ. I : σ. xxx+364 & τ. II : σ. 365-775
- 572. Barth Heinrich**
Reise durch das Innere der europaischen Turkey von Rustchuk uber Philippopel, Rilo (Monastir), Bitolia und den thessalischen Olymp nach Saloniki, in Herbst 1862. Berlin, Dietrich Reimer, 1864, σ. iv+232+2 πίν.+2 χάρτ.
- 573. Dubin Marc :** Greece on foot - Mountain treks, Island trails {Όλυμπος : σ. 137-143}. Seattle, The Mountaineers, (1986), σχ. 21,5x13,5, σ. 239
- 574. Dubin Marc :** Trekking in Greece {Όλυμπος : σ. 226-235}. Hawthorn/Australia, Lonely Planet, 1993, σχ. 18,5x12,5, σ. 355+16 φωτ.
- 575. Farquhar Francis :** Mount Olympus (Revisited). San Francisco, 1953, σχ. 24x16 (δεμ.), σ. (10)+9 φ. φωτ. {ανάτ. από το «Sierra Club Bulletin», Οκτ. 1953, σ. 43-50}.
- 576. Farquhar Francis - Φουτρίδης Αριστείδης :** Mount Olympus. San Francisco, Johnck & Seeger, 1929, σχ. 29x21, σ. x+46 (βιβλ. 43-46).
- 577. Fels Edwin (συντάκτης-ανθολόγος) :** Vom Athos zum Ida. Griechische Hochgebirgsbilder in Schilderungen deutscher Reisender. Hamburg, 1930, σχ. 21x14, σ. 115+5 φωτ. {Όλυμπος : σ. 21-28 - κείμ. του Leon Heuzey και σ. 28-47 - κείμ. του Heinrich Barth}.
- 578. Halliburton Richard :** The glorius adventure. New York, 1927 {αναφέρει τη διανυκτέρευση στο Μύτικα του Ολύμπου με τον L. Frazeur}.
- 579. Isambert Emil**
Itineraire descriptif, historique et archeologique de l' Orient. Premiere partie : Grece et Turquie d' Europe, contenant 11 cartes et 23 plans. Paris, Hachette, 1881, σ. Lxxxiv+1083+84 φωτ.+1 χάρτ. {Α΄ έκδ. 1873}.
- 580. Leake William Martin**
Travels in Northern Greece. London, J. Rodwell, 1835-1837, σχ. 24x17, τ. I σ. xvi+528, τ. II σ. viii+644+22 πίν., τ. III σ. viii+578, τ. IV σ. 586+34 σχεδ. {Θεσσαλία : τ. I, σ. 417-462 & τ. III, σ. 258-551}. {ανατ. Amsterdam, 1967}.
- 581. Matheson William :** Mit dem Schweizer Alpen Club in Griechenland. Olten, 1934, σ. 60
- 582. Matheson William**
Auf den Gotterbergen Griechenlands (Griechenlandfahrt des S.A.C.). Mit einem Beitrag von Franz Carl Endres und sechsundzwanzig Bildern. Basel, Benno Schwabe, 1936, σχ. 21,5x14,5, σ. 118+9 φωτ.
- 583. Richter Edward :** Meine Erlebnisse in der Gefangenschaft am Olymp. Leipzig, O. Born, 1911
- 584. Salmon Tim :** The mountains of Greece. A walker's guide {Όλυμπος : σ. 148-154}. London, Cicerone Press, 1986, σχ. 17,5x12, σ. 174

- 585. Salmon Tim** : Wandern in Griechenland {Όλυμπος : σ. 173-181}. Berlin, Scheuble & Baumgartner, 1989, σχ. 17x12,5, σ. 200
- 586. Schrenpf Harald** : Bergwandern in Griechenland {Όλυμπος : σ. 83-91}. Graz, L. Stocker, (1985), σχ. 22,5x17,5 (δεμ.), σ. 208+24 φωτ.
- 587. Sonnini Charles Nicolas Sigisbert**
Voyage en Grece et en Turquie, fait par ordre de Louis XVI et avec l' autorisation de la Cour Ottomane. Paris, F. Buisson, 1801, τ. I : σ. 460, τ. II : σ. 458
- 588. Spitzing Gunter** : Richtig Wandern. Nordgriechenland. Olympos - Pilion - Meteora - Wikos und Aaos- Schluht (Ipiros) - Tymphi (Pindos) - Parga (Adria). Koln, Du Mont, 1990, σχ. 20,5x13, σ. 245 {Όλυμπος : σ. 46-80}.
- 589. Spunda Franz** : Griechenland. Fahrten zu den Alten Goettern. Leipzig, 1938, σ. 416 {αρχ. έκδ. 1925}. {Όλυμπος, σ. 235-258}.
- 590. Tozer Henry Fanshawe** : Researches in the highlands of Turkey. Including visits to mounts Ida, Athos, Olympus, and Pelion to the Mirdite Albanians and other remote tribes. With notes on the ballads, tales and classical superstitions of modern Greeks. London, J. Murray, 1869, τ. 2
- 591. Urquhart David** : The spirit of the East, illustrated in a journal of travels through Roumeli during an eventful period. London, τ. I, 1838, τ. II, 1839 {τ. I : Μετέωρα, Λάρισα και Όλυμπος. τ. II : Τέμπη, Αμπελάκια}.
- 592. Ussing Johann** : Griechische Reisen und Studien. Kopenhagen, 1857

Άρθρα - Ανακοινώσεις

- 593. Αγαπητός Σπήλιος** : Ο σκοπός της συγκλήσεως του συνεδρίου. Βιβλίο «Πρώτον πανελλήνιον ορειβατικόν συνέδριον» - Όλυμπος 1936, σ. 17-20
- 594. Αδαμακόπουλος Τριαντάφυλλος - Ματσούκα Πηνελόπη**
Τα μονοπάτια στα νότια του Ολύμπου. Περιοδ. «Κορφές», Νοέμ. 2001, σ. 44-56
- 595. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης)** : Η εποποιία για την κατάκτηση του Ολύμπου. Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 185, Οκτ. 1981, σ. 16-20
- 596. Αδάμου Ιωάννης (Γιάννης)** : Το χρονικό των εξερευνήσεων του Ολύμπου. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α' Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 1-7 και περιοδ. «Όλυμπος», τ. 79, Ιούλ. 1991, σ. 18-24
- 597. Βασιλόπουλος Στέλιος** : Σχολή χειμερινής ορειβασίας στον Όλυμπο. Περιοδ. «το βουνό», τ. 234-235, Σεπτ.-Δεκ. 1963, σ. 159-170
- 598. Βενέζης Ηλίας** : Όλυμπος, το βουνό των θεών. Εφημ. «Ακρόπολις», 30-11-1958, σ. 7-8+χάρτ. & επετ. «Σ.Ε.Ο. Θεσσ/νίκης - 20 χρόνια», 1978, σ. 136-143
- 599. Βενέζης Ηλίας**
Όλυμπος. Περιοδ. «το βουνό», τ. 191, Ιούλ. 1956, σ. 101-103
- 600. Βουτυρόπουλος Γιώργος** : Όλυμπος 400 μ.Χ. Έλληνες οι πρώτοι ορειβάτες; Περιοδ. «Ανεβαίνοντας», τ. 9, Άνοιξη 2000, σ. 10
- 601. Γεωργίτσας Δημήτριος** : Δύο εβδομάδες εν Ολύμπω, τω 1878. Περιοδ. «Μακεδονική Ζωή», τ. 57, Φεβρ. 1971, σ. 17-20
- 602. Δενδρινός Κλεόβουλος** : Η πρώτη χειμερινή ανάβαση στις χιονισμένες κορυφές του Παρνασσού και του Ολύμπου, από Ελβετούς, Γάλλους και Έλληνες αλπινιστάς. Περιοδ. «Εκδρομικά», τ. 22, Μάρτ. 1931, σ. 88-90

- 603. Δενδρινός Κλεόβουλος :** Πέντε ημέρες στον Όλυμπο τα Χριστούγεννα. Περιοδ. «Εκδρομικά», τ. 32-33, Ιαν. 1932, σ. 8-13 & τ. 34, Μάρτ. 1932, σ. 57-61 & τ. 35, Απρ. 1932, σ. 95-98. Αναδ. περιοδ. «Βουνά». τ. 13, Δεκ. 1984, σ. 30-37
- 604. Δενδρινός Κλεόβουλος :** Εισ τον θάλαμον της τετραπλής ηχούς επί του Ολύμπου (Καζάνια). Περιοδ. «Εκδρομικά», τ. 42, Νοέμ. 1932, σ. 293-295
- 605. Ε.Ο.Σ. Αθηνών :** Μία άγνωστη ανάβασις στις κορυφές του Ολύμπου. (Απρ. 1941). «Δελτίον Τμήματος Αθηνών», τ. 74, Μάϊ. 1971, σ. 2-5
- 606. Ε.Ο.Σ. Αθηνών :** Η τρίτη βαλκανική ορειβατική συγκέντρωση. Περιοδ. «Ενημερωτικό Δελτίο Ε.Ο.Σ. Αθηνών», τ. 112, Σεπτ. 1977, σ. 17
- 607. Ζάππας Τάσος :** Ο Δημήτρης Μητρόπουλος στις κορυφές του Ολύμπου. Επετ. «Φιλολογική Πρωτοχρονιά», 1986, σ. 217-222
- 608. (Ζέρβας Μίλτος) :** Στα μονοπάτια του μύθου. Περιοδ. «Ανεβαίνοντας», τ. 6, Ιούν. 1999, σ. 46-53 & 66-67
- 609. Ζέρβας Μίλτος :** Όλυμπος. Πεζοπορία για απαιτητικούς. Περιοδ. Ανεβαίνοντας, τ. 13, Άνοιξη 2001 σ. 44-55
- 610. Καλαμίτσης Γιώργος (Έλατος) :** Νοσταλγίες (ανάβαση στον Όλυμπο το 1931). Περιοδ. «Ζήνων», τ. 109, Φεβρ. 1983, σ. 14-16
- 611. Καλογήρου Αντώνης :** Η διάσχιση του Ενιπέα στον Όλυμπο. Περιοδ. «Oxygen/Trekking», τ. 5, Νοέμ. 2000, σ. 2-17
- 612. Κογιάμης Δ. :** Ανεβαίνοντας στον Όλυμπο προς τα «δώματα» των θεών. Περιοδ. «Εκδρομικά», τ. 25, Ιούν. 1931, σ. 173-175
- 613. Λελεδάκης Άκης :** Χριστούγεννα στον Όλυμπο με την ορειβατική σχολή. Περιοδ. «Βουνά», τ. 4-5, Ιαν. 1983, σ. 16-18
- 614. Λεοντιάδης Ευάγγελος**
Στην κοιλάδα των θεών γιορτάστηκαν τα 50 χρόνια του Ε.Ο.Σ. Αθηνών. Περιοδ. «Ενημερωτικό Δελτίο Ε.Ο.Σ. Αθηνών», τ. 117, Ιουλ. 1978, σ. 4-10
- 615. Λουκόπουλος Νίκος**
Το μονοπάτι του Ολύμπου. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 376, Οκτ. 1970, σ. 103-107
- 616. Λουκόπουλος Νίκος :** Στις νότιες κορυφές του Ολύμπου. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 380, Οκτ. 1971, σ. 210-212 & 218-219
- 617. Μαμούρης Βασίλης**
Ξερολάκκι Ολύμπου. Περιοδ. «Κορφές», τ. 159, Ιαν. 2003, σ. 34-40
- 618. Μαρίνος Αντώνιος**
Στα Καζάνια του Ολύμπου. Περιοδ. «Εκδρομικά», τ. 54, Νοέμ. 1933, σ. 294-297
- 619. Μαστοράκης Γιώργος**
Όλυμπος. Στο θρόνο των θεών. Περ. «Fun in Action», τ. 39, Νοε. 1999, σ. 90-94
- 620. Ματσούκα Πηνελόπη**
Ανάβαση στον Όλυμπο. Περιοδ. «Η Καθημερινή/Επτά Ημέρες - Αφιέρωμα : Όλυμπος, το βουνό των θεών», 19 Σεπτ. 1999, σ. 27-31
- 621. Μεταξάς Πλάτων :** Όλυμπος. Περιοδ. «Εκδρομικά», τ. 8, Ιαν. 1930, σ. 13-14, τ. 9, Φεβρ. 1930, σ. 3-4 & τ. 10, Μάρτ. 1930, σ. 9-10
- 622. Μηλιάς Τζώρτζης**
Στα μονοπάτια των θεών. Περιοδ. «No Limits», τ. 10, Ιαν. 1999, σ. 70-75
- 623. Μητρόπουλος Δημήτριος :** Εντυπώσεις από μία ανάβαση στον Όλυμπο. Περιοδ. «Εκδρομικά», τ. 44, Ιαν. 1933, σ. 7-9. Αναδ. περιοδ. «Περιηγητική», τ. 104-105, Αύγ.-Σεπτ. 1967, σ. 60-65 με εισαγωγή Ε. Δεληγιάννη.

624. Μιχαηλίδης Γιώργος

Όλυμπος - 1953. Περιοδ. «Ταξιδεύοντας», τ. 25, Δεκ. 1979, σ. 44-47

625. Μπασγιουράκης Θεόφιλος : Οδοιπορικό στον Όλυμπο. Εννιά χρόνια μετά. Περιοδ. «Must/Ελληνικό πανόραμα, τ. 3, 1996, σ. 56-69

626. Μωυσίδης Γεώργιος

50 χρόνια από την πρώτη ανάβαση στον Όλυμπο - 24η Πανελλήνια Ορειβατική Συγκέντρωση. Περιοδ. «το βουνό», τ. 238-239, Ιούλ.-Δεκ. 1964, σ. 77-83

627. Νέζης Νίκος : Η κατάκτηση του Ολύμπου. Περιοδ. «Η Καθημερινή/Επτά Ημέρες - Αφιέρωμα : Όλυμπος, το βουνό των θεών», 19 Σεπτ. 1999, σ. 24-26

628. Νικόπουλος Ηλίας

Ο Όλυμπος τον χειμώνα. Περιοδ. «το βουνό», τ. 4, Απρ. 1934, σ. 105-109

629. Νικόπουλος Ηλίας

Ανάβασις στον Όλυμπον. Περιοδ. «Ακρόπολις», τ. 3, Ιούλ. 1934, σ. 1-3

630. Νικόπουλος Ηλίας

Δύο προσπάθειες για την χειμερινή κινηματογράφιση του Ολύμπου (16-22 Φεβρ. & 23-27 Μαρτ.). Περιοδ. «το βουνό», τ. 195, Μάρτ. 1957, σ. 51-52

631. Παπαζογλου Πέτρος : Μικρή συμβολή στο χρονικό των πρώτων αναβάσεων του Ολύμπου (1923-24). Περιοδ. «το βουνό», τ. 191, Ιούλ. 1956, σ. 98-100 & περιοδ. «Όλυμπος», τ. 97, Ιαν. 1996, σ. 19-20

632. Παπαϊωάννου Μιχαήλ

Ξερολάκι. Μια άγνωστη περιοχή. Περ. «Εκδρομικά», τ. 75, Ιούλ. 1935, σ. 179-180

633. Πετρόχειλος Ιωάννης : Πρώτη χριστουγεννιάτικη ανάβαση στο Μύτικα.

Περιοδ. «Ο Αττικός», τ. 63-64, Μάρτ.-Απρ. 1954, σ. 8-10 & «Διμηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο» Ε.Ο.Σ. Τμήμα Αθηνών, τ. 108, Ιαν. 1977, σ. 27-29

634. Πορτοκάλογλου Μ. : Στον Όλυμπο. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 49, Οκτ. 1934, σ. 250-253 & τ. 50, Νοέμ. 1934, σ. 264-266

635. Ράλλη Α.

Επτά και μία στον Όλυμπο. Περιοδ. «Ύπαιθρο», τ. 31, Οκτ. 1937, σ. 186-189

636. Σαγιάς Ε. : Εορταστικά εκδηλώσεις εις Όλυμπον.

Περιοδ. «Δασικά Χρονικά», τ. 176-177, Ιούν.-Ιούλ. 1973, σ. 52-55

637. Σαντοριναίος Ιάκωβος : Fritz Kuhh - μία ανάβαση στον Όλυμπο το 1921. Επετ. «το βουνό - 1947-48», σ. 86-103

638. Σ.Ε.Ο. Θεσσαλονίκης : Έπαρση σημαίας στον Μύτικα - μία επέτειος.

Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 96, Οκτ. 1995, σ. 20-21

639. Σιμόπουλος Ιωάννης (Γιάννης) : Στη Μεγάλη Καζανιά του Ολύμπου.

Περιοδ. «Ύπαιθρο», τ. 42, Οκτ. 1938, σ. 142-144

640. Σιώπης Κώστας : Η μαγεία του Κάτω Ολύμπου.

Περιοδ. «Ηώς» - Θεσσαλία (Αφιέρωμα), τ. 92-97, 1966, σ. 79-82

641. Σκούρτης Ιωάννης : Περιγραφή του Ολύμπου από τον Πουκεβίλ.

Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α΄ Συνέδριο (1982), Ελασσόνα, σ. 9-13 & περιοδ. «Σ.Ε.Ο.», τ. 10, Οκτ. 1988, σ. 14-15

642. Σκούρτης Ιωάννης

Το ενδιαφέρον της Β΄ Γαλλικής Αυτοκρατορίας για τον Όλυμπο. Βιβλίο

«Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Β΄ Συνέδριο (1984), Ελασσόνα, σ. 23-31

643. Σταμπολής Γεώργιος

Ο Όλυμπος κι η γιορτή των πυρών. Περιοδ. «Ζήνων», Μάρτ. 1956, σ. 4-6

644. Σφήκας Γιώργος

Στο Θρυλικό Όλυμπο. Περιοδ. «Ταξιδεύοντας», τ. 37, Δεκ. 1980, σ. 22-25

645. Σφήκας Γιώργος - Τσίππρας Κώστας

Escalades et randonnees dans les montagnes Grecques. Περιοδ. «La Montagne & Alpinisme», Paris, No 139, Α' Τρίμ. 1985 {Όλυμπος : σ. 28-31}.

646. Τζάρτζανος Αθανάσιος

Ο Όλυμπος στην παγκόσμια ορειβατική κίνηση. Βιβλίο «Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων» - Α' Συνέδριο (1982) Ελασσόνα, σ. 173-177

654. Τσατσόμοιρος Ματθαίος : Το φαράγγι του Ενιπέα, ένας επίγειος παράδεισος. Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 109, Ιαν. 1999, σ. 37-39

648. Τσατσόμοιρος Ματθαίος : Διασχίζοντας τον Όλυμπο : Πριόνια - οροπέδιο Μουσών - Βροντού (Αγία Κόρη). Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 110, Απρ. 1999, σ. 31-33

649. Φουτριδης Αριστείδης (Phoutrides Ar.) - Farquhar Francis

With the Gods on Mount Olympus. «Scribner's magazine», N.Y., Νοέμ. 1915, σ. 558-577 {δημοσιεύονται οι πρώτες φωτογραφίες των κορυφών του Ολύμπου}.

650. Χατζόπουλος Δημήτριος : Ο Όλυμπος. Λιτόχωρον - Καρυά.

Εφημ. «Ελευθέρος Άνθρωπος», 7 Αυγ. 1932 & Βιβλ. «Όλυμπος - Κείμενα και εικόνες δύο αιώνων», του Σ. Κουρουζίδη, σ. 297-300

651. Baud-Bovy Daniel : Les plus haut sommet de l' Olympe. Βιβλίο «La Grece Immortelle», Geneve, Art Boissonnas, 1919, σ. 41-87

652. Baud-Bovy Daniel

Le Haut Olympe. «L' Illustration», τ. 4417, 29-10-1927, σ. 478-481+1 χάρτ.

653. Baud-Bovy Daniel

Ο Άνω Όλυμπος. Περιοδ. «το βουνό», τ. 233, Ιούλ. 1963, σ. 115-122

654. Boissonnas Frederic : Το βάπτισμα του Ε.Ο.Σ. στην κορυφή του Πανθέου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 1, Ιαν. 1934, σ. 15-19 & τ. 206, Ιαν. 1959, σ. 27

655. Boissonnas Frederic : Η πρώτη ανάβαση στον Όλυμπο.

Περιοδ. «το βουνό», τ. 26, Φεβρ. 1936, σ. 31-37 & τ. 27, Μάρτ. 1936, σ. 56-62

656. Boissonnas Frederic

Ο τουρισμός στην Ελλάδα {αποσπάσματα κ.ά.}. Μετ. Μ. Καραβασίλη. Βιβλ. «Όλυμπος - Κείμενα και εικόνες δύο αιώνων», του Σ. Κουρουζίδη, σ. 182-190

657. Bourdon Georges

Sur l' Olympe a la recherche des dieux. Εφημ. «Figaro», 4-27 Οκτ. 1927

658. Eckenbrecher C.

Das Tal Tembe und der Olymp. Monatsberichte uber die Verhandlungen der Gesellschaft fur Erdkunde zu Berlin, Neue Folge, Bd. V, 1848, σ. 183-190

659. Ellison W. : Olympus : An international expedition. «The Alpine Journal», τ. 40, No 236-237, 1928, σ. 104-108

660. Elmslie W. - Sleeman C.

Mount Olympus. «Alpine Journal», τ. 39, No 234-235, 1927, σ. 88-99

661. Farquhar Francis

An ascent on Mt. Olympus. «Sierra Club Bulletin», vol. IX, Ιαν. 1915, σ. 313-315

662. Fergusson M.

The ascent of Olympus. «Greece and Rome», τ. 7, 1937-38, σ. 129-136

663. Glennie John

Dodona, Olympus and Samothrace. A narrative of personal explorations. «Scottish Geographical Magazine», τ. X, Μάρτ. 1894, σ. 253-257

664. Jordi Ursula : Olymp 1913-1963.

Περιοδ. «Nos Montagnes» (Zurich), τ. 436, Οκτ. 1964, σ. 211-215

665. Matheson William

Όλυμπος. Ο ουρανός των θεών των αρχαίων Ελλήνων. Μετ. Κατ. Τσαουσιδου. Βιβλ. «Όλυμπος - Κείμενα και εικόνες δύο αιώνων», του Σ. Κουρουζίδη, σ. 167-179 {και απόσπασμα στο περιοδ. «το βουνό», Αύγ. 1936, σ. 186-187}.

666. May Etienne : Une «collective» a l' Olympie.

Περιοδ. «La Montagne», No 215, Οκτ. 1928, σ. 298-310+4 φωτ.+1 σχεδ.

667. Meade C. : Mount Olympus. «Alpine Journal», τ. 219, σ. 326-328

{πρώτες αεροφωτογραφίες του Ολύμπου}.

668. Richter Edwart : Meine Reisen zum Olymp und meine Gefangenschaft.

Εισ. M. Kurz. «Jahrbuch des Schweizer Alpenclub», Bern, 1923, τ. LVII, σ. 29-57

669. Schrempf Harald : Klassische Gipfelziele vom Dikti zum Olymp.

Περιοδ. «Berge», Bern, No 40, Ιαν. 1990 {Όλυμπος : σ. 6-9 & 36-38}.

670. Sleeman Cyril : Μία από τις πρώτες αναβάσεις στον Όλυμπο (1926).

Περιοδ. «το βουνό», τ. 39, Μάρτ. 1937, σ. 49-52

671. Sleeman C. - Elmslie W.

Note on mount Olympus. «Alpine Journal», τ. 40, No 236, Μάϊ. 1928, σ. 101-103

672. Sonnini Charles

Τα νησιά του Αιγαίου κατά τον 18ο αιώνα - Ανάβαση στον Όλυμπο.

Μετ. Κ. Κωνσταντινίδη. Περιοδ. «Ο Παν», τ. 376, Οκτ. 1970, σ. 108-112

673. Tozer Henry Fanshawe

Περιήγηση στη Θεσσαλία το 1865. Μετ. Αλέξης Γαλανούλης. Σχόλ. Κώστας Σπανός. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 40, 2001, σ. 3-28

674. Urquhart David

Περιπλανήσεις στον Όλυμπο και ανάβαση στην κορυφή του. Μετ. Ερνέστος Αρκάς. Επετ. «Σ.Ε.Ο. Θεσσαλονίκης - 20 χρόνια», 1978, σ. 114-133

675. Urquhart David

Ταξίδι στη Θεσσαλία του 1830. Μετ. Νίκη Ντεσλή. Περιοδ. έκδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. 23, 1993, σ. 24-31 & τ. 24, 1993, σ. 185-192

ΑΝΑΡΡΙΧΗΣΗ

Βιβλία- Φυλλάδια

676. Ελευθεριάδης Ευθύμιος : Όλυμπος. Αναρριχητικές διαδρομές 1930-1978 Θεσσαλονίκη, 1978, σχ. 23,5x17, σ. 82+1 χάρτ.

677. Μπουντόλας Δημήτρης : Όλυμπος - Αναρριχήσεις : Ζηλιιά. Θεσσαλονίκη, (1983), σχ. 17x12, σ. 28

678. Μπουντόλας Δημήτρης : Όλυμπος - Αναρριχήσεις : Στεφάνι, Θρόνος του Δία. Θεσσαλονίκη, (1984), σχ. 17x12, σ. 20

Άρθρα - Ανακοινώσεις

- 679. Απτικός Όμιλος :** Όλυμπος - Το χρονικό των αναρριχήσεων στις κορυφές του. Περιοδ. «Ο Απτικός», τ. 45, Μάρτ. 1973, σ. 16-23 & τ. 47, Οκτ. 1973, σ. 15 & τ. 51, Αύγ. 1974, σ. 7-9
- 680. Απτικός Όμιλος :** Αναρριχητικά - Όλυμπος (Μύτικας - Σκολιό - Σταυραητιές). Περιοδ. «Ο Απτικός», τ. 61, Νοέμ. 1976, σ. 15-18
- 681. Βασιλόπουλος Στέλιος :** Αναρριχητικά - Όλυμπος (Στεφάνι - Σταυραητιές - Σκολιό). Περιοδ. «το βουνό», τ. 238-239, Ιούλ.-Δεκ. 1964, σ. 137-140
- 682. Γαλάνης Ευάγγελος (Βαγγέλης)**
Μια μέρα και μια νύχτα στο κλουβί. Περ. «Κορφές», τ. 139, Σεπτ. 1999, σ. 74-76
- 683. Γαλάνης Ευάγγελος (Βαγγέλης)**
Η αβάσταχτη μοναξιά του 279. Περιοδ. «Κορφές», τ. 153, Ιαν. 2002, σ. 20-24
- 684. Δέφνερ Μιχαήλ :** Η αναρριχητική σχολή του Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 210, Σεπτ. 1959, σ. 123-133
- 685. Ζαφειριάδης Πασχάλης :** Λιτόχωρο, ο ναός του sport climbing. Περιοδ. «Ανεβαίνοντας», τ. 10, Καλοκαίρι 2000, σ. 22-25
- 686. Ζολώτας Κώστας**
Αναρριχήσεις στο Στεφάνι. Περιοδ. «το βουνό», τ. 206, Ιαν. 1969, σ. 9-10
- 687. Ιωαννίδης Ορέστης**
Η κόψη των αετών. Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 93, Ιαν. 1995, σ. 20-21
- 688. Λελεδάκης Άκης :** Πραγματοποιήθηκε για δεύτερη φορά η κόψη του Ξερολακκιού το χειμώνα. Περιοδ. «Βουνά», τ. 6, Μάρτ. 1983, σ. 10-12
- 689. Μιχαηλίδης Γιώργος**
Η αναρρίχηση στον Μύτικα. Περιοδ. «Ο Απτικός», τ. 71-72, Νοέμ. 1954, σ. 3-6
- 690. Μιχαηλίδης Γιώργος :** Αναρριχήσεις στο Στεφάνι του Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 186, Σεπτ. 1955, σ. 126-128
- 691. Μιχαηλίδης Γιώργος :** Αναρριχήσεις στη δυτική ορθοπλαγιά του Στεφανιού. Περιοδ. «το βουνό», τ. 192, Σεπτ. 1956, σ. 130-133
- 692. Μιχαηλίδης Γιώργος :** Η αναρρίχησης της δυτικής ορθοπλαγιάς του Μύτικα. Περιοδ. «το βουνό», τ. 197, Ιούλ. 1957, σ. 110-113
- 693. Μιχαηλίδης Γιώργος :** Η πρώτη αναρρίχησης της δυτικής ορθοπλαγιάς του Μύτικα. Περιοδ. «Ορειβάτης», Οκτ. 1957, σ. 34-37 & περιοδ. «Ταξιδεύοντας», τ. 31, Ιούν. 1980, σ. 64-66
- 694. Μιχαηλίδης Γιώργος**
Η Γ΄ αναρριχητική σχολή στον Όλυμπο. Διαπιστώσεις, προβλήματα και συμπεράσματα. Περιοδ. «το βουνό», τ. 222, Σεπτ. 1961, σ. 130-139
- 695. Μιχαηλίδης Γιώργος**
Η Δ΄ αναρριχητική σχολή στον Όλυμπο και η χρησιμοποίησις του νέου υλικού. Περιοδ. «το βουνό», τ. 228-229, Σεπτ.-Δεκ. 1962, σ. 145-150
- 696. Μιχαηλίδης Γιώργος :** Η ιστορία της ελληνικής αναρρίχησης. Περιοδ. «Ανάβαση», τ. 14, Μάρτ. 1985, σ. 21-28 & τ. 15, Δεκ. 1986, σ. 33-46
- 697. Μπρόκος Νίκος :** Κορυφή Καλόγερος του θεϊκού Ολύμπου. «Ενημερωτικό Δελτίο Ε.Ο.Σ. Αθηνών», τ. 137, Νοέμ. 1981, σ. 14-17
- 698. Νικόπουλος Ηλίας :** Καινούργια περάσματα για τις κορφές του Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 3, Μάρτ. 1934, σ. 71-73

- 699. Παρούσης Ευάγγελος (Βαγγέλης ή Άκης) :** Όλυμπος : Ζηλνιά. Περιοδ. «Κορφές», τ. 148, Μάρτ. 2001, σ. 40-44 & τ. 155, Μάϊ. 2002, σ. 26-29
- 700. Πεζοπορικός Όμιλος Αθηνών**
Το χρονικό των αναρριχήσεων στις ελληνικές ορθοπλαγιές - Όλυμπος. Περιοδ. «Φυσιολατρικοί Ορίζοντες», τ. 114-116, Μάϊ-Ιούλ. 1959, σ. 27-30
- 701. Πέτρου Δανιήλ :** Ξερολάκκι, η κόψη των θεών. Περιοδ. «Ανεβαίνοντας», τ. 4, Χειμώνας 1998-99, σ. 28-34
- 702. Πέτρου Δανιήλ :** Ζηλνιά : Ταραντούλα - Κόψη των αετών. Περιοδ. «Ανεβαίνοντας», τ. 6, Καλοκαίρι 1999, σ. 58-59
- 703. Πέτρου Δανιήλ - Σαραντάκος Πατρίκιος**
Όλυμπος : Καζάνια. Περιοδ. «Ανεβαίνοντας», τ. 3, Φθινόπωρο 1998, σ. 46-49
- 704. Σαντοριναίος Ιάκωβος**
Οι πρώτες αναβάσεις στο κεντρικό συγκρότημα των κορυφών του Ολύμπου. Βιβλίο «Πρώτο Πανελλήνιο Ορειβατικό Συνέδριο - 1936», σ. 26-32 & Les premieres ascensions au groupe central des sommets de l' Olympe. {Ανάτ. από την επετ. «Les Alpes», 1939, σ. 1-7}.
- 705. Σαντοριναίος Ιάκωβος :** Πρώτες αναβάσεις στον Όλυμπο (1938-1939). Περιοδ. «το βουνό», τ. 78, Ιούν. 1940, σ. 123-134
- 706. Χατζηδίνας Ιάσων**
L' alpinisme en Grece. Περ. «La Montagne & Alpinisme», Οκτ. 1963, σ. 115-121
- 707. Τσιαντός Παύλος (μετ. - επιμ.) :** Ο Comici στην Ελλάδα. Περιοδ. «Ανεβαίνοντας», τ. 6, Καλοκαίρι 1999, σ. 60-61 & τ. 7, Φθινόπωρο 1999, σ. 58-61
- 708. Ancin France**
Η πρώτη απόπειρα στη δυτική ορθοπλαγιά του Στεφανιού. Μετ. Ι. Σαντοριναίος. Περιοδ. «το βουνό», τ. 38, Φεβρ. 1937, σ. 28-33
- 709. Comici Emilio :** Αναρριχήσεις επί του Ολύμπου (Ιούνιος 1934). Μετ. Σ. Κάσταλης. Περιοδ. «το βουνό», τ. 14, Φεβρ. 1935, σ. 38-41
- 710. Demleitner Hans**
Η πρώτη ανάβαση της δυτικής ορθοπλαγιάς του Στεφανιού. Μετ. Ν. Περράκης. Περιοδ. «το βουνό», τ. 38, Φεβρ. 1937, σ. 34-37
- 711. Huhn Bernhard - Wiedmann Horst - Huhn Werner**
Πρώτη ανάβαση της ΝΔ ορθοπλαγιάς του Στεφανιού. Περιοδ. «το βουνό», τ. 188, Ιαν. 1956, σ. 9-11
- 712. Knappe Robert :** Δύο νέοι δρόμοι στον Όλυμπο. Περιοδ. «το βουνό», τ. 48, Δεκ. 1937, σ. 283-285
- 713. Lipovsek Marijan :** Na Olymp. Επετ. «Planinski Vestnik», τ. XXXV, 1935, σ. 167-170
- 714. Streitmann Bruno**
Olymp. Περιοδ. «Osterreichische Alpenzeitung», τ. 1304, Μάρτ.-Απρ. 1959, σ. 55-63 & Όλυμπος. Μετ. Η. Μελάς. Περ. «Φ.Ο. Καλιθέας», τ. 19, Οκτ. 1959, σ. 5-9

ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟ ΣΚΙ

Άρθρα - Ανακοινώσεις

- 715. Ζαφειρόπουλος Δημήτριος :** Σχολή Ορειβατικού Σκι : Βρυσοπούλες Ολύμπου 23-27/3/1988. Περιοδ. «Βουνά», τ. 20, Μάρτ.-Ιούλ. 1988, σ. 31
- 716. (Θεοχαρόπουλος Ιωάννης)**
Αγώνες ορειβατικού σκι. Περιοδ. «Κορφές», τ. 119, Μάϊ. 1996, σ. 16-17
- 717. (Θεοχαρόπουλος Ιωάννης)**
Αγώνες ορειβατικού σκι. Περιοδ. «Κορφές», τ. 131, Μάϊ. 1998, σ. 90
- 718. (Θεοχαρόπουλος Ιωάννης)**
Ορειβατικό Σκι. Περιοδ. «Κορφές», τ. 137, Μάϊ. 1999, σ. 82
- 719. Baud-Bovy Daniel :** Αι αναβάσεις εις τον Παρνασσόν και τον Όλυμπον με σκι. Μετ. Σ. Λατσένερε. Περιοδ. «Εκδρομικά», τ. 24, Μάϊ. 1931, σ. 131-132

ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΑ

Άρθρα - Ανακοινώσεις

- 720. Αγαπητός Σπήλιος :** Ο Όλυμπος, μέγα ορειβατικόν κέντρον της Ελλάδος. Περιοδ. «το βουνό», τ. 30, Ιούν. 1936, σ. 121-124
- 721. Γεωργουλάκη Λέλα :** Δύο μέρες στο χιονοδρομικό του Ολύμπου. Περιοδ. «Κορφές», τ. 42, Ιούλ. 1983, σ. 12-13
- 722. Δέφνερ Μιχαήλ :** Χιονοδρομικό πρωτάθλημα Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 213, Μάρτ. 1960, σ. 56-57
- 723. Δέφνερ Μιχαήλ**
Τα εγκαίνια του Κ.Ε.Χ. Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 218, Ιαν. 1961, σ. 18-19
- 724. Δέφνερ Μιχαήλ :** Παπαρρόδεια - Κύπελλον Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 231, Μάρτ. 1963, σ. 65-66
- 725. Ζάππας Κ.**
Κύπελλον Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 207, Μάρτ. 1959, σ. 55
- 726. Ιωαννίδης Άρης**
Το πρώτο πρωτάθλημα Ολύμπου. Περ. «το βουνό», τ. 65, Μάϊ. 1939, σ. 117-118
- 727. Μαρίνος Αντώνιος**
Πρωτάθλημα Ολύμπου. Περιοδ. «το βουνό», τ. 77, Μάϊ. 1940, σ. 121
- 728. Μωυσιάδης Γεώργιος :** Αγών καταβάσεως Ολύμπου - Παπαρρόδεια. Περιοδ. «το βουνό», τ. 219, Μάρτ. 1961, σ. 55-56
- 729. Τζάρτζανος Αθανάσιος (Νάσος)**
Ο χιονοδρομικός Όλυμπος. Περιοδ. «το βουνό», τ. 217, Νοέμ. 1960, σ. 166-167
- 730. Schriebl Hubert**
Οι δυνατότητες της χιονοδρομίας στην Ελλάδα (Όλυμπος - Βέρμιον - Ζήρεια). Μετ. Μ. Δέφνερ. Περιοδ. «το βουνό», τ. 219, Μάρτ. 1961, σ. 47-49

ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ

Άρθρα - Ανακοινώσεις

731. Ε.Ο.Σ. Θεσσαλονίκης : Πανελλήνιος ορειβατικός μαραθώνιος. Περιοδ. «Βουνίσιος Αέρας», τ. 2, Μάϊ. 1986, σ. 66-67 και τ. 3, Σεπτ. 1986, σ. 129-130

732. Θεοχαρόπουλος Ιωάννης : 9ος πανελλήνιος ορειβατικός μαραθώνιος Ολύμπου. Περιοδ. «Κορφές», τ. 116, Νοέμ. 1995, σ. 50

733. Θεοχαρόπουλος Ιωάννης : 11ος πανελλήνιος & 2ος διεθνής ορειβατικός μαραθώνιος Ολύμπου. Περιοδ. «Κορφές», τ. 128, Νοέμ. 1997, σ. 76

734. Καλογήρου Αντώνης

Ορειβατικός μαραθώνιος Ολύμπου. Περιοδ. «Κορφές», τ. 152, Νοέμ. 2001, σ. 78

ΟΡΕΙΝΗ ΠΟΔΗΛΑΣΙΑ

Άρθρα - Ανακοινώσεις

735. Δελιζώνας Γιώργος : Με ποδήλατο στον Όλυμπο (25-30 Απριλίου 1986). Περιοδ. «Κορφές», τ. 67, Σεπτ. 1987, σ. 23-25

736. Τζεργτζεβέλης Παντελής : Στις κορυφές του Ολύμπου με ποδήλατο. Περιοδ. εφημ. «Κοντά στα βουνά μας», τ. 43, Α΄ Τρίμ. 2002, σ. 3

ΑΕΡΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Άρθρα - Ανακοινώσεις

737. Ζαρζώνης Γιώργος : Στον Όλυμπο με τα παιδιά του ανέμου. Περιοδ. «Traveler National Geographic», Χειμ. 2000, σ. 284-286

738. Σταυρόπουλος Ιωάννης - Παπαβασιλόπουλος Αλέκος
Air-Olympus. Περιοδ. «Ταξιδεύοντας-4 Τροχιά», Νοέμ. 1996, σ. 49-59

ΚΑΤΑΒΑΣΗ ΦΑΡΑΓΓΙΩΝ

Άρθρα - Ανακοινώσεις

739. Ανδρέου Γιώργος : Φαράγγι του Ορλιά (canyoning). Περιοδ. «Ανεβαίνοντας», τ. 18, Ιούν. 2002, σ. 90-91

740. Πιπένης Αθανάσιος : Canyoning στη Ζηλιάνα. Περιοδ. «Κορφές», τ. 157, Σεπτ. 2002, σ. 21

ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ

Άρθρα - Ανακοινώσεις

741. Βασιλάς Δημήτριος

Η αλήθεια για την τραγωδία του Ολύμπου. Περιοδ. «Ταξιδεύοντας», τ. 26, Ιαν. 1980, σ. 16 & περιοδ. «Ο Αττικός», τ. 79, Ιαν. 1980, σ. 14-15

742. Βασιλόπουλος Στέλιος

Η τραγωδία του Ολύμπου και μερικές σκέψεις που πρέπει να προβληματίσουν. «Διμηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο Ε.Ο.Σ.-Τμ. Αθηνών», τ. 108, Ιαν. 1977, σ. 10-11

743. Γαλάνης Ευάγγελος (Βαγγέλης)

Περί δράματος και φάρσας. Περιοδ. «Κορφές», τ. 137, Μάϊ. 1999, σ. 9-11

744. Γαληνός Φαίδων

30 ώρες θύελλα. Περιοδ. «Ανάβαση», τ. 12, Φεβρ. 1985, σ. 26-28 & περιοδ. «Ανεβαίνοντας», τ. 16, Χειμώνας 2001-02, σ. 60-63

745. Γιαννικός Κώστας : Η τραγωδία του Ολύμπου της 4ης Μαΐου 1964

Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 95, Ιούλ. 1995, σ. 27-31

746. Ε.Ο.Σ. : Η απώλεια του Γ. Κρίκη - Το τέλος του Κρίκη.

Περιοδ. «το βουνό», τ. 184, Μάϊ. 1955, σ. 90 και τ. 185, Ιούλ. 1955, σ. 111

747. Κεχαγιάς Χρήστος : Το ατύχημα του Ολύμπου και ο θάνατος του Γιώσου.

Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 125, Ιαν. 2003, σ. 16-21

748. Μιχαηλίδης Γιώργος

Η τραγωδία του Ολύμπου. Περ. «το βουνό», τ. 236-237, Ιαν.-Ιούλ. 1964, σ. 25-47 και περιοδ. «Όλυμπος», τ. 98, Απρ. 1996, σ. 24-32 και τ. 99, Ιούλ. 1996, σ. 35-43

749. Μιχαηλίδης Γιώργος : Το χρονικό μιας προσπάθειας που κατέληξε

σε τραγωδία. Περιοδ. «Ταξιδεύοντας», τ. 26, Ιαν. 1980, σ. 14-16

750. Παπαδόπουλος Νίκος

Θλίψη στον Όλυμπο. Περιοδ. «Όλυμπος», τ. 111, Ιούλ. 1999, σ. 7-21

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΑ Ν. ΝΕΖΗ

ΜΙΚΡΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ JUDO

Αθήνα, 1977, σχ. 24x17, σ. 189

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΟΥΝΑ

Αθήνα, 1979, σχ. 24x17, σ. 217+4 φωτ.+1 χάρτ.

ΤΑ ΒΟΥΝΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Αθήνα, Πιτσουλός, 1983, σχ. 24x17, σ. 166+16 φωτ.+3 χάρτ.

ΟΛΥΜΠΙΟΣ

Αθήνα, Πιτσουλός, 1986, σχ. 24x17, σ. 174+24 φωτ.+1 χάρτ.

ΣΤΙΓΜΕΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Αθήνα, 1986, σχ. 24x17, σ. 47

ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Αθήνα, Πιτσουλός, 1992, σχ. 24x17, σ. 94, ISBN 960-7112-11-3

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΑΘΗΝΩΝ 1928 - 2000

Αθήνα, 2000, σχ. 28x21, σ. 142, ISBN 960-91377-0-9

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΟΡΕΙΒΑΣΙΑΣ - ΑΝΑΡΡΙΧΗΣΗΣ 1930 - 2000

Αθήνα, Ε.Ο.Ο.Α., 2000, σχ. 28x21, σ. 318, ISBN 960-86676-0-7

ΣΤΗ ΦΩΤΟΔΙΝΗ ΤΟΥ ΧΑΟΥΣ

Αθήνα, 2000, σχ. 24x17, σ. 62, ISBN 960-91377-1-7

ΤΑ ΒΟΥΝΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Αθήνα, Κληροδότημα Αθ. Λευκαδίτη - Ανάβαση, 2002, σχ. 24x17, σ. 302+5 χάρτ., ISBN 960-8195-16-0

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αθήνα, Ε.Ο.Ο.Α., 2002, σχ. 24x17, σ. 798, ISBN 960-86676-2-3

ISBN 960-8195-57-8

9 789608 195578 >

ISBN 960-8195-57-8